SACROSANCTUM OECUMENICUM
CONCILIUM VATICANUM SECUNDUM

(Sub secreto)

SCHEMATA
CONSTITUTIONUM ET DECRETORUM

de quibus disceptabitur in Concilii sessionibus

SERIES PRIMA

TYPIS POLYGLOTTIS VATICANIS
MCMLXII

Παιω 12 - Jun. 29.

Ss.mus Dominus Noster IOANNES PP. XXIII, in audientia hac die infrascripto impertita, statuere dignatus est ut haec Constitutionum et Decretorum schemata, in Concilio Oecumenico Vaticano secundo discutienda, ad eiusdem Concilii Patres transmittantur.

Ex Aedibus Vaticanis, die XIII mensis iulii anno MCMLXII.

✠ HAMLETUS IOANNES Card. CICOGNANI
a publicis Ecclesiae negotiis

NOTAE, quae singulis schematum capitibus adiciuntur, schematum partem non habent: sed a Commissionibus Praeparatoriis ideo exaratae sunt, ut Patribus schemata pervestigantibus extent subsidio.

SCHEMA CONSTITUTIONIS DOGMATICAE

DE FONTIBUS REVELATIONIS

Caput I

DE DUPLICI FONTE REVELATIONIS

1. [*De revelatione Veteris et Novi Foederis*]. Revelatio, quam Deus in sapientia et bonitate sua hominibus impertiri dignatus est, nobis advenit Veteris et Novi Foederis oeconomia. In Vetere quidem Deus multifariam multisque modis patribus locutus est in prophetis (cf. Hebr. 1, 1); in Novo autem thesauros sapientiae et scientiae suae toti humano generi per ipsum Filium suum eiusque Apostolos effudit (cf. Io. 14, 26 et 16, 14; Hebr. 1, 2).

2. [*De prima diffusione revelationis Novi Foederis*]. Haec Novi Foederis revelatio, quae Veteris Foederis revelationem longe transcendit eamque consummavit, Deo ita disponente, potissimum per praedicationem sparsa est et auditu recepta, secundum illud Apostoli: « Ergo fides ex auditu, auditus autem per verbum Christi » (Rom. 1, 17). Christus siquidem Dominus in vita sua filiis Israël arcana regni coelorum viva voce manifestavit et post resurrectionem Apostolis suis praecepit ut praedicarent omni creaturae (cfr. Mc. 16, 15), dicens: « Data est mihi omnis potestas in coelo et in terra; euntes ergo docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti, docentes eos servare omnia quaecumque mandavi nobis » (Mt. 28, 18-20). Quia igitur Apostoli doctrinam Christi et quidem eius nomine praedicant, ideo dicuntur in Sacris Scripturis simpliciter loqui « Verbum Dei » vel « Verbum Domini » (cf. Act. 4, 29; 8, 25; 13, 46; 15, 36); immo eorum praedicatio ipsa vocatur « verbum Dei » (cf. Act. 6, 2, 7; 11, 1; 12, 24; 13, 7, 48 etc.) quippe quae vere sit sermo Dei per eos ad homines missus secundum illud Apostoli ad Thessalonicenses: « ... gratias agimus Deo sine intermissione, quoniam, cum accepissetis a nobis verbum auditus Dei, accepistis illud non ut verbum hominum, sed, sicut est vere, verbum Dei, qui operatur in vobis, qui credidistis » (1 Thess. 2, 13). Unde, teste S. Clemente Romano, « Apostoli nobis evangelii praedicatores facti sunt a Domino Iesu

Christo. Iesus Christus missus est a Deo. Christus igitur a Deo et Apostoli a Christo; et factum est utrumque ordinatim ex voluntate Dei. Itaque acceptis mandatis et per resurrectionem Domini nostri Iesu Christi plena certitudine imbuti verboque Dei confirmati, cum certa Spiritus Sancti fiducia, egressi sunt annuntiantes regni Dei adventum ».[1]

3. [*De transmissione revelationis Novi Foederis*]. Ministerium autem verbi, quod Christus et Apostoli inceperunt, volventibus saeculis semper in Ecclesia servatum est. Nam sicut Apostoli tradiderunt quae a Christo acceperant (cf. 1 Cor. 15, 3 coll. 11, 23) et successoribus suis custodienda commiserunt (cf. 1 Tim. 6, 20; 2 Tim. 1, 14) sic Episcopi, qui in Ecclesia locum Apostolorum per successionem obtinent, eorum doctrinam semper praedicatione tradiderunt et cum auctoritate interpretati sunt. Quidam ex Apostolis vel apostolicis viris revelationem, divino afflante Spiritu, litteris quoque mandaverunt; illis autem scriptis vivum Apostolorum praeconium nec abrogatum neque imminutum, sed potius roboratum, securius conservatum et authentice explanatum est.

4. [*De duplici fonte revelationis*]. Christi itaque et Apostolorum mandatis et exemplis edocta, sancta mater Ecclesia semper credidit et credit integram revelationem, non in sola Scriptura, sed in Scriptura et Traditione, tanquam in duplici fonte contineri,[2] alio tamen ac alio modo. Nam libri Veteris et Novi Testamenti, praeterquam quod revelata continent, insuper Spiritu Sancto inspirante conscripti sunt, ita ut Deum habeant auctorem.[3] Traditio autem vere divina, a Spiritu Sancto continua successione in Ecclesia conservata, in rebus fidei et morum ea continet omnia, quae Apostoli, sive ab ore Christi sive suggerente Spiritu Sancto, acceperunt atque Ecclesiae quasi per manus tradiderunt, ut in eadem per praedicationem ecclesiasticam transmitterentur.[4] Quare quae divina Traditio ratione sui continet, non ex libris, sed ex vivo in Ecclesia praeconio, fidelium fide et Ecclesiae praxi hauriuntur.

5. [*De habitudine unius fontis ad alterum*]. Nemo ergo Traditionem exinde minoris facere aut ei fidem denegare audeat. Licet enim Sacra Scriptura, cum sit inspirata, ad enuntiandas et illustrandas veritates fidei instrumentum praebeat

divinum, eius nihilominus sensus nonnisi Traditione apostolica *certe* et *plene* intelligi vel etiam exponi potest; immo Traditio, eaque sola, via est qua quaedam veritates revelatae, eae imprimis quae ad inspirationem, canonicitatem et integritatem omnium et singulorum sacrorum librorum spectant, clarescunt et Ecclesiae innotescunt.

6. [*De habitudine utriusque fontis ad Magisterium*]. Ut autem ambo fontes revelationis concorditer et efficacius ad salutem hominum concurrerent, providus Dominus eos tanquam unum fidei depositum custodiendum et tuendum authenticeque interpretandum tradidit non singulis fidelibus, utcumque eruditis, sed soli vivo Ecclesiae Magisterio.[5] Magisterii Ecclesiae ergo est, utpote proximae et universalis credendi normae, non modo iudicare, adhibitis quae divina Providentia suppeditat auxiliis in iis, quae, sive directe sive indirecte, ad fidem et mores spectant, de sensu et interpretatione cum Scripturae Sacrae tum documentorum et monumentorum quibus temporis decursu Traditio consignata est et manifestata, sed ea quoque illustrare et enucleare quae in utroque fonte obscure vel implicite continentur.[6]

NOTAE

[1] Clemens Romanus, *Ep. ad Cor.* 42, nn. 1-3: PG 1, 292.

[2] Cf. Conc. Vat., Sess. III, Const. dogm. *De fide cath.*, c. 2: Denz. 1787; EB 77. Cf. 2 Thess. 2, 15: « Tenete traditiones, quas didicistis sive per *sermonem* sive per *epistolam* nostram », ubi notat S. Thomas: « Unde patet, quod multa in Ecclesia non scripta, sunt ab Apostolis docta et ideo servanda ».

[3] Cf. Conc. Vat.: *ibid.*

[4] Cf. Conc. Vat.: *ibid.* et Conc. Trid., Sess. IV, Decr. *De can. script.*: Denz. 783; EB 57.

[5] Cf. Pius XII, Litt. Encycl. *Humani generis,* 12 aug. 1950: AAS 42 (1950) pp. 567, 569: Denz. 2314; EB 611.

[6] Ibid., p. 569: Denz. 2314; EB 611.

Caput II

DE SCRIPTURAE INSPIRATIONE, INERRANTIA ET COMPOSITIONE LITTERARIA

7. [*S. Scripturae inspiratio et canonicitas*]. Praeterquam viva Prophetarum et Apostolorum voce, Deus in Scripturis quoque sanctis Veteris ac Novi Testamenti, quae alterum ac praeclarum constituunt supernae revelationis fontem,[1] verbum suum hominibus tradere et accuratius conservari voluit. Haec est Scriptura « divinitus inspirata » (2 Tim. 3, 16), ab Apostolis catholicae Ecclesiae tradita atque in sacro canone rite agnita et recepta,[2] ad perpetuum eiusdem Ecclesiae usum, ut munus suum adimpleat docendi, ad christianae vitae moderamen et ad omnium hominum salutem.

8. [*Inspirationis propria natura et definitio*]. Ad hanc vero divinam Scripturam exarandam, Deus ipse sacros quosdam scriptores seu hagiographos ita ad scribendum interne excitavit et movit, ita quoque scribentibus adstitit, ut ea omnia eaque sola, quae ipse primarius Scripturarum Auctor intenderet, recte mente conciperent fideliterque scriptis mandarent.[3] Est enim Inspiratio biblica, ex constanti doctrina Ecclesiae, speciale quoddam charisma ad scribendum, quo Deus in hagiographo et per hagiographum operando, scripto hominibus loquitur, ideoque ipse nominatur veroque sensu est auctor principalis integri sacri textus. Hagiographus autem, in conficiendo libro, est Spiritus Sancti « organon », seu instrumentum, idque vivum ac ratione praeditum, cuius proinde propria indoles ac veluti singulares notae ex libro sacro colligi possunt.[4] Quapropter iure Ecclesia omnino reprobat quodlibet extenuandae naturae Inspirationis conamen, illudque praecipue quo coniuncta haec et supernaturalis Dei hominisque scribendi ratio quovis modo ad mere naturalem impulsum vel animi commotionem reducitur.[5]

9. [*Plures auctores humani*]. Singulorum autem et omnium librorum Veteris ac Novi Testamenti exaratorum quolibet tempo-

re unus est Auctor primarius Deus; auctores vero humani complures fuerunt decursu saeculorum, usque ad completam revelationem, immo unus idemque liber duos vel plures interdum habuit auctores. Qui omnes, iuxta Ecclesiae doctrinam, habendi sunt tanquam ministri divini verbi scribendi, a Spiritu Sancto assumpti.

10. [*Inspiratio personalis hagiographi et communitas*]. Item, quemadmodum ex Scriptura ipsa eruitur (cf. 2 Petr. 2, 21) et Ecclesia semper docuit, sacrae Inspirationis charisma hagiographis a Deo electis et ductis personale propriumque fuit, non autem charisma fidelium coetui commune vel communicatum. Ex Dei autem providentia, origo libri sacri ipseque liber cum gestis et vita communitatis civilis et religiosae, in qua auctor vivebat, ita cohaerent, ut ex iis aptius intelligi possint.

11. [*De extensione Inspirationis*]. Pariter, cum Deus ipse divino suo afflante Spiritu totius Scripturae sacrae sit Auctor, omniumque per hagiographi manum in ea exaratorum veluti scriptor, consequitur omnes et singulas sacrorum librorum partes, etiam exiguas, esse inspiratas.[6] Itaque omnia quae ab hagiographo enuntiantur, a Spiritu Sancto enuntiata retineri debent.

12. [*De inerrantia ut consectarium Inspirationis*]. Ex hac divinae Inspirationis extensione ad omnia, directe et necessario sequitur immunitas absoluta ab errore totius Sacrae Scripturae. Antiqua enim et constanti Ecclesiae fide edocemur nefas omnino esse concedere sacrum ipsum errasse scriptorem, cum divina Inspiratio per se ipsam tam necessario excludat et respuat errorem omnem in qualibet re religiosa vel profana, quam necessarium est Deum, summam Veritatem, nullius omnino erroris auctorem esse.[7]

13. [*Quomodo inerrantia diiudicanda sit*]. Haec tamen inerrantia diiudicanda est ex modo quo veritas in libro sacro attingitur. Qui modus imprimis elucet ex indole generali libri, de qua, in casu dubii, definitivum iudicium soli competit Ecclesiae. Aliter enim veritas exprimitur in libro historico vel didactico; aliter in prophetico, poetico, allegorico, parabolico. Quod autem ad singula spectat, modus attingendi veritatem diiudicetur oportet etiam ex sensu quem in determinatis adiunctis pro sui

temporis condicione expressit hagiographus.[8] Veritas enim et fides S. Scripturae, seu id quod auctor scribendo reapse significare voluit, saepius non recte intelligitur, nisi rite attendatur ad suetos nativos cogitandi, dicendi vel narrandi modos, qui tempore hagiographorum vigebant, quique tunc in mutuo hominum commercio passim adhiberi solebant.[9] Cum igitur haec omnia, salvis Scripturae Sacrae auctoritate et sanctitate, in eodem divino eloquio, quod pro hominibus modis verbisque humanis exprimitur,[10] inveniantur, non magis erroris argui debent quam cum paria ac similia in cotidiano usu adhibebantur, immo adhibentur, proindeque Scripturae sacrae auctoritati ac sanctitati minime officiunt.

14. [*Divina condescensio*]. Quae omnia, salva iugiter Dei veritate et sanctitate, manifestam statuunt aeternae Sapientiae condescensionem in verbo suo divino humanis signis ac litteris vestiendo proferendoque hominibus, sicut olim in Unigenito Patris Verbo, quod, humanae infirmitatis assumpta carne, per omnia nobis assimilari voluit praeter peccatum (cf. Hebr. 4, 15) [11] et ignorantiam.

NOTAE

[1] Leo XIII, Litt. Encycl. *Providentissimus Deus,* 18 nov. 1893: EB 82.

[2] Conc. Trid., Sess. IV, Decr. *De can. script.*: Denz. 784; EB 58-60; Conc. Vat., Sess. III, Const. dogm. *De fide cath.,* c. 2 et can. 4: Denz. 1787 et 1809; EB 77, 79;

Benedictus XV, Litt. Encycl. *Spiritus Paraclitus,* 15 sept. 1920: EB 448;

Pius XII, Litt. Encycl. *Divino afflante,* 30 sept. 1943: EB 538.

[3] Leo XIII, Litt. Encycl. *Providentissimus Deus*: Denz. 1952.

[4] Pius XII, Litt. Encycl. *Divino afflante*: EB 556.

[5] S. Pius X, Decr. *Lamentabili,* 3 iul. 1907, et Litt. Encycl. *Pascendi,* 7 sept. 1907: Denz. 2009-2010 et 2090; EB 200-201, et 272-273.

Cf. quoque Conc. Vat., *ibid.*: Denz. 1787; EB 77;

Leo XIII, Litt. Encycl. *Providentissimus Deus*: Denz. 1952; EB 125.

[6] Cf. Pont. Comm. de Re Bibl., Decr. 18 iun. 1915: Denz. 2180; EB 420; S. C. S. Officii, epist. 22 dec. 1923: EB 499.

[7] Pius XII, Litt. Encycl. *Divino afflante*: EB 539, cum verbis relatis Leonis XIII, Litt. Encycl. *Providentissimus Deus*: Denz. 1950; EB 124. Cf. quoque EB 44, 46, 125, 420, 463, etc.

[8] S. Augustinus, *De doctrina christiana,* II, 18, 26: PL 34, 75-76.

[9] Pius XII, Litt. Encycl. *Divino afflante*: Denz. 2294; EB 558-562.

[10] « Per hominem more hominum loquitur »: S. Augustinus, *De Civitate Dei,* XVIII, 6, 2: PL 41, 537: Cf. Pont. Comm. de Re Bibl., epist. 16 ian. 1948: Denz. 2302; EB 581.

[11] Pius XII, Litt. Encycl. *Divino afflante*: Denz. 2294; EB 559.

Caput III

DE VETERE TESTAMENTO

15. [*De auctoritate V. T. in Ecclesia*]. Scripturis Sacris Veteris Testamenti Deus, iam a vetustissima aetate, populum in suam peculiarem acquisitionem adscitum sibique amico foedere iunctum, de salutiferis consiliis inter homines exsequendis erudire sategit. Itaque, in iis praesertim quae ad christianae religionis fundamenta, sive in verbis sive in historiae rebus, ad finem usque temporis spectant, Veteris Testamenti vis, auctoritas et emolumentum minime enervata dicenda sunt. « Quaecumque enim scripta sunt, ad nostram doctrinam scripta sunt, ut per patientiam et consolationem Scripturarum spem habeamus » (Rom. 15, 4).

16. [*De habitudine inter Vetus et Novum Testamentum*]. Dei autem ad hominem habitudo, inde ab Adae praevaricatione, in hoc tendebat, ut per repromissiones quae ad patres nostros factae sunt et prophetica de Redemptore oracula ac nuntia in dies inclarescentia, omni humanae creaturae aditus pateret ad salutem sperandam. « De qua salute exquisierunt atque scrutati sunt prophetae, qui de futura in vobis gratia prophetaverunt » (1 Pt. 1, 10). Scripturae enim Sacrae Veteris Testamenti testimonium perhibent de Christo (cf. Io. 5, 39) et, ex omnipotentis ac miserentissimi Dei voluntate, necesse erat impleri omnia quae de Salvatore promisso inibi dicebantur, prout Iesus Dominus noster Apostolos suos docuit, quibus ipse sensum denique aperuit ut intelligerent Scripturas (cf. Lc. 24, 44-45).

Quare, totius Veteris Testamenti ratio atque momentum in hoc est, ut in Novum tendat et in Novo pateat. « Quid hoc stabilius, quid firmius verbo, in cuius praedicatione Veteris et Novi Testamenti concinit tuba, et cum evangelica doctrina, antiquarum protestationum instrumenta concurrunt? ... Quia, sicut ait beatus Ioannes, *lex per Moysen data est, gratia autem et veritas per Iesum Christum facta est* (Io. 1, 17); in quo et propheticarum promissio impleta est figurarum et legalium ratio praeceptorum,

dum et veram docet prophetiam per sui praesentiam, et possibilia facit mandata per gratiam ».[1]

17. [*De indole Veteris Testamenti*]. Quapropter, haec Sacrosancta Vaticana Synodus, ex evangelica apostolicaque doctrina sollemniter docet Deum, utriusque Testamenti auctorem et inspiratorem, Vetus ita sapienter condidisse ut Novum suavi providentia praepararet et multifariam prophetice nuntiaret et variis typis significaret, ita ut Veteris Testamenti Libri et ipsi unius divinae revelationis divinique consilii salutis supernaturale iter et cursum describant. Quae autem in illis continentur, ob veteris oeconomiae indolem incompletam,[2] praesertim ad mores quod spectat, denique conferenda sunt cum Christi Evangelio ab Apostolis praedicato, eorumque recta interpretatio rite submittenda est vivo Ecclesiae magisterio, hoc est illorum iudicio « qui cum Episcopatus successione charisma veritatis certum secundum placitum Patris acceperunt ».[3]

18. [*De auctoribus humanis Veteris Testamenti*]. Denique, ad humanos auctores Veteris Testamenti librorum quod spectat, quamquam huiusmodi authentia dogma de eorum divina inspiratione per se et directe non tangit, Sacrarum Scripturarum catholici interpretes sancte teneant quidquid certi hac de re in utroque revelationis fonte invenitur. Quatenus vero huiusmodi quaestio fidem tangat, solius est Ecclesiae ultimum hac de re iudicium ferre.

NOTAE

[1] S. Leo Magnus, *Sermo 51 de Transfiguratione,* 4: PL 54, 311.

[2] Pius XI, Litt. Encycl. *Mit brennender Sorge,* 14 mart. 1937: AAS 29 (1937) pp. 150 ss.

[3] S. Irenaeus, *Adv. Haer.* 4, 26, 2: PG 7, 1053-1054.

CAPUT IV
DE NOVO TESTAMENTO

19. [*De Evangeliis eorumque auctoribus*]. Neminem fugit inter omnes divinas Auctoritates, quae Sanctis Litteris continentur, Evangelium merito excellere.[1] Quattuor Evangelia apostolicam originem habere Ecclesia Dei semper et ubique sine dubitatione credidit et credit, constanterque tenuit ac tenet auctores humanos habere illos quorum nomina in Sacrorum Librorum canone gerunt: Matthaeum nempe, Marcum, Lucam et Ioannem, quem diligebat Iesus.

20. [*De historico Evangeliorum valore*]. Eadem Sancta Mater Ecclesia firma et constantissima fide credidit et credit quattuor recensita Evangelia sincere tradere quae Iesus Dei Filius ad aeternam hominum salutem, inter homines degens, reapse et fecit et docuit (cf. Act. 1, 1). Quamvis enim cum historicae compositionis rationibus, quae apud nostrae aetatis peritos in usu sunt, Evangelia non in omnibus conveniant (nec convenire necesse sit), tamen quae dicta et facta inibi divino afflante Spiritu consignantur, idcirco litteris mandata sunt ut cognoscamus eorum verborum, de quibus eruditi sumus, veritatem ex testimonio et traditione illorum « qui ab initio ipsi viderunt et ministri fuerunt sermonis » (Lc. 1, 2-4).

21. [*De veritate factorum Christi in Evangeliis*]. Quapropter, haec Sacrosancta Vaticana Synodus illos damnat errores, quibus denegatur vel extenuatur, quovis modo et quavis causa, germana veritas historica et obiectiva [2] factorum vitae Domini nostri Iesu Christi, prout in Sanctis illis Evangeliis narrantur. Qui errores adhuc perniciosiores evadunt, si in dubium revocent facta v. g. infantiae Christi, Redemptoris signa et miracula eiusque mirabilem a mortuis resurrectionem et ad Patrem gloriosam ascensionem, quae ipsam fidem afficiunt.

22. [*De veritate verborum Christi in Evangeliis*]. Pariter Sacrosancta haec Vaticana Synodus errores damnat quibus as-

seritur Christi verba quae et quatenus ab Evangeliis Domino adscribuntur, saltem quoad ipsam rem verbis significatam, plerumque ipsius Christi non esse, sed potius mentem referre Evangelistae, seu, quod vel gravius est, communitatis christianae primitivae.

23. [*De veracitate doctrinae Apostolorum in Scripturis canonicis*]. Doctrinam autem Apostolorum, quae in reliquis Novi Testamenti canonicis Scripturis continetur, nefas est dicere nonnisi humana industria humanisque inventis vel ex Iudaeorum aut gentium placitis, praeter vel contra ea quae Christus ipse et docuit et voluit, temporis decursu esse concinnatam. Apostolis enim suis, quos ipse docere omnes gentes in mundum universum miserat, Christus adstitit (cf. Mt. 28, 20), iis tandem Paraclitum Spiritum a Patre promissum misit, ut omnia eos doceret et omnia ipsis suggereret (cf. Io .14, 26) quae Christi erant (cf. Io. 16, 14), ad aeternam humani generis salutem in aevum servanda.

NOTAE

[1] Cf. S. Augustinus, *De consensu evangelist.*, 1, 1: PL 34, 1041-1042.

[2] Cf. S. C. S. Officii, *Monitum,* 20 iunii 1961: AAS 53 (1961) p. 507.

Caput V
DE SACRA SCRIPTURA IN ECCLESIA

24. [*De curis Ecclesiae circa S. Scripturam*]. Caelestis sacrorum Librorum thesaurus, quem Spiritus Sanctus summa caritate et liberalitate per Ecclesiam hominibus tradidit,[1] numquam in Ecclesia latuit; etenim inde ab initio Ecclesia Christi maxima reverentia et alacritate divina eloquia custodivit, a quavis falsa interpretatione defendit, ad salutem animarum in sacra praesertim praedicatione sollicite adhibuit [2] atque in sua liturgia quotidie omnibus proponere non desiit.

25. [*De versione latina Vulgata*]. Sine praeiudicio praecellentis auctoritatis primigeniorum textuum Sacrae Scripturae, inter plures quae olim circumferebantur latinas versiones, Ecclesia latina decursu temporis unam praetulit, « Vulgatam » nempe, quam authenticum seu genuinum fidei testimonium habet. Ex legitimo enim huius versionis tot saeculorum usu in Ecclesia, patet eandem in rebus fidei et morum ab omni prorsus errore esse immunem, prout ab Ecclesia intellecta est et intelligitur, et in disputationibus, in lectionibus concionibusque tuto ac sine errandi periculo citari posse.[3] Tanta enim cum Magisterio ipsius Ecclesiae fuit « Vulgatae » connexio, ut traditionis auctoritate pollere dicenda sit. Simul autem haec Sacrosancta Vaticana Synodus reverenter excipit alias venerandas vulgatasque in Ecclesiis orientalibus versiones, in primis graecam illam antiquissimam Veteris Testamenti versionem a Septuaginta viris nuncupatam, ipsorum Apostolorum usu probatam.

26. [*De lectione S. Scripturae apud sacerdotes*]. Meminerit quivis Ecclesiae administer sancti Pauli Apostoli monitum: « Omnis Scriptura divinitus inspirata utilis est ad docendum, ad arguendum, ad corripiendum, ad erudiendum in iustitia, ut perfectus sit homo Dei ad omne opus bonum instructus » (2 Tim. 3, 16-17). Praeeuntibus Ecclesiae Patribus, « necesse est ut qui ad officium praedicationis excubant, a sacrae lectionis studio non recedant »; [4] sacerdotis enim sermo « Scripturarum lectione con-

ditus sit »,[5] ne inanis forinsecus praedicator fiat « qui non est intus auditor ».[6] Sacrae autem Litterae « possunt instruere ad salutem per fidem, quae est in Christo Iesu » (2 Tim. 3, 15), cum ex manu Ecclesiae accipiantur ac pium lectorem moveant mentis docilitas et desiderium discendi quae ad spiritualem aedificationem faciant.

27. [*De lectione S. Scripturae apud fideles*]. Nostro tempore, divina favente Providentia, laudabiliter factum est ut non pauci quoque fideles Sacram Scripturam in textibus primigeniis legant, et ut, maxime ad omnium usum et bonum, conversiones plurimae Librorum sacrorum ex iisdem textibus primigeniis in vulgatas linguas confectae sint.[7] Maxime autem gaudendum est de actuoso amore quo praesertim Christi Evangelia et Apostolorum scripta in dies vulgantur et manu versantur. Etenim haec sacra lectio, ut Ecclesiae Patres et Doctores testantur, sanctique viri semper experti sunt, mentem illuminat, voluntatem firmat, cor ad amorem Dei accendit. Attamen haec Sacrosancta Vaticana Synodus enixe christifideles monet ut ad sacrum ipsum textum accedant, attenta Ecclesiae doctrina et cum solida aptaque institutione. Quod in primis valet pro lectione Veteris Testamenti; sed etiam in Novo Testamento « sunt quaedam difficilia intellectu, quae indocti et instabiles depravant, sicut et ceteras Scripturas, ad suam ipsorum perditionem » (2 Pt. 3, 16). Ideo versiones in usum fidelium recognoscantur atque approbentur ab Episcopis, « apud quos est apostolica doctrina »; [8] necessariis insuper et vere sufficientibus explicationibus instruantur, ad mentem Ecclesiae,[9] cuius vivum magisterium fidelibus est norma proxima credendi. Non enim a quovis vel docto viro divinorum eloquiorum genuinus sensus auctoritative statui potest, sed ab uno Ecclesiae magisterio cui Sacrarum Scripturarum depositum concreditum est interpretandum. Episcoporum etiam auctoritati subiciendum est quodcumque inceptum ad Sacram Scripturam in plebe christiana divulgandam atque illustrandam.

28. [*De exegetis catholicis*]. Cum hodie, ex noviter inventis, multa adducantur, quae ad penitiorem intelligentiam sensus litteralis, qui praecipue attendendus est in divinis Scripturis, conferant, meminerint tamen ii qui, in Ecclesia et ad Ecclesiae utilitatem, in divinis eloquiis investigandis sua scientia laudabiliter adlaborant, semper se in exponendis Scripturis sanctis Sancti Spi-

ritus Dei indigere auxilio[10] et non aliter Scripturam intelligendam esse « quam sensus Spiritus Sancti flagitat, quo conscripta est ».[11] Non enim ad exercitandum ingenium Scripturas sanctas Deus hominibus dedit, sed ad spirituale bonum; ideo maiorem nostrae aetatis interpretum eruditionem comitetur oportet, in doctrina spirituali haurienda et exponenda, ea dicendi suavitas, qua veteres Patres et Doctores, amore Ecclesiae et animarum salute unice permoti, excellebant. Quam maxime ergo exegetae catholici curent theologicam sacrorum textuum doctrinam, ut non modo ipsi et alii scientiae theologicae cultores mutuo se adiuvent, verum etiam ut sacerdotibus adiumento sint ad doctrinam christianam coram populo aptius enucleandam, et fidelibus omnibus ad vitam sancte agendam adserviant.[12] Haec omnia fieri possunt tantummodo si in Biblia exponenda qua par est reverentia ac oboedientia ad analogiam fidei, ad Ecclesiae traditionem, et ad Apostolicae Sedis de re normas iugiter attendatur.[13]

29. [*De habitudine theologiae ad S. Scripturam*]. Cum universae theologicae doctrinae Sacra Scriptura una cum Traditione velut anima sit, et ex utriusque fontis studio sacrae disciplinae semper iuvenescant, theologiae doctores maximi faciant propriae disciplinae incrementum quod ex recta Librorum sacrorum interpretatione obvenit. Sacrorum enim Librorum et doctrinae apud Ecclesiam depositae idem est auctor Deus; ideoque fieri nequit, ut sensus qui ab hac doctrina quoquo modo discrepet, legitima interpretatione ex illis Libris eruatur.[14] Curent ergo theologi nostri pro sua scientia illustrare atque comprobare concordiam omnimodam doctrinae catholicae, ab initio ad nostra usque tempora traditae, cum divinis illis eloquiis admirabili Spiritus Sancti opera et consilio pro Ecclesia ad universorum salutem conscriptis.

NOTAE

[1] Verba desumuntur a Conc. Trid., Sess. V, Decr. *De reformatione*, c. 1, cum addito « per Ecclesiam »: EB 65.

[2] Pius XII, Litt. Encycl. *Divino afflante*, 30 sept. 1943: EB 538.

[3] Conc. Trid., Sess. IV, Decr. *De can. script.*: Denz. 785; EB 61; Pius XII, Litt. Encycl. *Divino afflante*: Denz. 2292; EB 549.

[4] S. Gregorius M., *Reg. Past.* 2, 11: PL 77, 50.

[5] S. Hieronymus, *Ep. ad Nepotian.*, 8: PL 22, 534.

[6] S. Augustinus, *Sermo* 179, 1: PL 38, 966.

[7] PIUS XII, Litt. Encycl. *Divino afflante*: EB 549.
[8] S. IRENAEUS, *Adv. Haer.*, 4, 32, 1: PG 7, 1071.
[9] Cf. CIC, can. 1391.
[10] S. HIERONYMUS, *In Mich.* 1, 10-15: PL 25, 1215.
[11] ID., *In Gal.* 5, 19-21; PL 26, 445.
[12] Cf. PIUS XII, Litt. Encycl. *Divino afflante*: DENZ. 2293; EB 551.
[13] Cf. *Iusiurandum contra errores modernismi,* 1 sept. 1910: DENZ. 2146; EB 354.
[14] LEO XIII, Litt. Encycl. *Providentissimus Deus,* 18 nov. 1893: EB 144.

SCHEMA CONSTITUTIONIS DOGMATICAE

DE DEPOSITO FIDEI PURE CUSTODIENDO

PROOEMIUM

1. [*Grave officium custodiendi depositum*]. Sancta Vaticana Synodus secunda, coram Deo et humani generis Redemptore, sibi plene conscia est, Ecclesiam minime implere posse quod superne accepit mandatum docendi, sanctificandi atque regendi ut esset sal terrae et lux mundi (cf. Mt. 5, 13-14), nisi depositum fidei purum inviolatumque conserveretur. Cuius quidem sacri depositi custodia, non solum singulis pastoribus committitur velut officium, de quo rationem Domino reddituri sunt (cf. Hebr. 13, 17), sed maxime competit Episcopis universis, per Spiritum Christi et sub Romano Pontifice in unum coetum apostolicum congregatis.

Ad hoc enimvero instituta est sacra hierarchia ecclesiastica cum suis pastoribus et doctoribus, ut « occurramus omnes in unitatem fidei » et iam non simus parvuli fluctuantes qui circumferuntur omni vento doctrinae in nequitia hominum, in astutia ad circumventionem erroris (cf. Eph. 4, 11-14). In hanc porro hierarchiam apte cadunt quae Apostolus monet Timotheum: « Depositum custodi, devitans profanas vocum novitates et oppositiones falsi nominis scientiae, quam quidem promittentes, circa fidem exciderunt » (1 Tim. 6, 20-21).

2. [*S. Synodi mens*]. Non praeterit autem S. Synodum mentes hominum nostrae aetatis variis perniciosisque doctrinis turbari, praesertim circa primarias veritates de humanae existentiae ratione, scilicet de origine, natura ac fine vitae hominis super terram et de via qua possit quisque ad Deum et ad intimam plenamque felicitatem pervenire. Novit insuper eadem S. Synodus plura alia spargi errorum semina, indeque fieri ut ipsi fideles interdum anxietatibus premantur utque multi sanam doctrinam iam non sustineant, sed a veritate auditum avertant et ad fabulas convertantur (cf. 2 Tim. 4, 4). Quamobrem conciliares Patres, ut religiose munere sibi commisso fungantur et hominibus huius temporis viam ostendant qua secure Deum Filiumque eius Unigenitum quaerere et invenire possint, suum esse existimant ex

deposito a Deo S. Ecclesiae concredito nonnullas proferre veritates, de iis imprimis quae ad ipsius religionis fundamenta spectent, atque easdem, ad utilitatem fidelium omniumque Deum sincero animo quaerentium, in capitibus quae sequuntur concinne exponere et ab erroribus vindicare.

CAPUT I

DE COGNITIONE VERITATIS

3. [*Fundamentum theologicum*]. Cum fides illuminet rationem eandemque ab erroribus tueatur,[1] S. Synodus, innixa divinae revelationi de dignitate hominis ad imaginem Dei creati (cf. Gen. 1, 26-27; Sap. 2, 23; Eccl. 17, 1); de missione Christi, qui veritate nos liberavit (cf. Io. 8, 32); de Spiritu Sancto a Domino misso ut nos doceret omnem veritatem (cf. Io. 16, 13); de Ecclesia columna et firmamento veritatis (cf. 1 Tim. 3, 15), docet hominem natura sua gaudere sublimi facultate adipiscendae veritatis, quandoquidem, si haec aptitudo excludatur, ipsa ratio humana corruit, immo et revelatio et fides perimuntur. At vero Ecclesia, a Spiritu veritatis edocta, non solum firmiter agnoscit hominem facultate pollere intelligendi res prouti in se sunt,[2] sed insuper credit intellectum humanum ita a Deo elevari posse et elevari, ut fide illuminatus veritates percipere valeat captum cuiusvis creatae mentis excedentes, donec in patria Primam Veritatem, nempe Deum Unum et Trinum, lumine et claritate visionis beatificae, facie ad faciem intueatur.[3]

4. [*De veritate primorum principiorum*]. Quemadmodum autem Ecclesia, divino eloquio iugiter freta, semper tenuit veritatem non esse quid mere subiectivum,[4] sed potius existimandam esse humanae mentis singularem perfectionem, qua rerum universitati eadem mens conformari potest, iuxta illud Augustini: « Non enim ratiocinatio talia facit, sed invenit »; [5] ita pari firmitate semper agnovit hominis intellectum facultate ditari veritates necessarias et immutabiles assequendi [6] et de illis propositiones enuntiandi quae mutationi non sint obnoxiae.[7] Quia vero super principia illa universalia, quae identitatis, contradictionis, rationis sufficientis, causalitatis efficientis et finalis ab eruditis vocari solent,[8] quaeque tam perspicua sunt, ut quasi sponte cuilibet innotescant, integrum aedificium cognitionis humanae innititur, immo ipse ordo doctrinae fidei quodammodo superstruitur,[9] ideo Sacrum Concilium docet, principia illa a nemine in dubium ullatenus vocari posse.

5. [*Obscuratae veritatis remedia*]. Ex quo autem in servitutem ignorantiae et cupiditatum, primi lapsus causa, incidit homo, lumen naturalis rationis obnubilatum est,[10] proindeque nunc difficilior redditur cognitio veritatis, in iis praecipue quae ad religionem et mores pertinent (cf. Sap. 9, 13-19; Rom. 1, 18-32). Quocirca, non obstante miro progressu hodierno omnium scientiarum, solummodo « divinae revelationi tribuendum est, ut quae in rebus divinis humanae rationi per se impervia non sunt, in praesenti quoque generis humani conditione, ab omnibus expedite, firma certitudine et nullo admixto errore cognosci possint ».[11] Attamen Ecclesia, iure quidem ac merito, utilitatem quoque atque efficacitatem bonarum totius animi dispositionum ad veritates religiosas ac morales plene cognoscendas et amplectendas semper affirmavit: immo semper docuit huiuscemodi dispositionum defectum causam esse posse cur intellectus, cupiditatibus praeterea et mala voluntate detentus, non recte videat et a veritate aberret.[12]

NOTAE

[1] Cf. CONC. VAT., Sess. III, Const. dogm. *De fide cath.*, c. 4: DENZ. 1799.

[2] Cf. S. THOMAS, *In Ioh.* cap. 18, n. 11. Insuper PIUS XII, *Alloc. iis qui interfuerunt Primo Symposio Internationali Geneticae Medicae,* 7 sept. 1953: AAS 45 (1953) p. 601: « La pensée de tous les temps, basée sur la saine raison, et la pensée chrétienne en particulier sont conscientes de devoir maintenir le principe essentiel: la vérité est l'accord du jugement avec l'être des choses déterminé en lui-même ».

Cf. IOANNES XXIII, *Nuntius Radiophonicus,* 22 dec. 1960: AAS 53 (1961) pp. 7-8.

Cf. S. THOMAS, *Summa Theol.* I, q. 16, a. 1.

[3] Cf. CONC. VAT., Sess. III, Const. dogm. *De fide cath.*, c. 4: DENZ. 1795-1796; PIUS IX, Epist. *Gravissimas inter,* 11 dec. 1862 (contra Iac. Frohschammer): DENZ. 1673.

[4] S. C. S. OFFICII, Decr. *Lamentabili,* 3 iulii 1907, prop. 58: DENZ. 2058, damnatur: « Veritas non est immutabilis plus quam ipse homo, quippe quae cum ipso, in ipso et per ipsum evolvitur ».

[5] S. AUGUSTINUS, *De vera religione,* c. 39, n. 73: PL 34, 155.

[6] PIUS XII, Litt. Encycl. *Humani generis,* 12 aug. 1950: DENZ. 2320: « certae et immutabilis veritatis assecutionem ».

[7] Cf. S. C. S. OFFICII, Decr. *Lamentabili,* prop. 58: DENZ. 2058.

[8] PIUS XII, Litt. Encycl. *Humani generis,* l. c.: « Quae quidem philosophia in Ecclesia agnita ac recepta, et verum sincerumque cognitionis humanae valorem tuetur, et metaphysica inconcussa principia — rationis nempe sufficientis, causalitatis et finalitatis — ac demum certa et immutabilis veritatis assecutionem »;

Cf. *Alloc. ad medicos,* 7 sept. 1953: AAS 45 (1953) p. 601; *Alloc. ad Univ. Greg.,* 17 oct. 1953: AAS 45 (1953) p. 685;

S. Thomas, *Summa contra Gent.*, II, c. 83: « Intellectus noster cognoscit *ens* et ea quae sunt per se entis, inquantum huiusmodi: in qua cognitione fundatur primorum principiorum notitia; ut, *non esse simul affirmare et negare,* et alia huiusmodi. Haec igitur sola principia intellectus noster naturaliter cognoscit, conclusiones autem per ipsa ».

[9] Conc. Vat., Sess. III, Const. dogm. *De fide cath.,* c. 4: Denz. 1799: « Neque solum fides et ratio inter se dissidere numquam possunt, sed opem quoque sibi mutuam ferunt, cum *recta ratio fidei fundamenta demonstret...* ».

Cf. Pius XII, Litt. Encycl. *Humani generis*: Denz. 2321-2322.

[10] Conc. Trid., Sess. V, Decr. *De peccato orig.*: Denz. 788: « Totumque Adam per illam praevaricationis offensam secundum corpus et animam in deterius commutatum fuisse »;

Cf. S. Thomas, *Summa Theol.* I, q. 95, a. 1.

[11] Conc. Vat., Sess. III, Const. dogm. *De fide cath.,* c. 2: Denz. 1786;

Cf. S. Thomas, *Summa Theol.* I, q. 1, a. 1.

[12] Cf. Pius XII, Litt. Encycl. *Humani generis*: Denz. 2324.

Caput II

DE DEO

6. [*Cognitio Dei, finis ultimi hominis*]. Ecclesia, testimoniis innixa divinae revelationis, semper tenuit in cognitione naturali existentiae Dei Creatoris reponendum esse totius vitae religiosae fundamentum, quatenus in ea habetur veluti praeambulum ad Dei ipsius cognitionem, quae per fidem obtinetur. Profitetur insuper Deum, qui caritas est (cf. 1 Io. 4, 8) et lux veritatis (cf. 1 Io. 1, 5), atque ideo fons omnium bonorum, a quo et creati sumus et aeternam beatitudinem expectamus, ad veritatem tanti momenti perviam reddendam, sese hominibus manifestasse, tum suae Providentiae operibus supernaturalibus, tum etiam communibus creationis operibus, quae ita sapienter disposuit, ut apertum de se ipso redderent testimonium. Non enim longe est ab unoquoque nostrum (cf. Act. 17, 27) et « non sine testimonio semetipsum reliquit benefaciens de coelo, dans pluvias et tempora fructifera, implens cibo et laetitia corda nostra » (Act. 14, 17).

7. [*Affirmatur Dei cognoscibilitas*]. Porro eadem sancta Mater Ecclesia credit et docet invisibilis Dei exsistentiam vel solo naturali rationis lumine per visibilia creationis opera, tamquam causam per effectus, certo cognosci adeoque et demonstrari posse;[1] « Invisibilia enim ipsius, a creatura mundi, per ea quae facta sunt, intellecta, conspiciuntur; sempiterna quoque eius virtus et divinitas » (Rom. 1, 20).

8. [*Argumentum ex perfectionibus mundi*]. Profecto sancti Patres et Doctores Ecclesiae[2] variis atque firmissimis argumentis demonstrarunt Deum esse et « causam constitutae universitatis, et lucem percipiendae veritatis et fontem bibendae felicitatis ».[3] Re enim vera incomparabilis magnificentia et pulchritudo, quae in mundo conspiciuntur, item ac mirus ordo quo omnia firmiter constanterque ad finem suum contendunt, certissime proclamant sapientissimum ac potentissimum Auctorem ac Gubernatorem,

Deum nempe personalem,[4] ita ut vani censendi sint qui, operibus attendentes, non agnoscant quis sit artifex, et illorum specie delectati, non cogitent quanto his dominator eorum speciosior sit (cfr. Sap. 13, 1-5).[5]

9. [*Argumentum ex imperfectionibus creaturarum*]. Imperfectiones quoque, quae omnibus huius mundi rebus insunt, v. g. mutabilitas, inconstantia, dependentia causalis, contingentia, limitatio et id genus aliae, plane ostendunt eiusmodi res nec a seipsis neque ab aliis mundanis principiis, quae iisdem imperfectionibus laborent, esse progenitas, sed a Creatore mundum transcendente, qui omnimodis perfectionibus polleat, originem traxisse. Ceterum Ecclesia, quamquam ista argumenta potiora habet, non neglegit neque parvi facit alia, e. g. quae promuntur ex innata propensione hominis ad felicitatem vel ex absoluta obligatione legis moralis, cum et haec sua efficacitate ditentur et saltem quorundam hominum ingenio sint valde accomodata.

10. [*Errorum reprobatio*]. Cum igitur exsistentia unius veri Dei tam egregie resplendeat, eo magis deploranda est caecitas eorum qui Deum misere abiiciunt.[6] Quapropter imprimis Sancta Synodus damnat errorem eorum qui, unum et universale principium in materia reponentes, Deum esse omnino negant,[7] quinimmo impie satagunt, etiam vi adhibita, Dei nomen ex humanis mentibus eradicare. Etiam eorum reprobat errorem qui, falsi nominis philosophia vel scientia abutentes, loco Dei personalis figmenta impersonalia vel mere idealia et adeo inania substituunt, vel, reiecta demonstratione in obiectiva veritate fundata, in subiectiva tantum et mere voluntaria mentis adhaesione Dei exsistentiam niti profitentur.[8]

11. [*Doctrina de Deo commendatur*]. Demum Sacra Synodus fideles enixe hortatur ut rectam quam acceperunt de Deo doctrinam quibuslibet bonis anteponant, sollicite custodiant, ab impugnationibus defendant, tamquam totius vitae normam assumant atque ingenii vires non in obnubilandis rationibus, quibus mens humana ad Deum elevatur, sed iis elucidandis potius impendant.[9] Denique semper meminerint omnes se esse baptizatos in nomine Dei vivi, Patris, et Filii, et Spiritus Sancti, ut Deo, qui propter nimiam caritatem suam se manifestavit nobis in Domino Iesu, credant eique serviant (cf. 1 Io. 1, 1-3; Eph. 2, 4).

NOTAE

[1] Pius IX, Epist. *Gravissimas inter* (contra Iac. Frohschammer), 11 dec. 1862: Denz. 1670;

Conc. Vat., Sess. III, Const. dogm. *De fide cath.*, c. 2: Denz. 1785; coll. can. 1: Denz. 1806;

Iusiurandum contra errores modernismi, 1 sept. 1910: Denz. 2145;

Pius XII, Litt. Encycl. *Humani generis,* 12 aug. 1950: Denz. 2317.

[2] S. Gregorius Nazianz., *Orat.* 28, nn. 6 et 16: PG 36, 31 et 45.

S. Ioannes Chrysost., *In Ep. ad Rom. hom.* 3, 2: PG 60, 412-413.

S. Augustinus, *Confess.* XI, 4, 6; PL 32, 811; *Sermo* 141: PL 38, 776-778; *De lib. arb.* II, 7, 15 usque 15, 39: PL 32, 1249-1262.

S. Thomas, *Summa Theol.* I, q. 92, a. 3; *In Ev. Ioh.,* Prol. in prol. S. Hieronymi.

Cf. Pius XI, Litt. Encycl. *Studiorum ducem,* 29 iun. 1923: AAS 15 (1923) p. 317;

Pius XII, *Alloc. ad Pont. Acad. Scient.,* 22 nov. 1951: AAS 44 (1952) pp. 31 s.

[3] S. Augustinus, *De Civ. Dei,* VIII, 10, 2: PL 41, 235.

[4] Pius XII, Litt. Encycl. *Humani generis*: Denz. 2317; cf. *ibid.*: Denz. 2325;

Cf. Pius XI, Litt. Encycl. *Mit brennender Sorge,* 14 mart. 1937: AAS 29 (1937) p. 149.

[5] Cf. etiam Rom. 1, 20-21.

[6] Pius XI, Litt. Encycl. *Mit brennender Sorge*: AAS 29 (1937) pp. 148-150; cf. S. C. S. Officii, Decr. *De partibus communistarum,* 1 iulii 1949: AAS 31 (1949) p. 334.

[7] Conc. Vat., Sess. III, Const. dogm. *De fide dogm.*, c. 1: Denz. 1782-1784 et canones correspondentes: Denz. 1801-1805;

Cf. Pius XII, Litt. Encycl. *Humani generis*: Denz. 2306 et 2323.

[8] S. Pius X, Litt. Encycl. *Pascendi,* 8 sept. 1907: Denz. 2072-2074;

Pius XII, Litt. Encycl. *Humani generis*: Denz. 2325.

[9] Pius XII, Litt. Encycl. *Mediator Dei,* 20 nov. 1947: AAS 39 (1947) pp. 525-526.

Caput III

DE CREATIONE ET EVOLUTIONE MUNDI [1]

12. [*Mundi creatio initio temporis*]. Cum divinitus inspirata narratio de creatione mundi vi et momento summopere excellat tum ad rectam Dei notionem consequendam, tum ad veram religionem profitendam, quandoquidem in huiusmodi creatione nititur supremum Dei dominium in homines, S. Vaticana Synodus secunda, verbi Dei scripti et traditi suffulta testimonio, doctrinam ab Ecclesiae Magisterio compluries assertam rursum confirmat atque asseverat universum mundum ita a Deo ex nihilo creatum esse, ut quondam suae exsistentiae cursum inchoaverit. Solus enim « verus Deus bonitate sua et omnipotenti virtute, non ad augendam suam beatitudinem, nec ad acquirendam, sed ad manifestandam perfectionem suam, per bona quae creaturis impertitur, liberrimo consilio simul ab initio temporis utramque de nihilo condidit creaturam, spiritualem et corporalem, angelicam videlicet et mundanam ac deinde humanam, quasi communem ex spiritu et corpore constitutam ».[2]

13. [*Reprobatio evolutionismi tum materialistici, tum pantheistici*]. Cui doctrinae maxime adversatur evolutionismus materialisticus, asserens mundum, qui incessanter mutatur et progreditur, nec a Deo originem traxisse nec ab eo gubernari, atque eius progressu id tantummodo effici ut materia non facta continuo immutetur ex eademque aliae aliis perfectiores proferantur compagines, quae propterea in ipsa materia non facta quodammodo praecontinebantur. Dogma autem creationis aperte detorquetur etiam ab eo evolutionismo pantheistico, cuius assertores admittunt quidem mundum procedere a principio uno et immateriali, quod divinum vocant, at perperam rem concipiunt quasi mundus non esset nisi summa immutationum quae ab hoc principio gradatim sese evolvente, maxime in vita humani spiritus, producuntur. Ex quibus sententiis, prima Dei et religionis notionem omnino perimit, altera ea quae ad religionem pertinent plane permiscet, cum Deo mundana humanaque assignet, homini vero et mundo divina tribuat.

14. [*Sententiae hodiernae de creatione et evolutione mundi, a fidelibus praecavendae*]. Caveant insuper Ecclesiae filii ne, aberrantibus opinionibus decepti, quamlibet ex veritatibus revelatis depravent. Creationis notionem ne corrumpant, sibi fingentes hanc in eo consistere quod Deus gradatim in unitatem redigat quamdam primordialem multiplicitatem rerum, iam exsistentium ante omnem divinam actionem. Doctrinam catholicam de mundi subsistentia in seipso deque omnimoda Dei simplicitate et summa perfectione ne labefactent, asserere audentes Deum ita dirigere mundi evolutionem, ut res universas in seipsum gradatim colligat et easdem sibi quodammodo iungat ac proinde mundanae compositionis quadamtenus particeps fiat. Neque enim investigatio scientifica, neque sana philosophia apta argumenta praebere possunt, quibus falsae huiusmodi opiniones sustineantur.

15. [*Doctrina fidei et investigatio verae scientiae de evolutione*]. Ea autem quae veri nominis scientia de mundi evolutione prudenter investigat et non per modum coniecturae, sed ut reapse certa proponere valeat, sive de formatione figurae universi, sive de historia terrae et de multiplici vitae progressu in ea, sive demum de origine et incremento humani generis, nullum prorsus detrimentum inferunt doctrinae fidei; quin contra aptum praebent subsidium ad eam illustrandam. Etenim « nulla ... unquam inter fidem et rationem vera dissensio esse potest, cum idem Deus, qui mysteria revelat et fidem infundit, animo humano rationis lumen indiderit ».[3] Species autem contradictionis, quae nonnumquam inter cultores scientiae sacrae et profanae oritur, ex eo potissimum provenit « quod vel fidei dogmata ad mentem Ecclesiae intellecta et exposita non fuerint vel opinionum commenta pro rationis effatis habeantur ».[4] Attamen conclusiones huiusmodi indagationum scientificarum cedunt dignitate et certitudine sententiis fidei, quibus, lumine gratiae adiuti, assensu maxime firmo adhaeremus, Deo ipso innixi, qui summa veritas est. Quapropter quaestiones quaedam ad evolutionem mundi pertinentes, quae directe aut indirecte fidem catholicam tangunt, summa cautela tractandae sunt, ne genuinis fidei assertis contradicatur, neve eadem asserta in periculum adducantur; singuli autem fideles parati sint oportet sese submittere iudicio Ecclesiae, cui a Christo munus demandatum est depositum fidei custodiendi atque interpretandi.[5]

16. [*De creatione hominis et evolutione vitae*]. Quod igitur attinet ad investigationem scientificam de initiis vitae, ratione praesertim habita quaestionis sitne humani generis origo quodammodo repetenda ab aliquo organismo vivo praeexistente, imprimis servanda est doctrina catholica de compositione hominis spiritu et corpore, essentialiter inter se differentibus, itemque de divina et immediata productione animae cuiusvis hominis ex nihilo, ita ut nullo modo admitti possit animam humanam ab alio quocumque principio vitali iam antea quomodolibet exsistente ortam esse. Insuper de ipsa corporis humani prima origine cum summa moderatione et cautela tractandum est, nam hoc argumentum non tantum ad scientias naturales, sed partim etiam ad philosophiam spectat, immo plures veritates tangit quae in divinae revelationis fontibus continentur, ut puta fidei effata de speciali Dei interventu in formandis corporibus protoparentum ac de miro iustitiae originalis statu in quo iidem primum constituti sunt.[6]

NOTAE

[1] In tribus primis huius Capitis paragraphis agitur in primis de creatione mundi *universim* secundum *fidem catholicam* et deinde de doctrinis *philosophicis* quae hac in re eidem fidei adversantur.

In duabus ultimis paragraphis agitur de *doctrina fidei* circa creationem, maxime autem circa *creationem hominis* et de eius relatione cum *investigatione scientifica*.

[2] Conc. Vat., Sess. III, Const. dogm. *De fide cath.*, c. 1: Denz. 1783; cf. Conc. Lateran. IV, c. 1: Denz. 428.

[3] Conc. Vat., Sess. III, Const. dogm. *De fide cath.*, c. 4: Denz. 1797.

[4] Ibid.

[5] Cf. Pius XII, Litt. Encycl. *Humani generis*, 12 aug. 1950: Denz. 2326.

[6] Cf. Pius XII, *ibid.*: Denz. 2327.

Caput IV

DE REVELATIONE PUBLICA ET DE FIDE CATHOLICA

17. [*Notio catholica revelationis*].[1] Revelatio externa et publica, qua obiectum fidei catholicae divinitus communicatum est cum Ecclesia, est locutio qua benignissimus Deus, olim in prophetis, novissime in Filio (cf. Hebr. 1, 1), semetipsum, mysteria salutis veritatesque connexas testatus est (cf. Io. 3, 11), « oboeditionem fidei » (Rom. 16, 26) omnibus praecipiens.[2] Externae autem revelationis dono, Deus, qui interius etiam docet, ut singuli « verbum salutis » (Act. 13, 26) sicut oportet suscipere queant, illuminationem inspirationemque gratiae adiungit quae suavitatem confert in consentiendo et credendo veritati.[3]

18. [*Revelatio et historia salutis*]. Longa illa series eventuum salutarium, quae in vita, morte et resurrectione Christi fastigium suum tandem attigit, inter obiecta divinae revelationis conspicuitate et momento eminet, in eademque nobis altissima mysteria annuntiata sunt. Quapropter, etsi agnoscendum sit revelationem nobis datam esse in humanae salutis historia, sive praenuntiata sive narrata:[4] tamen minime sentiendum est, revelationem meris istis eventibus iam ita constitutam esse, ut sermone Christi, Filii Dei, aliorumque Dei legatorum secundarie tantum compleatur. Nam ad revelatum ordinem salutis ii eventus non pertinent, nisi per veritates quae in iis latent aut cum iis connectuntur, sermone Christi et legatorum Dei declarandas atque a nobis fide tenendas.[5]

19. [*Revelatio et doctrina*]. Insuper revelatio, praeter mysteria, in singularibus factis historiae salutis exhibita, continet etiam veritates universales tum naturalis, tum supernaturalis ordinis, atque primarie respicit Deum ipsum, quem electi in ineffabili mysterio trium Personarum divinarum in patria conspecturi sunt. Ideo Patres primae Synodi Vaticanae summam veritatum revelatarum iure nuncupaverunt « doctrinae fidei » nomine,[6] vestigiis

inhaerentes Domini nostri qui asseverat: « Mea doctrina non est mea, sed eius qui misit me » (Io. 7, 16), necnon Apostoli qui scribit ad Titum de vita sancta a christifidelibus agenda, ut dignis moribus, « doctrinam Salvatoris nostri Dei ornent in omnibus » (Tit. 2, 10).[7]

20. [*Revelatio et manifestatio Christi*]. Divinae revelationis plenitudo in Christo Filio Dei recte dicitur apparuisse,[8] non solum quia ipse, auctor et consummator fidei (cf. Hebr. 12, 2), praecipuas fidei veritates homines docuit, sed insuper quia per totam vitam suam nobis viam salutis monstravit. Nihilominus verum manet in ipsa doctrina Christi, Verbi Dei incarnati, causam reponendam esse cur tota eius vita habeat indolem divini testimonii, totumque mysterium Christi propter auctoritatem Dei qui nec falli nec fallere potest, sit credendum. Proinde teneri non potest fidem divinam et catholicam constitui primarie experientia, qua totum mysterium Christi in eoque omne revelatum verum percipiatur, et secundarie tantum in actu consistere quo, per conceptus et verba, ea exprimantur quae prius altiori gradu experientia attigerit. Quin potius catholica fides complectitur et agnitionem magisterii Dei et assensum, propter ipsius auctoritatem, veritatibus revelatis, prout ab Ecclesia credendae proponuntur.[9] Eadem autem fides, caritate et donis Spiritus Sancti perfecta, augeri potest sensu Christi (cf. 1 Cor. 2, 16), ad veritates revelatas profundius intelligendas, immo quadam fruitione obscura mysterii Filii Dei, qui cum Patre et Spiritu Sancto animam iustorum inhabitat.[10]

21. [*Errores qui notioni catholicae revelationis plane adversantur*]. Catholica revelationis notio penitus abiicitur ab iis qui falso contendunt Deum non posse, per legatos ab ipso eruditos aut inspiratos, communicare cum hominibus prolatis verbis aut Sacris etiam Litteris. Idem dicendum est de aliis quibusdam, opinantibus divinam revelationem non tantum religionem Veteris Novique Foederis, sed, etsi imperfectius, omnes religiones protulisse, eamque in eo consistere quod homines religiosi, ut ad absolutum, ad quod mens humana defertur, aliqua ratione spectare queant, res sacras sibi eligant, notionesque sibi effingant, quae, etsi conformitate cum re careant, inservirent tamen ad Deum quodammodo mente prosequendum.[11]

22. [*Recens relativismi forma*]. Periculose etiam a vero discedunt qui sentiunt enuntiationes et conceptus quibus, etsi utique incomplete et imperfecte, veritates revelatae communicantur, impares esse ad res divinas omnino vere significandas; sed consideranda esse ut approximationes semper mutabiles semperque denuo corrigendas prout postulet sive altior quidam sensus mysterii quod creditur, sive mutata inter homines cogitandi ratio. Dum contra Deus revelans et Ecclesia quae, Deo adiuvante, munus exercet custodis et interpretis totius revelatae veritatis, saepe aperte significant se, non symbolice tantum, sed etiam proprie vereque loqui velle proptereaque assensum plenum immutabilemque postulant doctrinae fidei illo sensu intellectae quem eorum sermones declarationesque exhibent.[12]

23. [*Externa revelationis signa*]. Etsi fides salutaris, qua Deo credimus, secundum illud Ioannis: « Filius Dei venit et dedit nobis sensum, ut cognoscamus verum Deum et simus in vero Filio eius » (1 Io. 5, 20), procedit a lumine divinitus in mentem immisso, nihilominus, cum illa gratia fidei lateat in mente, sapientissimus Deus, volens ut obsequium fidei nostrae, quae est ex auditu, rationi consentaneum esset (cf. Rom. 10, 17 et 12, 1), internis Spiritus Sancti auxiliis coniunxit multiplicia revelationis signa, eaque imprimis externa, atque indoli publicae revelationis et naturae sociali hominum, qui ad fidem vocantur, accomodata. Quae quidem signa efficiunt, ut recta ratio divinam revelationis originem certis argumentis probare valeat.[13]

24. [*Primatus quidam miraculorum et prophetiarum*]. Inter ea signa, momento et perspicuitate argumenti quod praebent, eminent miracula et prophetiae,[14] ut sapientissime docuit Concilium Vaticanum primum.[15] Quae nonnisi ob praeiudicatas falsas opiniones vel absolute negantur, vel nimium exstenuantur; at vero de illis Dominus noster declaravit: « Opera enim, quae dedit mihi Pater ut perficiam ea, ipsa opera, quae ego facio, testimonium perhibent de me, quia Pater misit me » (Io. 5, 36) etiamque: « Scrutamini Scripturas, ... illae sunt quae testimonium perhibent de me » (Io. 5, 39).

25. [*Resurrectio Christi, prophetiae messianicae, Christus ipse*]. Ecclesia autem maximum in genere signorum semper habuit et habet resurrectionem corporalem Christi quae, ab Ipso

clare praenuntiata, ob sepulchrum deprehensum vacuum apparitionesque ipsiusmet Redivivi, fulgens signum historicum facta est. In genere autem argumentorum ex prophetiis desumptorum, Ecclesia plurimum semper aestimavit admirandam in Christo Iesu adimpletionem propheticae exspectationis Messiae et regni eius. Quod argumentum ipse Dominus prius adhibuit (cfr. Lc. 24, 13-32) et de eo scripsit insuper S. Petrus: « Habemus firmiorem propheticum sermonem cui bene facitis attendentes, quasi lucernae lucenti in caliginoso loco, donec dies elucescat » (2 Petr. 1, 9). Nec praetereundum est praefulgens signum divinum, quod praesertim humiles corde sua claritate allicere valet, esse ipsum Iesum Magistrum, cuius sublimis sapientia et summa sanctitas testimonium quod de se perhibuit adeo solide confirmant, ut ipse, distinguens inter se et miracula sua, asseverare potuerit: « Si mihi non vultis credere, operibus credite (Io. 10, 38).[16]

26. [*Praestantia quaedam signi Ecclesiae*]. Ecclesia ipsa, pro sua etiam nunc in orbe terrarum praesentia ac pro abundantia donorum quibus Christus eam ornare numquam destitit, per se inter revelationis signa praestat. « Ob suam nempe admirabilem propagationem, eximiam sanctitatem et inexhaustam in omnibus bonis foecunditatem, ob catholicam unitatem invictamque stabilitatem magnum quoddam et perpetuum est motivum credibilitatis »,[17] ac veluti signum levatum in nationes.[18]

27. [*Testimonia signaque interna*]. Sic fit, ut iis qui Dei moventis gratia fidem quaerunt, aut iis qui a Deo fidei lumen iam acceperunt, largus aditus pateat ad congruam notitiam acquirendam eamque augendam externorum signorum et probationum quae divinam revelationem invicte demonstrant. Quibus signis et argumentis accedunt plures formae interni testimonii internaeque vocationis ad credendum, iisque Deus ita mentem percellere potest, ut confirmare et corroborare etiam valeant ea quae obscura interdum manent in notitia signorum externorum; immo interdum, peculiarem gratiam Deo largiente, ipsa signa externa supplere possunt.[19] Talia autem interna testimonia atque signa, quibus Deus, ut ait sanctus Paulus, in cordibus illucet (cf. 2 Cor. 4, 6), non sunt quidem praetermittenda: at cavendum etiam est ne plus aequo extollantur neve exinde despiciantur manifestiora signa externa. Synodus enim Vaticana Prima, de signis christianae revelationis agens, sollemniter prohibuit ne

quis censeret « sola interna cuiusque experientia aut inspiratione privata homines ad fidem moveri debere ».[20]

28. [*Credere Deo, Deum et in Deum*]. Quod si fides salutaris argumentis quae divinam revelationis originem probant, praeparatur atque protegitur, non tamen eisdem acquiritur; quin immo consensu humili suscipitur ut donum gratiae Dei. Fide enim non amplectimur divinam revelationem, nisi postquam haec ut credenda exhibita est ope iudicii ex divino lumine procedentis; immo ipse fidei actus est plenum intellectus et voluntatis obsequium, quo homo, impulsus et tractus gratia Dei (cf. Io. 6, 44), credit Deo, Deum et in Deum: Deo nempe ut infallibili magistro innititur, Deum in tota doctrina revelata affirmat, in Deum salutem nostram sancto desiderio libere movetur.[21]

NOTAE

[1] Quod revelatio sit locutio Dei cui correspondeat fides, constat imprimis ex Sacra Scriptura. Vide Io. 3, 11; 8, 25-28; 8, 38; 12, 50; 14, 10; 17, 13; Rom. 10, 17 de fide ex auditu, et Hebr. 1, 1, citatum etiam in Conc. Vatic. Adde quod depositum fidei, in quo continetur tota revelatio credenda, vocatur « verbum Dei scriptum et traditum ». Quod ad S. Magisterium attinet, haud inutile erit eos adducere textus, qui directe aut indirecte conferunt ad confirmandam notionem revelationis ut locutionis Dei attestantis prouti declaratur in Constitutione. Quae declaratio opportuna videtur, ut traditionalis revelationis notio, in Sacra Scriptura etiam fundata, protegatur contra sententias minus rectas in quas, praeeuntibus auctoribus protestantibus, aliqui etiam catholici theologi inclinant. Sequuntur nunc textus Magisterii:

1. *Symbolum Epiphanii*: Denz. 13: « Credimus et in Spiritum Sanctum, qui *locutus est* in lege, et per prophetas praedicavit, et ad Iordanem descendit, in apostolis *locutus est,* et in sanctis habitat ».

2. *Symbolum Nicaeno-Constantinopolitanum*: Denz. 86: « Credimus ... et in Spiritum Sanctum, ... qui *locutus est* per sanctos Prophetas ».

3. Conc. Constantinop. II: Denz. 212: « Confitemur fidem tenere et praedicare ab initio donatam a magno Deo et Salvatore nostro Iesu Christo sanctis Apostolis et ab illis in universo mundo *praedicatam,* quam et sancti Patres confessi sunt et explanaverunt... ».

4. Conc. Lateran. IV: Denz. 428-429: « Haec sancta Trinitas, ... primo per Moysen et sanctos Prophetas aliosque famulos suos, iuxta ordinatissimam dispositionem temporum, *doctrinam humano generi tribuit salutarem.* Et tandem unigenitus Dei Filius Iesus Christus ... viam vitae manifestius demonstravit ».

5. Conc. Florent.: Denz. 706: « Sacrosancta Romana Ecclesia ... unum atque eumdem Deum Veteris et Novi Testamenti, hoc est, Legis

et Prophetarum atque Evangelii profitetur auctorem; quoniam eodem Spiritu Sancto inspirante utriusque Testamenti *Sancti locuti sunt* ».

6. CONC. TRID., Sess. IV, Decr. *De can. script.*: DENZ. 783: « ... puritas ipsa Evangelii ... quod *promissum* ante per Prophetas in Scripturis sanctis, Dominus noster Iesus Christus Dei Filius *proprio ore primum promulgavit,* deinde per suos Apostolos tanquam fontem omnis et salutaris veritatis et morum disciplinae omni creaturae *praedicari* iussit ».

7. CONC. TRID., Sess. VI, Decr. *De iustificatione,* c. 6: DENZ. 798: « Disponuntur autem ad ipsam iustitiam, dum ... fidem *ex auditu* concipientes, libere moventur in Deum ».

8. PIUS IX, Litt. Encycl. *Qui pluribus,* 9 nov. 1846: DENZ. 1636: « Et sane cum sanctissima nostra religio non ab humana ratione fuerit inventa, sed a Deo hominibus clementissime *patefacta,* tum quisque vel facile intelligit, religionem ipsam ex eiusdem Dei *loquentis auctoritate omnem suam vim acquirere* ».

9. PIUS IX, *ibid.*: cf. DENZ. 1637.

10. CONC. VAT., Sess. III, Const. dogm. *De fide cath.,* c. 2: DENZ. 1785: « Eadem sancta mater Ecclesia tenet ac docet ... placuisse eius [Dei] sapientiae et bonitati, ... seipsum et aeterna voluntatis suae decreta humano generi *revelare,* dicente Apostolo: "Multifariam multisque modis olim Deus *loquens* patribus in Prophetis: novissime diebus istis *locutus est* nobis in Filio " (Hebr. 1, 1 s) ».

11. CONC. VAT., *ibid.*: DENZ. 1787: « Haec porro supernaturalis revelatio ... continetur in *libris scriptis* et sine scripto traditionibus, quae ipsius *Christi ore* ab Apostolis acceptae, aut (ab) ipsis Apostolis *Spiritu Sancto dictante* quasi per manus *traditae,* ad nos usque pervenerunt ».

12. CONC. VAT., *ibid.,* c. 3: DENZ. 1792: « Fide divina et catholica ea omnia credenda sunt, quae *in verbo Dei scripto vel tradito continentur* »; DENZ. 1793: « Ecclesiam instituit (Deus per Filium suum) ... ut ea tamquam custos et magistra *verbi revelati* ab omnibus posset agnosci ».

13. CONC. VAT., *ibid.,* c. 4: DENZ. 1800: « *Fidei doctrina,* quam Deus revelavit, ... tanquam divinum depositum Christi Sponsae *tradita* »; cf. Sess. IV, Const. dogm. *de Ecclesia Christi,* c. 4: DENZ. 1836: « *Traditam revelationem* seu fidei depositum ».

14. CONC. VAT., *ibid.,* c. 3: DENZ. 1791: « Nemo tamen "*evangelicae praedicationi* consentire " potest, sicut oportet ad salutem consequendam, " absque illuminatione e inspiratione Spiritus Sancti qui dat omnibus suavitatem in consentiendo et credendo veritati " »; coll. CONC. ARAUSIC. II (a. 529): DENZ. 178 s.

15. LEO XIII, Ep. *Testem benevolentiae,* 22 ian. 1899: DENZ. 1967: « Id autem non de vivendi solum disciplina, sed de *doctrinis* etiam, quibus fidei depositum continetur, intelligendum esse multi arbitrantur ».

16. *Iusiurandum contra errores modernismi*: DENZ. 2145: « *Fidei doctrinam* ab Apostolis per orthodoxos Patres eodem sensu eademque semper sententia ad nos usque *transmissam,* sincere recipio... Certissime teneo... fidem... (esse) verum assensum intellectus veritati *extrinsecus acceptae ex auditu,* quo nempe, quae a Deo personali, creatore ac Domino nostro *dicta, testata et revelata* sunt, vera esse credimus, propter Dei auctoritatem summe veracis ».

17. Decr. S. C. S. OFFICII *Lamentabili,* 3 iul. 1907: DENZ. 2059, damnatur prop. 59: « Christus determinatum *doctrinae corpus* omnibus temporibus cunctisque hominibus acceptabile non docuit, sed potius inchoavit motum quendam religiosum diversis temporibus ac locis adaptatum vel adaptandum ».

18. CIC, can. 1322, 1: « Christus Dominus fidei depositum Ecclesiae concredidit, ut ipsa, Spiritu Sancto iugiter assistente, *doctrinam* revelatam sancte custodiret et fideliter exponeret ».

19. PIUS XI, Litt. Encycl. *Mortalium animos,* 6 ian. 1928: AAS 20 (1928) p. 8: « Liquet inde, veram religionem esse posse nullam praeter eam quae *verbo Dei* revelatio nititur ». *Ibid.,* pp. 11-12: « Utrumque Christi praeceptum... alterum scilicet *docendi,* alterum *credendi* ad aeternae salutis adeptionem, ne intelligi quidem potest, nisi Ecclesia *evangelicam doctrinam* proponat integram ac perspicuam, sitque in ea proponenda a quovis errandi periculo immunis ». *Ibid.,* p. 14: « *revelatae doctrinae* ».

20. PIUS XI, Litt. Encycl. *Mit brennender Sorge,* 14 mart. 1937: AAS 29 (1937) p. 156: « Revelatio sensu christiano est *verbum Dei ad homines* [Offenbarung im christlichen Sinn ist das Wort Gottes an die Menschen] ».

[2] Vide CONC. VAT., Sess. III, Canones *De fide cath.*: DENZ. 1810: « Si quis dixerit, rationem humanam ita independentem esse, ut fides ei a Deo imperari, non possit, A. S. ».

[3] Cf. CONC. ARAUSIC. II, can. 7: DENZ. 180;
CONC. VAT., Sess. III, Const. dogm. *De fide cath.,* c. 3: DENZ. 1791.

[4] Ad rem S. AUGUSTINUS, *De vera religione,* c. 25, n. 46: PL 34, 142: « Quid autem agatur cum genere humano, per historiam commendari voluit [Deus] et per prophetiam ».

[5] Constitutio intendit ex una parte agnoscere ea quae vera sunt in eis quae multi dicunt de indole historica obiecti revelationis, sed ex altera parte improbare ea vult quae falso de ea re dicuntur. Non desunt qui, anti-intellectualismo imbuti, velint statuere revelationem constitutam esse eventibus salutaribus, quibus sermones legatorum Dei subsidiarie tantum additi essent; quod significat fidem christianam iis sermonibus adiuvari posse, sed non regi debere. Scripsit G. TYRREL, *Through Scylla and Charybdis,* London, p. 287: « Revelation is not a statement, but a " showing ". God speaks by deeds not by words ». Plures protestantes similia placita proferunt; quidam catholici periculose efferunt solum adspectum historicum, solos eventus in divina revelatione.

[6] CONC. VAT., Sess. III, Const. dogm. *De fide cath.,* c. 4: DENZ. 1800.

[7] Iam modernistae opponebant revelationem ut experientiam et impressionem eventuum, quam admittebant, revelationi ut doctrinae divinitus propositae ad credendum, quam reiiciebant. « Revelation — ita iterum TYRREL [*op. cit.,* p. 280] — belongs rather to the category of impressions, than to that of expression »; itemque [p. 213]: « Faith is now an intellectual assent to this revealed theology as deriving directly from the divine intellect; it is no longer the adhesion of the whole man, heart, mind and soul, to the divine spirit within—primarily a spirit of life and love, and only thereby a guide or beacon leading the mind gradually to a fuller

instinctive apprehension of the religious truth implicit in the inspirations of grace ».

Non desunt catholici qui ab huiusmodi placitis non satis caveant, cum dicant Deum non revelasse doctrinam, et obiectum fidei esse historiam, non doctrinam.

[8] Pius XI, Litt. Encycl. *Mit brennender Sorge*, 17 mart. 1937: AAS 29 (1937) p. 150: « In Jesus Christus, dem menschgewordenen Gottessohn, ist die Fülle des göttlichen Offenbarung erschienen ».

[9] Conc. Vat., Sess. III, Const. dogm. *De fide cath.*, c. 3: Denz. 1789 et 1792.

[10] Tendentiae quae corriguntur in hoc numero 20 sunt veluti applicatio, ad adventum Christi, propensionum de quibus Constitutio egit sub duobus numeris praecedentibus. Quae hic corriguntur indebite efferunt adspectum mysticum fidei indebiteque deprimunt adspectum eius doctrinalem. Plura huiusmodi inveniuntur apud auctores protestantes, quorum opinione aliqui catholici quadamtenus moventur.

[11] Haec opinio, non adeo differens ab aliis, iam damnatis in Decr. S. C. S. Officii *Lamentabili* et in Litt. Encycl. *Pascendi* (cf. Denz. 2020 et 2075), desumitur ex auctore H. Dumery, qui inter alia sequentia habet: « Le sujet pénétré en son fond par la présence de l'Absolu, ne peut la reconnaître qu'en la réfléchissant; il la projette sur les objets extérieurs (le sacré) ou sur ses objets intérieurs (sanctification de ses intentions, de ses actes psychologiques, de ses conduites) » [*Philosophie de la religion*, t. II, p. 189, n. 4];

« Il n'y a de religion que révélante et révélée: le processus de révélation se confond avec la suite des démarches que la conscience doit accomplir pour viser l'Absolu *par* et *dans* les représentations qu'elle parvient à s'en faire » (*op. cit.*, p. 254, n. 4);

« Le christianisme obéit à une règle générale: il établit une visée de Dieu sur une sélection de faits ou d'objets "révélateurs de Dieu" selon le processus de toutes les hiérophanies connues dans l'histoire. Sa supériorité éclate néanmoins dans l'excellence de son choix: il n'insinue pas le sacré dans les choses, il ne le dépose pas sur des êtres dépourvus de raison; il le dépose sur des hommes — les écrivains bibliques — spécialement sur un homme en qui la "révélation" culmine parce qu'il professe l'universel de la charité et qu'on ne voit rien qui puisse être ajouté au commandement de l'amour » (*Encyclopédie française*, t. XIX, art. *Foi, dogmes et sacrements*, 19, 38, 10).

[12] Ea est relativismi dogmatici et theologici forma quae reprobatur a Pio XII in Litt. Encycl. *Humani generis*, 12 aug. 1950: AAS 42 (1950) pp. 565-567.

[13] Vide Conc. Vat., Sess. III, Const. dogm. *De fide cath.*, c. 4: Denz. 1795, et can. 4 *De fide*: Denz. 1813.

Haec paragraphus praesentis Constitutionis non multa nova addit (quaedam tamen circa congruentiam signorum externorum cum natura hominis). Est autem fere necessaria ad praeparanda ea quae sequuntur de diversis signis.

[14] Quod vox « opera » indicat miracula, patet ex Io. 9, 4-7; 10, 12, 15, 24; etc.

[15] CONC. VAT., Sess. III, Const. dogm. *De fide cath.*, c. 3: DENZ. 1790.

[16] Recolitur doctrina CONC. VAT., quia a pluribus oblivioni mandatur (DENZ. 1795, 1813). Praeterea explicatur in quo consistat primatus miraculorum et prophetiarum. Additur, quia hodie valde opportuna esse videtur, aliqua nota circa resurrectionem Iesu ut signum historicum et circa prophetias messianicas. Additur etiam aliquid de signo quod ipse Iesus cum sua sapientia et sanctitate constituit, ne videatur Concilium hoc signum neglegere quod tanti momenti est multis fidelibus, divina gratia in Christum attractis.

[17] CONC. VAT., Sess. III, Const. Dogm. *De fide cath.*, c. 3: DENZ. 1794.

[18] Explicatur in quo consistat primatus signi quod est Ecclesia. Nihil additur descriptioni signi Ecclesiae a Concilio Vaticano I datae, quia additio deberet rem perficere, sed nulli sententiae privatae magis quam alii etiam licitae favere. Hoc autem videtur difficile.

[19] Audiamus S. THOMAM, in: *Summa Theol.*, II-II, q. 2, a. 9, ad 3: « Ille qui credit habet sufficiens inductivum ad credendum: inducitur enim auctoritate divinae doctrinae miraculis confirmatae, et, quod plus est, interiori instinctu Dei invitantis, unde non leviter credit. Tamen non habet sufficiens inductivum ad sciendum. Et ideo non tollitur ratio meriti »;

Quodlib. II, q. 4, a. 6, ad 3: « Interior instinctus, quo Christus poterat se manifestare sine miraculis exterioribus, pertinet ad virtutem Primae Veritatis, quae interius homines illustrat et docet »; cf. etiam *loc. laud.* ad 2.

In Adnotationibus in Schemata prosynodalia Concilii Vaticani, haec habentur: « Tenendum etiam est, gratiam Dei internam supplere id, quod pro huiusmodi hominibus (rudibus) deficit in propositione fidei externa. Sed non propterea propositio fidei per motiva captui accommodata et diligentia necessaria negari ac totum ad internam experientiam et ad internum instinctum revocari potest » (*Coll. Lac.*, t. VII, col. 1623).

[20] CONC. VAT., Sess. III, Canones *De fide cath.*: DENZ. 1812.

[21] Cf. CONC. TRID., Sess. VI, Decr. *De iustificatione*, c. 6: DENZ. 798.

Caput V

DE PROGRESSU DOCTRINAE

29. [*Thesaurus veritatis a Christo accipiendus est*]. Sancta Vaticana Synodus secunda firmiter profitetur thesaurum veritatis, quo vita christiana usque ad finem mundi alenda est, a Christo Iesu, auctore et consummatore fidei (cf. Hebr. 12, 2), hac ratione fuisse acceptum ut, postquam cum Apostolis completus fuit,[1] in seipso augeri amplius non possit.[2] Apostoli enim, illustrati a Paraclito, qui eos docebat omnia, iisque suggerebat omnia, quaecumque dixerat Magister (cf. Io. 14, 26), praedicaverunt ubique quae ille audiverat a Patre (cf. Io. 15, 15), eaque successoribus tradiderunt tamquam pretiosum depositum (cf. 1 Tim. 6, 20), ab Ecclesia, Spiritus Sancti in se inhabitantis auxilio freta, fideliter custodiendum.[3]

30. [*Custodiendi thesauri fidei ratio*]. Hic autem thesaurus efficaciter fructuoseque non custoditur quidem mera librorum conservatione et verborum repetitione, sed viventi magisterio, quo Ecclesia fidem et mores reapse dirigat,[4] prout sane postulent tum sincera revelatorum intellegentia,[5] tum fidelium pietas ad altiorem divitiarum Christi investigationem impellens,[6] tum errantium impugnationes,[7] tum demum novae temporum necessitates novaeque quaestiones solvendae.[8] Quamobrem docet Sancta Synodus ipsam naturam sacri magisterii secum ferre et investigationem revelationis fontium, et sedulam ac piam sobriamque ipsorum fidei mysteriorum perscrutationem.

Quae inquisitio mentes a divina revelatione minime avellit; nam nullatenus contendit divinitus tradita humanis inventis mutare aut quomodolibet subrogare,[9] sed eo potius spectat ut divitias in ipsa revelatione latentes scrutetur atque declaret,[10] iis sane viis quae connexionem cum revelatis adamussim servent.[11]

31. [*Progressus doctrinalis affirmatio*]. Quapropter Sancta Synodus agnoscit et profitetur in Ecclesia Christi verum in doctrina fidei intellegenda et proponenda progressum peragi, adeo ut

etiam novae definitiones veritatum revelatarum haberi valeant; [12] sed illum tantum legitimum declarat, qui in incremento humanae dumtaxat cognitionis de revelatione consistit, non vero in ipsius depositi augmento. Illud enim in seipso immutatum permanet, cum quaelibet veritas quae ab Ecclesia noviter proponatur, saltem implicite ibidem contineatur, ideoque auctoritate divina fulciatur.

NOTAE

[1] Conc. Trid., Sess. IV, Decr. *De can. script.*: Denz. 783; Decr. S. C. S. Officii *Lamentabili,* 3 iul. 1907, prop. 21: Denz. 2021.

[2] Pius IX, Breve *Eximiam tuam* ad Archiep. Coloniensem, 15 iun. 1857 (contra Guenther): Denz. 1656; *Syllabus,* prop. prop. 5: Denz. 1705; Conc. Vat., Sess. III, Const. dogm. *De fide cath.,* c. 4: Denz. 1800.

[3] Conc. Vat., *ibid.*; Pius XII, Litt. Encycl. *Humani generis,* 12 aug. 1950: Denz. 2307, 2313, 2314.

[4] Leo X, Bulla *Exsurge Domine,* 15 iun. 1520: Denz. 767; Pius XII, Litt. Encycl. *Humani generis*: Denz. 2313.

[5] Conc. Vat., Sess. III, Const. dogm. *De fide cath.,* c. 4: Denz. 1796; Pius XII, Litt. Encycl. *Humani generis*: Denz. 2314.

[6] Pius XII, Litt. Encycl. *Mystici Corporis,* 29 iun. 1943: AAS 35 (1943) p. 196.

[7] S. Simplicius, Epist. *Quantum presbyterorum,* 9 ian. 476: Denz. 159: « ... Hortor (ergo), frater carissime, ut modis omnibus faciendae synodi perversorum conatibus resistatur, quae non alias semper indicta est, nisi cum aliquid in pravis sensibus novum aut in assertione dogmatum emersit ambiguum: ut in commune tractantibus, si quae esset obscuritas, sacerdotalis deliberationis illuminaret auctoritas... »;

S. Gelasius I, Epist. *Licet inter varias,* 28 iul. 493 (?): Denz. 161;

Pius IX, Ep. *Gravissimas inter* ad Episc. Monaco-Frising. (contra Frohschammer), 11 dec. 1862: Denz. 1675;

Pius XII, Litt. Encycl. *Humani generis*: Denz. 2308; Litt. Encycl. *Mystici Corporis*: AAS 35 (1943) pp. 197-198.

[8] Maxime in re morali, progrediente cultura, oriuntur nova problemata; attamen etiam in ordine magis speculativo progressus fit ob necessitates religiosas recenter exortas: cf. Litt. Encycl. *Mystici Corporis*: *ibid.,* pp. 196-197.

[9] Pius IX, Breve *Eximiam tuam,* 15 iun. 1857: Denz. 1656; *Syllabus,* prop. 5: Denz. 1705;

Conc. Vat., Sess. III, Const. dogm. *De fide cath.,* c. 4: Denz. 1800; Sess. IV, Const. dogm. I *De Eccl. Christi,* c. 4: Denz. 1836; « ... Neque enim Petri successoribus Spiritus Sanctus promissus est, ut eo revelante novam doctrinam patefacerent, sed ut, eo assistente, traditam per Apostolos revelationem seu fidei depositum sancte custodirent et fideliter exponerent ».

[10] S. Simplicius, epist. *Quantum presbyterorum*: Denz. 159; S. Gelasius I, epist. *Licet inter varias*: Denz 161.

[11] CONC. VAT., Sess. III, Const. dogm. *De fide cath.*, c. 4: DENZ. 1800; coll. can. 3: DENZ. 1818;

Decr. S. C. S. OFFICII *Lamentabili*, 3 iul. 1907, prop. 59-65: DENZ. 2059-2065; S. PIUS X, Litt. Encycl. *Pascendi*, 8 sept. 1907: DENZ. 2080.

[12] PIUS IX, Bulla *Ineffabilis Deus*, 8 dec. 1854: DENZ. 1641;

CONC. VAT., Sess. IV, Const. dogm. I *De Eccl. Christi*, c. 3: DENZ. 1831; c. 4: DENZ. 1838;

PIUS XII, Const. Apost. *Munificentissimus Deus*, 1 nov. 1950: DENZ. 2332.

Caput VI

DE REVELATIONIBUS PRIVATIS

32. [*Privatarum revelationum valor*].[1] Cum ipse Dominus significaverit charismata et miracula semper fore in Ecclesia, Apostolus vero monuerit: « Spiritum nolite extinguere » (1 Thess. 5, 19), revelationes privatas necnon alia dona charismatica, dummodo idonea divinae originis signa ostendant, Ecclesia reverenter suscipit secundum verba Doctoris gentium: « Omnia autem probate, quod bonum est tenete » (1 Thess. 5, 21).

Circa privatas autem revelationes, quae post mortem Apostolorum contigisse ferantur, Sancta Synodus declarat eas iudicio Pastorum Ecclesiae penitus subiiciendas esse, ne fideles seducantur, cum Christus monuerit: « Pseudoprophetae surgent, et seducent multos » (Mt. 24, 11); item declarat tunc solum consideratione dignas esse, cum omnino congruant veritatibus in publico fidei thesauro contentis et ad vitam christianam agendam, sub Pastorum ductu, impellant; praebere autem non posse occasionem ad instituta ecclesiastica quaelibet proferenda, nisi aliunde fundamentum dogmaticum habeant; numquam demum licere earum causa novas induci doctrinas, vel nova incoepta, invita Ecclesia, inchoari.

Insuper docet revelationibus privatis, etsi approbatis, non debere, nec posse a nobis exhiberi assensum fidei catholicae, sed tantum fidei humanae, iuxta regulas prudentiae, secundum quas praedictae revelationes sunt probabiles et pie credibiles.[2]

Proinde christifideles strenue cohibeant immoderatam curiositatem circa mira, non satis probata ab Ecclesiae Pastoribus. Sunt enim qui talia prosequantur perinde ac si ipsum fidei Depositum insufficiens esset ad vitam christianam fovendam, vel quasi extra Depositum uberiora pascua ovibus Christi paterent.

33. [*Praxis perniciosa spiritismi*]. Curiositas illa prorsus perniciosa evadit, quando fideles, ea permoti, sese tradunt divinationi superstitiosae, cuiuslibet formae, praesertim autem spiritismo, quo cum spiritibus vel animabus separatis sensibilis communicatio humanis industriis provocare intenditur ad varias no-

titias variaque auxilia consequenda. « Nec inveniatur in te (ait Dominus Deus) qui ariolos sciscitetur, et observet somnia atque auguria, nec sit maleficus nec incantator, nec qui pythones consulat, nec divinos, aut quaerat a mortuis veritatem. Omnia enim haec abominatur Dominus » (Deut. 18, 10-12).[3] Apostolica vero Sedes non praetermisit variis suis documentis spiritismi malo apta opponere remedia.[4]

34. [*Reprobatio praxium*]. Cum autem constet multis in regionibus late serpere atque magis in dies diffundi superstitionem, etiam nonnumquam dolo malo sub falso titulo parapsychologiae, seu illius disciplinae cuius est ea explicare facta, quae legibus ordinariis psychicis contradicere videntur: Sacrum Concilium divina lege omnino prohibitum declarat, utpote peccatum gravissimum contra religionem, velle tum animas mortuorum evocare, tum perceptibilem cum iisdem vel quibuscumque aliis spiritibus communicationem ad quemlibet finem consequendum velle instituere, quocumque modo id fiat, publice vel privatim, etiamsi habeatur intentio sese dirigendi ad solos spiritus bonos atque tota exhibitio speciem honestatis, pietatis religionisque praese ferat. Vetat insuper omnes christianos, ne vel ex mera curiositate sessionibus spiritisticis aut aliis huius generis conventibus intersint aut quocumque modo faveant.

35. [*Cultus fidelium defunctorum et Angelorum custodum*]. Omnes autem fideles S. Synodus hortatur, ut exemplum piae Matris Ecclesiae imitantes, preces effundant pro fidelibus defunctis, ut iidem visionem Dei consecuti pro nobis apud eum intercedant; item ut sese commendent sanctis Angelis, qui ex paterna Dei providentia custodiunt humanum genus, singulisque hominibus praesto sunt, ne succumbant invidiantibus hostibus, gubernatione, auxilio, illuminationibus.[5]

NOTAE

[1] BENEDICTUS XIV: *De servorum Dei beatif. et beat. canoniz.*, Prati, 1840, l. III, c. 52-53. Ita, cap. 53, n. 15: « Revelationibus [privatis], etsi approbatis, non debere, nec posse a nobis exhiberi assensum fidei catholicae, sed tantum fidei humanae, iuxta regulas prudentiae, iuxta quas praedictae revelationes sunt probabiles et pie credibiles »;

Cf. etiam, *ibid.*, II, 32.

4

BENEDICTUS XV, Litt. Decr. *Ecclesiae consuetudo,* 13 maii 1920: AAS 12 (1920) p. 486.

S. PIUS X, Litt. Encycl. *Pascendi,* 8 sept. 1907: ASS 40 (1907) p. 649: « Quum autem de piis traditionibus iudicium fuerit, illud meminisse oportet: Ecclesiam tanta in hac re uti prudentia, ut traditiones eiusmodi ne scripto narrari permittat nisi cautione multa adhibita praemissaque declaratione ab Urbano VIII sancita; quod etsi rite fiat, non tamen facti veritatem adserit, sed, nisi humana ad credendum argumenta desint, credi modo non prohibet. Sic plane sacrum Consilium legitimis ritibus tuendis, abhinc annis XXX, edicebat [Decr. 2 maii 1877]: "Eiusmodi apparitiones seu revelationes neque approbatas neque damnatas ab Apostolica Sede fuisse, sed tantum permissas tamquam pie credendas fide solum humana, iuxta traditionem quam ferunt, idoneis etiam testimoniis ac monumentis confirmatam". Hoc qui teneat, metu omni vacabit. Nam Apparitionis cuiusvis religio, prout factum ipsum spectat et relativa dicitur, conditionem semper habet implicitam de veritate facti: prout vero absoluta est, semper in veritate nititur, fertur enim in personas ipsas Sanctorum qui honorantur ».

PIUS XI, Litt. Encycl. *Miserentissimus Redemptor,* 8 maii 1928: AAS 20 (1928) pp. 177-178.

PIUS XII, Litt. Encycl. *Haurietis aquas,* 15 maii 1956: AAS 48 (1956) pp. 328, 346-348; cf. *ibid.,* p. 340: « non proprie rationem habens privatae cuiusvis patefactionis divinitus patratae... ».

[2] Cf. BENEDICTUS XIV: *l. c.*

[3] Vide etiam Lev. 19, 31 et 20, 6; Is. 8, 19-20; Ier. 27, 9; Act. 8. 9-23; 16, 16-19 et 19, 13-20; Gal. 5, 20; Apoc. 21, 8.

[4] Praeter documenta antiquiora ALEXANDRI IV, *Quod super nonnullis,* 27 sept. 1258; IOANNIS XXI, dicti. XXII, *Super illius,* anni 1326; INNOCENTII VIII, *Summis desiderantes,* 5 dec. 1484; LEONIS X, *Supernae dispositionis,* 5 maii 1514, *Honestis petentium,* 13 febr. 1521; SIXTI V, *Coeli et terrae,* 5 ian. 1585; GREGORII XV, *Omnipotentis Dei,* 20 mart. 1623; URBANI VIII, *Inscrutabilis,* 11 apr. 1631, conferas imprimis Encycl. S. C. S. OFFICII, *De magnetismi abusu,* 4 aug. 1856: ASS 1 (1865) pp. 177-178: DENZ. 1653-1654; Responsionem S. C. S. OFFICII 24 apr. 1917: AAS 9 (1917) p. 168: DENZ. 2182; CIC, can. 1399, 7°. De spiritismo et rebus annexis in CONC. VAT., vide MANSI 53, 773; CL VII, 784.

[5] Cf. *Catech. Romanus,* IV, 9, 4; Hymnus: *Custodes hominum;* Orat. *Angele Dei.*

Caput VII

DE ORDINE NATURALI ET SUPERNATURALI

36. [*Deus auctor naturae et largitor gratiae*]. Cum, iuxta Scripturae sanctorumque Patrum doctrinam, « quod cecidit in Adam primo, erigitur in secundo »,[1] credit et profitetur Sacrosancta Synodus omnipotentem Deum, cuius essentia bonitas, hominem creasse ad imaginem et similitudinem suam eumque ad sui visionem beatificam per donum gratiae consequendam destinasse.

37. [*Magna hominis dignitas, qui natura sua ordinatur ad servitium Dei*]. Homo quidem, universitatis rerum visibilium caput et corona (cf. Ps. 8, 6-9)[2] utpote anima praeditus rationali, in qua imago Dei resplendet (cf. Gen. 1, 27),[3] sua ipsa natura ordinatur ad serviendum Deo eique cultum praestandum adorationis, amoris et laudis.

Voluit autem Deus, liberrimo suae voluntatis consilio, hominem ad consortium divinae naturae sublimare, ut qui natura potius est servus, adoptionis gratia esset filius, idemque, virtutibus fidei, spei et caritatis auctus, Creatorem suum coleret non solum tamquam Dominum, verum etiam tamquam Patrem, atque, exacto probationis tempore, ad vitam sempiternam in perfecta possessione et fruitione Dei unius et trini perveniret.[4]

38. [*Mysterium nostrae elevationis ad ordinem supernaturalem*]. Porro Sacrosancta Synodus dilectionis divinae mysterium agnoscens atque summas grates largitori Deo rependens, fideles docet tantum donum simul esse prorsus gratuitum et naturae humanae mire conveniens.[5]

Hominis quippe exaltatio in consortium divinae naturae per adoptionis gratiam, quae hisce in terris est aeternae gloriae quaedam inchoatio, excedit omnes vires et exigentias humanae naturae, ideoque gratuitum Dei beneficium dicenda est, seu, ut aiunt Ecclesiae Doctores, sanctorum Patrum doctrinae inhaerentes, donum supernaturale.[6] « Oculus non vidit, inquit Apostolus, nec

auris audivit, nec in cor hominis ascendit, quae praeparavit Deus iis, qui diligunt illum » (1 Cor. 2, 9).

Eorundem tamen Patrum ac Doctorum praeeunte doctrina, agnoscenda est in humana natura non solum capacitas ad supernaturale hoc donum suscipiendum,[7] verum etiam admirabilis convenientia. Homo enim ad imaginem Dei creatus, naturale gerit desiderium felicitatis quod in nullo bono finito ex toto quiescere potest,[8] atque ultimam ac perfectam beatitudinem, qua adepta nihil remaneat appetendum, Dei visione consequitur.[9]

39. [*Finis supernaturalis est unicus finis ad quem, etiam post peccatum, homo ordinatus manet*]. Ex summa vero benignitate, qua nos Deus ad ordinem supernaturalem vocavit, id consequitur, ut homo nonnisi unum habeat ultimum finem, ad quem ex Dei consilio, etiam post peccatum, ordinatus manet; quodsi eum non attingat, nihil ei prodest naturae bonis plurimum affluxisse, cum ne naturalem quidem finem consequatur (cf. Mt. 16, 26).

40. [*Gratia perficit naturam*]. In supernaturali autem fine et naturalis, ad quem viribus suae naturae homo pervenire potuisset, continetur tamquam perfectibile in perfecto, et ipsius bona naturae, quae caelesti statui congruunt, plene servantur ac perficiuntur. Etenim ordo supernaturalis nec destruit nec extenuat naturalem ordinem, sed potius extollit perficitque,[10] quippe qui eidem potiora auxilia praestet atque in eo insitas capacitates compleat.

41. [*Errores reprobantur*]. Igitur Sacrosancta Synodus tum eorum reprobat errores, qui, non apte inter ordinem naturalem et supernaturalem distinguentes, vocationem hominis ad statum gratiae et gloriae debitam esse naturae humanae, aut ei a Deo necessario concedendam asseverent; tum eorum, qui, naturalismo aut falso humanismo caecati, eo usque ingratitudinis in gratiam Dei procedant, ut eadem dona aut spernant aut summe esse appetenda negent.

NOTAE

[1] S. Leo M., *Sermo* 12, 1: PL 54, 168. Huc faciunt omnes textus S. Scripturae qui de *reconciliatione, restitutione, renovatione*... per Christum operata loquuntur, qui tamen omnes apte in verbis citatis S. Leonis perstringi videntur.

[2] Vide etiam Sap. 9, 2-3 et 10, 1-2; Gen. 1, 28-30; Eccli. 17, 1-2.

[3] Vide quoque Eccli. 17, 1; 1 Cor. 11, 7; Col. 3, 10.

[4] PIUS XII, Litt. Encycl. *Mystici Corporis,* 29 iun. 1943: AAS 35 (1943) p. 232.

[5] Urgendi videntur duo limites veritatis catholicae circa mysterium nostrae elevationis ad ordinem supernaturalem, nempe gratuitas et summa convenientia, extra quos limites manet tantummodo libertas erroris.

[6] Cf. damnatos errores Baii, prop. 21: DENZ. 1021; Paschasii Quesnel, prop. 35: DENZ. 1385; Synodi Pistoriensis, prop. 16: DENZ. 1516;
S. PIUS X, Litt. Encycl. *Pascendi,* 8 sept. 1907: DENZ. 2103, necnon PII XII, Litt. Encycl. *Humani generis,* 12 aug. 1950: DENZ. 2318.

[7] S. PIUS X, Litt. Encycl. *Pascendi*: DENZ. 2103: « Hic autem queri vehementer Nos iterum oportet, non desiderari e catholicis hominibus, qui... in natura humana non capacitatem solum et convenientiam videantur admittere ad ordinem supernaturalem, quod quidem apologetae catholici opportunis adhibitis temperationibus demonstrarunt semper, sed germanam verique nominis exigentiam ».

S. AUGUSTINUS, *De Trin.,* XIV, 8, 11: PL 42, 1044: « Eo quippe ipso imago eius est, quo eius capax est eiusque particeps esse potest »;

ID., *De Trin.,* XIV, 4, 6: PL 42, 1040: « quia summae naturae capax est, et esse particeps potest, magna natura est [homo] ».

S. THOMAS, *Summa Theol.,* I-II, q. 113, a. 10: « et quantum ad hoc, iustificatio impii non est miraculosa, quia naturaliter anima est gratiae capax, eo enim ipso quod facta est ad imaginem Dei, capax est Dei per gratiam, ut Augustinus dicit »;

ID., *Summa Theol.,* III, q. 9, a. 2, ad 3: « Visio seu scientia beata est quodammodo supra naturam animae rationalis, in quantum scilicet propria virtute ad eam pervenire non potest; alio modo vero est secundum naturam ipsius, in quantum scilicet capax est eius, prout scilicet ad imaginem Dei facta est, ut supra dictum est [in corp. art.] ».

[8] S. AUGUSTINUS, *Confess.* I, 1, 1: PL 32, 661: « Fecisti nos ad te, et inquietum est cor nostrum donec requiescat in te ».

S. THOMAS, *Summa contra Gent.,* III, c. 50: « Nihil finitum desiderium intellectus quietare potest ».

[9] S. AUGUSTINUS, *De Civ. Dei,* XII, 1, 3: PL 41, 349: « ... in tanta excellentia creata est (rationalis natura), ut ... (non) expleat indigentiam suam nisi utique beata sit, eique explendae non sufficiat nisi Deus ».

S. THOMAS, *Summa Theol.,* I-II, q. 3, a. 8: « Ultima et perfecta beatitudo non potest esse nisi in visione divinae essentiae »; *Ibid.,* I-II, q. 2, a. 8: « Impossibile est beatitudinem hominis esse in aliquo bono creato ».

Eadem recinunt auctores qui de hominis fine ultimo, qui totaliter quietet appetitum, loquuntur idem adhibentes S. Thomae argumentum.

[10] PIUS XI, Litt. Encycl. *Divini illius Magistri,* 31 dec. 1929: DENZ. 2206.

Caput VIII
DE PECCATO ORIGINALI IN FILIIS ADAE [1]

42. [*Introductio*]. Cum nostro etiam tempore de peccato originali eiusque transfusione in omnes homines opiniones circumferantur, quae genuinam fidei notionem corrumpunt et ipsa fundamenta vitae christianae laedunt profanis vocum novitatibus (cf. 1 Tim. 6, 20), sacrosancta Vaticana Synodus secunda necessarium esse ducit doctrinam a superioribus Conciliis definitam quoad idem originale peccatum iterum confirmare et pressius declarare.

43. [*Dogma de peccato originali mysterii velamine obtectum est*]. Primum quidem enixe monet Christi fideles, ut meminerint, ad multarum aberrantium opinionum resecandam radicem, peccatum originale esse dogma fidei, cui perscrutando humana ratio non sufficit.

Licet enim de exsistentia peccati, quo ab origine genus humanum infectum est, etiam ipsa vita hominum, aerumnis et tentationibus plena, testimonium quoddam praebeat, eiusdem tamen peccati intima natura, prout a revelatione credenda proponitur, mysterii velamine obtecta est; quod autem mysterium solidarietate, ut aiunt, generis humani cum Iesu Christo Redemptore aliquo modo illustratur (cf. Rom. 5, 17-21).

Igitur, etiam qui experiuntur difficultatem quaestionis, regantur oportet gubernaculo auctoritatis, quod est regula fidei; etsi enim natura peccati originalis non facili ratione pervideatur, nec expedite sermone explicetur, « verum tamen est quod antiquitus veraci fide catholica praedicatur et creditur per Ecclesiam totam ».[2]

44. [*Peccatum originale, quo homines infecti nascuntur, veram habet peccati rationem*]. Porro semper credit et praedicat Ecclesia universa, quemadmodum et consuetudo baptizandi etiam infantes ostendit, peccatum, quod ab uno homine in omne genus humanum propagatione seu generatione transfunditur, non esse ut quorundam ferunt placita modernorum, defectum ex limitatione humanae naturae manantem, vel privationem unionis cum

societate hominum Deo servientium, vel ipsam varietatem divisionemque qua universum genus humanum inde ab initio laborat, vel solum propensionem in malum, quam omnes a nativitate experiuntur, sed esse, licet diversa ratione ac peccatum personale, vere et proprie peccatum, quod homines reos tenet eosque, nisi per regenerationem deleatur quod generatione contractum est, in perditionem vitae aeternae trahit.

Novimus enim, docente fide, homines nasci expertes vita Dei, iniustos, mortuos quantum ad animam, natura filios irae (cf. Eph. 2, 3), eosdemque, nisi per meritum Christi Deo reconcilientur et in Christo renascantur, vitam aeternam, ad quam destinati sunt, consequi non posse: « Per unius delictum, ait enim Apostolus, in omnes homines in condemnationem » (Rom. 5, 18).

45. [*Quanam causa peccatum originale habeat rationem peccati*]. Credit praeterea ac profitetur Ecclesia originale peccatum, quod inest unicuique proprium, non ex eo habere peccati rationem, quod homo nascendo fit membrum societatis hominum corruptae, sed ex eo quod homo generatur in natura peccato Adami infecta, quippe qui fuit principium, caput et fons totius humanae naturae.[3] « In primo quidem Adam (Deum) offendimus, inquit venerandae traditionis testis Irenaeus,[4] non facientes eius praeceptum », et similiter Ecclesiae Doctor Ambrosius: « Omnes, inquit, in primo homine peccavimus, et per naturae successionem culpae quoque ab uno in omnes transfusa successio est ».[5]

46. [*Per peccatum originale genus humanum in deterius commutatum est*]. Item credit et profitetur Ecclesia per illam praevaricationem primi parentis universum genus humanum non solum innocentiam amisisse indeque id obvenisse ut omnes homines debitae iustitiae expertes deinceps necessario nascantur, verum etiam ipsum genus humanum, quoad corpus et animam, in deterius mutatum esse.

Amissa enim originali iustitia, quam sibi et universae suae propagini mandatum Dei transgrediendo Adam perdidit, homines imperio mortis etiam corporalis subacti sunt et vulnera susceperunt concupiscentiae et ignorantiae; quibus liberum eorum arbitrium, etsi minime exstinctum fuerit, adeo tamen attenuatum est ac talem ad malum proclivitatem contraxit ut non solum ad opera salutis facienda nihil valeat sine gratiae praevenientis auxilio, dicente Domino: « Sine me nihil potestis facere » (Io. 15, 5), sed

etiam ad totam legem naturalem servandam diuque peccata vitanda, nisi divinitus liberatum adiutumque, impares habeat vires. Minime autem hominibus post praevaricationem Adae desperandum est; nam ipse Adam forma fuit futuri (cf. Rom. 5, 14), scilicet Christi Domini, qui nos de potestate peccati redemit et gratiam largitus est multo magis abundantem. Nam « non sicut delictum, ita et donum; si enim unius delicto multi mortui sunt: multo magis gratia Dei et donum in gratia unius hominis Iesu Christi in plures abundavit » (Rom. 5, 15); in omnes videlicet, qui renascuntur per ipsum ex aqua et Spiritu Sancto (cf. Io. 3, 5).

47. [*Peccatum originale revelatum continetur in Epistola ad Romanos*]. Tenet insuper ac profitetur sacrosancta Synodus, doctrinam Concilii Tridentini et superiorum Conciliorum confirmans ac declarans,[6] veritatem de pecacto originali, quod in omnes homines pertransiit, ab Apostolo doceri in *Epistola ad Romanos,* cap. 5, 12-19, prout verba illa Ecclesia catholica ubique diffusa semper intellexit.

48. [*Doctrina de communi origine generis humani*]. Cum exstent, etiam inter Ecclesiae filios, qui, nostris diebus, unitatem originis humani generis aut negent aut in dubium vocent, sacrosancta Vaticana Synodus secunda ad integritatem tutandam doctrinae supra expositae, qua credimus peccatum originale illud ab uno [7] in omnes generatione transfundi,[8] et ad fovenda necessitudinis caritatisque vincula inter omnes populos, qui ad unam Christi gratiam vocantur quemadmodum ab uno fonte promanant, profitetur et docet, quod universa Ecclesia, divina innixa revelatione, semper tenuit et docuit, homines nempe hisce in terris (post Adam viventes), quamlibet gerant corporis formam vel colorem, communem suae naturae habere originem sicut communem salutis habent auctorem.[9] Ait enim Apostolus: « Sicut per unius delictum in omnes homines in condemnationem, sic per unius iustitiam in omnes homines in iustificationem vitae » (Rom. 5, 18) et ulterius: « Sicut in Adam omnes moriuntur, ita et in Christo omnes vivificabuntur » (1 Cor. 15, 22).

Deus quippe, ut idem ait Apostolus, huius praeco veritatis, « fecit ex uno omne genus hominum inhabitare super universam faciem terrae » (Act. 17, 26) formans « primum hominem » (cf. 1 Cor. 15, 45),[10] Adam, eiusque uxorem, quae « mater cunctorum viventium » (Gen. 3, 20) appellata est, ut bini illi coniuges

totius humani generis naturale essent principium, ex quo scilicet qui ubilibet nascerentur homines generatione descenderent.

49. [*Opiniones contra monogenismum reprobantur*]. Reprobat igitur sacrosancta Synodus eorum placita, qui asseverant vel post Adam hisce in terris veros homines exstitisse, qui non ab eodem protoparente naturali generatione originem duxerint, vel per Adam multitudinem quamdam protoparentum significari, cum huiusmodi opiniones contradicant doctrinae catholicae. Nequaquam enim apparet, quomodo huiusmodi sententiae componi queant cum iis, quae fontes revelatae veritatis et acta Magisterii Ecclesiae proponunt de peccato originali, quod procedit ex peccato vere commisso ab uno Adamo, quodque generatione in omnes transfusum, inest unicuique proprium.[11]

NOTAE

[1] Ad singulas paragraphos notes:

Ad § 43: *Peccatum originale naturam induit mysterii.*

Si considerentur omnia elementa, quae a revelatione de peccato originali perhibentur, nempe quod est verum peccatum et non solum poena peccati, quod est voluntarium voluntate primi parentis, quod generatione transfunditur etiam a parentibus quibus iam est remissum, quod in privatione iustitiae originalis consistit, negari non posse videtur in peccato originali naturam mysterii latere.

Tamen cavendum est ne declarando peccatum originale esse mysterium quaestionem disputatam definire velimus, scilicet utrum sola ratione ex malis huius vitae exsistentia peccati originalis demonstrari possit. Novimus S. AUGUSTINUM adhibuisse hoc argumentum (cf. v. g. *Contra Iulianum,* IV, 16, 82). S. THOMAS scribit quod « satis probabiliter probari potest huiusmodi defectus [mortem et concupiscentiam] esse poenales; et sic colligi potest humanum genus peccato aliquo originaliter esse infectum » (*Summa contra Gentes,* IV, 52). S. BONAVENTURA existimat « catholicis doctoribus non solum fide sed etiam rationum evidentia certitudinaliter [apparere] » humanam naturam in praesentis vitae conditionem deiectam esse merito primae praevaricationis (*In II Sent.* d. 30, a. 1, q. 1).

Quapropter necessarium erat distinguere inter exsistentiam peccati originalis, cui et vita hominum plena tentationibus et aerumnis testimonium saltem probabile, nemine, quantum scitur, diffitente reddit, et definitam seu accuratam notionem peccati originalis, quae tegitur mysterii velamine.

Item placuit citare verba S. Augustini, quae occasione disputationum de peccato originali contra rationalismum Iuliani Eclanensis prolata sunt.

Ad § 44: *Peccatum originale veram habet peccati rationem.*

Peccatum originale veram habere rationem peccati definitum fuit in Concilio Arausicano II, can. 2 (DENZ. 175), et in Concilio Tridentino, Sess.

V, Decr. *De peccato orig.*, can. 2 (DENZ. 789). Quam notionem peccati multis modis Concilium Tridentinum exprimit; loquitur enim de *reatu* peccati originalis qui in baptismate remittitur (DENZ. 792), de peccato originali quod mors est animae (DENZ. 789), quod homines a conceptione iniustos facit (DENZ. 795), impios (DENZ. 796), Deo inimicos (DENZ. 799), filios irae (DENZ. 793), qui Deo indigent reconciliari per Dominum Christum (DENZ. 790). Praeterea Concilium Lugdunense II (DENZ. 464) et Concilium Florentinum (DENZ. 693) definierunt illorum animas qui in actuali mortali peccato vel *solo originali* decedunt, mox in infernum descendere, poenis disparibus puniendas.

Quae omnia urgenda esse videntur propter eorum opiniones qui reatum peccati originalis aut negare aut enervare contendunt, existimantes peccatum originale nihil esse aliud quam defectum humanae naturae ex eius finitudine provenientem (malum radicale), aut defectum communitatis religiosae cui ex dispositione divina homo pertinere deberet, aut propensionem vehementem qua homines ad malum feruntur, aut (obscura est sententia) rerum multiplicitatem antequam multiplicitas ope evolutionis ad unitatem redigatur.

Ad § 45: *Peccatum originale est voluntarium voluntate primi parentis.*

Urgendum videtur tum propter quorundam opiniones, qui dicunt homines trahere peccatum originale quia nascendo inseruntur in societatem hominum qui non Deo serviunt sed peccato, tum propter eos, qui polygenismum defendere conati sunt vel saltem demonstrare certum non esse quod a fide catholica excludatur.

Ad § 46: *Per peccatum originale totus homo in deterius commutatus est.*

In § 46 redigenda, iuxta desiderium a quibusdam membris Subcommissionis expressum, facta est distinctio inter amissionem gratiae sanctificantis et necessitatem moriendi vulneraque ignorantiae et concupiscentiae.

Quod homo per peccatum originale sit in deterius commutatus, cf. CONC. ARAUSIC. II, can. 1 (DENZ. 174) et CONC. TRID., Sess. V, Decr. *De peccato orig.*: DENZ. 788.

De vulneribus peccati originalis praeclare S. THOMAS, *Summa Theol.*, I-II, q. 85, a. 3.

De libero arbitrio non exstincto quidem, sed attenuato et inclinato, cf. CONC. TRID., Sess. VI, Decr. *De iustif.*: DENZ. 793.

Tandem haec ipsa verba CONCILII TRIDENTINI explicantur per doctrinam de necessitate gratiae tum ad opera salutis facienda, cum ad peccata contra legem Dei naturalem diu vitanda, quae urgenda videntur propter eos qui doctrinam pelagianam de viribus liberi arbitrii exaltantes gratiae spernunt necessitatem.

Ad § 47: *Peccatum originale revelatum in Epistula ad Romanos continetur.*

Compertum est quam diversae perhibeantur interpretationes de pericope ad Rom. 5, 12. Porro rem dogmatice considerando, videtur Magisterium Ecclesiae authentice interpretatum fuisse verba Apostoli ita ut non liceat in alios sensus illa detorquere. Nam:

a) Concilium Carthaginense a Zosimo Summo Pontifice approbatum, postquam egit de peccato originali quod infantes nascendo trahunt, haec

addit: « Quoniam non aliter intelligendum est quod ait Apostolus: "Per unum hominem peccatum intravit in mundum, et per peccatum mors, et ita in omnes homines pertransiit, in quo omnes peccaverunt", nisi quemadmodum Ecclesia catholica ubique diffusa semper intellexit » (DENZ. 102). Haec ipsa verba repetit CONC. TRID., Sess. V, Decr. *De peccato orig.*: DENZ. 791.

b) CONC. ARAUSIC. II asserit eos qui negant peccatum originale, quod mors est animae, in omnes pertransire, contradicere Apostolo dicenti: Per unum hominem, etc. (DENZ. 175). Etiam haec verba repetit CONC. TRID., *ibid.*: DENZ. 789.

Addendum est in CONCILIO TRIDENTINO inter errores, quos refellendi causa decretum de peccato originali editum est, tertio loco istum recenseri: « Tertius est Pelagianorum, quem etiam secutus est Erasmus, Paulum ad Rom. 5 huius peccati originalis nullam prorsus facere mentionem ».

[2] S. AUGUSTINUS, *Contra Iulianum,* VI, 5, 11: PL 44, 829.

[3] Cf. S. THOMAS, *Ad Roman.* 5, 12, lect. 3; *Q. D. de Malo* IV, 1, ad 1.

[4] S. IRENAEUS, *Adv. Haeres.* V, 16, 3: PG 7, 1177.

[5] S. AMBROSIUS, *Apologia prophetae David,* II, 12, 71: PL 14, 915, CSEL 32, 2, 276.

[6] Cf. CONC. TRID., Sess. V, Decr. *De peccato orig.*: DENZ. 789 et 791; CONC. CARTH. anni 418, approbatum a Zosimo Papa: DENZ. 102 et CONC. ARAUSIC. II, can. 2: DENZ. 175.

[7] Quod peccatum originale ab *uno homine* in posteros transfunditur et non intellegi potest ut peccatum a *multitudine* quadam hominum commissa, cf. CONC. TRID., *ibid.*: DENZ. 788: « Si quis non confitetur, primum hominem Adam, cum mandatum Dei in paradiso fuisset transgressus... »; Sess. VI, Decr. *De iustific.,* c. 4: DENZ. 796: « Quibus verbis iustificationis impii descriptio insinuatur, ut sit translatio ob eo statu, in quo homo nascitur filius primi Adae, in statum gratiae... per secundum Adam, Iesum Christum »; Sess. V, Decr. *De peccato orig.* 2: DENZ. 789: « Si quis Adae praevaricationem sibi soli et non eius propagini asserit nocuisse; acceptam a Deo sanctitatem... sibi soli et non nobis etiam eum perdidisse... A. S. »; PIUS XII, Litt. Encycl. *Humani generis*: vide infra, not. 11.

[8] Peccatum originale transfundi in posteros per GENERATIONEM est in S. Traditione ante controversiam pelagianam: cf. TERTULL., *De testimonio animae* 3: PL 1, 613; CYPRIAN., *Epist.* 64, 5: PL 3, 1018-1019; NOVATIAN., *De Trinit.* 29: PL 3, 944; ORIGEN., *In Levit. hom.* 8, 3: PG 12, 496; ATHAN., *In Psalm.* 50, 7: PG 27, 240; DIDYM. ALEX., *Contra Manich.* 8: PG 39, 1096; APHRAAT., *Demonstr.,* 6, 14: PS 1, 291; *ibid.* 23, 3: PS 2, 6; EPHRAEM, *Hymni de instaur. Eccl.* 4, 1: *Lamy,* 3, 974; HILAR., *In Psalm.* 118, apud AUGUST., *Contra Iulian.* I, 3, 9: PL 44, 645; AMBROS., *Apolog. proph. David.,* I, 11, 56: PL 14, 873; *Exp. in Luc.* 2, 56: PL 15, 1573; AMBROSIAST., *In Rom.* 5, 12: PL 17, 92; GREGOR. NAZ., *Orat.* 38, 16 et 40, 8: PG 36, 330 et 367; IDEM apud AUGUST., *Contra Iulian.* I, 5, 15: PL 44, 649; CHRYSOST., *In Ep. ad Rom.,* hom. 10, 2: PG 60, 476-477. – In ipsa controversia pelagiana cardo quaestionis erat, utrum peccatum Adae transiret in posteros *imitatione* vel *propagatione*. Cf. AUGUST., *De pecc. merit. et remiss.,* I, 9, 9: PL 44, 114; *ibid.,* I, 9, 10: PL 44, 115; *Opus imperf. contra Iulian.* I, 48: PL 45, 1071. – S. Thomas clare docet transfu-

sionem per generationem esse *de fide* credendam, cf. *Summa Theol.* I-II q. 81, art. 1 et 3 collato art. 4.

Quod spectat ad magisterium Ecclesiae conferas praeter LEON. MAGN., *Sermo* 22, 3: PL 54, 196:

CONC. ARAUSIC. II, confirmatum a Bonif. II, can. 2: DENZ. 175: « Si quis soli Adae praevaricationem suam non et eius *propagini* asserit nocuisse... ».

CONC. TRID., Sess. V, Decr. *De peccato orig.*, can. 2: DENZ. 789, repetit canonem praedictum Arausicani II. Quid vero Tridentinum nomine propagationis intellexerit, clare apparet ex Decr. *de iustificatione*, cap. 3: DENZ. 795: « Nam sicut revera homines, nisi ex semine Adae propagati nascerentur, non nascerentur iniusti, cum ea propagatione per ipsum, dum concipiuntur, propriam iniustitiam contrahunt: ita nisi in Christo renascerentur, numquam iustificarentur » et Decr. *de pecc. orig.* 4: DENZ. 791 de infantibus baptizandis dicitur: « ut in eis regeneratione mundetur quod generatione contraxerunt ».

[9] De unitate generis humani cf. Gen. 1, 27 et 2, 5-25; Act. 17, 26; Rom. 5, 12-21; 1 Cor. 15, 45-47. – Quod ad Patres attinet, clare loquuntur IRENAEUS, *Adv. Haer.* III, 23, 2: PG 7, 961; EPHRAEM, *Interpr. in S. Script.*: *in Genes.* 2: *Lamy,* 1, 129; AMBROS., *De Paradiso* 10, 48: PL 14, 298; THEODORET., *Graec. affect. curatio*: serm. 5: PG 83, 944. S. Augustinus aperte docet veritatem de unitate generis humani esse de fide: cf. AUGUST., *De Gen. ad litt.* IX, 11, 19: PL 34, 400 et *De pecc. orig.* 24, 28: PL 44, 398. Vide etiam *De Civ. Dei* XVI, 8 et XVI, 9: PL 41, 486-487, quibus in locis de distinctione stirpium et de antipodis. – Consentit S. Magisterium, cf. PELAG. I, *Ep. ad Childebert,* 1 apr. 557: DENZ. 228[a]; LEO XIII, Litt. Encycl. *Arcanum divinae,* 10 febr. 1880: ASS 12 (1879-1880) p. 386; PIUS XII, Litt. Encycl. *Summi Pontificatus,* 20 oct. 1939: AAS 31 (1939) pp. 426-427.

[10] CONC. CARTHAGIN. (XVI), can. 1: DENZ. 101, coll. 1 Cor. 15, 45.

[11] PIUS XII, Litt. Encycl. *Humani Generis,* 12 aug. 1950: AAS 42 (1950) p. 576: DENZ. 2328: « Non enim christifideles eam sententiam amplecti possunt, quam qui retinent asseverant vel post Adam hisce terris veros homines exstitisse, qui non ab eodem prouti omnium protoparente, naturali generatione originem duxerint, vel Adam significare multitudinem quamdam protoparentum: cum nequaquam appareat, quomodo huiusmodi sententia componi queat cum iis, quae fontes revelatae veritatis et acta Magisterii Ecclesiae proponunt de peccato originali, quod procedit ex peccato vere commisso ab uno Adamo, quodque generatione in omnes transfusum, inest unicuique proprium ».

Theologi Concilii Vaticani I praeparaverant canonem, cf. CL VII, 1637: « Si quis universum genus humanum ab uno protoparente ortum esse negaverit: anathema sit ». In annotationibus, *ibidem* col. 544-545 extollunt « gravissimum momentum huius dogmatis de unitate et communi origine totius generis humani, quam nostra aetate ab hominibus quibusdam ex levissimis rationibus geologicis et ethnographicis in dubium vocatum esse, nemo ignorat ». Vide etiam CL VII, 515[a-b], 555-556, 1633[a-b].

Caput IX

DE NOVISSIMIS

50. [*Prooemium*]. Sacrosancta Vaticana Synodus secunda in Spiritu Sancto congregata, volens Ecclesiae filios in fide quam receperunt confirmare erroresque arcere, qui in perniciem animarum, nostra etiam tempestate, de doctrina novissimarum rerum sparguntur, eandem de rebus novissimis doctrinam, quam Christus Dominus et sancti Apostoli instantissime praedicarunt, Ecclesia vero sive ordinario sive sollemni magisterio credendam proposuit, rursum inculcare pressiusque declarare statuit, ut depulsis erroribus « sobrie et iuste et pie vivamus in hoc saeculo, exspectantes beatam spem et adventum gloriae magni Dei et Salvatoris nostri Iesu Christi » (Tit. 2, 12-13).

51. [*Tempus merendi vel demerendi morte finitur*]. Primum quidem illud omnes meminerint oportet, quod Ecclesia tamquam dogma fidei divinitus revelatum tenet ac docet, tempus nempe merendi vel demerendi seu, ut aiunt, statum viae qua pergimus ad aeternum finem, morte desinere, nec esse, post hanc quam gerimus in terris, alteram vitam, in qua homo possit suae consulere saluti. « Statutum est hominibus, ait Apostolus, semel mori, post hoc autem iudicium » (Hebr. 9, 27).[1]

Mox autem post mortem, ut sacra Concilia non semel docuerunt, illorum animae qui in gratia Dei decedunt, nihil de commissis vel omissis satisfaciendum habentes, vel, si quid satisfaciendum habent, postquam purgatae fuerint, in caelum recipiuntur; illorum vero qui in statu actualis peccati mortalis vel solius originalis decesserint, ad inferos descendunt poenis disparibus puniendae.[2]

Sciant igitur fideles reincarnationis seu, ut aiunt, metempsychoseos doctrinam falsam esse et exsecrandam [3] eamque omnino devitent totoque animo Apostoli monitum: « dum tempus habemus operemur bonum » (Gal. 6, 10), in usu habere nitantur. « Venit enim nox, ait Dominus, quando nemo potest operari » (Io. 9, 4).

52. [*Poenae damnatorum sine fine erunt*]. Non sola divina misericordia in iis qui salvi fiunt consideranda est, verum etiam divinae iustitiae mysterium agnoscendum et adorandum venit in illis qui pereunt seu in illis omnibus qui in peccato mortali ex hac vita decedunt.

Fide enim catholica credendum est poenas a damnatis in inferno luendas, quas ipsi suis contra legem aeternam praevaricationibus meruerunt, fore perpetuas. « Et ibunt hi, ait Dominus, in supplicium aeternum, iusti autem in vitam aeternam » (Mt. 25, 46). « Utrumque aeternum, inquit S. Augustinus, unde quia vita aeterna sanctorum sine fine erit, supplicium quoque aeternum quibus erit, finem procul dubio non habebit ».[4] Eorum igitur sancta Synodus tamquam alienas a fide catholica reprobat opiniones, qui negant damnatorum poenas, tum hominum cum angelorum, esse sine fine seu perpetuas.[5]

Item fide credendum est poenas damnatorum, qui cum reatu culpae personalis decesserint, non solum privatione visionis Dei, sed etiam, pro culparum diversa gravitate, gehennae cruciatibus constare, illo nempe igne, qui, iuxta verba Domini, « paratus est diabolo et angelis eius » (Mt. 25, 41): hi vero cruciatus, post resurrectionem iudiciumque universale, in quo omnibus adstandum erit « ante tribunal Christi, ut referat unusquisque propria corporis, prout gessit, sive bonum, sive malum » (2 Cor. 5, 10),[6] ad damnatorum corpora extendentur.

53. [*Caelestis beatitudo est aeterna*]. De beatitudine vero illa, quam iustorum animae consequentur in caelis, ubi nullum erit malum nullum latebit bonum, quandoquidem « absterget Deus omnem lacrymam ab oculis eorum, et mors ultra non erit, neque luctus neque clamor neque dolor » (Apoc. 21, 4), et torrente deliciarum suarum potabit eos (cf. Ps. 35, 9), hoc docet sancta Mater Ecclesia, ipsam videlicet esse vitam aeternam, quam nobis promisit promeruitque Dominus Iesus quaeque in visione Dei unius et trini (cf. 1 Cor. 13, 12), in amore summo (cf. 1 Cor. 13, 8) et in gaudio ineffabili (cf. Mt. 25, 21; Io. 16, 22) consistit. Deus enim « finis erit desideriorum nostrorum, qui sine fine videbitur, sine fastidio amabitur, sine fatigatione laudabitur ».[7]

Qua adepta beatitudine, iustorum animae inaestimabilem illam consequentur libertatem (cf. Io. 8, 36), quae excludit facultatem peccandi,[8] et sic semper cum Domino erunt de beatitudinis qua fruuntur aeternitate certissimae.

De qua interminabili fruitione loquitur S. Petrus cum dicit nos esse regeneratos « in hereditatem incorruptibilem et incontaminatam et immarcescibilem... conservatam in caelis... paratam revelari in tempore novissimo » (1 Petr. 1, 4).

54. [*De resurrectione carnis*]. Haec beatissima Dei fruitio non impeditur nec minuitur ex eo quod beatorum animae « redemptionem corporis » (Rom. 8, 24) sui exspectant, quae erit « in regeneratione » illa (Mt. 19, 28), qua « novissima inimica destruetur mors » (1 Cor. 15, 26). Morte vero destructa per resurrectionem carnis in consummatione saeculi ad adventum Christi,[9] non solum anima beatitudine, verum etiam corpus plena donabitur immortalitate. « Oportet enim, ut ait Apostolus, corruptibile hoc induere incorruptionem et mortale hoc induere immortalitatem » (1 Cor. 15, 51) ut totus homo salvus fiat, qui totus perierat: « quoniam quidem, ut ab eodem edocemur Apostolo, per hominem mors et per hominem resurrectio mortuorum; et sicut in Adam omnes moriuntur, ita et in Christo omnes vivificabuntur » (1 Cor. 15, 21).

55. [*Consideratio novissimorum et fiducia in Dei misericordia commendatur*]. Fideles autem enixe monet sancta Synodus, ut novissima sua memorentur assidue ad peccata vitanda; quod si autem noverint se deliquisse, rigore divinae iustitiae salubriter concussi, in Dei misericordiam toto animo confugiant in eaque spem ponant firmissimam, scientes nullum esse vel gravissimum peccatum cuius remissionem per merita Christi obtinere non possint, si divina excitante atque adiuvante gratia sincero corde ad Deum convertantur, eumque implorent, qui neminem vult perire, sed omnes percupit ad poenitentiam reverti (cf. 2 Petr. 3, 9).

NOTAE

[1] Textus Apostoli additur non intuitu iudicii particularis, cum non constet Apostolum de iudicio hic loqui particulari, sed intuitu doctrinae confirmandae secundum quam homo post mortem in statum ultimum et definitivum redigitur cum ei nonnisi semel mori contingat — sicut Christus semel mortuus est — et post mortem exspectare iudicium.

[2] Conc. Lugdun.: Denz. 464; Conc. Florent.: Denz. 693. Cf. Ioannes XXII, Litt. *Nequaquam sine dolore,* 21 nov. 1323: Denz. 493 *a*; Benedictus XII, Const. Apost. *Benedictus Deus,* 29 ian. 1336: Denz. 530; Leo X, Bulla *Exsurge Domine,* 15 iun. 1520: Denz. 778.

In textu fere ad verbum doctrina redditur Conciliorum; loco tamen dicendi « in infernum descendunt », maluimus scribere « ad inferos descendunt », quia vox « infernum » insinuare videtur, prout hodie communiter intelligitur, non solum poenam damni, sed etiam poenam sensus, quam dicunt.

[3] Reincarnationis doctrinae nostro etiam tempore adhaerent, proh dolor, multi spiritismi aut teosophismi cultores.

[4] *De civitate Dei,* XXII, 23; PL 41, 736.

[5] Aeternitas poenarum in inferno olim negata est et nunc diversa ratione sive pro omnibus sive pro aliquibus damnatorum negatur.

[6] Etsi 2 Cor. 5, 10 intelligi potest de utroque iudicio, particulari et universali, tamen de iudicio ultimo adhibetur in *Symb. fidei* CONC. TOLET. II et in Const. Apost. *Benedictus Deus* BENEDICTI XII, ubi de visione beata: DENZ. 286 et 531.

[7] S. AUGUSTINUS, *De civitate Dei,* XXII, 30, 1; PL 41, 802.

[8] Factum de beatorum impeccabilitate proponitur, relinquendo theologis quaestionem de modo seu intima impeccabilitatis ratione.

[9] Resurrectionem omnium non fieri statim post mortem, sed in fine saeculorum cum Christus venturus est iudicare vivos et mortuos, ita continetur in Fontibus Revelationis et in Magisterio Ecclesiae, ut haec veritas ad finem pertinere dicenda sit. Cf. *Symbolum « Athanasianum »* et Const. Apost. PII XII *Munificentissimus Deus,* 1 nov. 1950: AAS 42 (1950) p. 770.

Caput X
DE SATISFACTIONE CHRISTI

56. [*Christus, Dei Verbum, in assumpta carne patiendo et moriendo, pro peccatis hominum Deo vere et proprie satisfecit*]. Divini Redemptoris Sponsa, memor verborum S. Pauli: « Christus dilexit Ecclesiam, et seipsum tradidit pro ea, ut illam sanctificaret » (Eph. 5, 25-26), iugitur Crucem Domini gratissime agnovit ut fontem bonorum omnium supernaturalium hisce in terris et in coelis. In ea et per eam Salvator Ecclesiam acquisivit Sanguine suo (cf. Act. 20, 28), seipsum Patri obtulit pro totius mundi salute, pro genere humano intercessit clamore valido et lacrymis (cf. Hebr. 5, 7), exemplum heroicum dedit virtutum omnium, Ecclesiae meruit inexhauribilem gratiarum fontem, pro peccatis hominum satisfecit, idque superabundanter. Quare Ecclesia, ex latere secundi Adae velut in Cruce dormientis orta,[1] ferre nequit mysterium salvationis nostrae quibusdam doctrinae corruptionibus maculari. Ob errores autem qui hodie evulgantur, nunc in hac Vaticana Synodo secunda, ne officio suo matris et magistrae deficiat, peculiari modo confirmat, tamquam veritatem quae inter praecipuas christianae religionis merito ponenda est, valorem piacularem mortis Christi, declaratque Dei Verbum, in assumpta humana natura patiendo et moriendo, pro peccatis nostris Deo vere et proprie satisfecisse.[2] « Omnes enim, ait Apostolus, peccaverunt, et egent gloria Dei, iustificati gratis per gratiam ipsius, per redemptionem quae est in Christo Iesu, quem proposuit Deus propitiationem, per fidem in sanguine ipsius » (Rom. 3, 23-25).[3]

57. [*Peccatum est vera et propria iniuria Deo allata*]. Revera, saltem in praesenti oeconomia salutis, nulla creata vis hominum sceleribus plene expiandis erat satis, nisi humanam naturam Dei Filius reparandam assumpsisset.[4] Peccatum enim, iuxta Spiritus Sancti oracula, est iniquitas ac iniuria in Deum; nam peccator, legem divinam violans, coram Deo peccat eumque contemnit, divinam maiestatem laedit et Dei inimicus fit.[5] Unde pariter edocemur quod iniquitates nostrae nos a Deo nostro

seiungunt, clamant vindictam coram Deo, efficiunt homines Deo debitores et filios irae, egentes misericordia Dei qua gratis reconcilientur illi.[6] Proinde ad reparandam iniuriam divinae maiestati illatam, ipse Dei Filius proprium sanguinem aeterno Patri per Spiritum Sanctum obtulit (cf. Hebr. 9, 14) ac ita per mortem suam Deo nos reconciliavit (cf. Rom. 5, 10). Ei etenim uni, utpote innocentissimo ac Deo Patri dignitate aequali, congruunt verba Ioannis Baptistae: « Ecce Agnus Dei, ecce qui tollit peccatum mundi » (Io. 1, 29).

58. [*Christus satisfactione vicaria pro cunctis hominibus iustitiam Dei placavit*]. Opus vero mirae caritatis Dei et Christi erga nos, quo peccatum mundi tollitur, contemplans Ioannes Evangelista, divino Spiritu actus fatetur: « In hoc est caritas, non quasi nos dilexerimus Deum, sed quoniam ipse prior dilexit nos et misit Filium suum propitiationem pro peccatis nostris » (1 Io. 4, 10). Propitiatio autem illa, quae est Iesus Christus iustus, pro peccatis totius mundi (cf. 1 Io. 2, 2), efficaciam satisfactioriam, quam « vicariam » vocant, revera habuit. Non solum enim Redemptor noster « semel pro peccatis nostris mortuus est, iustus pro iniustis » (1 Petr. 3, 18), sed etiam ut Caput nostrum et novus Adam, nomine et loco totius humani generis, peccatum originale atque culpas omnium hominum et poenas iisdem debitas expiavit, quatenus, ex amore et oboedientia patiendo, longe maiorem gloriam Deo reddidit, quam exigeret recompensatio totius offensae humani generis.[7] Hoc Redemptoris munus iam praecinerat Isaias propheta, qui de Servo Iahweh ait: « Vere languores nostros ipse tulit et dolores nostros ipse portavit » (Is. 53, 4). Apertius autem docet Apostolus: « Christus nos redemit de maledicto legis, factus pro nobis maledictum, quia scriptum est: Maledictus omnis qui pendet in ligno; ut in gentibus benedictio Abrahae fieret in Christo Iesu » (Gal. 3, 13-14). Quamvis enim Deus, ex suprema sua bonitate, potuisset delicta hominum contra se commissa absque satisfactione dimittere, amoris miserentis propensiones tantum persecutus,[8] maluit tamen ad suam misericordiam etiam in iustitia superabundanter manifestandam (cf. Rom. 5, 20) atque ad dignitatem hominis plenius servandam, mittere Filium suum in mundum, ut per ipsum, Deum-hominem, mundum non quidem iudicaret, sed salvaret; idcirco proprio Filio suo non pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit illum (cf. Rom. 8, 32). Christus vero, decreto Patris mise-

rentissimi ac iustissimi oboediens usque ad mortem crucis (cf. Phil. 2, 8), « dilexit nos et tradidit semetipsum pro nobis oblationem et hostiam Deo in odorem suavitatis » (Eph. 5, 2). Concors igitur fuit voluntas Patris in decernendo, et Filii incarnati in offerendo sacrificio crucis pro salute humani generis, ita ut Apostolus integrum mysterium redemptionis complexus sit his verbis: « Omnia autem ex Deo, qui nos reconciliavit sibi per Christum » (2 Cor. 5, 18).

59. [*Reprobantur opiniones pervertentes notionem peccati, prout est offensa Dei, et satisfactionis a Christo pro nobis exhibitae*]. Quapropter haec Sancta Synodus, doctrinam de humana redemptione ex purissimis divinae revelationis fontibus hauriens praelucente perenni Ecclesiae magisterio,[9] reiicit opiniones illorum, qui falso aestimantes peccato nullam veri nominis offensam Deo inferri, affirmare praesumunt sacrificium Christi in cruce valorem tantummodo et efficaciam habuisse exempli, meriti et liberationis, non autem verae et proprie dictae satisfactionis pro humanis sceleribus, quasi hoc divinae iustitiae repugnaret, dum e contra tam misericordiae quam iustitiae aeterni Patris maxime congruit.[10]

NOTAE

[1] Cf. Leo XIII, Litt Encycl. *Divinum illud*, 9 maii 1897: ASS 29 (1897) p. 649.

[2] Conc. Vat., *Schema secundae Constitutionis dogmaticae De fide catholica*, can. IV, 3. *De mysterio Verbi Incarnati*: « Si quis negaverit ipsum Dei Verbum, in assumpta carne patiendo et moriendo, pro peccatis nostris Deo vere et proprie satisfecisse, nobisque gratiam et gloriam meruisse; aut affirmare praesumpserit, satisfactionem vicariam, unius scilicet Mediatoris pro cunctis hominibus, iustitiae divinae repugnare, A.S. » (Mansi 53, 294).

[3] Cf. e. g. Fr. Ceuppens, *Quaestiones selectae ex Epist. S. Pauli* (1951) pp. 32-36. Cl. Auctor his verbis mentem Apostoli reddit (cum S. Thoma et, inter recentiores exegetas, M. J. Lagrange, A. Lemonnyer, J. Sickenberger, G. Ricciotti): « Deus ab aeterno voluit Christum ut expiationis victimam exhibere ac propitiationis, et hominem huius expiationis participem fieri per fidem in sanguine, seu in efficacia sanguinis Christi, quae fides conducit homines ad iustificationem » (p. 34).

[4] Cf. Pius XI, Litt. Encycl. *Miserentissimus Redemptor*, 8 maii 1928: AAS 20 (1928) p. 170.

[5] Cf. 1 Io. 3, 4; Ps. 50, 6; Lc. 15, 18; 1 Reg. 2, 30; Deut. 9, 23; Ez. 20, 8; 20, 21; Rom. 5, 10.

[6] Cf. Is. 59, 2; Gen. 4, 10; Iac. 5, 4; Rom. 12, 19; Mt. 6, 12; Eph. 2, 3; Rom. 3, 23; Col. 1, 21.

[7] S. THOMAS, *Summa Theol.* III, q. 48, a. 2: « Christus autem, ex caritate et oboedientia patiendo, maius aliquid Deo exhibuit quam exigeret recompensatio totius offensae humani generis ».

[8] S. THOMAS, *Summa Theol.* III, q. 46, a. 2, ad 3: « Si voluisset (Deus) absque omni satisfactione hominem a peccato liberare, contra iustitiam non fecisset... Sed Deus non habet aliquem superiorem, sed ipse est supremum et commune bonum totius universi. Et ideo, si dimittat peccatum, quod habet rationem culpae, ex eo quod contra ipsum committitur, nulli facit iniuriam ».

[9] Meminisse iuvabit:

a) Inter SS. Patres:

S. AUGUSTINUS, *Contra Faustum,* XIV, 4: PL 42, 297: « Suscepit autem Christus sine reatu supplicium nostrum, ut inde solveret reatum nostrum et finiret etiam supplicium nostrum »;

ID., *De Trin.,* IV, 13, 17: PL 42, 899: « Morte sua quippe uno verissimo sacrificio pro nobis oblato, quidquid culparum erat unde nos principatus et potestates ad luenda supplicia iure detinebant, purgavit, abolevit, exstinxit »;

S. GREGORIUS M., *Moralia,* XVII, 30, 46: PL 76, 33: « Fecit [Filius Dei] pro nobis sacrificium, corpus suum exhibuit pro peccatoribus victimam sine peccato, quae et humanitate mori et iustitia mundare potuisset ».

b) Inter Doctores Ecclesiae:

S. THOMAS, *Summa Theol.* Suppl., q. 13, a. 1, ad 1: « Satisfactio non respondet peccato nisi secundum quod est offensa Dei ».

c) Magisterium Ecclesiae:

CONC. EPHES.: DENZ. 122: « Si quis dicit, ... (Dei Verbum) pro se obtulisse semetipsum oblationem et non potius pro nobis solis ... A.S. »;

CONC. TRID., Sess. V, Decr. *De peccato orig.*: DENZ. 790, loquitur de merito « Iesu Christi qui nos Deo reconciliavit, ... factus nobis iustitia, sanctificatio et redemptio (1 Cor. 1, 30) »;

LEO XIII, Litt. Encycl. *Tametsi futura,* 1 nov. 1900: ASS 33 (1900-1901) p. 275: « Sane cum divini venisset maturitas consilii, unigenitus Filius Dei, factus homo, violato Patris Numini cumulatissime pro hominibus uberrimeque *satisfecit* de sanguine suo, tantoque redemptum pretio *vindicavit* sibi genus humanum »;

PIUS XII, Litt. Encycl. *Orientales Ecclesias,* 15 dec. 1952: AAS 45 (1953) p. 13: « Ad propitiandam tot tantisque iniuriis offensisque laesam divinam maiestatem ».

[10] F. CEUPPENS, congruis textibus ex utroque Testamento allatis, probat Deo iustitiam distributivam, quae remunerativam et vindicativam in Deo tantum complectitur, *formaliter* convenire (*De Deo Uno,* vol. I, 1938, pp. 226-227).

Cf. acta praesynod. CONC. VAT., text. cit. nota 2;

PIUS XII, Litt. Encycl. *Humani generis,* 12 aug. 1950: AAS 42 (1950) p. 570: « Nec satis: nam peccati originalis notio, definitionibus tridentinis

posthabitis, pervertitur, unaque simul, peccati in universum, prout est Dei offensa, itemque satisfactionis a Christo pro nobis exhibitae »;

PIUS XII, Litt. Encycl. *Haurietis aquas,* 15 maii 1956: AAS 48 (1956) p. 322 ubi refertur textus S. Thomae ex *Summa Theol.* III, q. 46, a. 1, ad 3: « Hominem liberari per passionem Christi, conveniens fuit et misericordiae et iustitiae eius. Iustitiae quidem, quia per passionem suam Christus satisfecit pro peccato humani generis; et ita homo per iustitiam Christi liberatus est. Misericordiae vero, quia, cum homo per se satisfacere non posset pro peccato totius humanae naturae, ... Deus ei satisfactorem dedit Filium suum »;

S. AUGUSTINUS, *De Trin.* XIII, 10, 13: PL 42, 1024, ostendit ad liberandum genus humanum: « Non alium modum possibilem Deo defuisse... sed sanandae nostrae miseriae convenientiorem modum alium non fuisse, nec esse oportuisse »; cf. A. HACAULT, *La satisfaction du Christ-Jésus à la lumière de l'Encyclique "Humani generis"*, Montréal, Canada, 1960;

Acta et Documenta Conc. Oecum. Vat. II Appar., Ser. I, vol. IV, P. I, t. 2, pp. 355-363.

SCHEMA CONSTITUTIONIS DOGMATICAE

DE ORDINE MORALI CHRISTIANO

Caput I

DE FUNDAMENTO ORDINIS MORALIS CHRISTIANI

1. [*De indole obiectiva ordinis moralis*]. Deus infinite bonus et infinite sanctus, cum in opere creationis et redemptionis mysterium sanctitatis et amoris sui revelavit, hominibus simul monstravit viam amoris et sanctitatis. Quapropter Sacrum Concilium Vaticanum II, secundum effatum apostolicum: « Haec est enim voluntas Dei, sanctificatio vestra » (1 Thess. 4, 3),[1] sollemniter profitetur, esse ordinationem ipsius Dei infinite boni et infinite sancti, qua mensurantur honestas vel inhonestas actuum humanorum. Haec ordinatio divinae sapientiae, quam homines per cognitionem participant, iisdem fit regula et norma sanctitatis, ut, quemadmodum Sacra Scriptura monet, sancti sint, sicut Ipse Deus sanctus est. Hunc ordinem moralem observans auxilio Dei, sine quo nemo divinae servire potest voluntati,[2] homo suam voluntatem conformat ad voluntatem Dei; idemque participans legem libertatis (cf. Iac. 1, 25) non solum fit servus fidelis Dei, sed gaudet quoque illa filiorum Dei libertate, vi cuius solutus a servitute peccati [3] tendere potest in finem suum ultimum, qui in hac oeconomia salutis est ipse Deus, Pater et Filius et Spiritus Sanctus, in patria contemplatione et amore possidendus. Ordo igitur moralis non est mentis humanae fictio, sed reapse exsistit, sicut reapse exsistit voluntas Dei, infinite sapientis, boni ac sancti.

2. [*Ordo moralis absolutus*]. Praeterea ordo moralis est absolutus, id est semper et ubique viget independenter a circumstantiis, vario tamen modo et gradu. Procedit enim ex ordinatione Dei, qui ob infinitam suam sanctitatem necessario amat bonum et odio habet malum, et « apud quem non est transmutatio nec vicissitudinis obumbratio » (Iac. 1, 17). Refertur quoque in finem unicum eumque absolute fixum, qui in hoc consistit, ut homo cum Deo maneat inseparabiliter coniunctus. Ordo moralis dicendus est absolutus etiam ad normas fundamentales quod attinet; quae quidem non dependent ab adiunctis mutabilibus rerum, sed radicitus inhaerent in ipso Deo, summa sanctitate et aeterna sapientia; atque relationes statuit, quae necessario inter-

cedere debent sive inter ipsas creaturas rationales, sive praesertim inter creaturas rationales et ipsarum Creatorem. Suo quoque modo absolutus ille ordo est in iis quae Deus in hac oeconomia salutis, etsi in se non necessaria, pro dominio suo immutabiliter statuere voluit, licet aliter statuere potuisset. Nec solum absolutus dicendus quoad praecepta et vetita, sed etiam quoad consilia divina, quippe quae ab omnibus magno debeant haberi honore, etsi non omnes ea servare tenentur. Quam ob rem, non obstantibus aspectibus diversis quos ordo moralis olim habuit in paradiso terrestri, habet nunc hic in terra in genere humano lapso et redempto, et habebit tandem in patria, ac non obstantibus quoque diversis normarum applicationibus in diversis vitae adiunctis, tamen ordo moralis nullo modo relativus dici debet, et S. Synodus reprobat quamlibet doctrinam qua eidem sive in toto sive in quavis parte essentiali abiudicetur valor absolutus.

3. [*Deus custos, iudex, vindex ordinis moralis*]. Deus qui universum mundum sua sapientia dirigit, homini donavit legem libertatis, ut sequendo Creatoris et Redemptoris sui ordinationem, natura et gratia participatam, veram virtutem veramque dignitatem assequi possit. Sic sanctitas ipsius Dei et ipsius hominis bonum immutabiliter exigunt ut omnis quoque libera operositas regatur lege aeterna.[4] Quare Deus ordinis moralis non tantum est auctor et finis, sed est et necessario esse debet etiam eiusdem custos, iudex et vindex,[5] secundum ea quae Patres Concilii Vaticani Primi docuerunt de providentia, qua Deus universa quae condidit tuetur quoque atque gubernat.[6]

4. [*Ordinis moralis duplex manifestatio*]. Docet quoque et profitetur S. Synodus ordinem moralem duplici modo creaturis fieri manifestum: primum per legem naturalem, quatenus videlicet voluntas Dei, qua iubemur esse sancti sicut Ipse sanctus est, innotescit per lumen naturale rationis, reflectentis in humanam naturam eiusque tendentias et essentiales relationes, et quidem imprimis ad suum Creatorem; deinde per revelationem Dei supernaturali lumine fidei participatam, qua lex naturalis confirmatur ac perficitur atque, quod maius est, innotescit lex illa divina, quae ex misericordi Dei voluntate est oeconomiae salutis propria. Quod autem Apostolus de gentibus testatur, eas nempe, licet legem Moysis non habeant, tamen, nisi sint obscurati corde, quae

legis sunt naturaliter facere (cf. Rom. 1, 21-22 et 2, 14), id sana ratione et experientia comprobatur communiu. In obviis enim, communibus et quotidianis adiunctis, quid honestum sit et licitum, quid inhonestum et prohibitum, homines sani iudicii, etiam inculti, veluti sponte et innata quadam inclinatione ducti, diiudicant et agunt. Revelatione autem Deus effecit, ut lex naturalis ab omnibus filiis Adae, peccato protoparentis in rebus moralibus cognoscendis et exsequendis misere obscuratis et debilitatis, expedite, firma certitudine et nullo admixto errore cognosci posset.[7] Loquens tandem per Filium suum, qui non venit solvere sed adimplere praecepta Decalogi, gentibus quoque naturaliter cognita licet imperfectius, legem naturalem restauravit, declaravit, perfecit, sanctificavit et ad altiorem ordinem evexit. Nulla igitur oppositio est inter legem naturalem et legem evangelicam: sed lex naturalis in lege evangelica continetur eaque perficitur.[8] Hac quoque de causa ad magisterium Ecclesiae, cui Christus depositum fidei concredidit et per Paraclitum tradit omnem veritatem (cf. Io. 16, 13), ius et officium pertinent legem etiam naturalem auctoritative explicandi et definitive interpretandi,[9] aut, ubi id postulat commune Ecclesiae bonum, decretis disciplinaribus controversias de obscurioribus exortas, in determinatum sensum non sine auxilio Spiritus Sancti, dirimendi.

5. [*Ea quae ordine morali continentur*]. Continet autem ordo moralis, prout per gratiam Christi apparet in lege evangelica, omnia quibus homo indiget, ut simpliciter vel facilius vitam aeternam obtineat, scilicet praescripta, vetita, permissa, consilia: quae quidem Christus Dominus in duo illa maximi momenti mandata, nempe dilectionis Dei et proximi, veluti in compendium redegit.[10] Immo perficiens legem Veteris Testamenti mandato novo, quo fideles tamquam Christi veri nominis discipuli agnoscendi essent (cf. Io. 13, 34 et 15, 12), voluit ut iidem omnes homines, inimicis non exceptis (cf. Lc. 19, 18; Mt. 5, 43), diligerent et quidem ea dilectione, qua ipse dilexit nos. Hac autem caritate qua Deum amamus super omnia hominesque universos propter Deum, quemadmodum illud impletur, ut ipse Dominus testatur (cf. Mt. 5, 43-48), praeceptum divinum: « Estote ergo vos perfecti, sicut Pater vester coelestis perfectus est » (Mt. 5, 48), ita pariter omnibus baptizatis demonstratur regalis et praecellens via ad perfectionem acquirendam. Insigne vero testimonium in laudem legis gratiae et caritatis est illa specialis acquiren-

dae perfectionis christianae via, qua fideles a Deo vocati ad consiliorum evangelicorum observationem amplectendam, Christum pauperem, castum, ad mortem usque oboedientem, quam proxime sequi et quam maxime imitari conantur. Testatur igitur S. Synodus observationem consiliorum, a divino Conditore commendatorum, pretiosum esse Sponsae Christi decus atque ornamentum.[11]

6. [*Reprobantur errores*]. Gaudet S. Synodus ob magnum numerum filiorum Ecclesiae, qui in ordine morali legeque evangelica observandis, toto corde adhaerent Deo Filioque eius Unigenito; dolet quod multi, magis ex fragilitate quam ex pravitate, haud raro tamen non sine gravi culpa, legem divinam transgrediuntur. Summopere etiam horrescit animadvertens ubique terrarum propagari errores, quibus dilatatur via perditionis, clauditur porta salutis. Sunt qui negant Deum personalem, atque adeo legem naturalem privant suo fundamento; [12] sunt qui repudiando missionem Christi, reiiciunt legem evangelicam; [13] sunt qui ordinem moralem unice explicant principiis humanis innixi, ideoque eum spoliant genuina et ultima obligatione et sanctione; [14] sunt qui denegant in re morali intellectum certitudine re vera gaudere posse; [15] sunt qui asserunt legem moralem etiam in rebus fundamentalibus esse vicissitudinibus evolutionique obnoxiam; [16] sunt qui docent personam humanam esse tam excelsa dignitate praeditam, ut nulli legi a Deo vel ab Ecclesia sibi impositae, sit subiecta, vel ut legem christianam propriis viribus sine auxilio gratiae, amplecti implereque valeat; [17] sunt qui statuunt legem moralem vigere non posse nisi ex conventione quae procedit vel a collectivitate vel a « totalitate »,[18] sive haec ut maior pars civium, sive ut Status, sive ut populus, sive ut stirps, sive ut natio, sive ut factio, sive ut classis consideretur socialis. Sunt etiam qui censeant legem moralem mere proficisci ex nuda, crassa, et bruta potestate, atque hanc suam ideologiam opere exsequuntur.[19] Qui omnes etsi inter se in pluribus discrepant, hoc tamen commune habent, ut suis placitis claudant portam regni coelorum, nec sinant alios introire (cf. Mt. 23, 13). Accedit quod error serpens versicolor est et capite multiplici praeditus; veritas autem, quae liberabit nos (cf. Io. 8, 32), est una, ut unus est Christus. Sed quod olim de semetipso testatus est Ecclesiae Conditor, id ipsum hodie Ecclesiae coram mundo profiteri potest: « Ego veni in nomine Patris mei, et non accipitis me: si alius venerit in nomine suo, illum accipietis » (Io. 5, 43).

NOTAE

[1] 1 Thess. 4, 3 non agit de sola castitate, sed de sanctitate in genere, ut patet ex versiculo sexto, ubi de dolo et fraude. Notat S. THOMAS in *Commentario* ad vers. 3: « Omnia praecepta Dei sunt ad hoc quod sitis sancti. Sanctitas enim dicit munditiem et firmitatem. Et omnia praecepta Dei inducunt ad ista, ut quis mundus sit a malo, et firmus in bono ».

Cf. etiam Lev. 11, 44: « Ego enim sum Dominus Deus vester: sancti estote, quia ego sanctus sum »;

Lev. 20, 7-8: « Sanctificamini et estote sancti, quia ego sum Dominus... qui sanctifico vos »;

Eph. 1, 4: « ... in Christo, sicut elegit nos in ipso ante mundi constitutionem, ut essemus sancti et immaculati in conspectu eius in charitate »;

1 Petr. 1, 14-15: « ... quasi filii oboedientiae, non configurati prioribus ignorantiae vestrae desideriis; sed secundum eum, qui vocavit vos, Sanctum: et ipsi in omni conversatione sancti sitis: quoniam scriptum est: Sancti eritis, quoniam ego Sanctus sum »;

1 Io. 3, 3: « Et omnis, qui habet hanc spem in eo, sanctificat se, sicut et ille sanctus est »;

Io. 17, 17-19: « Sanctifica eos in veritate... Et pro eis ego sanctifico meipsum: ut sint et ipsi sanctificati in veritate ».

[2] Cf. CONC. ARAUSIC. II, can. 23 *De voluntate Dei et hominis*: DENZ. 196.

[3] Cf. Rom. 6, 20 ss.: « Cum enim servi essetis peccati, liberi fuistis iustitiae... Nunc vero liberati a peccato, servi autem facti Deo, habetis fructum vestrum in sanctificatione, finem vero vitam aeternam. Stipendia enim peccati, mors. Gratia autem Dei, vita aeterna, in Christo Iesu Domino nostro »;

Col. 1, 13: « Qui eripuit nos de potestate tenebrarum »;

Io. 8, 31-36: « Si vos manseritis in sermone meo, vere discipuli mei eritis: et cognoscetis veritatem, et veritas liberabit vos. Responderunt ei: Semen Abraham sumus, et nemini servivimus umquam: quomodo tu dicis: Liberi eritis? Respondit eis Iesus: Amen, amen dico vobis, quia omnis, qui facit peccatum, servus est peccati, servus autem non manet in domo in aeternum: filius autem manet in aeternum. Si ergo vos filius liberaverit, vere liberi eritis »;

1 Io. 3, 7-8: « Qui facit iustitiam, iustus est; sicut et ille iustus est. Qui facit peccatum, ex diabolo est: quoniam ab initio diabolus peccat »;

Rom. 6, 18: « Liberati autem a peccato, servi facti estis iustitiae »;

CONC. TRID., Sess. VI, Decr. *De iustific.*, c. 11: DENZ. 804;

CONC. MOGUNT. (a. 1549): MANSI 32, 1407 (*Doc. Eccl. Christ. Perf.*, n. 347);

S. THOMAS, *Summa Theol.* I-II, q. 108, a. 1, ad 2: « Quia igitur gratia Spiritus Sancti est sicut interior habitus nobis infusus inclinans nos ad recte operandum, facit nos libere operari ea quae conveniunt gratiae, et vitare ea quae gratiae repugnant ».

[4] Cf. S. THOMAS, *Summa Theol.* I-II, q. 91, a. 1.

[5] Ps. 7, 12: « Deus iudex iustus, fortis, et patiens »; cf. Ps. 118;

Act. 10, 42: « Et praecepit nobis praedicare populo, et testificari quia ipse est, qui constitutus est a Deo iudex vivorum et mortuorum »;

2 Tim. 4, 8: « In reliquo reposita est mihi corona iustitiae quam reddet mihi Dominus in illa die iustus iudex: non solum autem mihi, sed et iis, qui diligunt adventum eius »;

1 Thess. 4, 6: « ... Quoniam vindex est Dominus de his omnibus... »;

Rom. 12, 19: « ... Scriptum est enim: mihi vindicta: ego retribuam, dicit Dominus »;

Mt. 25, 31-46, ubi de iudicio ultimo;

Apoc. (passim);

Videas quae in S. Scriptura de peccato, de peccatore, de iudicio, de Deo iudice, de remuneratione, etc. dicuntur.

PIUS IX, Allocutio *Maxima quidem,* 9 iun. 1862: Acta I, vol. I, p. 454: « Quare hi turbulentissimi perversorum dogmatum cultores blaterant, morum leges divina haud egere sanctione, et minime opus esse, ut humanae leges ad naturae ius conformentur, aut obligandi vim a Deo accipiant, ac propterea asserunt, nullam divinam existere legem ».

[6] CONC. VAT., Sess. III, Const. dogm. *De fide cath.,* c. 1: DENZ. 1784: « Universa vero, quae condidit, Deus providentia sua tuetur atque gubernat, *attingens a fine usque ad finem fortiter et disponens omnia suaviter* (cf. Sap. 8, 1). "*Omnia* enim *nuda et aperta sunt oculis eius*" (Hebr. 4, 13), ea etiam, quae libera creaturarum actione futura sunt »;

PIUS XII, Litt. Encycl. *Summi Pontificatus,* 20 oct. 1939: AAS 31 (1939) p. 423: « Haec naturalis lex veluti fundamento innititur Deo... eodemque et supremo perfectissimoque legum latore et sapientissimo iustissimoque humanarum actionum vindice » (DENZ. 2279).

[7] CONC. VAT., Sess. III, Const. dogm. *De fide cath.,* c. 2: DENZ. 1786: « Huic divinae revelationi tribuendum quidem est, ut ea, quae in rebus divinis humanae rationi per se impervia non sunt, in praesenti quoque generis humani conditione ab omnibus expedite, firma certitudine et nullo admixto errore cognosci possint »;

PIUS XII, Litt. Encycl. *Humani generis,* 12 aug. 1950: DENZ. 2305: « Quapropter divina « revelatio » moraliter necessaria dicenda est, ut ea, quae *in rebus religionis et morum* rationi per se impervia non sunt, in... ».

[8] Mt. 5, 17: « Nolite putare quoniam veni solvere legem, aut prophetas: non veni solvere, sed adimplere »;

PIUS XI, Litt. Encycl. *Divini illius Magistri,* 31 dec. 1929: AAS 22 (1930) p. 58 (DENZ. 2206): « ... supernaturalis ordo, in quo iura Ecclesiae nituntur, tantum abest, ut naturalem ordinem, ad quem alia pertinent, quae memoravimus, iura, destruat atque extenuet, ut, contra, eumdem extollat ac perficiat, quorum quidem ordinum alter auxilium et quasi complementum alteri praestat, suae cuiusque naturae ac dignitati consentaneum, cum ambo a Deo profluant, qui non constare sibi non potest... », coll. *Prima Romana Synodus,* 1960, art. 300, n. 1.

[9] PIUS XII, Litt. Encycl. *Humani generis*: DENZ. 2325: « Has quidem a veritate aberrationes deplorare supervacaneum esset, si omnes, etiam de rebus philosophicis, qua par est reverentia, ad Magisterium Ecclesiae animum intenderent, cuius profecto est, ex divina institutione, non solum veritatis divinitus revelatae depositum custodire et interpretari, sed ipsis

etiam philosophicis disciplinis invigilare, ne quid detrimenti ex placitis non rectis catholica patiantur dogmata »;

CONC. VAT., Sess. IV, Const. dogm. *De Eccl. Christi,* c. 4: DENZ. 1839;

CONC. VAT., Primum Schema Const. dogm. *De Eccl. Christi*: MANSI 51, 580.

[10] Mt. 22, 37; Mc. 12, 30; Lc. 10, 27 collato Deut. 6, 5.

[11] PIUS XII, Litt. Encycl. *Sacra Virginitas,* 25 martii 1954: AAS 46 (1954) pp. 161-191.

[12] Iam PIUS IX, Allocutio *Maxima quidem,* 9 iunii 1862: Acta I, vol. I, pp. 451 s. et 454, deinde: « Atque eo opinandi temeritate progrediuntur, ut omnem veritatem, omnemque legem, potestatem et ius divinae originis audacissime denegare non metuant. At vero eo impietatis et impudentiae deveniunt, ut coelum petere, ac Deum ipsum de medio tollere conentur. Insigni enim improbitate ac pari stultitia haud timent asserere, nullum supremum sapientissimum providentissimumque Numen divinum exsistere ab hac rerum universitate distinctum... »; cf. supra notam 5;

Idem, Litt. Encycl. *Quanta cura,* 8 dec. 1864: DENZ. 1691;

Syllabus, propp. 3, 56, 58: DENZ. 1703, 1756, 1758.

[13] Iam antea PIUS IX, Allocutio *Maxima quidem*: loc. cit., p. 453: « Summa praeterea impudentia asserere non dubitant, divinam revelationem non solum nihil prodesse, verum etiam nocere hominis perfectioni... »;

Syllabus, propp. 6, 57: DENZ. 1706, 1757.

[14] Cf. supra notas 12 et 13;

PIUS IX, Allocutio *Maxima quidem*: loc. cit., p. 454: « ... affirmant, humanam rationem, nullo prorsus Dei respectu habito, unicum esse veri et falsi, boni et mali arbitrium, eademque rationem sibi ipsi esse legem »;

Syllabus, prop. 56: DENZ. 1756.

[15] PIUS XII, Litt. Encycl. *Humani generis*: DENZ. 2320-2321.

[16] Ibid.: DENZ. 2306.

[17] PIUS IX, Litt, Encycl. *Quanta cura,* 8 dec. 1864: DENZ. 1690;

PIUS XII, Allocutio 10 apr. 1958: AAS 50 (1958) pp. 268 ss.

[18] PIUS IX, Litt. Encycl. *Quanta cura*: DENZ. 1691.

Syllabus, prop. 39: DENZ. 1739;

PIUS XI, Litt. Encycl. *Divini Redemptoris,* 19 martii 1937: AAS 29 (1937) pp. 65-106; Litt. Encycl. *Mit brennender Sorge,* 14 martii 1937: AAS 29 (1937) pp. 145-167;

PIUS XII, Allocutio 13 sept. 1952: AAS 44 (1952) pp. 779-789; Allocutio 30 sept. 1954: AAS 46 (1954) pp. 587-598, praesertim pp. 590 ss.

[19] PIUS IX, Litt. Encycl. *Maxima quidem*: « ... nihil dubitant in veri legitimique iuris locum substituere falsa ac mentita virium iura, ac morum ordinem rerum materialium ordini subiicere... »;

Syllabus, prop. 59-61: DENZ. 1759-1761;

PIUS XI, Litt. Encycl. *Firmissimam constantiam,* 28 martii 1937: DENZ. 2278.

Caput II

DE CONSCIENTIA CHRISTIANA

7. [*Conscientiae notio*]. Ordo moralis christianus, de quo fideles rationis et revelationis ope edocentur, eosdem dirigit et ducit in iudiciis practicis de honestate suarum actionum per singulorum conscientiam, quippe quae si recte sit efformata, momento electionis ipsis patefacit, quid secundum Dei voluntatem iudicandum et agendum sit.[1] Cum autem Dei voluntas nobis clarius appareat per doctrinam Christi et magisterium Ecclesiae, sub Spiritus Sancti illustratione, conscientia veluti praeco Dei, Christi et Ecclesiae constituitur.[2] Ac praeterea, cum tota christifidelium vita, ad mores quod spectat, conscientiae singulorum subsit, eiusque dictamine regatur ac ducatur, ad conscientiam quoque accommodari possunt quae Christus asserit: « Lucerna corporis tui est oculus tuus. Si oculus tuus fuerit simplex, totum corpus tuum lucidum erit » (Lc. 11, 34).

8. [*De conscientia recte efformanda*]. Pariter ad conscientiam accommodari licet verba Christi, quae sequuntur: « Si (oculus) autem nequam fuerit, etiam corpus tuum tenebrosum erit: Vide ergo ne lumen, quod in te est, tenebrae sint » (Lc. 11, 34-35). Quae quidem verba manifestant quam gravis sit causa cur in recte efformanda conscientia sedula habenda sit diligentia: etenim absque recta conscientiae efformatione, rectitudo vitae haberi nequit. Curandum autem imprimis est ut conscientia sit recta seu prudenter efformata, seria, sincera et vera. Vera autem non erit propterea quod efformetur ad singulorum placitum personalemque persuasionem, quantumvis seriam et sinceram: sed quia concordat cum normis a Deo constitutis, prout reapse sunt, ideoque Dei voluntatem nobis patefacit voluntate, doctrina, vita Christi clare expressam.[3] In efformanda igitur conscientia homo non est autonomus, sed voluntati Dei subiectus: nec quisquam audeat dicere voluntatem Dei placitis hominum esse aptandam, cum e contra homo adaptandus sit Deo.[4]

9. [*De conscientia erronea*]. Principium fundamentale, quod

statuit normam efformandae conscientiae esse ordinem moralem obiectivum, non autem persuasionem mere subiectivam, minime derelinquitur in casu conscientiae male efformatae. Errare etenim etiam christifidelis potest in efformanda conscientia; at dictamen conscientiae erroneae non mutat, ne respectu quidem ipsius errantis, ordinem moralem obiectivum, sicut etiam non solvit vinculum quo errans huic ordini adstringitur, etiamsi forsitan inculpabiliter secundum falsum dictamen conscientiae errorem exsequatur. Minime igitur in casu erroris bona fide commissi, homo sibi in foro conscientiae fit fons atque norma moralitatis. Immo quod homo conscientiam suam erroneam non solum sequi potest sed etiam debet, hoc non ex subiectiva persuasione oritur, sed ex ipso ordine obiectivo, quo graviter prohibetur voluntas peccandi, quam demonstrat homo eo ipso, quod conscientiam suam, etiam erroneam, sequi renuit. Quare de conscientia agens dicit Apostolus: « Omne autem, quod non est ex fide, peccatum est » (Rom. 14, 23). Tanta igitur est ordinis obiectivi utcumque apprehensi in conscientia vis et valor. Qui igitur bona fide circa honestatem obiectivam errat, tamdiu a culpa alienus manet, quamdiu persuasio illa sine culpa perdurat. Cum vero talis inculpabilis error haberi nequeat sine aliquo damno ipsius errantis vel communitatis, immo cum tale damnum aliquando notabile esse possit, christiani erga formationem rectae conscientiae aliorum se indifferenter habere non possunt.[5]

10. [*De pseudoconscientia autonoma*]. Cum ne conscientia quidem bona fide erronea subiectionem illam tollat qua conscientia legibus in ordine obiectivo contentis subordinatur, multo minus illam tollere valet eorum impium tentamen, qui semetipsos scienter et volenter subtrahere conantur huic ordini obiectivo, inepte provocando ad propriae conscientiae ius, libertatem, dignitatem.[6] Tale enim ius, talis libertas, talis dignitas neque in humana natura exsistunt, neque in homine ut persona est: etsi contrariam sententiam plures, falsis principiis et ideologiis ducti, non sine animarum gravi damno contendunt.[7] Vera autem libertas filiorum Dei et vera personae creatae dignitas non habentur nisi in libera dependentia a Deo.

11. [*Conscientia signata Christi veritate et caritate*]. Monet tandem S. Synodus, ut in conscientia dirigenda non solum veritas, sed etiam caritas christiana prae oculis habeatur: scientia

enim absque caritate, teste Apostolo (cf. 1 Cor. 8, 1), inflat, non vero aedificat. Quare, postquam omnibus viribus adnisi sumus, ut fratres sui erroris conscii fiant, non solum cum caritate iudicium ferre debemus de iis qui bona fide errant et legem Dei transgrediuntur, sed etiam eorum nobis ratio habenda est, qui erronee ibi peccatum vident, ubi peccatum non est; ne forsan iis scandalo simus, exemplo nostro eos conducentes ad ea quae erronee peccatum existimant.[8] Vera enim caritas exigit, ut cum fratres de errore convincere omnino nequimus, semper, salvis utique iuribus veritatis, iustitiae et boni communis, omnia ea omittamus, quibus lucriferi nequeant Christo, qui propter eos quoque mortuus est. Genuina conscientia christiana signetur oportet Christi veritate et caritate.

NOTAE

[1] Cf. Gen. 3, 7-10; 4, 12 ss.; 2 Sam. 24, 10; Ps. 25, 1-7; Sap. 12, 18; Iob. 27, 6; Mc. 9, 44, 46, 48; Rom. 2, 15: Gentes « qui ostendunt opus legis scriptum in cordibus suis, testimonium reddente illis conscientia ipsorum... »; Rom. 13, 5: « Ideo necessitate subditi estote non solum propter iram, sed etiam propter conscientiam »; Rom. 14, 20-23; 1 Cor. 8, 7-12; 1 Tim. 1, 5: « Finis autem praecepti est charitas de corde puro, et conscientia bona, et fide non ficta »; 1 Tim. 3, 9; Act. 24, 16: « In hoc et ipse studeo sine offendiculo conscientiam habere ad Deum, et ad homines semper »;

PIUS XII, *Nuntius Radiophonicus,* 23 martii 1952: AAS 44 (1952) pp. 270-278; *Allocutio* 18 apr. 1952: AAS 44 (1952) pp. 413-419.

[2] PIUS XII, *Nuntius Radiopohnicus,* 23 martii 1952: l. c., pp. 272-275; *Allocutio* 18 apr. 1952: l. c., pp. 418 ss.

[3] PIUS XII, *Nuntius Radiophonicus* 23 martii 1952: l. c., pp. 272-276; *Allocutio* 18 apr. 1952, l. c., p. 418 s.

[4] GREGORIUS XVI, Litt. Encycl. *Mirari vos,* 15 aug. 1832: DENZ. 1613: « Atque ex hoc putidissimo indifferentismi fonte absurda illa fluit ac erronea sententia seu potius deliramentum, asserendam esse ac vindicandam cuilibet libertatem conscientiae »;

PIUS IX, Allocutio *Maxima quidem,* 9 iunii 1862: Act. I, vol. I, p. 454: « ... homini quoddam veluti primarium ius tribuunt, ex quo possit libere de religione cogitare et loqui, eumque Deo honorem et cultum exhibere, quem pro suo libito meliorem existimat »;

Syllabus, prop. 15: DENZ. 1715;

LEO XIII, Litt. Encycl. *Libertas praestantissimum,* 20 iunii 1888: ASS 20 (1887) pp. 608-609.

[5] Rom. 14, 22 s.: « Tu fidem habes? penes temetipsum habe coram Deo. Beatus, qui non iudicat semetipsum in eo, quod probat. Qui autem discernit, si manducaverit, damnatus est: quia non ex fide. Omne autem

quod non est ex fide, peccatum est »; Io. 9, 41: « Numquid et nos caeci sumus? Dixit eis Iesus: Si caeci essetis, non haberetis peccatum, nunc vero dicitis: Quia videmus. Peccatum vestrum manet »; Io. 15, 22: « Si non venissem, et locutus fuissem eis, peccatum non haberent: nunc autem excusationem non habent de peccato suo »;

ALEXANDER VIII: Decr. S. C. S. OFFICII, 7 dec. 1690, *Errores Iansenistarum,* prop. 2: DENZ. 1292: « Tametsi detur ignorantia invincibilis iuris naturae, haec in statu naturae lapsae operantem ex ipsa non excusat a peccato formali »;

LEO XIII, Litt. Encycl. *Immortale Dei,* 1 nov. 1885: DENZ. 1875: « Atque illud quoque magnopere cavere Ecclesia solet, ut ad amplexandam fidem catholicam nemo invitus cogatur, quia quod sapienter Augustinus monet: "Credere non potest (homo) nisi volens" »;

PIUS IX, Allocutio *Singulari quadam,* 9 dec. 1854: DENZ. 1647: « ... sed tamen pro certo pariter habendum est; qui verae religionis ignorantia laborent, si ea sit invincibilis, nulla ipsos obstringi huiusce rei culpa ante oculos Domini »;

PIUS IX, Litt. Encycl. *Quanto conficiamur moerore,* 10 aug. 1863: DENZ. 1677 : « Notum Nobis vobisque est, eos, qui invincibili circa sanctissimam nostram religionem ignorantia laborant, quique naturalem legem eiusque praecepta in omnium cordibus a Deo insculpta sedulo servantes ac Deo oboedire parati, honestam rectamque vitam agunt, posse, divinae lucis et gratiae operante virtute, aeternam consequi vitam, cum Deus, qui omnium mentes, animos, cogitationes habitusque plane intuetur, scrutatur et noscit, pro summa sua bonitate et clementia minime patiatur, quempiam aeternis puniri suppliciis, qui voluntariae culpae reatum non habeat ».

[6] Cf. supra notam 1: PIUS XII, *Nuntius Radiophonicus* necnon *Allocutio* ibidem citata;

PIUS IX, cf. supra notam 4; GREGORIUS XVI, *ibid.*

[7] INNOCENTIUS XI: Decr. S. C. S. OFFICII, 4 martii 1679, *Errores varii de re morali,* prop. 4: DENZ. 1154: « Ab infidelitate excusabitur infidelis non credens, ductus opinione minus probabili ».

[8] 1 Cor. 8, 12-13: « Sic peccantes in fratres, et percutientes conscientiam eorum infirmam, in Christum peccatis. Quapropter si esca scandalizat fratrem meum: non manducabo carnem in aeternum, ne fratrem meum scandalizem ».

Caput III

DE SUBIECTIVISMO ET RELATIVISMO ETHICO

12. [*Lex evangelica et conditiones individuales*]. Fundamentales Legis evangelicae obligationes partim iam in ipsa natura humana immutabili innituntur, partim vero, quatenus nempe excedunt obligationes Legis naturalis, inhaerent in indole propria ordinis supernaturalis, a divino Redemptore constituti, qua de causa illae obligationes valent, ubicumque et quibusvis in conditionibus homo christianus versetur.[1] Quamvis igitur humana actio necessario sit singularis, temporisque ac locorum adiunctis subiecta, tamen ipsa indoles Legis evangelicae postulat, ut per hanc Legem singulis conscientiis imperetur, quid in singulis casibus et in variis circumstantiis decernere debeant.[2] Numquam ergo, si quid divinus Legislator imperaverit aut interdixerit, illud in deliberatione poni poterit, sed semper vim habent verba a primaevis martyribus prolata: « In re tam iusta nulla est consultatio ».[3] Quodsi in casu particulari, norma universalis applicanda rerum temporumque adiuncta transcendens, qua diiudicetur actionis honestas, non clare appareat, prudentiae virtus est maxime necessaria; [4] haec enim virtus non tantum universalia sed etiam particularia considerat, ut ex accurata et diligenti consideratione finis atque mediorum, quid in casu liceat vel non, statuatur.

13. [*Necessaria cognitio individualium*]. Haec autem diligens rerum inquisitio postulat ut conscientia recte efformetur non circa legem evangelicam dumtaxat eiusque obligationes, sed etiam circa ea, quae singulorum hominum sunt propria.[5] Attamen pro certo habeant fideles hanc individualem diversitatem, quae ex diverso sexu et aetate proficiscitur et ex vario loco, quem singuli in Christi Corpore mystico occupant, inter certos iustosque limites circumscribi, nec secum ferre in natura humana discrepantiam: secus enim Iesus Christus per Ecclesiam suam Dominus, Caput, Magister uniuscuiusque hominis, aetatis et conditionis esse non posset, nec virtutum omnium pro omnibus exemplar altissimum exstaret.

14. [*Effata falsa*]. Caveant igitur christifideles a falsis effatis quae hodie nimium vulgantur. Ex his aliquod statuit actum conscientiae non esse proprie loquendo dictamen sed habendum esse ut conclusionem intimi et immediati dialogi cum Deo, cui colloquio nulla externa lex, nulla auctoritas, nulla confessio religiosa sese interponere possit.[6] Aliud autem, falsam statuens oppositionem inter Deum Patrem et Deum legislatorem, suggerit, potius audiendam esse Patris vocem quam Legislatoris praecepta, ideoque ultimam agendi rationem non esse ordinem obiectivum rectum,[7] sed intimum uniuscuiusque sensum, quo quis in singulis rerum adiunctis sciat, quid sibi agendum sit, seu potius quid agi a Deo non postuletur. Quam perniciosa sint animorum saluti huiusmodi dicta, ex eorum fructibus cognoscere possumus, ut Salvator nos docet; ex praetextu enim servandi sinceritatem erga semetipsum et coram Deo, deducitur licitum esse ea perficere quae graviter atque universaliter prohibentur, ut sunt catholicam fidem cum alia commutare, divortium attentare, abortum procurare,[8] auctoritati legitime iubenti oboedientiam recusare, suicidium directe committere. Ne igitur sinant fideles se decipi per philosophiam in sublimitate quidem sermonis, sed inani fallacia (cf. Col. 2, 4-8). Pater, qui revera filios amat, praecipit ut mala in omni casu caveantur. Nec minus perniciosum est aliud quoque effatum, quod affirmat Deum scrutatorem et iudicem conscientiarum unice ad intentionem attendere et ad habitudinem fundamentalem, qua quis generatim loquendo a Dei offensione abhorreat. Ipsa enim intentio hominis non est recta, si quis negligat investigare et implere divinam voluntatem mandatis Dei expressam, opusque bonum perficere a Deo requisitum. Secus enim homo per opera sua bona vel prava, nec melior nec peior fieret,[9] omniaque essent bona, dummodo « intentio amoris » vel « habitudo generaliter bona » retineretur. Ex hac agendi ratione oritur vir ille duplex animo, inconstans in omnibus viis suis, de quo loquitur Iacobus Apostolus (cf. Iac. 1, 8). « Qui autem perspexerit in legem perfectam libertatis et permanserit in ea, non auditor obliviosus factus, sed factor operis, hic, teste eodem Apostolo, beatus in facto suo erit » (Ibid. 1, 25).

15. [*Falsum effatum de amore utpote unico criterio moralitatis*]. Sunt tandem qui amorem ita faciunt unicum criterium moralitatis normamque eius unicam, ut alias virtutes parvipen-

dant. Reapse divina caritas, qua iusti Deum super omnia diligunt et proximum propter Deum, fide, spe ceterisque virtutibus « maior » est (cf. 1 Cor. 13, 13): attamen nec has nec illas virtutes tollit, sed ita eas nutrit et fovet, ut perveniamus « in mensuram aetatis plenitudinis Christi » (Eph. 4, 13). Monet igitur S. Concilium, ut omnes christifidelium actiones « in caritate fiant » (1 Cor. 16, 14). Ne tamen iidem falso exinde aestiment, ex solius caritatis motivo hominem « modo christiano agere », ceterasque virtutes esse parvipendendas, quasi Deus nonnisi actum explicitum caritatis coronaret. Nam iustorum actus ex alio motivo vel impulsu honesto immediate procedentes modo condigno augmentum gratiae et gloriae merentur, non tamen sine ipsa caritate.[10] Pariter cavendum est, ne simplices, ex effato illo: « Ama et fac quod vis » male intellecto, falso putent nonnisi unum praeceptum, videlicet: « Diliges » in christiana vita esse retinendum. Talis enim vita ad incertum quemdam amoris affectum reducitur, neglecta omnino praeceptorum observantia, contradicente ipso Domino, qui asseruit: « Si autem vis ad vitam ingredi, serva mandata » (Mt. 19, 17), et alibi: « Qui habet mandata mea et servat ea: ille est qui diligit me » (Io. 14, 21).

NOTAE

[1] Conc. Trid., Sess. VI, Decr. *De iustif.*, c. 11: Denz. 804: « Nemo autem, quantumvis iustificatus, liberum se esse ab observatione mandatorum putare debet »; *ibid.* can. 20: Denz. 830: « Si quis hominem iustificatum et quantumlibet perfectum dixerit non teneri ad observantiam mandatorum Dei et Ecclesiae, sed tantum ad credendum...; A. S. »;

Pius XII, *Allocutio* 18 apr. 1952: AAS 44 (1952) p. 417: « On demandera comment la loi morale, qui est universelle, peut suffire, et même être contraignante dans un cas singulier, lequel en sa situation concrète est toujours unique et d'" une fois ". Elle le peut et elle le fait, parce que justement à cause de son universalité la loi morale comprend nécessairement et " intentionnellement " tous les cas particuliers, dans lesquels ses concepts se vérifient... »;

Instr. S. C. S. Officii 2 febr. 1956: AAS 48 (1956) pp. 144-145.

[2] Pius XII, *Allocutio* cit., *ibid.*, pp. 414 s.

[3] Acta Proconsularia S. Cypriani, n. 3: Kirch, *Enchir.* n. 303;

Passio Martyrum Scillitanorum, *ibid.* n. 72: « In re tam iusta nulla est deliberatio »;

S. Ignatius Loyol., *Exerc. Spirit.*: De tribus humilitatis modis.

[4] Pius XII, *Allocutio* cit., *ibid.*, p. 418: « Là où il n'y a pas de normes absolument obligatoires, indépendantes de toute circonstance ou éventualité, la situation d'" une fois " en son unicité requiert, il est vrai,

un examen attentif pour décider quelles sont les normes à appliquer et en quelle manière. La morale catholique a toujours et abondamment traité ce problème de la formation de la propre conscience avec examen préalable des circonstances du cas à décider. Tout ce qu'elle enseigne offre une aide précieuse aux déterminations de conscience, tant théoriques que pratiques. Qu'il suffise de citer les exposés, non dépassés, de S. Thomas sur la vertu cardinale de prudence et les vertus qui s'y rattachent » (S. THOMAS, *Summa Theol.* II-II, q. 47-57).

[5] PIUS XII, *Allocutio* cit., *ibid.*, p. 418: « L'éducation chrétienne de la conscience est bien loin de négliger la personnalité, même celle de la jeune fille et de l'enfant, et de juguler son initiative... ».

[6] PIUS XII, *Allocutio* cit., *ibid.*, pp. 415 s.

[7] S. C. S. OFFICII, Instr. 2 febr. 1956: AAS 48 (1956) p. 144.

[8] PIUS XII, *Allocutio* cit., *ibid.*, pp. 416-417.

[9] CONC. SENONEN., prop. 13: « Quod propter opera nec melior nec peior efficiatur homo » (DENZ. 380).

[10] CLEMENS XI, Const. dogm. *Unigenitus,* 8 sept. 1713, propp. 53-56: DENZ. 1403-1406:

« 53. Sola caritas christiano modo facit (actiones christianas) per relationem ad Deum et Iesum Christum.

54. Sola caritas est, quae Deo loquitur; eam solam Deus audit.

55. Deus non coronat nisi caritatem: qui currit ex alio impulsu et ex alio motivo, in vanum currit.

56. Deus non remunerat nisi caritatem: quoniam caritas sola Deum honorat ».

Caput IV

DE PECCATO

16. [*Quo sensu regnum peccati sit destructum*]. Dominus Noster Iesus Christus piissima morte sua regnum sive peccati sive mortis destruxit: et quoscumque Spiritu baptizavit, vere liberavit a dominio peccati, si ipsi Spiritu ambulent, quemadmodum Apostolus testatus est: « lex enim spiritus vitae in Christo Iesu liberavit me a lege peccati et mortis » (Rom. 8, 2). Nihilominus, quamdiu in terris peregrinamur, a Fonte vitae recedere possumus per peccatum quod est transgressio legis, iniquitas (cf. 1 Io. 3, 4) et iniuria Deo illata.[1] Dum autem peccato mortali amicitia inter Deum et homines destruitur et homo iterum fit filius irae (cf. Eph. 2, 3),[2] per peccatum veniale, in quod, teste Synodo Tridentina, frequentius labimur, caritatis fervor refrigescit, immo nonnumquam, maxime si iteratur, anima ad mortale peccatum disponitur.[3]

17. [*Peccatum mortale cum et ex contemptu*]. Ne autem quis in errorem incidat cum detrimento animae suae immortalis, Sacra Synodus docet peccatum mortale haberi posse, etiam si homo Deum explicite contemnere renuat nec Deum odio habeat: si videlicet amplectatur plena advertentia plenoque consensu quod amicitiae divinae omnino repugnet, et si deserat media, quae ad verum finem consequendum per se et absolute necessaria sunt. Non igitur ad idem redit peccatum cum contemptu et ex contemptu Dei. Extremum talis malitiae hoc est, ut hominem similem reddat diabolo: at negari nequit etiam peccata gravia, quae non ex tali contemptu procedunt, natura sua fieri cum contemptu legislatoris, ideoque eius amicitiam dissolvere.[4]

18. [*Peccata ex debilitate*]. Offendit igitur graviter doctrinam Ecclesiae, qui dicat omne peccatum sub influxu sensibilium virium hominis patratum, semper esse peccatum tantum veniale.[5] Nec tolerari potest eorum opinio qui asserunt peccatum grave, quod formale appellant, haberi non posse nisi in eo, qui liber ab omni influxu affectuum, scienter renuat deponere malam con-

suetudinem, qua culpabiliter laborat.[6] Haec si essent vera, vix aliquando contigeret peccatum mortale, formale et imputabile: quod quidem aperte repugnat praxi Ecclesiae et Spiritui quo illa regitur. Ecclesia enim tamquam reapse lapsos et gravi peccato detentos eos semper habuit, qui persecutionis tempore Christum ob timorem tormentorum negaverunt. Et ipse S. Petrus culpam suam amare deflevit (cf. Mt. 26, 75; Lc. 22, 62).[7]

19. [*Falsae theoriae psychologicae*]. Licet peccatum grave generet mortem (cf. Iac. 1, 15) eoque nihil sit detestabilius, tamen conscientiae remorsus et peccati conscientia sunt magna Dei dona, peccatoribus concessa, ut a via mala recedant et ad fontem divinae misericordiae revertantur. Misericordiae igitur divinae iniuriosum est nullum discrimen ponere inter haec dona salutaria et scrupulosam illam anxietatem aut illos status mere psychicos, qui ex conflictu quodam in conscientia profluere dicuntur.[8] Nec conscientiae remorsus sunt mere effectus insatisfactionis seu, ut aiunt, frustrationis, in via peccati et mali.[9]

20. [*De profectu christifidelis in via iustitiae*]. Ad vitam christianam ita fructuose agendam, ut Christi optatis respondeat, satis non est peccata imprimis letalia vitare, ac si doctrina evangelica indolis esset prorsus negativae, seu mere « ethica actionum prohibitarum », ut aiunt. Etenim omnino necesse est ut « in caritate crescamus in illo per omnia, qui est caput, Christus » (Eph. 4, 15). Caritatis autem fervori atque incremento peculiari modo opponuntur peccata illa, quae leviora, quotidiana, venialia dicuntur. Haec etiam, quantum sinit humana fragilitas,[10] christianus vitare debet, ea praesertim quae sunt plene deliberata. Ad vitanda autem venialia, et ad alacriorem quotidie in virtutum semita progressum, maxime commendatum vult Sacrosancta Synodus pium illum non sine Spiritus Sancti instinctu ab Ecclesia invectum crebrae confessionis usum, quo recta sui ipsius cognitio augetur, christiana crescit humilitas, morum eradicatur pravitas, spirituali negligentiae torporique obsistitur, conscientia purificatur, roboratur voluntas, salutaris animarum moderatio procuratur, atque ipsius sacramenti vi augetur gratia.[11]

21. [*Magnum poenitentiae officium*]. Sacra Scriptura testante, militia est vita hominis super terram (cf. Iob. 7, 1).[12] Summa autem militiae christianae est non indulgere corruptis

saeculi moribus, immo iisdem constanter repugnare atque resistere. Quapropter videant fideles, quantopere sit a professione christiani nominis alienum, prosequi, uti saepe fit, cuiuslibet modi voluptates, horrere virtutis labores, nihilque recusare sibi, quod sensibus suaviter delicateque blandiatur. « Qui autem sunt Christi, carnem suam crucifixerunt cum vitiis et concupiscentiis » (Gal. 5, 24). Itaque non consilium, sed officium est, quod non ad eos dumtaxat pertinet, qui perfectius vitae optaverint genus, sed plane ad omnes, ex virtute Christi pro nobis flagellati, spinis coronati, crucifixi, mortificationem Iesu in corporibus nostris circumferre, ut vita ipsius in nobis manifestetur (cf. 2 Cor. 4, 10-11).[13] Qui autem Deo piacula offert pro peccato, is eo ipso profitetur sanctas esse supremas morum leges, earumque obligandi vim agnoscit atque ius Dei animadvertendi in violatores. Poenitentiae virtus igitur salutare armorum est genus, quibus utuntur strenui Christi milites, parati ad universum morum ordinem defendendum et, ubi opus sit, restaurandum. Quod si christianus divinae legis studio atque fraterno amore reapse flagrat, is non modo suis per poenitentiam peccatis luendis operam dabit, sed etiam aliena peccata in se suscipiet poenitentiae operibus expianda.[14]

22. [*Errores reprobantur*]. Graviter igitur aberrant, qui ex falso quietismo vel naturalismo vel aliunde, christianam poenitentiam parvipendunt; [15] iniuria autem Ecclesiam et ipsum Christum afficiunt, qui poenitentiam describunt veluti secretum odium carnis, quod olim proprium erat Manichaeorum, vel perversum appetitum doloris, propter se delectabiliter quaesitum.

NOTAE

[1] 1 Io. 3, 4: « Omnis, qui facit peccatum, et iniquitatem facit: et peccatum est iniquitas »; 1 Io. 5, 17: « Omnis iniquitas peccatum est »; 1 Io. 1, 8: « Si dixerimus quoniam peccatum non habemus, ipsi nos seducimus »; Iac. 3, 2: « In multis enim offendimus omnes ».

[2] Io. 19, 11; 1 Cor. 6, 9-10; Gal. 5, 19-21; Eph. 5, 5; Iac. 1, 14-15;
Conc. Trid., Sess. VI, Decr. *De iustif.*, c. 14-15: Denz. 807-808; *ibid.*, can. 23, 27-29: Denz. 833, 837-839; *ibid.*, Sess. XIV, Doctr. *De sacr. poenit.*, c. 1 et 5: Denz. 894, 899;
S. C. S. Officii Decr., 24 aug. 1960, prop. 2: Denz. 1290.

[3] Io. 19, 11; Iac. 3, 2;
Conc. Carthag. (XVI), can. 6-7: Denz. 106-107;

LEO X, Bulla *Exsurge Domine,* 15 iun. 1520, prop. 8: DENZ. 748; CONC. TRID., Sess. VI, Decr. *De iustif.*, c. 11: DENZ. 804; *ibid.*, can. 23: DENZ. 833; *ibid.*, Sess. XIV, Doctr. *De sacr. poenit.*, c. 5: DENZ. 899; *ibid.*, can. 7: DENZ. 917;

PIUS VI, Const. *Auctorem fidei,* 28 aug. 1794, prop. 39: DENZ. 1539; CIC can. 902.

[4] Cf. infra notam 7.

[5] 1 Cor. 6, 9-10; Gal. 5, 19-21; Eph. 5, 5;

PIUS XII, *Allocutio,* 22 febr. 1944: AAS 36 (1944) pp. 73 s.

[6] PIUS XII, *Allocutio,* 23 martii 1952: AAS 44 (1952) p. 275.

[7] S. THOMAS, *Comm. in Matth.* 26, 75: « Item notandum, quod inveniuntur quaedam scripta, quae videntur excusare Petrum, quod non peccavit mortaliter, quia dicit Bernardus: "Sopita fuit in eo caritas, non extincta ". Dicendum quod mortaliter peccavit, non tamen fuit ex malitia, sed timore mortis. Et hoc voluit dicere Bernardus quod sopita fuit »; coll. II-II, q. 24, a. 12, ad 2: « Ad secundum dicendum quod caritas amittitur dupliciter. Uno modo directe, per actualem contemptum. Et hoc modo Petrus caritatem non amisit. Alio modo, indirecte: quando committitur aliquod contrarium caritati propter aliquam passionem concupiscentiae vel timoris. Et hoc modo Petrus contra caritatem faciens, caritatem amisit: sed eam cito recuperavit ».

[8] Inde saepius neuroses.

[9] Sic secundum falsas theorias psychoanalyticas.

[10] CONC. TRID., Sess. XIV, Doctr. *De sacr. poenit.*, c. 5: DENZ. 899.

[11] PIUS XII, Litt. Encycl. *Mystici Corporis,* 29 iunii 1943: AAS 35 (1943) p. 235.

[12] Vide Rom. 13, 12; 2 Cor. 10, 4; Eph. 6, 10-20 coll. Mt. 10, 34-39.

[13] Cf. LEO XIII, Epist. *Exeunte iam anno,* 25 dec. 1888: ASS 21 (1888) p. 328.

[14] PIUS XI, Litt. Encycl. *Caritate Christi compulsi,* 3 maii 1932: AAS 24 (1932) p. 190.

[15] PIUS XII, Litt. Encycl. *Mystici Corporis,* 29 iunii 1943: AAS 35 (1943) pp. 234-325, coll. p. 245.

CAPUT V

DE NATURALI ET SUPERNATURALI DIGNITATE PERSONAE HUMANAE

23. [*Homo factus ad imaginem Dei*]. Humanae personae dignitas in eo sita est, quod homo ad imaginem et similitudinem Dei factus, et natura sua immediate ad Creatorem ordinatus, rationis lumen, liberae electionis potestatem, amoris flammam, rerumque corporalium dominium a Deo accepit.[1] Immo consors divinae naturae (cf. 2 Petr. 1, 4) factus, vocatur ad eam participationem filiationis divinae Christi, qua et nos filii Dei nominamur et sumus (cf. 1 Io. 3, 1). Haec autem humanae personae dignitas [2] cum verbo Dei proclamatur, tum legibus ecclesiasticis munitur, et non pure splendet nisi in iis, qui fide, spe et caritate atque filiali oboedientia Deo Deique legatis sese subiiciunt. Deo enim servire regnare est.[3]

24. [*Arbitrii libertas vindicatur*]. Arbitrii libertatem Ecclesia catholica inde a suis exordiis contra paganos atque Gnosticos firmiter vindicavit,[4] nec minus firmiter sese opposuit libertati illi, quam Apostolorum Princeps « malitiae libertatem » appellavit (cf. 1 Pt. 2, 16), utpote quae secumferret pravum atque effrenum usum doni pretiosi libertatis. Veram autem libertatem peccati originis labe minime exstinctam eadem Ecclesia sollemni iudicio Tridentinae Synodi declaravit.[5] Et licet a multis quoque coevis nostris extra Ecclesiae septa degentibus magni habeatur,[6] tamen haud minor hodie urget necessitas eam defendendi. Propagantur enim sententiae prorsus repudiandae, quibus docetur sive immania hodiernae vitae adiuncta, sive passionum affectuumque vim, sive ingentem influxum modernae propagationis ideologicae in mentem et in affectus hominis, sive praesertim passim atque in dies invalescentes morbos psychopathicos, eiusmodi esse, ut plerique in hodiernis conditionibus non tantum censendi sint deminutae libertatis, sed plane incapaces ponendi actum vere liberum: ideoque rarissime hodie inveniri homines qui reapse adulti in ordine morali dici possint. Neminem latet per huiusmodi effata non solum evanescere humanam libertatem, sed cum eadem etiam meritum ac demeritum, moralem et iuridicam

responsabilitatem, ideoque christianae vitae possibilitatem necessario pessumdari. Facta et causas, ex quibus erronee procedunt praedictae sententiae, dolet pia Mater Ecclesia, et pro suis viribus remedia afferre contendit, vehementer exoptans, ut theologiae pastoralis cultores una cum peritis in disciplinis quae ad medicinam, psychologiam, rem socialem spectant, coniunctis viribus adlaborent ad malorum causas melius perspiciendas aptisque remediis removendas. Imo nec ignorat eadem Mater Ecclesia sententias illas ex zelo quodam incauto exoriri: sublata videlicet responsabilitate, tolli quoque offensionem formalem Dei et vitae aeternae periculum. At iam Apostolus (cf. Rom. 10, 2) reprehendit zelum, qui non sit secundum scientiam. Praeterea animadvertendum est, aliud esse libertatem minui, et aliud eam tolli; hac sublata homo privatur sua dignitate, Dei autem gloria obscuratur.

25. [*Defensio dignitatis humanae contra artificia falsa*]. Ad libertatem humanam tuendam, providet quoque Sancta Ecclesia, ut quaecumque eidem repugnant, a praxi morum arceantur. Etiam iis, qui publica vel iudiciaria potestate potiuntur vel iudiciorum instructioni praesunt, numquam licet adhibere sive per se sive per alios media physica, chimica, psychica, quae iuri naturali personae humanae opponuntur, ad corporis mentisque integritatem retinendam.[7] Insuper nemini licet semetipsum inconditionate et indiscriminatim psychiatricis clinicis subiicere, neve iis medicis se tradere, qui aegrotis consulant ut rebus utantur, quae praeceptis catholicis obstent.[8]

26. [*Scientia, artes liberales, technica*]. Dignitas personae humanae modo prorsus singulari elucet non solum in filiatione divina consortioque divinae naturae, verum etiam in eo, quod a Deo homo constitutus est supra opera manuum suarum, adeoque Angelis paulo minor sit dicendus, ut ait Psalmista (cf. Ps. 8, 6-7). Quare cum gaudio Sacra Synodus probe novit, Ecclesiam de scientia et artibus liberalibus semper alte et gratulanter cogitavisse, non solum quia multopere inserviunt gloriae Dei et saluti animorum provehendis, sed etiam quia eaedem suapte natura sunt adumbratio quaedam divinae scientiae et pulchritudinis. Pariter disciplinas exactas, quae dicuntur, et artes technicas magni aestimat. Cum enim Deus initio homini mandatum impertitus sit ut rebus creatis dominaretur (cf. Sap. 9, 2 coll. Gen. 1, 28-30),

per se laudanda sunt tentamina, quibus homines naturae secreta perscrutantur, et ingentes naturae vires in bonum humanitatis convertere magis magisque contendunt.[9] Ex hac investigatione multa commoda ad vitae humanae profectum gignuntur, atque technicae disciplinae, si recte pertractentur, ad Deum iuvante gratia perducere possunt; [10] immo ad ipsam doctrinae christianae diffusionem et gloriam Dei augendam inservire possunt ac debent. Quare omnibus viribus conandum est, ne ea quae Deus ad suam gloriam hominumque felicitatem temporalem destinavit, deturpentur per superbiam humanam, quae id efficit ut proprio hominum ingenio tribuantur, quae sunt tribuenda Deo, et inserviant errori depravatisque humanae naturae passionibus: quae quidem passiones, si rectae rationi subsint, conferunt homini, ut in veritatis et honestatis via multum proficiat.

27. [*Progressus technicus et Regnum Dei*]. Impium quoque et fidei contrarium est asserere, permagnum culturae humanae incrementum per disciplinas exactas artesque technicas obtinendum idem esse ac propagationem Regni Dei in terris. Nam cultura hominum profana, quamvis excelsa, non constituit Regnum Dei terrestre, sed huic regno modo suo inservire debet. Immo cultura illa prout crescit secundum vel contra legem evangelicam, ita pariter Regni Dei incremento vel detrimento inservire potest. Suo autem modo ei inserviat omnino oportet. Nam quamvis omnia sunt Christi et Dei, omniaque in Christo instauranda (cf. Eph. 1, 10), non tamen eodem modo. Nam res sacrae, ut gratia qua « divinae consortes naturae » efficimur (cf. 2 Petr. 1, 4), Sacramenta et alia huiusmodi, plene et immediate respiciunt vitam aeternam, ad quam vocati sumus; res vero profanae non immediate ad regnum Dei, ad vitam gratiae et gloriae, ordinantur, sed ab homine iusto ad illa referri possunt ac debent, immo Regno Dei suo modo subservire debent.

28. [*Progressus technicus et progressus religioso-moralis*]. Omnino a mente Ecclesiae alienum est dicere Christianos ob spem et amorem rerum aeternarum temporalia bona aestimare non posse, ut oportet, et falso quodam indifferentismo laborare ad mala physica, dolores, famen bellumque quod spectat.[11] E contra Ecclesia semper docuit gratiam supponere naturam, ac generatim se munus suum supernaturale ibi fructuose implere non posse ubi desint conditiones sociales, quae reapse respondeant dignitati

hominis ad imaginem Dei creati. Ex altera parte verum non est, technicarum artium, disciplinarum exactarum et humanae culturae progressus, suapte natura inferre parem progressum etiam in campo morali et religioso. Triplici enim malae concupiscentiae, de qua S. Ioannes Apostolus (cf. 1 Io. 2, 16), tribuendum est, si ea quae inservire debent regno Dei, e contra faveant eius adversariis. Quo fit ut multi potius ab homine quam a Deo et Christo salutem expectent; immo inter christifideles non desunt, qui potius terrena sapiant et terrena sperent quam Salvatorem Dominum nostrum Iesum Christum (cf. Phil. 3, 19-20). Quibus iterum iterumque monita illa in memoriam revocanda sunt: « ... si consurrexistis cum Christo, quae sursum sunt quaerite, ... quae sursum sunt sapite, non quae super terram » (Col. 3, 1-2).

NOTAE

[1] Gen. 1, 26-30; 1 Cor. 11, 7; Iac. 3, 9;

Pius XI, Litt. Encycl. *Quadragesimo Anno,* 15 maii 1931: Denz. 2270;

S. Augustinus, *De spiritu et littera,* c. 28, n. 48: PL 44, 229.

[2] 2 Cor. 5, 17; Gal. 6, 15; Gal. 5, 22; Rom. 8, 16-17; 1 Cor. 6, 19-20; 1 Io. 3, 1-3; 1 Io. 4, 7-9; Io. 1, 12-13; Phil. 4, 7; Col. 3, 15.

[3] Pius XI, Litt. Encycl. *Divini illius Magistri,* 31 dec. 1929: Denz. 2206; id., *ibid.*: Denz. 2224; Litt. Encycl. *Casti connubii,* 31 dec. 1930: Denz. 2237; *Oratio*: « Deus, qui humanae substantiae... ». « Servire Deo regnare est » cf. *Missa pro pace*: *Postcommunio.*

[4] Iustinus, *Apologia* I, 43; PG 6, 392 (*Rouët de Journel,* n. 123); id., *Dialogus cum Tryphone Iudaeo,* 102; PG 6, 713 ([*R*] 142);

Titianus, *Adv. Graecos oratio,* PG 6, 820 ([*R*] 156);

Theophilus Alex., *Ad Autolycum* 2, 27; PG 6, 1093 ([*R*] 184): « Liberum enim Deus et sui iuris hominem fecit »;

Irenaeus, *Adv. Haer.* 4, 37: PG 7, 1099 ([*R*] 244): « ... quia liberum eum Deus fecit ab initio, habentem suam potestatem, sicut et suam animam, ad utendum sententia Dei voluntarie, et non coactum a Deo »;

Pius V, Bulla *Ex omnibus afflictionibus,* 1 oct. 1567. Errores M. du Bay, prop. 41: Denz. 1041: « Is libertatis modus, qui est a necessitate, sub libertatis nomine non reperitus in Scripturis, sed solum nomen libertatis a peccato »;

Pius IX, *Ex Decr. S. C. Indicis,* 11 iun. 1855, prop. 2: Denz. 1650: « Ratiocinatio Dei existentiam, animae spiritualitatem, hominis libertatem cum certitudine probare potest... »;

Leo XIII, Litt. Encycl. *Libertas praestantissimum,* 20 iun. 1888: ASS 20 (1887-1888) pp. 593-613, praesertim pp. 594 ss.

[5] Conc. Trid., Sess. VI, Decr. *De iustif.,* c. 1: Denz. 793; *ibid.,* cann. 4, 5, 7: Denz. 814, 815, 817;

Cf. etiam Pius V, Bulla *Ex omnibus afflictionibus,* propp. 27, 28, 39, 65, 66: Denz. 1027, 1028, 1039, 1065, 1066;

Innocentius X, Const. *Cum occasione,* 31 maii 1653, prop. 3: Denz. 1094;

Clemens XI, Const. dogm. *Unigenitus,* 8 sept. 1713, propp. 38-39: Denz. 1388-1389.

[6] Ut praesertim fautores « existentialismi ».

[7] Pius XII, *Allocutio,* 3 oct. 1953: AAS 45 (1953) p. 735: « L'instruction judiciaire doit exclure la torture physique et psychique et la narco-analyse... parce qu'elles lèsent un droit naturel, même si l'accusé est réellement coupable ».

[8] *Prima Romana Synodus,* 1960, 239; Pius XII, *Allocutio,* 13 sept. 1952: AAS 44 (1952) p. 783: « ... pour se délivrer de refoulements, d'inhibitions, de complexes psychiques, l'homme n'est pas libre de réveiller en lui à des fins thérapeutiques, tous et chacun de ces appétits de la sphère sexuelle ».

[9] Conc. Vat., Sess. III, Const. dogm. *De fide cath.,* c. 4: Denz. 1799;

Pius XI, Litt. Encycl. *Quadragesimo anno,* 15 maii 1931; Denz. 2270; Litt. Encycl. *Divini illius magistri,* 31 dec. 1929: Denz. 2205, 2224;

Leo XIII, Litt. Encycl. *Libertas praestantissimum,* l. c. p. 608;

Pius X, Decr. *Lamentabili,* 3 iulii 1907, prop. 57; Denz. 2057.

[10] Conc. Vat., *ibid.*

[11] Cf. notas praecedentes 9-10.

SCHEMA CONSTITUTIONIS DOGMATICAE

DE CASTITATE, MATRIMONIO FAMILIA, VIRGINITATE

PROOEMIUM

1. [*Ecclesia utriusque status exemplar*]. Christifideles universi magnam quandam efficiunt familiam, ex virginali simul et sponsali Ecclesiae cum Iesu Christo unione ortam, cum numquam Salvator Sponsam suam, sanguine acquisitam, castissime fecundam reddere desinat verbo vitae et gratia Spiritus Sancti. Quamobrem S. Synodus in una eademque Constitutione dogmatica nobilitatem extollere tuerique decrevit tam castitatis in solutis eiusque floris pulcherrimi, scilicet virginitatis sacrae, quam casti connubii eiusque fructus caelestis, familiae nempe christianae.

Pars prima

De castitate

2. [*Praenotanda*]. Cum omnia mox exponenda, ex divina ordinatione, duorum sexuum differentiam eorumque mutuam inter se relationem supponant, pauca quaedam de origine et natura sexus, deque dominio hominis in proprium corpus, quatenus propagationi humani generis inservit, praemittuntur.

Caput I

PRAEMITTENDA DE SEXIBUS

3. [*Origo et natura sexus*]. Ipse Deus « fecit hominem ab initio masculum et feminam » (Mt. 19, 4) [1] illisque benedixit dicens: « Crescite et multiplicamini » (Gen. 1, 28). Data autem benedictione vidit omnia quae fecerat esse « valde bona » (Gen. 1, 31).[2] Quo fit, ut etiam ea quae hac ex parte in homine naturaliter inveniuntur, per se bona et honesta sint,[3] ut saepe affirmavit Ecclesia, etiam ad proclamandam sanctitatem et dignitatem nuptiarum. Attamen post Adae peccatum propriam exigunt verecundiam et custodiam (cf. Gen. 2, 25 et 3, 7),[4] excluso tamen omni falso vel scrupuloso pudore. Meritis autem Christi corpora renatorum facta sunt templa Spiritus Sancti: quare in corporibus

quoque humanis Deus glorificari potest ac debet (cf. 1 Cor. 6, 19-20). Liquido igitur sequitur, ut animo simplici, reverenti, pudico et casto res, quae ad sexum pertineant, considerentur atque tractentur oporteat.[5] Firma tamen hac sexus humani originali dignitate, absint oportet falsae superlationes, ac si idcirco quod masculum et feminam Deus fecisset hominem, eum proprie constituisset ad imaginem sui,[6] vel quasi praecipue sexualibus homo ut talis constitueretur.[7] Hac enim in mortali vita, licet sexus humanus gaudeat etiam aliis humanis qualitatibus, primarie tamen ad matrimonium ad eiusque bona spiritualia et temporalia ordinatur, ut docet S. Scriptura (cf. Mt. 19, 4),[8] donec impleatur tempus, quo homines « in resurrectione neque nubent neque nubentur » (Mt. 22, 30), ut dixit Dominus.

4. [*Homo non dominus absolutus corporis*]. Animadvertendum sane est, Deum solum esse dominum absolutum vitae hominis eiusdemque integritatis, nominatim quod attinet ad ea, quae hominem naturaliter aptum reddunt et cum Deo consociant in vitae humanae propagationem.[9] Unde nefasti sunt conatus proprium sexum iam sufficienter determinatum mutandi; nec licet ad sanitatem totius hominis salvandam, eius organa genitalia mutilare [10] vel infoecunda reddere, si aliter eius saluti provideri potest.[11] Nec ullo in casu ius datur vel dari potest transferendi in corpus humanum organa sexualia animalium, cellulas germinativas secundum genus suum producentia, vel ordine inverso; [12] vel etiam germina humana utriusque sexus in laboratorio adhibendi, ut inter se uniantur, etsi, sine violatione pudicitiae et castitatis, solus et verus progressus intendatur scientiae.[13]

NOTAE

[1] Cf. etiam Gen. 1, 27: « Masculum et feminam creavit eos »; Mc. 10, 6: « Ab initio autem creaturae masculum et feminam fecit eos Deus ».

[2] Cf. etiam Eccli. 39, 21: « Opera Domini universa bona valde ».

[3] Cf. Conc. Bracaren. II (I) (a. 561), nn. 11 et 12: Denz. 241-242; Denz. 242: « *Si quis plasmationem humani corporis diaboli dicit esse figmentum* et conceptiones in uteris matrum operibus dicit daemonum figurari, propter quod et resurrectionem carnis non credit, sicut Manichaeus et Priscillianus dixerunt, A. S. »;

et sequens n. 13: Denz. 243: « Si quis dicit, *creationem universae carnis non opificium Dei,* sed malignorum esse angelorum, sicut Priscillianus dixit, A. S. ».

[4] Ex eo autem quod Deus sexualia in homine dederit non licet tamen deducere, ut quidam praetendunt, quod nullo velamine vel pudore cooperienda sint organa et functiones sexuales. Scribit S. THOMAS, *Summa Theol.,* II-II, q. 151, a. 4: « ... Nomen pudicitiae a pudore sumitur, in quo *verecundia* significatur. Et ideo oportet quod pudicitia proprie sit illa de quibus homines *magis* verecundantur. *Maxime autem verecundantur* homines de actibus venereis, ut Augustinus dicit in XIV *De Civ. Dei...* Verecundatur autem homo non solum de illa mixtione venerea, *sed etiam de quibuscumque signis eius*: ut Philosophus dicit, in II Rhet. Et ideo pudicitia *attenditur proprie circa venerea*: et praecipue *circa signa venereorum,* sicut sunt aspectus impudici, oscula et tactus... ».

[5] Cf. PIUS XI, Litt. Encycl. *Divini illius Magistri,* 31 dec. 1929, ubi plura habentur contra naturalismum, nulla habita ratione labis « a protoparentibus ad omnem posteritatem transmissae ». Atque praesertim quoad puellas Pontifex asserit: « ... sed etiam in gymnicis ludis atque exercitationibus, in quibus christianae peculiari modo modestiae puellarum cavendum, utpote quas ostentare sese atque ante omnium oculos proponere *summopere dedeceat...* », cf. DENZ. 2215.

PIUS XII, *Ad Docentes ex Ordine Fratrum Carmelitarum Discalceatorum*: AAS 33 (1951) p. 736: « Antiqui Graeci et Romani ut sermone indicarent quae ad castitatem pertinent, singulari utebantur nomine: " *αἰδοῖα* - verenda " ea appellabant, si quidem de rebus agitur, quae *reverenti modo rationeque tractari debent* ».

[6] Sunt qui asserunt Deum fecisse hominem ad imaginem Suam, *quatenus* masculum et feminam. Haec non est quaedam solitaria affirmatio, sed invenitur apud plures.

[7] Cf. PIUS XII, *Ad Patresfamilias e Gallia Romam peregrinantes,* 18 sept. 1951: AAS 43 (1951) p. 733: « Cette propagande menace encore le peuple catholique d'un double fléau, pour ne pas employer une expression plus forte. En premier lieu, *elle exagère outre mesure* l'importance et la portée dans la vie, *de l'élément sexuel* ».

PIUS XII, *Iis qui interfuerunt Conventui internationali quinto de psychotherapia et psychologia,* Romae habito, 13 apr. 1953: AAS 45 (1953) p. 279: « Ces dynamismes peuvent être *dans* l'âme, *dans* l'homme; ils ne sont cependant pas *l'âme,* ni *l'homme* ».

[8] Cf. PIUS XII, *Allocutio ad obstetrices,* 29 oct. 1951: AAS 43 (1951) pp. 849, 852: « Infatti di Dio la S. Scrittura dice che creò l'uomo a sua immagine e lo *creò maschio e femmina,* ed ha voluto — come si trova ripetutamente affermato nei Libri sacri — che "l'uomo abbandoni il padre e la madre, e si unisca alla sua donna, e formino una carne sola ". Tutto questo è dunque vero e voluto da Dio; ma non deve essere disgiunto dalla funzione primaria del *matrimonio,* cioè dal servizio per la vita nuova... *Al presente*, infatti, si suole sostenere, con le parole e con gli scritti (anche da parte di alcuni cattolici), la *necessaria autonomia,* il proprio fine e il proprio valore della sessualità, ... *indipendentemente* dallo scopo della procreazione di una nuova vita ».

Ut habeatur aliqua notitia de mente modernorum, etiam catholicorum, quoad sexualitatem, cf. Ephem. *Esprit*: fascicul. « La sexualité », nov. 1960, pp. 1695-1962.

N. B.: In Constitutione consulto omissum fuit, matrimonium esse *unicum et solum finem* sexualitatis humanae.

[9] LEO XIII, Epist. *Pastoralis officii* ad Episc. Germaniae et Austriae: Acta Leonis XIII, t. XI, p. 284 (DENZ. 1939): « ... utraque divina lex, tum ea quae naturalis rationis lumine, tum quae Litteris divino afflatu perscriptis promulgata est, districte vetant, ne quis extra causam publicam hominem interimat aut *vulneret, nisi salutis suae defendendae causa, necessitate coactus* ».

PIUS XI, Litt. Encycl. *Casti connubii,* 21 dec. 1930: AAS 22 (1930) p. 565: « Publici vero magistratus in subditorum membra directam potestatem habent nullam... Ceterum, quod *ipsi privati homines in sui corporis membra dominatum alium non habeant, quam qui ad eorum naturales fines pertineat, nec possint ea destruere aut mutilare aut alia via ad naturales functiones se ineptos reddere, nisi quando bono totius corporis aliter provideri nequeat, id christiana doctrina statuit atque ex ipso humanae rationis lumine omnino constat* ».

PIUS XII, *Sermo ad medicos,* 21 maii 1948: *Discorsi e Radiomessaggi,* t. X, p. 98: « ... Il principio è inviolabile. *Iddio solo è Signore della vita e della integrità dell'uomo,* delle sue membra, dei suoi organi, delle sue potenze, *di quelle particolarmente che lo associano all'opera creatrice* ».

PIUS XII, Sermo « *All'unione medico-biologica di S. Luca* », 12 nov. 1944: *Discorsi e Radiomessaggi,* t. VI, p. 186: « L'uomo invero non è il proprietario, *il signore assoluto del suo corpo,* ma soltanto l'usufruttuario ».

[10] Cf. documenta in superiore nota citata.

[11] Cf. PIUS XI, Litt. Encycl. *Casti connubii,* l. c.; *Decretum* S. C. S. OFFICII, 22 febr. 1940: AAS 32 (1940) p. 73; PIUS XII, *Sermo ad medicos,* 21 maii 1948, l. c.: « ... non è meno illecito... di inaridire o *sterilizzare, mediante un'operazione che nessun altro motivo giustifica le sorgenti della vita* ».

PIUS XII, *Allocutio ad obstetrices,* 29 oct. 1951: AAS 43 (1951) pp. 843 s.: « *La sterilizzazione diretta* — cioè quella che mira, come mezzo o come scopo, a rendere impossibile la procreazione — è una grave violazione della legge morale, ed è quindi illecita. Anche l'autorità pubblica non ha alcun diritto, sotto pretesto di qualsiasi " indicazione " di permetterla, e molto meno di prescriverla o di farla eseguire a danno di innocenti. Questo principio si trova già enunciato nella Enciclica summenzionata di Pio XI sul matrimonio. Perciò quando, or è un decennio, la sterilizzazione venne ad essere sempre più largamente applicata, la S. Sede si vide nella necessità di dichiarare espressamente e pubblicamente, che *la sterilizzazione diretta sia perpetua che temporanea, sia dell'uomo che della donna, è illecita, in virtù della legge naturale, dalla quale la Chiesa stessa, come sapete, non ha la potestà di dispensare* ».

Prima Romana Synodus, 1960, art. 493.

[12] PIUS XII, *Allocutio Moderatoribus ac Sociis Sodalitatis italicae oblatorum « corneae »* etc.: AAS 48 (1956) p. 460: « *La transplantation de glandes sexuelles animales sur l'homme est à rejeter comme immorale...* ».

[13] PIUS XII, *Iis qui interfuerunt Conventui universali de fecunditate et sterilitate humana,* Neapoli indicto, 19 maii 1956: AAS 48 (1956) p. 471: « Au sujet des tentatives de fécondation artificielle humaine "*in viro*",

qu'il Nous suffise d'observer qu'il faut les rejeter comme immorales et absolument illicites ».

Hic tamen Constitutio habet prae oculis omnia illa moderna experimenta, quae fiunt per unionem vitalium germinum humanorum, etiam independenter ab intentione fecundationis artificialis, sed ad alios fines obtinendos. Multi exspectant, ut Ecclesia clare dicat in omni hypothesi illa experimenta esse illicita, quamvis legislationes civiles hucusque, quantum scimus, nihil faciant; immo materialistae occasionem arripiant publice in ephemeridibus principia divina irridendi.

Caput II

DE CASTITATE SOLUTORUM

5. [*De castitate in solutis*]. Omni homini officium grave quidem, sed non minus honorificum incumbit dominandi impetus affectusque sexuales per castitatis exercitium, quo, iuvante Dei gratia, caro et sensus rationi, per quam homo ad altiora evehitur, debite subiiciuntur, et per rationem fide illustratam, legi evangelicae. Sic per castitatem relatio sexuum eorumque commercium ita nobilitantur, ut digna sint homine ad imaginem Dei creato, et christiano. Differt autem castitatis exercitium in solutis et matrimonio iunctis, cum tantum in solutis annexam habeat continentiam; ac praeterea, dum solutos de more ordinario praeparat ad matrimonium vel sacram virginitatem, in matrimonio iunctis est splendor ipsius connubii. Ex divina enim ordinatione, lege etiam naturae manifesta, homo iam non eo ipso quod habet validam sexualem potentiam consequitur ius eandem exercendi. Solummodo enim in legitimo matrimonio, et quidem intra limites regula morum praestitutos, ius illud obtinetur.[1] Grave igitur officium habet homo solutus omittendi actiones, quae, sive solitarie sive cum alio, natura sua constituunt potentiae proprie et specifice sexualis perfectos vel imperfectos exercendi usus aut quae ad huiusmodi usum libera et conscia voluntate ordinantur.[2] Severum attendatur ad monitum Spiritus Sancti per Apostolum dicentis: « Nolite errare: neque fornicarii, neque idolis servientes, neque adulteri, neque molles neque masculorum concubitores ... regnum Dei possidebunt » (1 Cor. 6, 9-10).[3] Immo etiam pravi contra castitatem interni actus deliberati severe prohibentur a Domino (cf. Mt. 5, 28; 15, 18-19). Neque dicatur haec, praesertim hodie, vitari non posse. Nam etiam soluti capaces sunt, humiliter implorata et iuvante Dei gratia, servandi castitatem, ut de ipsis iam declaravit S. Tridentina Synodus,[4] et semper docuit Ecclesia.[5] Non minus hodie quam olim, etiam pro iuvenibus, valent monita Apostoli: « Corpus autem non fornicationi sed Domino, et Dominus corpori. ... An nescitis quoniam membra vestra templum sunt Spiritus Sancti ...? » (1 Cor. 6, 13, 19-20).[6] « Non enim vocavit nos Deus in immunditiam, sed in sanctificationem » (1 Thess.

4, 7). Castitas licet neque unicum neque primum sit bonum in vita morali hominum, tamen sine ea vita moralis integra exsistere nequit; ac nemo denegare potest quanti momenti sit apud Deum casta vita illorum, qui, etiam extra matrimonium, puros et immaculatos se servant in hoc saeculo; etenim non sine causa cum ipsa caritate etiam modestia, continentia et castitas inter Spiritus Sancti fructus adnumerantur (cf. Gal. 5, 22-23).

6. [*Defensio et cura castitatis*]. At castitas, quae tanti momenti est apud Deum, ut revera servetur, efficaciter est amanda, in humilitate vigilanter custodienda, defendenda et promovenda per apta media naturalia et imprimis supernaturalia.[7] Natura quidem iam homines in hoc adiuvat per quemdam nativum pudorem, qui magis crescit et iuvat si spiritu christiano imbuitur. Pudicitia enim vere dici potest prudentia et munimen castitatis.[8] Unde non est sequenda opinio, qua actus impudici, id est natura sua libidini faventes, indifferentes censendi sunt.[9] A fortiori reicienda est illa quorumdam aberratio, qua iidem contra pudicitiam actus commendantur, ut, per directe quaesitam et obtentam quamdam in illis libidinosam delectationem, melius quis posset servare castitatem et vitare peccatum consummatae et perfectae luxuriae.[10] Nec minus damnatur aliud extremum, quo nempe variae rationes afferuntur ordinis naturalis, immo ipsa religio et moralitas invocantur ad defendendum et propagandum proprium quemdam cultum nuditatis, neglecta hominum conditione post peccatum Adae (cf. Gen. 2, 25; 3, 7).[11] Quod autem ad sic dictam « initiationem sexualem » attinet,[12] etsi haec S. Synodus, ut in promptu est, prudentem, pudicam et christianam educationem et institutionem de rebus ad sexum spectantibus pro singulorum conditione et exigentia commendat, imo parentes improbat, qui ob nimiam verecundiam vel falsam pudicitiam hoc grave officium vel negligunt vel leviter adimplent vel, ubi semetipsos incapaces sentiunt, id personis aptis non committunt; ex altera parte tamen reprobare debet eius generis initiationem, quae fit simul coram pueris et puellis, sine ulla moderatione, modo inverecundo, religione plane posthabita.[13] Insuper cum summa aversione novit haec S. Synodus quot ac quantae sint hodie contra castitatem detestandae insidiae, quibus in hodiernae culturae quamplurimis manifestationibus, etsi datis sub specie ludi, recreationis, scientiae, artis vel laudandae pulchritudinis, de facto animae, sanguine Christi redemptae, singulis momentis et quasi ubique

etiam in sinu familiae ad malum incitantur, immo trahuntur.[14] Monet igitur omnes ut contra talia pericula muniant semetipsos, orationibus, ieiuniis, Poenitentiae et S. Eucharistiae sacramentis, pietate erga Virginem Mariam. Fugiant quoque proximas, quas vocant, occasiones.[15] Quomodo enim possunt sincero corde orare: « Et ne nos inducas in tentationem » (Mt. 6, 13), si tentationes ipsi libere quaerunt? Memor autem verborum Domini contra scandalizantes, Ecclesia ius et officium habet repugnandi contra scandalizantes et praesertim contra publicam moralitatis sexualis depravationem.[16] Et etiam auctoritas civilis moralitatem custodire et defendere debet mediis sibi congruis et efficacibus,[17] maxime iuvando conatus omnium, sive singulorum sive inter se unitorum, ad promovendam moralitatem publicam, etiam ubi laeditur scriptis, transmissionibus radiophonicis, televisione aliisque culturae humanae instrumentis.

7. [*Quidam errores censurantur*]. Offendunt igitur graviter Ecclesiae doctrinam qui affirmant, etiam in homine bene sano, fere omnia, inclusis religiosis, moralibus immo supernaturalibus, veluti a priori e sexualibus esse explicanda, addita accusatione pastores animarum habendos esse non idoneos suique officii non capaces, si haec et alia moderna postulata nesciant.[18] Error insuper est, peccatum internum contra castitatem non recognoscere velle, vel ipsum peccatum externum novis, v. g. ex psychoanalysi desumptis, iisque doctrinas Ecclesiae offendentibus mensurare criteriis.[19] Item perfalsae habendae sunt sententiae iniuriose insinuantes actiones quas ethica traditionalis Ecclesiae retinet castitati offensivas, potius exigi ab ipsa natura vel a sana humanae personae evolutione.[20] Pessimum autem est tenere ipsos turpissimos amores erga eiusdem sexus personas ut privilegium altioris culturae.[21] Insuper perniciosos haec S. Synodus declarat eorum errores, iuxta quos, si credis, proprie et apprime in campo castitatis, numquam vel fere numquam essent actiones subiective graviter malae, maxime tempore iuventutis et in habitudinariis, occasionariis et recidivis, quippe qui sufficienti libertate praesumantur carere; immo actiones huiusmodi essent inevitabiles.[22] Eo usque procedit hic error ut ad ipsas actiones obiective graviter malas licitum dicatur aliquem inducere, ubi illa sunt tantum et ad summum peccata materialia.[23] Tandem S. Synodus ut iniuriosos quoque repudiat errores, secundum quos Ecclesia per doctrinam suam de castitate et de pudicitia laederet sanam et robustam

iuventutis educationem. Haec contra Deum directe diriguntur, cum ipse Deus dicat per Apostolum: « Fornicatio autem et omnis immunditia ... nec nominetur in vobis, sicut decet sanctos » (Eph. 5, 3).

NOTAE

[1] PIUS XII, in cit. *Allocutione* 19 maii 1956: AAS 48 (1956) p. 472 sq. habetur pertractatio specifica de intrinseca malitia peccati contra sextum.

[2] S. ZEPHYRINUS (?) in TERTULLIANUS, *De pudicitia,* cap. 1: DENZ. 43.

CONC. LUGDUNEN. I (a. 1245): DENZ. 453: « De fornicatione autem, quam *solutus* cum soluta committit, quin sit mortale peccatum, non est aliquatenus ambigendum, cum tam *fornicarios, quam adulteros a regno Dei* Apostolus asserat *alienos* (I Cor. 6, 9 s.) ».

Errores de rebus moralibus damnati in Decr. S. C. S. OFFICII, 4 martii 1679, nn. 48-49: DENZ. 1198: « Tam clarum videtur, fornicationem secundum se nullam involvere malitiam, et solum esse malam quia interdicta, *ut contrarium omnino rationi dissonum videatur* ». DENZ. 1199: « *Mollities iure naturae prohibita non est.* Unde si Deus eam non interdixisset, saepe esset bona et aliquando obligatoria sub mortali ».

Errores Zanini de Solcia, damnati litteris *Cum sicut* 14 nov. 1459, n. 7: DENZ. 717 g.: « Extra matrimonium luxuriam non esse peccatum, nisi legum positivarum prohibitione, easque propterea minus bene disposuisse, et sola prohibitione ecclesiastica se fraenari, quominus Epicuri opinionem ut veram sectaretur ».

CONC. VIENNEN. (a. 1311-1312): *Errores Beguardorum et Beguinarum,* n. 7: DENZ. 477: « Quod mulieris osculum, cum ad hoc natura non inclinet, est mortale peccatum; *actus autem carnalis, cum ad hoc natura inclinet, peccatum non est,* maxime cum tentatur exercens ».

ALEXANDER VII, *Errores de rebus moralibus damnati,* 18 martii 1666, n. 40: DENZ. 1140: « Est probabilis opinio, quae dicit, *esse tantum veniale osculum habitum ob delectationem carnalem et sensibilem,* quae ex osculo oritur, secluso periculo consensus ulterioris et pollutionis ».

S. C. S. OFFICII, *Decretum* 2 aug. 1929: DENZ. 2201.

PIUS XI, Litt. Encycl. *Casti connubii,* 21 dec. 1930: DENZ. 2230.

Cf. etiam *errores Michaëlis de Molinos,* propp. 24, 41, 42, 47-53: DENZ. 1244, 1261, 1262, 1267-1273.

Quoad gravitatem actuum turpium, cf. S. THOMAS, *Lectura in Eph.,* c. 5, 4, lect. II: « Tria ergo vitia excludit, scilicet turpitudinem, quae est in *tactis turpibus* et *amplexibus* et *osculis libidinosis*... Et haec omnia sunt *mortalia,* in quantum ad mortalia peccata ordinantur, quia aliquid etiam si bonum sit ex genere, in quantum ad mortale ordinatur, est mortale ».

[3] Cf. etiam Gal. 5, 19; Eph. 5, 5; II Petr. 2, 9 s.; Apoc. 22, 15.

PIUS XII, Litt. Encycl. *Sacra Virginitas,* 25 mart. 1954: AAS 46 (1954) pp. 182 s.: « Omnes sancti viri sanctaeque mulieres suorum sensuum cupidinumque motibus impense invigilarunt eosque interdum acerrime cohibuerunt, secundum verba ipsius Divini Magistri docentis: "Ego

autem dico vobis, quia omnis qui viderit mulierem ad concupiscendum eam, iam moechatus est eam in corde suo. Quod si oculus tuus dexter scandalizat te, erue eum et proiice abs te: expedit enim tibi ut pereat unum membrorum tuorum, quam totum corpus tuum mittatur in gehennam " (Mat. 5, 28-29). *Qua admonitione, ut luculenter patet, id a nobis imprimis Redemptor noster postulat ut nempe, ne mente quidem, peccato unquam concedamus,* itemque ut ea omnia a nobis firma voluntate arceamus, quae pulcherrimam eiusmodi virtutem vel levissimo modo commaculare queant. Hac in re nulla nimia diligentia, nulla severitas nimia haberi potest ».

[4] Cf. CONC. TRID., Sess. XXIV, Doct. *De sacr. matrimonii,* can. 9: DENZ. 979.

[5] PIUS XII, Litt. Encycl. *Sacra Virginitas*: AAS 46 (1954) p. 181: « Verumtamen etsi Deo dicata castitas *ardua virtus est,* eam nihilo secius ii fideliter perfecteque servare possunt, qui Iesu Christi invitationi, re diligenter considerata, generoso respondeant animo, et quidquid possunt ad hanc rem assequendam efficiant. Nam, cum eiusmodi virginitatis vel coelibatus statum capesserint, idcirco hoc donum gratiae a Deo accipient, quo adiuti suum propositum exsequi *possint.* Quapropter, si forte habeantur, " qui non sentiunt se castitatis (etiamsi eam voverint) habere donum " (cf. CONC. TRID., Sess. XXIV, canon 9), *ne ipsi contendant exinde suis obligationibus hac in re satisfacere non posse.* Nam "Deus impossibilia non iubet, sed iubendo monet et facere quod possis, et petere quod non possis (cf. S. AUGUSTINUS, *De natura et gratia,* c. 48, n. 50: PL 44, 271) et adiuvat ut possis " (CONC. TRID., Sess. VI, c. 11). Hanc, solacio plenam veritatem eorum quoque in memoriam revocamus, quorum voluntas *ob nervorum perturbationes infirmata est,* et *quibus nonnulli medici, interdum etiam catholici,* nimia facilitate suadent — speciosam interponentes causam, se nempe non posse sine mentis aequilibritatis detrimento castitatem servare — *ut eiusmodi obligatione eximantur* ».

Quoad hos textus obici nequit unice ibidem de illis qui castitatem perfectam voverint sermonem fieri. Nam si possibilitas servandi castitatem valet pro illis qui *perpetuo* se obstrinxerunt, a fortiori valet pro aliis, qui tamen cogitant se in posterum matrimonio iunctum iri.

Alia ex parte expresse de iuvenibus etiam ait PIUS XII in *Nuntio Radiophonico,* 23 martii 1952: AAS 44 (1952) p. 275: « Consapevoli pertanto del diritto e del dovere della Sede Apostolica d'intervenire, quando bisogni, autorevolmente nelle questioni morali, Noi nel discorso del 29 ottobre del passato anno Ci proponemmo d'illuminare le coscienze intorno ai problemi di vita coniugale. *Con la medesima autorità dichiariamo* oggi agli educatori e *alla stessa gioventù*: *Il comandamento divino della purezza dell'anima e del corpo vale senza diminuzione anche per la gioventù odierna. Anch'essa ha l'obbligo morale, e, con l'aiuto della grazia, la possibilità di conservarsi pura* ».

[6] Cf. etiam Eph. 5, 3 ss.

[7] PIUS XII, Litt. Encycl. *Sacra Virginitas*: AAS 46 (1954) pp. 182, 187: « Haec autem sunt, quae Divinus ipse Redemptor nobis commendavit adiumenta, quibus virtutem nostram *efficaciter* tueamur: *sedula nempe assiduaque vigilantia,* ... quae ad quaelibet pertinet nostrae vitae momenta

et ad quaevis etiam rerum adiuncta, nobis omnino *necessaria* est: "Caro enim concupiscit adversus spiritum, spiritus autem adversus carnem" (Gal. 5, 17). Si quis vero aliquid, etsi parum, corporis illecebris concesserit, facile is ad ea "opera carnis", quae Apostolus enumerat (cf. *ibid.*, 19-21), et quae turpiora ac foediora sunt hominum vitia, se prolabi sentiet ».

[8] Pius XII, Litt. Encycl. *Sacra Virginitas*: AAS 46 (1954) p. 185: « Rectius profecto utiliusque fecerint sacrae iuventutis educatores, si adulescentium mentibus *christianae pudicitiae* praecepta inculcaverint quae quidem tantopere valet ad virginitatis incolumitatem servandam et quae *castitatis prudentia* dici potest. Pudicitia enim et ingruens periculum prospicit, et vetat ne quis se discrimini prodat, et ea etiam rerum adiuncta vitare iubet, a quibus aliquis minus prudens non refugit ». Haec valent, uti patet, non solum pro illis qui se voverunt *sacrae* virginitati: sed etiam pro omnibus solutis, qui castitatem servare debent.

[9] Hic intenditur illa erronea at divulgata praesertim inter iuvenes sententia, vid. in amorosis provocationibus vel occasionibus moralitatem non tangi, si inter se tantum *tactus impudicos agant*: praesertim si fiant ad melius inveniendam propriam coniugem. Haec divulgata et privatorum persuasio invadit campum etiam moralitatis publicae, ubi ipse pudor mensuratur ad beneplacitum depravatae hominum consuetudinis, non vero iuxta dictamina legis naturalis et christianae.

Scribit e contra Pius XII, Litt. Encycl. *Sacra Virginitas*: AAS 46 (1954) p. 185: « [Pudicitia] *verba* minus honesta non amat, et ab *immodestia* vel levissima abhorret, atque a *suspecta familiaritate* cum alterius *sexus personis diligenter cavet...* ».

[10] Hic prae oculis habetur, quod, etiam hodie, aliquando saltem practice contingit, cum nempe in tentationibus contra castitatem quis reputatur sibi licere ad illas superandas, tactus vel visus impudicos circa personam alterius sexus facere, ipsa consentiente. Tali modo falso putant se moderari, uti dicunt, flammam libidinis, et ideo nihil mali peragere atque igitur posse tranquilla conscientia ad sacramenta accedere.

Licet non incidatur directe in errores Michaëlis de Molinos, qui in tentationibus contra castitatem directe invisebat actionem diabolicam, tamen in hac agendi ratione aliqua relatio cum illis erroribus inspici potest. Ita in prop. 47 condemnata ab Innocentio XI: Denz. 1267, legitur: « Cum huiusmodi violentiae occurrunt, sinere oportet, ut satanas operetur, nullam adhibendo industriam nullumque proprium conatum, sed permanere debet homo in suo nihilo; et etiamsi sequantur pollutiones et *actus obscoeni propriis manibus* et etiam peiora, non opus est seipsum inquietare (*Viva*: inquietari), *sed foras emittendi sunt scrupuli, dubia et timores; quia anima fit magis illuminata, magis roborata magisque candida, et acquiritur sancta libertas. Et prae omnibus non opus est haec confiteri, et sanctissime fit non confitendo;* quia hoc pacto superatur daemon, et acquiritur thesaurus pacis ».

Ut patet, fundamentum erroris *Michaëlis de Molinos* potest esse aliud, sed media et suggestiones erroneae in propositione contentae aliquam habent relationem cum istis novis suggestionibus, ab aliquibus datis vel permissis ad superandas difficultates sexuales.

[11] Hic intenditur etiam « *nudismus* » sive ut doctrina sive ut praxis.

Hodie quam maxime divulgatus est praesertim in aliquibus regionibus: uti in Gallia, in Austria, in Helvetia, in Scandinavia, in America, etc. Adsunt « campi nudistarum » quamplurimi et societates; potest etiam alia appellatione vocari: ut « *naturalismus* » vel « *cultura libera corporis* », etc. Proponitur completa seu totalis nuditas variis rationibus commendata: scilicet philosophicis, hygienicis, paedagogicis, moralibus, socialibus, artisticis. Ipsi cultores « nudismi » non raro accusationes vehementes faciunt sive contra S. Bibliam et S. Paulum in specie, sive contra Ecclesiam, cum videantur non favere « nudismo ».

[12] Vox « initiatio sexualis » invenitur in *Decret. S. Officii,* 21 mart. 1931: AAS 23 (1931) p. 118.

[13] Documenta Pontificia sunt plura:

S. C. S. Officii, *Instructio ad Episcopos Statuum Foederatorum Americae Septentrionalis,* 24 nov. 1875 (confirmata a Summo Pontifice Leone XIII), in: *Codicis Iuris Canonici Fontes,* T. IV, pp. 362-365. Ibidem aliquid dicitur in genere de periculo coeducationis.

Pius XI, Litt. Encycl. *Divini illius Magistri,* 31 dec. 1929: AAS 22 (1930) p. 71 ss.

S. C. S. Officii, *Decretum,* 21 martii 1931: AAS 23 (1931) pp. 118-119.

Pius XII, *Sermo ad matresfamilias italicas,* 26 oct. 1941: AAS 33 (1941) p. 450.

Pius XII, *Sermo ad patresfamilias gallicos,* 18 sept. 1951: AAS 43 (1951) p. 732 s.

Pius XII, *Sermo ad docentes ex Ordine Fratrum Carmelitarum Discalceatorum,* 23 sept. 1951: AAS 43 (1951) p. 736: « Quocirca huiusmodi verecundia non ita accipienda est, ut hac super causa perpetuo aequiparetur silentio utque in impertienda disciplina morum ne sobrius quidem cautusque sermo de iis umquam fiat. His super rebus adulescentes consiliis idoneis *instruantur* eisque *liceat* aperire animum, sine haesitatione quaerere, responsum accipere, quod securum, perspicuum, satis explicatum ipsis lumen et fiduciam iniciat ».

Pius XII, *Iis qui interfuerunt Conventui internationali quinto de psychotherapia et psychologia.* 13 apr. 1953: AAS 45 (1953) p. 282: « Un mot sur la méthode utilisée parfois par le psychologue pour libérer le moi de son inhibition dans les cas d'aberration dans le domaine sexuel: Nous pensons à *l'initiation sexuelle complète, qui ne veut rien taire, rien laisser dans l'obscurité.* N'y a-t-il pas là une surestimation pernicieuse du savoir? Il existe aussi une éducation sexuelle efficace, qui en toute sécurité enseigne dans le calme et l'objectivité ce que le jeune homme doit savoir pour se conduire lui-même et traiter avec son entourage ».

Pius XII, Litt. Encycl. *Sacra Virginitas*: AAS 46 (1954) p. 186: « Verumtamen, nostris hisce temporibus, nonnulli institutores educatoresque nimio saepius sibi officium esse ducunt innocentes pueros puellasque tali modo arcanis humanae generationis initiandi rebus, qui eorum *pudorem* offendat. Atqui iusta hac in re agendi *temperatio* ac *moderatio adhibenda est,* quae a *christiana pudicitia* requiritur ».

Potest etiam addi *Instructio* S. C. S. Officii, 16 maii 1943, ubi normae reservatae dantur « de agendi ratione confessariorum circa sextum

Decalogi praeceptum ». Ibi expresse dicitur: « Itidem ne audeat confessarius, seu sponte seu rogatus, de natura vel modo actus quo vita transmittitur, poenitentes docere, atque ad id nullo umquam praetextu adducatur ». Haec instructio die 4 nov. 1955 a S. C. S. Officii communicata fuit cum omnibus Episcopis.

Quoad *coeducationem,* in se sola spectatam, nihil expresse in Constitutione dictum habetur, quia res est sat difficilis ob particularia adiuncta regionum.

[14] Hic prae oculis habetur severa reprobatio omnium modernorum agendi modorum, qui sunt potius oblectamenta carnis exhibita sive in quibusdam peculiaribus institutis (italice « Istituti di bellezza »), sive in modo se vestiendi, in *choreis* praesertim modernis, in quibusdam *certaminibus pulchritudinis,* in *spectaculis,* in *imaginibus,* in *cantionibus,* in *scriptis,* in *exercitationibus corporalibus indecoris,* in *aquaticis et promiscuis balneis,* in *mundanis sylvestribus relaxationibus.* In omnibus istis pudor saepe offenditur, sine ulla animae christianae respectu. Concilium igitur hac in re silere nequit, sicut nec siluit Christus. Nam hodie scandalum eo magis crescit et divulgatur, quod ope transmissionum radiophonicarum, cinematographei et televisionis id quod prius uno solo loco aspici poterat, nunc ubique terrarum videre est. Nec minus notum est hodiernam *divarum,* quas vocant, latriam occasionem esse scandali. In prima redactione haec erant magis specificata. Postea sententia eorum praevaluit qui magis opportunum esse putaverunt, ut haec omnia in Constitutione solummodo quasi velato dicantur et improbentur, ne ipsa Constitutio nimis cruda aut « veristica » diiudicaretur.

[15] Pius XII, Litt. Encycl. *Sacra Virginitas*: AAS 46 (1954) p. 183: « Ad tuendam castimoniam, secundum Hieronymi sententiam, fuga magis valet quam apertum certamen: " Ideo fugio, ne vincar " (S. Hieronymus, *Contra Vigilant.,* 16: PL 23, 352). Quae quidem fuga ita intellegenda est, ut non modo peccandi *occasiones* diligenter arceamus, sed praesertim ut in huius generis certaminibus mentem animumque ad divina erigamus... ».

[16] De isto iure et officio Ecclesiae, quod hodie a laicistis ipsi negatur, nullum dubium moveri potest, uti apparet ex frequentibus Ecclesiae documentis, in quibus contra violatores moralitatis publicae insurgit: cf.

Pius X, Litt. Encycl. *Editae saepe,* 26 maii 1910: AAS 2 (1910) p. 357.

Pius XI, Litt. Encycl. *Firmissimam constantiam,* 28 martii 1937: AAS 29 (1937) p. 189.

Pius XII, *Ad patresfamilias e Gallia Romam peregrinantes,* 18 sept. 1951: AAS 43 (1951) pp. 730 ss.

Pius XII, Litt. *I rapidi progressi,* ad Episc. Italiae, 1 ian. 1954: AAS 46 (1954) p. 18.

Pius XII, Litt. Encycl. *Miranda prorsus,* 8 sept. 1957: AAS 49 (1957) p. 765 ss.

[17] Pius XI, Litt. Encycl. *Divini illius Magistri,* l. c.

Pius XII, Litt. *I rapidi progressi*: AAS 46 (1954) p. 20 s.: « Alle autorità pubbliche soprattutto spetta prendere ogni cautela, perchè in nessuna maniera sia recata offesa o turbamento a quell'aura di *purezza* e di *riservatezza* che deve circondare il focolare domestico... Noi nutriamo profonda

fiducia che l'alto senso di responsabilità di coloro che presiedono alla vita pubblica verrà ad impedire le tristi eventualità... ».

Ita etiam in pluribus aliis Magisterii documentis.

[18] Non tangitur hic *expresse* sic dictus *pansexualismus,* cum constet hodie inter psychologos adesse, qui negant et ipsum Freud docuisse vere pansexualismum. Hac de causa increparunt ipsum Pium XII, cum de methodo pansexuali sermonem fecit, ut infra notatur. Ex alia parte constat quod *theoretice* et *practice* in vita hominum plus aequo elementa sexualia producuntur quasi sint unica vel saltem praeeminentia, immo explicativa rerum etiam supernaturalium. Ideo *sexualismus* damnatur eo sensu, quo in Constitutione intelligitur. Pro hac quaestione, quidquid est de pansexualismo freudiano, remanent ut valida documenta sequentia:

Pius XII, Sermo 14 sept. 1952: AAS 44 (1952) p. 783: « Il n'est pas prouvé, *il est même inexact,* que la méthode pansexuelle d'une certaine école de psychanalyse soit une partie intégrante indispensable de toute psychothérapie sérieuse et digne de ce nom; que le fait d'avoir dans le passé négligé cette méthode ait causé de graves dommages psychiques, des erreurs dans la doctrine et dans les applications en éducation, en psychothérapie et *non moins encore dans la pastorale;* qu'il soit urgent de combler cette lacune, et d'initier tous ceux qui s'occupent de questions psychiques, aux idées directrices et même, s'il le faut, au maniement pratique de cette technique de la sexualité ».

In quodam articulo cui titulus: *A proposito di psicanalisi,* auctoritative edito in *L'Osservatore Romano,* 21 sept. 1952, occasione illius sermonis Summi Pontificis, legitur: « Aggiungono inoltre cotesti psicanalisti, che anche i sacerdoti, in cura d'anime o dedicati alla direzione spirituale delle coscienze, dovrebbero conoscere le parti sostanziali della teoria e della prassi della psicanalisi, così intesa, e persuadersi che questo mezzo non può essere trascurato, benchè essi medesimi, personalmente, non debbano usarlo, ma debbano servirsi dell'aiuto di un competente medico psicoanalista. Altrimenti è da temersi — essi sostengono — che i sacerdoti esercitino il loro ministero spirituale con pericolo e danno delle anime. Purtroppo queste idee vengono *imprudentemente* proposte e difese in articoli, libri e conferenze anche da alcuni teologi, i quali, più preoccupati dell'aspetto medico, trascurano le norme stabilite dalla morale cristiana, di nuovo promulgate ed inculcate dal Sommo Pontefice ».

Uti patet, neque Summus Pontifex neque praesens Constitutio vult damnare cognitionem et utilitatem istarum scientiarum, etiam apud sacerdotes; attamen error est omnia per sexum in pastorali animarum explicare, atque accusare pastoralem catholicam ac si hac in re Ecclesia defecerit in essentialibus quoad directionem animarum. In Constitutione scite provisum est, ut, dum damnatur error, pro secunda parte tantum *describatur accusatio,* vitato tamen verbo damnationis, ne Concilium accusetur adversari scientiis. Habetur tamen erroris, de quo in Constitutione, descriptio et reprobatio etiam apud Pium XII, Litt. Encycl. *Sacra Virginitas*: AAS 46 (1954) p. 174 sq.: « Imprimisque a communi probatorum hominum sensu, quem quidem Ecclesia semper in honore habuit, ii *procul dubio aberrant, qui naturalem sexus instinctum considerant quasi potiorem maioremque humanae compagis propensionem* et exinde concludunt hominem non posse

per totius vitae cursum huiusmodi appetitum coërcere sine gravi periculo eius corporis vitalia potissimumque nervos perturbandi, ideoque humanae personae aequilibritati detrimentum inferendi ». In aliis quoque locis (cf. supra nota 7) reprobatur quaecumque exaggeratio elementi sexualis in vita hominis.

[19] Contra e. g. Dr. Hesnard, *Morale sans péché* et alii eiusdem libri qui ideo in Indicem librorum prohibitorum inserti sunt. Pro notitia errorum ibidem contentorum, cf.: *L'Osservatore Romano*, 23-24 ian. 1956, *Psicanalisi e mitomorale*, ubi explicatur damnatio trium librorum D.ris Hesnard.

[20] Cf. apud eundem Hesnard et non paucos medicos antiquos et modernos.

Pius XII, Litt. Encycl. *Sacra Virginitas*: AAS 46 (1954) p. 174 s.: « ... et exinde concludunt hominem *non posse* per totius vitae cursum *huiusmodi appetitum coercere sine gravi periculo* eius *corporis vitalia* potissimumque nervos perturbandi, ideoque *humanae personae* aequilibrati detrimentum inferendi ».

Idem Pius XII, in *Allocutio ad obstetrices*, 29 oct. 1951: AAS 43 (1951) p. 850 s.: « Tutti questi valori secondari della sfera e dell'attività generativa rientrano nell'ambito dell'ufficio specifico dei coniugi, che è di essere autori ed educatori della nuova vita. Alto e nobile ufficio! il quale però *non appartiene all'essenza di un essere umano completo,* come se, non venendo la naturale tendenza generativa alla sua attuazione, si avesse in qualche modo o grado una *diminuzione della persona umana.* La rinunzia a quell'attuazione non è — specialmente se fatta per i più nobili motivi — una mutilazione dei valori personali e spirituali ».

Cf. etiam Pius XII pluribus aliis occasionibus. Licet aliqua verba directe spectent ad virginitatem et castitatem perpetuam, tamen principium moralis catholicae est sat clarum.

[21] Hodie quoque vitium *homosexualitatis* sat divulgatur; nedum de illo foedissimo vitio horror saltem habeatur, praetenditur illud etiam laudandum et proponendum tamquam signum superioris amoris et altioris culturae. Nam, dicitur, amare personam alterius sexus facile est; sed amare sexualiter personam eiusdem sexus non est omnium, sed tantum paucorum, qui ad hoc idonei et educati sunt. Sic intelligitur cur factum illud deplorandum propagetur, scilicet etiam homines maioris ingenii huic vitio fuisse addictos.

[22] Hic agitur contra plures modernos, praesertim inter psychologos, qui libertatem sufficientem, maxime in iuvenibus et quoad peccata contra sextum non admittunt; cum e contra libertas in hominibus bene sanis supponenda est quousque non probetur contrarium, ut non una vice edixit Pius XII:

Pius XII, *Allocutio,* 26 maii 1957: AAS 49 (1957) p. 406: « Perciò la morale e il diritto non si immobilitano in un'attitudine superata, quando affermano che bisogna dimostrare ove la libertà cessa, e non ove comincia. La sana ragione e lo stesso buon senso si sollevano contro un tale determinismo di fatto che ridurrebbe al minimo la libertà e la responsabilità ».

Pius XII, *Nuntius Radiophonicus,* 23 martii 1952: AAS 44 (1952) p. 275: « *Respingiamo,* quindi come *erronea* l'affermazione di coloro, che considerano *inevitabili* le cadute negli anni della pubertà, le quali così non

meriterebbero che se ne faccia gran caso, *quasi che non siano colpa grave,* perchè ordinariamente, essi aggiungono, *la passione toglie la libertà necessaria,* affinchè un atto sia moralmente imputabile ».

Non sine ratione et relatione ad istos errores damnatus est a S. C. S. OFFICII liber MARC ORAISON, *Vie chrétienne et problèmes de la sexualité,* Paris 1951.

[23] PIUS XII, *Allocutio ad parochos Urbis et concionatores sacri temporis Quadragesimalis*: *De praeceptis Decalogi,* 22 febr. 1944: AAS 36 (1944) p. 73, ubi data opera Pontifex sermonem facit de erroneis conceptibus quoad peccatum grave (de quibus cf. etiam supra in Const. de Ordine Morali). Specifice autem quoad peccata contra sextum sic quaeritur Pontifex: « Per portare un esempio: le moltiformi deviazioni del sesto comandamento non sarebbero per il credente, il quale nel resto vuol mantenersi unito a Dio e conservarsi amico di Lui, *nessuna grave mancanza, nè importerebbero colpa mortale* ».

PIUS XII, *Allocutio,* 13 apr. 1953: AAS 45 (1953) p. 286, ubi agit ex professo de sic dicto « peccato materiali » et inter alia dicit: « La psychothérapie peut encore moins donner au malade le conseil de commettre tranquillement un péché matériel, parce qu'il le fera sans faute subjective, et ce conseil serait aussi erroné si une telle action devait paraître nécessaire pour la détente psychique du malade et donc pour le but de la cure. On ne peut jamais conseiller une action consciente qui serait une déformation, non une image de la perfection divine ».

Cf. etiam PIUS XII, *Allocutio,* 1 oct. 1953: AAS 45 (1953) p. 728.

Pars secunda

DE MATRIMONIO ET FAMILIA

8. [*Praenotanda*]. In fontibus divinae Revelationis non semel cum unio mystica Christi et Ecclesiae, tum alia religionis mysteria, nuptiarum ac familiae similitudinibus exponuntur.[1] Iam solo hoc facto a Spiritu Sancto innuitur matrimonium et familiam non esse labilia et mutabilia hominum inventa, sed procedere a Deo, qui est auctor naturae et gratiae, et « apud quem non est transmutatio nec vicissitudinis obumbratio » (Iac. 1, 17). Hac de causa S. Synodus, non minus Spiritu amoris quam veritatis edocta, ut casti connubii familiaeque christianae institutio, finis, munera clarius innotescant, ut eorundem momentum, nobilitas, pulchritudo amplius effulgeant, et ab errorum tenebris ubique exsurgentium efficacius defendantur, id proponere intendit quod ipse Deus creando hominem masculum et feminam et dando ei adiutorium simile sibi (cf. Gen. 1, 27; 2, 18-24 et 5, 2; Mt. 19, 4) reapse voluit, et Iesus Christus matrimonium restaurando illudque ad Sacramenti dignitatem elevando, Ecclesiae veluti legem fundamentalem nec umquam mutabilem divinitus consignavit.

Caput 1

DE ORDINE MATRIMONII CHRISTIANI DIVINITUS CONSTITUTO

9. [*Matrimonii origo, natura, dignitas*]. Providit Deus humani generis multiplicationi per matrimonii institutionem (cf. Gen. 1, 28; 2, 18-25; Mt. 19, 4).[2] Est igitur matrimonium origine, fine, officio, natura sua bonum et sacrum.[3] Immo pro baptizatis Sacramentum, ad cuius dignitatem a Christo est elevatum.[4] Docet autem S. Synodus hoc Sacramentum inter Christianos eo ipso constitui, quod duo baptizati, vir et mulier, uno eodemque mutuo ac valido consensu in vero connubio se legitime iungunt.[5] Atque ideo ex ipsa voluntate Dei Patris et Iesu Christi talis humanus consensus, etiam in christiano coniugio, ita est essentialis, ut

sine ipso Sacramentum non habeatur; [6] ita personalis, ut nullo alio consensu vel humana potestate suppleri valeat; [7] ita unus et indivisibilis, ut inter baptizatos nullum dari possit verum atque validum matrimonium, quin sit eo ipso Sacramentum.[8] Hac autem indole sacramentali tanta est sponsorum christianorum dignitas, nobilitas et splendor, ut ipsi non tantum purissimam atque fecundissimam unionem Christi cum Ecclesia repraesentent (cf. Eph. 5, 32-33), sed iidem in persona Christi et Ecclesiae efficiantur per validum consensum mutuo exterius rite manifestatum et acceptum, huius Sacramenti ministri, cum hoc suo consensu signum constituant, quo non ponentibus obicem gratia confertur.[9] Gratia enim, ut docet Synodus Tridentina, quam ipse Christus sua nobis passione promeruit, naturalis amor perficitur, indissolubilis unitas confirmatur coniugesque sanctificantur.[10] Atque ita revera coniuges in proprio suo statu symbolum esse possunt atque debent gratiae et caritatis Salvatoris.[11]

10. [*Matrimonii proprietates*]. Licet matrimonium christianum, in se consideratum, non constituat statum evangelicae perfectionis,[12] tamen suam quoque perfectionem iuxta Christi leges exigit.[13] Atque in primis ordo vigens divinus circa eius proprietates, fines et bona est servandus, etiam si, hac de causa, opus sit actibus heroicis.[14] Restaurando quod corruerat, Christus statuit, ut non solummodo matrimonium christianum, sed etiam matrimonium pro omnibus, sit stabiliter unum; insuper ita indissolubile, ut numquam voluntate partium, immo nulla auctoritate mere humana dirimi queat.[15] Unitas ergo et indissolubilitas ita sunt cuiusque matrimonii proprietates intrinsecae et essentiales,[16] ut ne contrahentium quidem contrariae voluntati obnoxiae esse possint, ideoque ab eo qui vult verum matrimonium contrahere, necessario et perpetuo recipi debeant.[17] Omnia igitur, quae ab hominibus, hac in re quavis potestate destitutis, contra matrimonii unitatem vel indissolubilitatem proponuntur vel fiunt, nec respondent exigentiis naturae vel bono societatis, nec ad humanae culturae progressum pertinent, sed potius actus nullius valoris censendi sunt, ex quibus apparet hominis peccatoris in ordine morali ab originali iustitia miserrimus regressus. Quae enim laedunt ordinem divinum, nec individuo, nec familiae, nec societati civili prodesse ullo modo valent.[18]

11. [*Matrimonii fines*]. Habet insuper matrimonium in se,

independenter scilicet ab intentione contrahentium, suos fines obiectivos divinitus statutos.[19] Inter quos, si attente considerentur divina ipsius matrimonii institutio nec non ipsa natura et Ecclesiae magisterium,[20] finis primarius unice est prolis procreatio atque educatio,[21] etiamsi matrimonium particulare fecundum non sit.[22] Hunc finem persequendo homo cum Deo, creatore et sanctificatore animarum, per paternitatis et maternitatis dignitatem sociam confert operam ad humani generis propagationem et sanctificationem. Hac de causa prolis procreatio, licet non sit obiectum consensus matrimonialis, tamen ita est per se omni coniugio connaturalis, immo hoc sensu essentialis, ut in quovis valido consensu, ius perpetuum et exclusivum ad actus per se ad prolis generationem naturaliter aptos veluti obiectum proprium tradendum includatur; [23] ita demum est primaria et praevalens, ut ab aliis finibus intentis, licet a natura indicatis, non dependeat, imo cum illis nec aequiparari nec confundi queat.[24] Alii autem matrimonii fines obiectivi, ex indole ipsius matrimonii oriundi sed secundarii, sunt mutuum coniugum adiutorium solatiumque in vitae domesticae communione et remedium, quod dicitur, concupiscentiae. In matrimonio enim concupiscentia per fidem coniugalem recte dirigitur, ideoque rationi subiecta castitati inservit et nobilitatur.[25] Qui fines debite intenti iura quamvis subordinata in matrimonio constituunt,[26] et ideo etsi secundarii in se non sunt spernendi vel parvi pendendi, sed debito modo in vera caritate promovendi.[27]

Dum prolis procreatio modo legitimo unice in matrimonio obtinetur, concupiscentia etiam extra matrimonium divinae gratiae ope vinci potest.[28]. Quatenus tamen mutuum adiutorium et remedium concupiscentiae in ipso matrimonio sunt consequenda, participant naturam specificam unionis coniugalis, quippe quae a quocumque alio adiutorio, etiamsi ex amicitia proveniat, specifice differat.[29] Alii autem fines subiectivi, quibus homines non raro proxime et prima ratione [30] moventur ad coniugium ineundum, non obstant matrimonio, dummodo finibus ab ipsa natura indicatis non contradicant, sed eis subordinentur.[31]

Meminerint autem fideles omnes matrimonii fines, cum obiectivos tum subiectivos, etiam primarium illum, quo homines cum Deo consociantur in opera eius creatrice, perfecte attingi non posse, nisi connubium informetur vero ac recto amore coniugali; qui in connubiis christianis, caritate supernaturali et gratia Christi ditatus, magis magisque confert ad finium assecutionem.

12. [*Ecclesiae potestas*]. Matrimonium, utpote pertinens ad ordinem divinum, non singulis hominibus, sed Ecclesiae Christus concredidit, ut doctrinam et normas quibus regitur custodiret, explicaret, determinaret.[32] Hanc autem potestatem Ecclesia non solum exerceat oportet in bonum animarum, sed etiam in fidei christianae commodum [33] et Mystici Corporis incrementum.[34] Hac de causa Christus, qui voluit ut Ecclesia quam maxime defenderet indissolubilitatem matrimonii ab ipso restauratam, eidem Ecclesiae etiam dedit potestatem [35] solvendi, intra limites et conditiones iure divino statutas, vinculum omnium aliorum coniugiorum, cum naturalium, tum sacramentalium, excepto tamen et semper matrimonio post utriusque partis baptismum consummato.[36]

13. [*Auctoritatis civilis competentia*]. Legitima auctoritas civilis absque dubio competentia gaudet circa effectus mere civiles matrimonii, etiam baptizatorum, ad normam legis naturalis secundum boni communis rectas exigentias.[37] Gaudet etiam potestate vi proprii iuris, ex sua quoque parte et in suo campo, enuntiandi, applicandi, urgendi postulata matrimonialia iuris naturalis. Nulla vero potestate gaudet sive circa solutionem vinculi cuiusvis matrimonii valide initi,[38] sive circa matrimonii christiani indolem sacramentalem,[39] sive circa alia bona cum matrimonio divinitus coniuncta,[40] sive circa impedimenta ab Ecclesia posita,[41] sive circa sententias iudiciales ab Ecclesia prolatas.[42] Haec enim, utpote Dei et non Caesaris propria, unice Ecclesiae competunt (cf. Mt. 22, 21).[43]

14. [*Errores reprobantur*]. Scit S. Synodus quantopere salus Corporis Christi mystici etiam ab ordine divino quoad matrimonium recte agnito dependeat.[44] Quam ut tueatur, imprimis officii sui esse ducit condemnare radicales illos omnes eorum errores, qui retinent matrimonium, in sua origine et constitutione, esse absque ullo valore naturali vel supernaturali quoddam phaenomenon mere sociale in continua evolutione; non vero procedere a Deo et a Christo neque in nova salutis oeconomia potestati Ecclesiae esse subiectum.[45] Item damnat errores illos, quibus tenetur matrimonium christianorum vel non esse sacramentum vel ipsum sacramentum esse quid accessorium aut separabile ab ipso contractu.[46] Reprobat etiam eorum sententiam qui asserunt matrimonii usum esse medium specificum attingendi perfectionem eam, qua revera ac proprie homo sit imago Dei et Sanctissimae Trini-

tatis.[47] Severe improbat errores et theorias, quibus negatur ordo divinus immutabilis circa proprietates et fines matrimonii. Atque nominatim ut summam calumniam refellit assertum, matrimonii indissolubilitatem non procedere a Deo, sed esse crudele inventum Ecclesiae, non minus crudeliter retentum.[48] Improbat denique theorias, quibus recto ordine valorum subverso, finis primarius matrimonii postponitur valoribus biologicis et personalibus coniugum[49] et amor coniugalis, in ipso ordine obiectivo, proclamatur tamquam finis primarius.[50]

NOTAE

[1] Cf. Mt. 9, 15; 22, 2; 25, 1; Eph. 5, 22-23; Apoc. 19, 7-9 cet.

[2] Cf. Leo XIII, Litt. *Ci siamo,* 10 iulii 1879: Acta Leonis XIII, Romae 1881 ss., t. I, pp. 236-247; Litt. Encycl. *Arcanum divinae sapientiae,* 10 febr. 1880: Acta Leonis XIII, t. II, pp. 10-40.

Pius XI, Litt. Encycl. *Casti connubii,* 31 dec. 1930: AAS 22 (1930) pp. 539-592 (passim): Denz. 2225-2250.

[3] Cf. Conc. Bracaren. II, can. 11: Denz. 241;

Conc. Lateran. II, can. 23: Denz. 367;

Professio fidei Durando de Osca et sociis eius Waldensibus praescripta: Denz. 424.

Conc. Florent., *Decretum pro Armenis*: Denz. 702; Errores Armenorum 19: Denz. 537.

Leo. XIII, Litt. Encycl. *Arcanum divinae sapientiae*: Acta Leonis XIII, t. II, pp. 22 s.: « Etenim cum matrimonium habeat Deum auctorem, fueritque vel *a principio* quaedam Incarnationis Verbi Dei adumbratio, idcirco inest in eo *sacrum* et *religiosum* quiddam, non adventitium, sed *ingenitum,* non ab hominibus acceptum, sed natura *insitum*... Igitur cum matrimonium sit *sua vi, sua natura, sua sponte sacrum,* consentaneum est, ut regatur ac temperetur non principum imperio, sed divina auctoritate Ecclesiae, quae rerum sacrarum sola habet magisterium ».

Pius XI, Litt. Encycl. *Casti connubii,* l. c.

Prima Romana Synodus, 1960, art. 490, § 1.

[4] Conc. Trid., Sess. XXIV, Doctr. *De sacr. matrimonii,* can. 1: Denz. 971.

[5] Conc. Florent.: *Decretum pro Armenis*: Denz. 702: « *Causa efficiens* matrimonii regulariter est *mutuus consensus per verba de praesenti expressus* ».

Pius XI, Litt. Encycl. *Casti connubii*: Denz. 2225: « At, quamquam matrimonium suapte natura divinitus est institutum, tamen *humana* quoque *voluntas* suas in eo partes habet easque *nobilissimas;* nam *singulare* quodque matrimonium, prout est coniugalis coniunctio inter hunc virum et hanc mulierem, non oritur nisi *ex libero utriusque sponsi consensu...* ».

Leo XIII, Litt. Encycl. *Arcanum divinae sapientiae,* l. c., p. 25 s.: « ... in matrimonio christiano contractum a sacramento *non esse dissocia-*

bilem; atque ideo non posse contractum verum et legitimum consistere, quin sit *eo ipso sacramentum.* Nam Christus Dominus *dignitate* sacramenti auxit matrimonium; matrimonium autem est *ipse contractus,* si modo sit factus iure... Itaque apparet, omne inter Christianos iustum coniugium, *in se et per se* esse sacramentum: nihilque magis abhorrere a veritate, quam esse sacramentum *decus* quoddam *adiunctum,* aut proprietatem allapsam *extrinsecus* quae a contractu disiungi ac disparari hominum arbitratu queat ».

Ita etiam in pluribus aliis magisterii Ecclesiae documentis.

[6] Cf. Pius IX, *Syllabus,* n. 66: Denz. 1766;

Pius XI, Litt. Encycl. *Casti connubii,* l. c.;

In Concilio Vaticano Primo, quoad hoc paratus erat sequens canon: « Can. 2: Si quis dixerit, matrimonii *sacramentum* non esse *ipsum* inter Christianos contractum, qui *consensu* perficitur; aut esse aliquid contractui accessorium et ab eo *separabile*; aut vi contractus mere civilis posse inter christianos verum matrimonium consistere: A. S. », Mansi 53, col. 721.

[7] Pius XI, Litt. Encycl. *Casti connubii*: Denz. 2225: « ... qui quidem liber voluntatis actus, quo *utraque pars* tradit et acceptat ius coniugii proprium, ad verum matrimonium constituendum tam necessarius est, ut *nulla humana potestate suppleri valeat* ».

Cf. CIC, can. 1081, § 1.

Pius XII, *Sermo,* 5 martii 1941: *Discorsi e Radiomessaggi,* t. III, p. 8: « Davanti all'altare, solo la vostra libera volontà è valsa a congiungervi col nesso del sacramento del matrimonio, e *nessun altro consenso poteva sostituirsi al vostro.* Altri sacramenti — quelli cioè che sono più necessari — quando manchi il ministro, possono essere suppliti dalla potenza della misericordia divina, che varca anche i segni esterni per portare la grazia nei cuori... *Ma nel sacramento del matrimonio non v'è supplenza di ministri, come non v'è sostituzione di persone*: vi trionfa l'incomparabile grandezza del maggior dono, che è la libertà del volere... ».

[8] Doctrina de inseparabilitate contractus a sacramento matrimonii et vice versa valde discussa, elaborata et praeparata fuit in Conc. Vat. I. Multum disputatum fuit de definibilitate vel minus. Affirmari potest hoc fuisse quoddam caput praecipuum totius Commissionis ad parandum schema quoad matrimonium christianum. Hoc explicatur ex errore *liberalismi et laicismi,* qui tunc temporis late invalescebat.

Canones parati quoad hoc erant sequentes: Mansi 53, col. 720 s.: « Can. 1. Si quis dixerit, Christum non evexisse matrimonium ad sacramenti dignitatem, et viri ac mulieris coniunctionem haberi inter christianos posse, quae sit verum matrimonium, non autem sacramentum: A. S. ». Can. 2: cf. supra, n. 6.

[9] Cf. *Catechismus Romanus,* c. VIII: De matrim. Sacr., nn. 4-8.

Pius XI, Litt. Encycl. *Casti connubii*: Denz. 2237: « Et quoniam Christus ipsum coniugalem inter fideles validum consensum *signum* gratiae *constituit,* ratio sacramenti cum christiano coniugio tam intime coniungitur, ut nullum inter baptizatos verum matrimonium esse possit, " quin sit eo ipso sacramentum ". Cum igitur sincero animo fideles talem consensum praestant, *aperiunt sibi sacramentalis gratiae thesaurum,* ex quo

supernaturales vires hauriant ad officia et munera sua fideliter, sancte, perseveranter ad mortem usque adimplenda ».

PIUS XII, *Sermo,* 5 martii 1941: *Discorsi e Radiomessaggi,* t. III, p. 6: « ... voi stessi siete stati costituiti da Dio *ministri del sacramento,* voi, di cui Egli si è servito per stringere l'indissolubile unione vostra ed effondere nelle vostre anime le grazie e che vi rendano costanti e fedeli ai vostri nuovi obblighi. *A quale grande onore e dignità vi ha Egli innalzati!* ».

[10] Cf. CONC. TRID., Sess. XXIV, Doctr. *De sacr. matrimonii*: DENZ. 969.

[11] Cf. PIUS XI, Litt. Encycl. *Casti connubii*: DENZ. 2236.

[12] Vide etiam Constitutionem *de Ecclesia,* caput V.

[13] Conferas quoque Constitutionem *de Ordine morali.*

[14] PIUS XII, *Sermo,* 6 dec. 1939: *Discorsi e Radiomessaggi,* t. I, p. 414: « È immacolato dinnanzi a Dio chiunque compia con fedeltà e senza debolezza *gli obblighi* del *proprio stato.* Dio non chiama tutti i suoi figli allo *stato di perfezione,* ma invita ciascuno alla perfezione del suo stato: " Siate perfetti, diceva Gesù, come è perfetto il vostro Padre celeste " (Mt. 5, 48). I doveri della castità coniugale voi li conoscete. Essi *esigono* un coraggio reale, *talvolta eroico,* e una fiducia filiale nella divina Provvidenza... ». Cf. etiam PIUS XI, Litt. Encycl. *Casti connubii*: AAS 22 (1930) p. 579.

Ut patet ex isto textu et ex Constitutionis nostrae contextu verbum « perfectio » hic accipitur in sensu morali sat amplo quatenus scilicet includit *praecepta* et consilia: nam Summus Pontifex imprimis loquitur de *obligationibus* proprii status.

[15] CONC. TRID., Sess. XXIV, Doctr. *De sacr. matrimonii*: DENZ. 969: « Matrimonii perpetuum indissolubilemque nexum primus humani generis parens divini Spiritus Sancti instinctu pronuntiavit, cum dixit: " Hoc nunc os ex ossibus meis, et caro de carne mea. Quamobrem relinquet homo patrem et matrem, et adhaerebit uxori suae, et erunt duo in carne una " (Gen. 2, 23 s.; cf. Eph. 5, 31) ».

Hoc autem vinculo *duos tantummodo copulari* et coniungi, Christus Dominus apertius docuit, cum postrema illa verba, tamquam a Deo prolata, referens dixit: « Itaque iam non sunt duo, sed una caro » (Mt. 19, 16), statimque eiusdem nexus firmitatem, ab Adamo tanto ante pronuntiatam, his verbis confirmavit: « Quod ergo Deus coniunxit, homo non separet... ».

Can. 2: DENZ. 972: « Si quis dixerit, licere Christianis *plures* simul habere uxores, et hoc nulla lege divina esse prohibitum (Mt. 19, 4 ss. 9): A. S. » ... can. 7: DENZ. 977: « Si quis dixerit, Ecclesiam errare, cum docuit et docet, iuxta evangelicam et apostolicam doctrinam (Mc. 10; I Cor. 7), propter adulterium alterius coniugum matrimonii vinculum non posse dissolvi, et utrumque, vel etiam innocentem, qui causam adulterio non dedit, non posse, altero coniuge vivente, aliud matrimonium contrahere, moecharique eum, qui dimissa adultera aliam duxerit, et eam, quae dimisso adultero alii nupserit: A. S. ».

Cf. etiam *Prima Romana Synodus,* 1960, artt. 491-492.

[16] LEO XIII, Litt. Encycl. *Arcanum divinae sapientiae,* Acta Leo-

nis XIII, t. II, p. 12 s.: « Atque illa viri et mulieris coniunctio, quo sapientissimis Dei consiliis responderet aptius, vel ex eo tempore duas potissimum, easque in primis nobiles, quasi alte *impressas et insculptas prae se tulit proprietates,* nimirum unitatem et perpetuitatem ».

Cf. PIUS XI, Litt. Encycl. *Casti connubii,* passim.

[17] PIUS XI, Litt. Encycl. *Casti connubii*: AAS 22 (1930) p. 541: « ... quae proinde leges nullis hominum placitis, nulli ne ipsorum quidem coniugum contrario convento obnoxiae esse possint... ».

PIUS XII, Litt. Encycl. *Sertum laetitiae,* 1 nov. 1939: AAS 31 (1939) p. 640 sq.: « Hac ipsa de causa summopere curandum est, ut *dogma,* quod adserit divino iure *individuum perpetuumque matrimonium vinculum,* a nuptias contrahentibus *religiose retineatur sancteque custodiatur...* Utinam patria vestra alieno experimento potius quam proprio usu novisset damnorum cumulum, quem divortiorum licentia parit! Suadeat religionis reverentia, suadeat erga nobile americanum genus pietas, ut dire invalescens curetur et avellatur morbus, cuius consectaria ita nervose et vere LEO Pp. XIII descripsit: "Divortiorum causa fiunt maritalia foedera mutabilia: extenuatur benevolentia: infidelitati perniciosa incitamenta suppeditantur: tuitioni atque institutioni liberorum nocetur: dissuendis societatibus domesticis praebetur occasio: discordiarum inter familias semina sparguntur: minuitur ac deprimitur dignitas mulierum, quae in periculum veniunt, ne, cum libidini virorum inservierint, pro derelictis habeantur. Et quoniam ad perdendas familias, frangendas regnorum opes nihil tam valet quam corruptela morum, facile prospicitur *prosperitati familiarum ac civitatum maxima inimica esse divortia*" (Litt. Encycl. *Arcanum*) ».

[18] Verba Constitutionis directe refellere volunt etiam falsam persuasionem, qua divortium vinculi valeret etiam in foro Dei et introductio divortii esset signum civilitatis, cum omnes fere nationes *materialiter* civiliores illud institutum habeant. Unde necessitas declarandi sollemniter illud potius esse sic dictae « civiltà del peccato » effectum.

[19] Momentosum est in primis affirmare, ipsos fines matrimonii esse intelligendos iuxta ordinem constitutum ab ipso Deo iuxta doctrinam PII XI, Litt. Encycl. *Casti connubii*: AAS 22 (1930) p. 542: « ... *Ex Deo* sunt ipsa matrimonii institutio, *fines,* leges, bona... ».

[20] Fontes doctrinae circa quaestionem de fine matrimonii videntur significari verbis PII XII, *Sermo ad obstetrices,* 29 oct. 1951: AAS 43 (1951) p. 849: « Precisamente per tagliar corto a tutte le incertezze e le deviazioni, che minacciavano di diffondere errori intorno alla scala dei fini del matrimonio e ai loro reciproci rapporti, redigemmo Noi stessi alcuni anni or sono (10 marzo 1944) una dichiarazione sull'ordine di quei fini, indicando quel che la stessa struttura interna della *disposizione naturale rivela,* quel che è *patrimonio della tradizione cristiana,* quel che i *Sommi Pontefici hanno ripetutamente insegnato,* quel che poi nelle debite forme è stato fissato dal Codice di Diritto canonico ». Si tales fontes valent pro hierarchia finium, valent iam etiam pro ipsorum exsistentia et natura.

[21] Cf. in primis *Catechismus Romanus,* De matrimonii Sacramento, c. VIII, n. 12: « Quod vero a Domino dictum est: Crescite et multiplicamini, id eo spectat, ut *cuius rei causa matrimonium institutum erat,*

declaret ». Quae verba praecedunt omnia alia quae postea ipse Catechismus Romanus dicit de rationibus quibus homines moventur ad matrimonium. Adde:

Leo XIII, Litt. Encycl. *Rerum Novarum,* 15 maii 1891: Acta Leonis XIII, t. XI, p. 104: « Ius coniugii naturale et primigenium homini adimere, *causamve nuptiarum praecipuam,* Dei auctoritate initio constitutam, quoquo modo circumscribere lex hominum nulla potest: *Crescite et multiplicamini* ».

Pius XI, Litt. Encycl. *Casti connubii*: AAS 22 (1930) p. 543: « Itaque *primum* inter matrimonii bona locum tenet *proles* ».

Pius XII, *Sermo,* 3 oct. 1941: AAS 33 (1941) p. 423: « Nella quale delicata altrettanto che difficile questione due tendenze sono da evitarsi: quella che nell'esaminare gli elementi costitutivi dell'atto della generazione dà peso unicamente al *fine primario* del matrimonio, come se il *fine secondario* non esistesse o almeno non fosse *finis operis* stabilito dall'Ordinatore stesso della natura; e quella che considera il fine secondario come ugualmente *principale,* svincolandolo dalla essenziale sua subordinazione al fine primario, il che per logica necessità condurrebbe a funeste conseguenze. Due estremi, in altre parole, se il vero sta nel mezzo, sono da fuggirsi: da una parte, il negare praticamente o il deprimere eccessivamente il fine secondario del matrimonio e dell'atto della generazione; dall'altra, lo sciogliere o il separare oltre misura l'atto coniugale dal fine primario, al quale secondo tutta la sua intrinseca struttura è primieramente e in *modo principale* ordinato ».

Pius XII, *Sermo,* 18 martii 1942: *Discorsi e Radiomessaggi,* t. IV, p. 5: « Dio ha stabilito che al *fine essenziale e primario* del vincolo coniugale, che è la *generazione dei figli,* cooperassero il padre e la madre... ».

Pius XII, *Sermo ad obstetrices,* 29 oct. 1951: AAS 43 (1951) p. 848 s.: « Ora la verità è che il matrimonio, come *istituzione naturale,* in virtù della *volontà del Creatore* non ha come fine primario e intimo il perfezionamento personale degli sposi, ma *la procreazione e la educazione* della nuova vita... » et paulo post, p. 852, prosequitur: « Ora invece questo è insomma tutto subordinato e ordinato a quell'*unica grande legge* della "*generatio et educatio prolis*", vale a dire al compimento del *fine primario del matrimonio* come origine e sorgente della vita ».

Et in eodem sermone Pius XII dicit, p. 850 s.: « Tutti questi valori secondari della sfera e dell'attività generativa rientrano nell'ambito dell'*ufficio specifico* dei coniugi, che è di essere autori ed educatori della nuova vita ».

Cf. etiam *Prima Synodus Romana,* 1960, art. 493.

[22] Pius XII, *Sermo ad obstetrices,* 29 oct. 1951: AAS 43 (1951) p. 849.

[23] Cf. CIC, can. 1013, § 1.

Non agitur hic de distinctione inter *ius et exercitium iuris.*

[24] Cf. S. C. S. Officii, *Decretum,* 1 apr. 1944: AAS 36 (1944) p. 103.

[25] Cf. S. Thomas, *In 1 Cor.* 7, 2-9.

[26] Cf. Pius XII, *Sermo ad obstetrices,* 29 oct. 1951, l. c.

[27] Cf. Pius XII, *Allocutio ad S. Romanae Rotae Auditores,* 3 oct. 1941: AAS 33 (1941) p. 421; et *Sermo ad obstetrices,* l. c.

[28] Cf. *S. Romanae Rotae Sententia,* 22 ian. 1944: AAS 36 (1944) pp. 179-200.

[29] Cf. Pius XII, *Sermo ad obstetrices,* 29 oct. 1951, ll. cc.

Fines enim secundarii in matrimonio consequendi, licet subordinate, participant naturam specificam unionis coniugalis, quae a quacumque, etiam amicali unione specifice differt, per relationem intrinsecam essentialem ad finem primarium, ad quem igitur illi fines obiectivi sed secundarii per se ordinati etiam sunt.

Cf. Pius XI, Litt. Encycl. *Casti connubii*: AAS 22 (1930) p. 561.

[30] *Catechismus Romanus,* De matrim. Sacr., c. VIII, n. 13. Ibidem sermo fit de finibus matrimonii sub aspectu *subiectivo* seu finis operantis.

[31] Hic agitur de motivis personalibus, quibus coniuges vario modo moventur ad ineundum matrimonium particulare cum determinata persona. Nam matrimonium in casu particulari exsurgere non potest sine sponsorum voluntate: cf. Pius XI, Litt. Encycl. *Casti connubii*: AAS 22 (1930) p. 541.

[32] Leo XIII, Litt Encycl. *Arcanum divinae sapientiae,* 10 febr. 1880, Acta Leonis XIII, t. II, p. 18.

Pius XI, Litt. Encycl. *Casti connubii*: AAS 22 (1930) p. 539 ss.

Haec autem Ecclesiae potestas, ut expresse dicitur in documentis haud paucis magisterii Ecclesiae se extendit sive ad ipsa sponsalia, sive ad ipsum vinculum ineundum vel relaxandum, sive ad conditiones quoad validitatem et liceitatem, sive ad iudicia declarationis nullitatis, sive ad separationem coniugum, sive ad defensionem sanctitatis in matrimonio servandae, etiam adiuncta canonica coactione; et in genere se extendit ad omnia, quae ei competunt iuxta iuris divini latitudinem, ab ipsa sola Ecclesia authentice interpretandam.

[33] Hic innuitur *Privilegium Paulinum et Petrinum.* Cuius potestatis exercitium, etiamsi antea intercesserit dispensatio ab *impedimento disparitatis cultus,* Ecclesiae iudicio prudenti relinquitur. Ideo non dantur in Constitutione aliae declarationes.

[34] Leo XIII, Litt. Encycl. *Arcanum divinae sapientiae*: Acta Leonis XIII, t. II, p. 17: « Neque iis dumtaxat quae commemorata sunt, Christiana eius perfectio absolutioque continetur. Nam primo quidem nuptiali societati excelsius quiddam et nobilius propositum est, quam antea fuisset; ea enim spectare iussa est non modo ad propagandum genus humanum, sed ad *ingenerandam Ecclesiae sobolem, cives sanctorum et domesticos Dei*: *ut* nimirum *populus ad veri Dei et Salvatoris nostri Christi cultum et religionem procrearetur atque educaretur* (*Cath. Rom.,* cap. VIII) ».

[35] Pius XII, *Allocutio ad S. Romanae Rotae Auditores,* 3 oct. 1941: AAS 33 (1941) pp. 421-426, praesertim p. 424, n. 3 usque ad p. 426; 1 oct. 1942: AAS 34 (1942) pp. 338-343; 2 oct. 1944: AAS 36 (1944) pp. 281-290.

[36] Pius XI, Litt. Encycl. *Casti connubii*: AAS 22 (1930) p. 552: « Quod si exceptioni, etsi rarissimae, haec firmitas obnoxia videatur, ut in quibusdam coniugiis *naturalibus* solum *inter infideles* initis vel, si inter *Christifideles,* ratis illis quidem sed nondum consummatis, ea exceptio non

ex hominum voluntate pendet, neque potestatis cuiuslibet mere humanae, sed ex *iure divino,* cuius una custos atque interpres est Ecclesia Christi. Nulla tamen, neque ullam ob causam, facultas huiusmodi cadere unquam poterit in *matrimonium christianum ratum atque consummatum* ».

[37] BENEDICTUS XIV, Litt. *Redditae sunt nobis,* 17 sept. 1746: MIGNE, *Theol. Curs. compl.,* Paris 1839-1845, t. 25, p. 682.

PIUS VII, Litt. *Que votre Majesté,* 26 iunii 1805.

PIUS IX, Litt. *La lettera,* 9 sept. 1852: *CIC Fontes,* v. II, pp. 869-872.

LEO XIII, Litt. *Ci siamo,* 1 iunii 1879: Acta Leonis XIII, tom. I, p. 236 s.

LEO XIII, Litt. Encycl. *Arcanum divinae sapientiae*: Acta Leonis XIII, t. II, pp. 10-40; *Allocutio consistorialis,* 18 martii 1895: Acta Leonis XIII, t. XV, pp. 73-77; Litt. *Quam religiosa,* 10 aug. 1898: Acta Leonis XIII, t. XVIII, pp. 140-144.

PIUS XII, *Allocutio ad S. Romanae Auditores,* 6 oct. 1946: AAS 38 (1946) pp. 391-397.

[38] PIUS VI, Litt. *Litteris tuis,* 11 iulii 1789: MIGNE, *ibidem,* t. 25, p. 703.

[39] PIUS VI, Litt. *Deessemus nos,* 16 sept. 1788: MIGNE, *ibidem,* t. 25, p. 694.

PIUS VII, Litt. *Que votre Majesté,* 26 iunii 1805.

LEO XIII, Litt. Encycl. *Arcanum divinae sapientiae*: Acta Leonis XIII, t. II, pp. 10-40; *Allocutio consistorialis,* 16 dec. 1901: Acta Leonis XIII, t. XXI, pp. 185-188.

PIUS XII, *Allocutio ad S. Romanae Rotae Auditores,* 6 oct. 1946, l. c.

[40] Ex documentis pontificiis sat constat, quod auctoritas civilis non potest delimitare finem primarium matrimonii (ut alio loco Constitutionis dicitur) neque leges ferre, legibus divinis iniuriosas, circa unitatem, indissolubilitatem, fidelitatem, etc. Plura sunt quoad hoc documenta Ecclesiae.

[41] PIUS VI, Const. *Auctorem fidei* contra errores Synodi Pistoriensis, errores de sponsalibus et matrimonio, prop. 60: DENZ. 1560.

[42] Hae iudiciales sententiae Ecclesiae possunt intelligi etiam quoad sponsalia, quoad vinculum vel etiam quoad simplicem separationem coniugum: pro qua tamen cf. PIUS XI, *Casti connubii.* Cf. etiam notam sequentem.

[43] PIUS IX, Litt. *La lettera,* in *Codicis Iuris canonici Fontes,* t. II, p. 870: « Non vi è pertanto altro mezzo di conciliazione che, *ritenendo Cesare quello che è suo, lasci alla Chiesa ciò che ad essa appartiene.* Il potere civile disponga pure degli effetti civili, che derivano dalle nozze, ma lasci alla Chiesa il regolarne la *validità* fra i cristiani. La legge civile *prenda le mosse dalla validità od invalidità del matrimonio,* come sarà dalla Chiesa determinata, e partendo da questo fatto, che è fuori della sua sfera il costituirlo, disponga allora degli effetti civili ».

[44] Cf. *Catechismus Romanus,* De matrim. Sacr., c. VIII, n. 1.

[45] Cf. Schema paratum in Conc. Vat. I: MANSI 53, 719 s.

[46] Cf. Schema paratum in Conc. Vat. I: *ibid.*

[47] Cf. etiam Schema Const. *De Ordine Morali,* a Commissione Theologica paratum.

[48] CONC. TRID., Sess. XXIV, Doctr. *De sacr. matrimonii,* c. 5-7; DENZ. 975-977.

PIUS IX, *Syllabus,* n. 67: DENZ. 1767.

LEO XIII, Litt. Encycl. *Arcanum divinae sapientiae,* cf. supra not. 2.

PIUS XI, Litt. Encycl. *Casti connubii,* cf. supra not. 2.

PIUS XII, *Allocutio,* 22 apr. 1942: *Discorsi e Radiomessaggi,* t. IV, p. 47: « Il vincolo del matrimonio cristiano è così forte, che, se esso ha raggiunto la sua piena stabilità con l'uso dei diritti coniugali, *nessuna potestà al mondo, nemmeno la Nostra, quella cioè del Vicario di Cristo, vale a rescinderlo* ».

PIUS XII, *Allocutio,* 16 martii 1946, *ibid.,* t. VIII, p. 14: « ... il matrimonio fra battezzati validamente contratto e consumato non può essere sciolto da nessuna potestà sulla terra, *nemmeno dalla Suprema autorità ecclesiastica* ».

[49] Cf. varias sententias erroneas de finibus matrimonii inter quos: H. DOMS, *Vom Sinn und Zweck der Ehe,* Breslau, 1935. Cf. etiam E. MICHEL, *Ehe, Eine Anthropologie der Geschlechtsgemeinschaft,* Stuttgart 1948 (2ª ed. 1950). Hic liber in *Indicem librorum prohibitorum* a S. C. S. OFFICII insertus est: AAS 44 (1952) p. 879.

[50] Qui statuunt amorem coniugalem uti finem primarium matrimonii increpantur expresse a PIO XII, *Allocutio,* 29 oct. 1951: AAS 43 (1951) p. 849 s.: « Non soltanto l'opera comune della vita esterna, ma anche tutto l'arricchimento personale, lo stesso arricchimento intellettuale e spirituale, *perfino tutto ciò che vi è di più spirituale e profondo nell'amore coniugale come tale, è stato messo, per volontà della natura e del Creatore, al servizio della discendenza* ».

PIUS XII, *Allocutio,* 19 maii 1956: AAS 48 (1956) p. 469 s.: « Plusieurs fois déjà Nous avons cru nécessaire de rappeler comment les intentions particulières des conjoints, leur vie commune, leur perfectionnement personnel, ne pouvaient se concevoir que subordonnés au but qui les dépasse, la paternité et la maternité. "Non seulement l'œuvre commune de la vie extérieure, disons-Nous dans une allocution adressée aux sages-femmes le 29 octobre 1951, mais encore tout l'enrichissement personnel, même l'enrichissement intellectuel et spirituel, jusqu'à ce qu'il y a de plus spirituel et profond dans l'amour comme tel, a été mis par la volonté de la nature et du Créateur au service de la descendance". Tel est l'enseignement constant de l'Eglise; elle a rejeté toute conception du mariage qui menacerait de le replier sur lui-même, d'en faire une recherche égoïste de satisfactions affectives et physiques dans l'intérêt des seuls époux ».

Cf. etiam: PIUS XI, Litt. Encycl. *Casti connubii*: AAS 22 (1930), p. 548 s., quamvis quidam ex verbis *Catechismi Romani,* ibidem relatis, indebite superextollant amorem coniugalem ut finem primarium obiectivum ipsius matrimonii.

Caput 2

DE IURIBUS, OBLIGATIONIBUS, VIRTUTIBUS MATRIMONIO CHRISTIANO PROPRIIS

15. [*Iura et officia singulorum hominum*]. Omnis bono habet per se ius innatum, personale et inviolabile matrimonium legitime ineundi. Potest tamen obstare, absolute vel relative, perpetuo vel ad tempus, aliquod legitimum impedimentum.[1] Aliquando vero quidam propter rationes varias, v. gr. medicas, eugeneticas, oeconomicas, sociales adhortandi sunt, ne contrahant matrimonium, nisi rationes praevalentes ordinis personalis et moralis, aliis quidem rationibus inferioris momenti non obstantibus, suadeant ut etiam illi matrimonium ineant vel eo utantur.[2] Itidem nulla privata vel publica auctoritate homo, naturaliter capax, indebitis limitibus et conditionibus praematrimonialibus vi iuris a matrimonio ineundo impediri potest.[3] His iuribus salvis, uniuscuiusque officium est se etiam in iis, quae matrimonium praecedunt, prudenter, iuste casteque gerere.[4] Hac de causa moraliter improbanda sunt imprudentia sponsalia, alterius partis dolosae deceptiones, et illicitae libertates sexuales inter futuros sponsos, etiam ad matrimonium securius ineundum.[5] Non enim, monente Apostolo (cf. Rom. 3, 8), facienda sunt mala ut eveniant bona. Summi momenti autem est ad matrimonium recta atque christiana educatio et diligens cum aptis instructionibus praeparatio, in spiritu castitatis, caritatis et sacrificii, adiuvantibus varii generis mediis cum naturalibus, tum maxime supernaturalibus, vitatis naturalismi erroribus.[6] In ipsa denique nuptiarum celebratione officium grave est consensum requisitum legitime exprimere, vetita quacumque simulatione seu profanatione.

16. [*Iura et obligationes quoad bonum prolis*]. Ex ordine divinitus constituto, circa matrimonii naturam, proprietates et fines, clare patet, Deum ipsum et Christum illud ordinavisse ad quaedam bona consequenda. Quae quidem bona veluti in summam collegit S. Augustinus hisce verbis: « Haec omnia bona sunt, propter quae nuptiae bonae sunt: proles, fides, sacramentum ».[7] Circa ista tria bona divinitus data sunt iura et obligationes, a coniugibus

debite servanda; et inter ea, attento fine, ob quem matrimonium a Deo institutum est, bonum prolis primum locum tenet.[8] Ideoque oportet proles amanter suscipiatur, benigne nutriatur, religiose educetur, ut nervose dicit idem S. Augustinus; [9] eademque, ut saepenumero monet S. Scriptura, tamquam verum bonum, benedictio caelestis donumque Dei fideliter agnoscatur.[10] Quod attinet ad ipsum procreandi actum, qui, utpote a Deo ordinatus, per se legitimus et bonus est,[11] ius et officium coniugum est, in modo agendi ea servare quae sunt secundum naturam.[12] Quare etiam in matrimonio legitime inito desiderium per se tam laudabile habendi prolem ex proprio coniugio, non licitam efficit fecundationem, quam vocant artificialem: non autem prohibet artificiale adiumentum actus coniugalis.[13] Similiter omnes modi vel artes, quibus in usu coniugii directe, de industria humana, impeditur procreatio prolis, ut intrinsece et graviter mala haberi debent.[14] Onanismus coniugalis formalisque ad eundem cooperatio semper graviter prohibentur.[15] Quoad amplexum, qui reservatus audit, pastores et fideles, se gerant iuxta doctrinam et decreta S. Sedis.[16] Ad prolem conservandam quod attinet, coniuges grave officium habent vitandi quamcumque, sive ut finem sive ut medium, intentam prolis occisionem,[17] quamvis peragatur per abortum therapeuticum procurata.[18] Illicitum quoque est post actum coniugalem positum, processum conceptionis quocumque gradu obtentum interrumpere,[19] vel fetus nondum nati directam destructionem operari: qua quidem agendi ratione etiam peccatur contra grave praeceptum Dei.

17. [*Iura, obligationes et virtutes quoad bonum fidei*]. Coniugum quoque est sancte servare et promovere bonum fidei, quod importat praeter cetera coniugii unitatem et castam coniugum fidelitatem, et christianum inter coniuges amorem.[20] Exigit autem casta fidelitas ab utroque coniuge, etiam iustitiae titulo, ut serventur et reddantur iura sibi invicem in contrahendo matrimonio tradita. Quaevis igitur adulterina relatio absolute est ab utroque coniuge vitanda. Nam a peccato adulterii non excusat adulterium alterius coniugis, nec eiusdem silentium vel consensus, vel suorum iurium renuntiatio,[21] vel infidelitas solis actibus internis commissa (cf. Mt. 5, 28). Insuper casta fidelitas exigit ut in debito mutuo reddendo nullo modo agatur contra legem Dei, etiamsi id actus vere heroicos imponat. Quos tamen actus coniuges, iuvante Dei gratia, praestare possunt. Deus enim impossibilia non

iubet, sed iubendo monet et facere quod possis et petere quod non possis, et adiuvat ut possis, cum Deus id recte petentibus non deneget, nec patiatur nos, supra id quod possumus, tentari (cf. 1 Cor. 10, 13).[22]

18. [*De caritate coniugali*]. Supra autem omnia iura, officia et virtutes, proprium principatum tenens,[23] splendet caritas, quae etiam in vita coniugali alias leges supponit et implet, immo complet et elevat, monente Apostolo: « Viri diligite uxores vestras, sicut et Christus dilexit Ecclesiam » (Eph. 5, 25). Quapropter amor christianus coniugalis non tantum excellat oportet gloriosis insignibus caritatis, ab Apostolo exaltatis (cf. 1 Cor. 13, 4-7), sed quantum fieri potest imitari debet suo modo amorem Christi erga Ecclesiam (cf. Eph. 5, 25 ss.), sanguine acquisitam (Act. 20, 28). Est igitur caritas amoris coniugalis perfectio [24] ac plenitudo: nam etiam de statu matrimoniali valet verbum Dei: plenitudinem legis esse dilectionem (cf. Rom. 13, 10). Ne tamen consensus nuptialis dicatur invalidus, si de facto amor coniugalis deficit; [25] nec amoris perfectio potius quam in divinae voluntatis ex toto corde observantia ponenda est in quadam animae mollitie, a nonnullis proclamata veluti basis vitae cuiusdam spiritualis solis coniugibus propriae; [26] absit denique, ut restringatur ad quasdam sensuales et caecas inclinationes: sed animo et opere coniuges, in Deo et propter Deum, se invicem ament oportet.[27]

19. [*Obligationes quoad bonum sacramenti*]. Bonum sacramenti « quo denotatur et vinculi indissolubilitas et contractus in efficax gratiae signum per Christum facta elatio atque consecratio » [28] sub proprio aspectu est praecellens [29] atque etiam gravia importat munera. Imprimis grave officium christifidelium est, ne seposito connubio religioso ab Ecclesia praescripto, solo « matrimonio civili » se iungant, quo actu iuridico hoc solo sensu coniuges ab auctoritate civili declarantur, quatenus in foro status civilis instruuntur iuribus oneribusque mere civilibus. Sciant fideles ex unione sola et mere civili, quae contradicit legibus irritantibus Ecclesiae, nullum sibi exsurgere coram Deo validum vinculum coniugale vel Sacramentum. Hac de causa dolose atque invalide contra leges Ecclesiae coniuncti iure merito ut publici peccatores habentur, atque Ecclesia ius habet filios suos errantes publice ut tales declarandi eosque poenis canonicis afficiendi.[30]

20. [*De divortio civili*]. Graviter prohibentur coniuges quominus petant divortium, quod vocant civile, veluti proprie dictam dissolutionem, ac si ipsum validum vinculum coram Deo acceptum ab auctoritate civili posset dissolvi; immo neque aliis licitum est directe et formaliter ad tale divortium civile cooperari. Nullo enim in casu et nulla ratione, etsi non raro gravi et dolorosa, fidelibus licet, permanente sacro vinculo, dimittere uxorem ad accipiendam aliam, ut clare docet ipse Dominus (Mc. 10, 11), quamvis nonnumquam hoc invalide concedat civilis auctoritas. Aliquando vero ipsum « divortium civile », salvo tamen vinculo et non contradicente auctoritate ecclesiastica, peti potest. Nec illa, quae vocatur simplex separatio facienda est leviter, sine iusta, gravi, proportionata causa.[31]

21. [*De matrimoniis mixtis*]. Ubi matrimonium inter duos catholicos sine extraordinariis difficultatibus contrahi potest, bonum religionis plerumque exigit, ut viri et mulieres catholici vitent matrimonia quae mixta dicuntur, maxime cum infidelibus. Sed etiam fidelium est, iuxta prudentiae et aliarum virtutum dictamina, vitare matrimonium cum illis, qui Deo vel religioni adversantur [32] vel cum illis qui nomine non vita sunt catholici. Licet Ecclesia sua potestate utendo mixta matrimonia permittat, tamen pars catholica, ipsa dictante lege divina, in matrimonio mixto sibi concesso vitare debet pericula fidei et indifferentismum, sedulo semper incumbere in catholicam prolis educationem, atque amanter et prudenter conari coniugem ad veritatem catholicam perducere.[33] Pastores autem specialem curam habeant eorum, qui matrimonio mixto iuncti sunt. Scit quidem S. Synodus matrimonia mixta in nonnullis locis vitari non posse, sed ex hoc facto quod alicubi contingere potest ne deducantur falsa principia vel periculosa incitamenta.[34]

22. [*Errores reprobantur*]. S. Synodi est severe damnare illud quod vocant « matrimonium ad tempus » vel « ad experimentum » vel « amicale ».[35] Reiicit insuper, ut homine atque maxime ut christiano indignas, instructiones illas, quibus variis artificiis, veri nominis hedonismus in ipso sacro ac sancto coniugio propagatur.[36] Reprobat theorias, quibus ut licita retinetur coniugibus fidei coniugalis violatio, sive cum amor mutuus inter coniuges deficit sive cum sexualitatis impetus intra limites matrimonii monogamici coarctari non posse falso putatur.[37]. Erroneum

quoque est asserere ipsam auctoritatem civilem nullo in casu gaudere potestate puniendi, et quidem per se aequali poena cum viros, tum mulieres adulteros.[38] Increpat autem illos qui autumant, et quidem sub specie boni Ecclesiae, universaliter et per se loquendo coniugia mixta potius esse promovenda quam toleranda. Erronea quoque est sententia, quae tenet, ex solo defectu amoris matrimonium ut invalidum declarari vel solvi posse.[39] Severissime denique condemnat S. Synodus illum quem vocant « amorem liberum », quo etiam falso praetextu inter homines construendi novam fraternitatem et societatem, contra ordinem divinum peccatur atque letale vulnus infligitur non solum matrimonio, sed etiam familiae et societati.

NOTAE

[1] Leo XIII, Litt. Encycl. *Arcanum divinae sapientiae,* 10 febr. 1880: Acta Leonis XIII, t. II, pp. 10-40.

Pius XI, Litt. Encycl. *Casti connubii,* 31 dec. 1930: AAS 22 (1930) pp. 539-592, passim.

Pius XII, *Allocutio,* 3 oct. 1941: AAS 33 (1941) p. 422: « E in primo luogo, se si considera il *diritto al matrimonio,* i Nostri gloriosi Predecessori Leone XIII e Pio XI insegnarono già, che "niuna legge umana può togliere all'uomo il *diritto naturale e primitivo del coniugio* ". Tale diritto invero, poichè fu dato all'uomo *immediatamente* dall'Autore della natura, supremo Legislatore, non può essere ad alcuno negato, se non si provi che egli, o vi abbia liberamente rinunziato o sia incapace di contrarre matrimonio per difetto di mente o di corpo. Ma, perchè nei casi particolari il matrimonio da contrarre venga impedito o già contratto sia dichiarato nullo, è necessario che questa incapacità antecedente e perpetua consti non soltanto in modo dubbio o probabile, ma con morale certezza; e in tale condizione di certezza, nè il matrimonio si può permettere, nè già celebrato può dirsi valido ».

[2] Pius XI, Litt. Encycl. *Casti connubii*: AAS 22 (1930) p. 565: « Et fas profecto non est homines, matrimonii ceteroquin capaces, quos, adhibita etiam omni cura et diligentia, nonnisi mancam genituros esse prolem conicitur, ob eam causam gravi culpa onerare si coniugium contrahant, quamquam saepe matrimonium iis dissuandendum est ».

Pius XII, *Allocutio,* 7 sept. 1953: *Discorsi e Radiomessaggi,* t. 15, p. 265: « Certainement, on a raison, et dans la plupart des cas le devoir, de faire remarquer à ceux qui sont certainement porteurs d'une hérédité très chargée, quel fardeau ils sont sur le point de s'imposer à eux-mêmes, au conjoint et à leur descendance; ce fardeau deviendra peut-être intolérable. Mais déconseiller n'est pas interdire. Il peut y avoir d'autres motifs, surtout moraux et d'ordre personnel, qui l'emportent tellement qu'ils autorisent à contracter et à user du mariage même dans les circonstances indiquées ».

[3] Pius XI, Litt. Encycl. *Casti connubii*: AAS 22 (1930) p. 564 s.

Pius XII, *Allocutio,* 7 sept. 1953, l. c., p. 264 s.: « Un autre chemin conduit au même but: l'interdiction du mariage ou son impossibilité physique par l'internement de ceux dont l'hérédité est tarée sont également à rejeter. L'objectif poursuivi est bon en soi, mais le moyen de l'obtenir lèse le droit personnel à contracter et à user du mariage. Quand le porteur d'une tare héréditaire n'est pas apte à se conduire humainement, ni par conséquent à contracter mariage, ou lorsque plus tard il est devenu incapable de revendiquer par un acte libre le droit acquis par un mariage valide, on peut l'empêcher d'une manière licite de procréer une nouvelle vie. Hors de ces cas, l'interdiction du mariage et des rapports matrimoniaux pour des motifs biologiques, génétiques et eugéniques est une injustice, quel que soit celui qui porte cette interdiction, un particulier ou les pouvoirs publics ».

[4] Pius XI, Litt. Encycl. *Casti connubii*: AAS 22 (1930) p. 585. Implicite hic improbantur illi moderni sed imprudentes modi inveniendi coniugem per sic dictam « Agenzie matrimoniali » non tamen *per se,* sed quatenus aliqua virtus christiana in illis modis laeditur.

[5] *Prima Romana Synodus,* 1960, art. 495, § 2.

[6] Pius XI, Litt. Encycl. *Casti connubii,* l. c.; S. C. S. Officii, *Decretum,* 21 martii 1931: AAS 23 (1931) p. 118.

Pius XII, *Allocutio ad parochos,* 22 febr. 1944: AAS 36 (1944) pp. 69-87; *Allocutio,* 18 sept. 1951: *Discorsi e Radiomessaggi,* t. 13, pp. 241-245; *Allocutio,* 19 martii 1953: *ibid.,* t. 15, pp. 9-17; *Allocutio,* 19 apr. 1953: *ibid.,* pp. 95-98; *Allocutio,* 8 sept. 1953: *ibid.,* pp. 269-272.

Prima Romana Synodus, 1960, art. 494.

[7] S. Augustinus, *De bono coniugali,* 24, 32: PL 40, 394: « Haec omnia bona sunt, propter quae nuptiae bona sunt: proles, fides, sacramentum »: cf. Pius XI, Litt. Encycl. *Casti connubii*: AAS 22 (1930) p. 543.

[8] Cf. Gen. 1, 28; I Tim. 5, 14.

Pius XI, Litt. Encycl. *Casti connubii,* l. c .: Denz. 2228: « Itaque primum inter matrimonii bona locum tenet proles ». Cf. etiam *Catechismus Romanus,* De matrim. Sacr., c. VIII, n. 23: « Primum igitur bonum est proles... ».

[9] S. Augustinus, *De Gen. ad litt.* IX, 7, 12: PL 34, 397.

[10] Cf. Ps. 126, 3; Ps. 127, 3; Io. 16, 21; I Tim. 2, 15.

Pius XII, *Allocutio ad obstetrices,* 29 oct. 1951: AAS 43 (1951) p. 848 s.

[11] Cf. Pius XII, *Allocutio ad obstetrices,* l. c.

[12] Cf. Pius XI, Litt. Encycl. *Casti connubii,* l. c.: Denz. 2239.

Pius XII, *Allocutio ad obstetrices,* l. c.

[13] Cf. S. C. S. Officii, *Decretum,* 26 martii 1897: ASS 29 (1896-1897) p. 704.

Pius XII, *Allocutio,* 29 sept. 1949: AAS 41 (1949) pp. 557-561.

Pius XII, *Allocutio ad obstetrices,* l. c., p. 850: « ... abbiamo *formalmente* esclusa dal matrimonio la *fecondazione artificiale* ».

Pius XII, *Allocutio,* 19 maii 1956: AAS 48 (1956) p. 471: « Sur les diverses questions de morale qui se posent à propos de la fécondation artificielle, au sens ordinaire du mot, ou "insémination artificielle", Nous avons déjà exprimé Notre pensée dans un discours adressé aux médecins le 29 septembre 1949; aussi Nous renvoyons pour le détail à ce que Nous

disions alors et Nous Nous limitons ici à répéter le jugement donné pour conclure: "En ce qui touche la fécondation artificielle, non seulement il y a lieu d'être extrêmement réservé, *mais il faut absolument l'écarter*". En parlant ainsi, on ne proscrit pas nécessairement l'emploi de certains moyens artificiels destinés *uniquement* soit à faciliter l'acte naturel, soit à faire atteindre sa fin à l'acte naturel normalement accompli ».

In Constitutione, uti patet, interdicitur quaecumque fecundatio vere artificialis, ut iam fecit *Prima Synodus Romana*, art. 493, § 2. Sine addito condemnatur: ideoque non solum inter ipsos coniuges, sed a fortiori extra legitimum coniugium vel ex alio viro.

[14] Ergo in primis condemnatur omnis sterilizatio *directa* sive *perpetua* sive *temporanea*, quae operatur ad vitandam prolem: Cf. Pius XI, Litt. Encycl. *Casti connubii*: AAS 22 (1930) p. 560: « quemlibet matrimonii usum, in quo exercendo actus, de industria hominum, naturali sua vitae procreandae vi destituatur, Dei et naturae legem infringere, et eos qui tale quid commiserint gravis noxae labe commaculari ».

Pius XII, *Allocutio ad obstetrices*, 29 oct. 1951: AAS 43 (1951) p. 844. Quoad modernas artes ad tempus suspendendi facultatem generativam (scilicet irradiatione, pillulis, « drogues », etc.), verba Summi Pontificis prae oculis habenda sunt: Pius XII, *Allocutio*, 12 sept. 1958: AAS 50 (1958) pp. 734-736.

[15] Plura sunt documenta et decisiones S. Sedis quoad onanismum coniugalem:

S. Paenitentiaria Apost.: 15 nov. 1816; 23 apr. 1822; 1 febr. 1823; 8 iunii 1842; 27 maii 1847; 21 maii 1851; 2 martii 1853; 14 dec. 1876; 16 iunii 1880; 10 martii 1886; 13 nov. 1901; 2 sept. 1904; 3 apr. 1916; 3 iunii 1916: cf. quoad omnia: Fr. Hürth, *Leo XIII et Pius XI: Enc. de Matrimonio Christiano, Textus et Documenta, Ser. Theologica 25*, Romae 1953, p. 86 ss.

S. C. S. Officii, 21 maii 1851; 19 apr. 1853; 1 dec. 1922: *ibid.*, p. 87, 99, 94.

Pius XI, Litt. Encycl. *Casti connubii*: AAS 22 (1930) p. 559 ss.

Pius XII, *Allocutio ad obstetrices*, 29 oct. 1951: AAS 43 (1951) p. 842 ss.; *Allocutio*, 19 maii 1956: AAS 48 (1956) p. 469 ss.

[16] Hic prae oculis habetur illa copula reservata, quae licet non moderni temporis, sed etiam antiquitus usitata a coniugibus, hodie maxime diffunditur etiam a catholicis ore ac scriptis; immo adsunt aliqua Instituta (e. g. in Gallia « Dynam-Institut » et « L'Institut de sexologie familiale », etc.) qui methodos docent et propagant. Licet Commissio sciat de difficultate determinandi, num talis amplexus in se sit intrinsece malus, tamen Ecclesia ob periculum hedonismi diffundendi ius habet practice prohibendi quominus propagetur, sicut iam fecit *Monitum* S. C. S. Officii, 30 iunii 1952: AAS 44 (1952) p. 546.

Cf. etiam Pius XII, *Allocutio ad obstetrices*, 29 oct. 1951: AAS 43 (1951) pp. 851-853.

[17] Cf. inter alia: Pius XI, Litt. Encycl. *Casti connubii*: Denz. 2242.

[18] Cf. S. C. S. Officii, *Decretum*, 4 maii 1898: ASS 30 (1897-98) p. 704; 24 iulii 1895: ASS 28 (1895-96) p. 383 s.; 31 maii 1884: ASS 17 (1884) p. 556.

PIUS XI, Litt. Encycl. *Casti connubii,* l. c.: DENZ. 2243.

[19] Hic condemnantur omnes artes quibus processus vitalis humanus iam inceptus interrumpitur. Neque excusat probabilis sententia, qua anima rationalis tantum post aliquod tempus a conceptione infundi retinetur. Quidquid de veritate istius doctrinae, etiam a magnae auctoritatis viris retenta, remanet principium, quo numquam licet interrumpere processum vitalem humanum iam inceptum.

[20] PIUS XI, Litt. Encycl. *Casti connubii,* l. c.: DENZ. 2231 ss., 2247 s.

[21] Ex professo de condemnatione adulterii sub omnibus aspectibus: PIUS XI, Litt. Encycl. *Casti connubii,* ubi expresse etiam improbantur qui « quaecumque de fide coniugali retinenda latae fuerint poenales reipublicae leges, eas irritas esse volunt, aut certe irritandas »: AAS 22 (1930) p. 566.

Cf. S. C. S. OFFICII, *Decretum,* 4 martii 1676, prop. 50: DENZ. 1200: « Copula cum coniugata, consentiente marito, non est adulterium ».

Cf. etiam: *Prima Romana Synodus,* 1960, art. 492, § 2: « Coniugalis fides est *utrique* coniugii ius et officium sacrum ». Non raro putatur adulterium esse reprehensibile tantum in muliere.

[22] CONC. TRID., Sess. VI, Decr. *De iustif.,* c. 11: DENZ. 804 et Sess. XXIV, Doctr. *De sacr. matrimonii,* can. 9: DENZ. 979.

S. AUGUSTINUS, *De natura et Gratia,* c. 43, n. 50: PL 44, 271.

PIUS XII, *Allocutio,* 20 aug. 1941: *Discorsi e Radiomessaggi,* t. III, p. 184: « Allorchè i Nostri Predecessori di venerata memoria, e particolarmente il Sommo Pontefice Pio XI nella Lettera Enciclica *Casti connubii,* hanno richiamato e ricordato *le sante ed ineluttabili leggi della vita matrimoniale, ponderavano e si rendevano perfettamente conto che in non pochi casi agli sposi cristiani si richiede un vero eroismo per osservarle inviolabilmente* ».

PIUS XII, *Allocutio ad obstetrices,* 29 oct. 1951: AAS 43 (1951) p. 846 s., ubi denuo agit de possibilitate et de gratia.

[23] Cf. PIUS XI, Litt. Encycl. *Casti connubii*: DENZ. 2232.

[24] Multi hodie confundunt *amorem* coniugalem *naturalem* cum *caritate* coniugali, quae est ordinis supernaturalis. Unde Constitutio sermonem facit de caritate. Gratia perficit amorem ipsum coniugalem iuxta doctrinam CONC. TRID., Sess. XXIV, Doctr. *De sacr. matrimonii*: DENZ. 969.

PIUS XII, *Allocutio* 29 ian. 1941: *Discorsi e Radiomessaggi,* t. II, p. 384: « Un'affezione mutua, nata nella sola inclinazione che vi porta l'uno verso l'altra, o anche nella mera compiacenza per i doni umani che scoprite con tanto appagamento l'uno nell'altra; una tale affezione, per quanto bella e profonda si riveli e riecheggi nella intimità dei fidi colloqui di sposi novelli, non è mai che basti; nè varrebbe a pienamente comporre quell'unione delle vostre anime, quale l'ha intesa e bramata l'amorosa Provvidenza di Dio nel condurvi l'uno verso l'altra. *Soltanto la carità soprannaturale, vincolo di amicizia fra Dio e l'uomo,* può stringere nodi incrollabili a tutte le scosse, a tutte le vicissitudini, a tutte le prove inevitabili durante una lunga vita a due... ».

Et in eodem sensu iam LEO XIII, Litt. Encycl. *Arcanum divinae sapientiae*: Acta Leonis XIII, t. II, p. 16: « Iamvero Apostolis magistris accepta referenda sunt, quae sancti Patres nostri, Concilia et universalis Ecclesiae traditio semper docuerunt, nimirum Christum Dominum ad sacra-

menti dignitatem evexisse matrimonium... atque in eo, *ad exemplar mystici connubii sui cum Ecclesia mire conformato, et amorem qui est naturae consentaneus perfecisse,* et viri et mulieris individuam suapte natura societatem *divinae caritatis* vinculo validius coniunxisse ».

[25] Reprobatur hic sententia, qua amor coniugalis dicitur *obiectum* proprium consensus matrimonialis, qua talis. Cum e contra solum *ius* ad actus per se aptos ad prolis generationem, utpote obiectivum, non vero amor coniugalis, exsistere potest per se « etiam non considerato qualiter ab agente fiat » ut dicit S. THOMAS (*Summa Theol.,* II-II, q. 57, a. 1). Attamen non negatur, amorem coniugalem, perfectus caritate supernaturali, esse legem quae debet totam vitam coniugalem christiane pervadere. Alius error adest, qui statuit amorem coniugalem uti finem primarium matrimonii; qui quidem error improbatur circa finem Constitutionis.

[26] Habetur prae oculis quaedam falsa « spiritualitas coniugalis » et quaedam falsa opinio de amore coniugali, in quibus praescinditur a legibus, ut iam monuit agens contra sic dictam « moralem novam » PIUS XII, *Nuntius radioph.* 23 martii 1952: AAS 44 (1952) p. 270 ss. et 18 apr. 1952: *Discorsi e Radiomessaggi,* t. XIV, p. 71 ss.

Iam antea PIUS XI, Litt. Encycl. *Casti connubii*: AAS 22 (1930) p. 583: « Quidquid tandem verbo et scripto asseri et propagari velit, firmiter constanterque coniugibus sanctum ac sollemne esto: in omnibus quae ad matrimonium pertinent, sine ulla haesitatione *Dei mandatis stare se velle*: *mutuo caritatis auxilio semper praestando,* castitatis fide servanda, vinculi firmitate numquam violanda, *iuribus per coniugium acquisitis non nisi christiane semper et moderate adhibendis, primo praesertim coniugii tempore,* ut, si quando postea rerum adiuncta continentiam postularint, uterque iam assuetus continere, faciliore negotio, se queat ».

[27] Cf. PIUS XI, Litt. Encycl. *Casti connubii*: DENZ. 2232, cui adde: PIUS XII, *Allocutio,* 29 oct. 1951: AAS 43 (1951) p. 852 s.: « Al presente... si suole sostenere, con le parole e con gli scritti (anche da parte di alcuni cattolici) la necessaria autonomia, il proprio fine e il proprio valore della sessualità e della sua attuazione, indipendente dallo scopo della procreazione di una nuova vita... Non si vorrebbe ammettere altro freno nel modo di soddisfare l'istinto che l'osservare l'essenza dell'atto istintivo... Questo edonismo anticristiano troppo spesso non si arrossisce di erigerlo a dottrina, inculcando la brama di rendere sempre più intenso il godimento nella preparazione e nella attuazione della unione coniugale; come se nei rapporti coniugali tutta la legge morale si riducesse al regolare compimento dell'atto stesso, e come se tutto il resto, in qualunque modo fatto, rimanga giustificato dalla *effusione del reciproco affetto, santificato dal sacramento del matrimonio, meritevole di lode e di mercede dinnanzi a Dio e alla coscienza.* Della dignità dell'uomo e della dignità del cristiano, che mettono un freno agli eccessi della sensualità, non si ha cura. *Ebbene, no.* La gravità e la santità della legge morale cristiana non ammettono una sfrenata soddisfazione dell'istinto sessuale e di tendere così soltanto al piacere e al godimento; essa non permette all'uomo ragionevole di lasciarsi dominare sino a tal punto, nè quanto alla sostanza, nè quanto alle circostanze dell'atto. Si vorrebbe da alcuni addurre che la felicità nel matrimonio è in ragione diretta al reciproco godimento nei rapporti coniugali. No: la feli-

cità nel matrimonio è invece in ragione diretta del vicendevole rispetto fra i coniugi, anche nelle loro intime relazioni; non già quasi che essi giudichino immorale e rifiutino quel che la natura offre e il Creatore ha donato, ma perchè questo rispetto, e la mutua stima che esso ingenera, è uno dei più validi elementi di un *amore puro,* e *per ciò stesso tanto più tenero* ».

[28] Cf. Pius XI, Litt. Encycl. *Casti connubii*: Denz. 2234.

[29] Cf. Pius XI, Litt. Encycl. *Casti connubii*: AAS 22 (1930) p. 569: « Sed sicut haec bona tertium, quod sacramenti est, longe antecellit, ita nil mirum, quod hanc imprimis excellentiam multo acrius videmus ab iisdem oppugnari »; cf. etiam pp. 550-553.

[30] Quoad matrimonium civile iam in Conc. Vat. I parati erant aliqui canones: cf. Mansi 53, 721, 718 (n. 16), 752.

De hac re innumera sunt documenta magisterii Ecclesiae: cf. inter alia:

Instructio S. C. de Disciplina Sacramentorum: AAS 21 (1929) p. 352 et *Prima Romana Synodus,* 1960, art. 496, § 2: « Itali fideles noverint, si "forte civiliter contrahere ausi fuerint, quamvis animus ipsis sit celebrandi postea religiosum matrimonium, se pro publicis peccatoribus habitum iri, et parochum ad normam can. 1066 se gessurum " ».

In aliquibus tamen regionibus matrimonium civile imponitur ut praecedat matrimonio religioso. In his casibus evidenter satis est ut fideles faciant quod possint.

[31] Doctrina contra divortium civile innumeris continetur documentis Ecclesiae, quae unusquisque facile sibi comparare potest.

Quoad iustam causam in separatione considerandam sic scribit *Catechismus Romanus,* De matrim. Sacr., n. 20: « Neque enim sancta Ecclesia viro et uxori permittit, ut sine *gravioribus causis* alter ab altero discedat ».

[32] Etiam quoad matrimonium mixtum, in Conc. Vat. I doctrina et canon parata erant: Mansi 53, 721, 754 s.

Cf. S. C. S. Officii, *Decretum,* 1 iul. 1949: AAS 41 (1949) p. 334, et *Declaratio,* 11 aug. 1949: AAS 41 (1949) p. 427 s.

[33] Benedictus XIV, Litt. Encycl. *Magnae nobis,* 29 iunii 1748: *Bullarium,* t. II, Romae 1754, p. 247 ss.

Clemens XIII, Litt. Apost. *Quantopere,* 16 nov. 1763: *Bullarii Rom. Continuatio,* t. II Pont. Clem. XIII, Romae 1837, p. 425 ss.

Pius VI, Litt. *Exsequendo nunc,* 13 iulii 1782: *CIC Fontes,* Vol. II, p. 655 ss.

Pius VIII, Litt. Apost. *Litteris altero,* 25 martii 1830: *CIC Fontes,* Vol. II, p. 733 ss.

Gregorius XVI, Litt. Encycl. *Summo iugiter,* 27 maii 1832: Acta Gregorii Papae XVI, Vol. I, Romae 1901, p. 140 ss.; Litt. Encycl. *Commissum divinitus,* 17 maii 1835: *ibid.,* Vol. II, Romae 1901, p. 32 ss.; Breve *Non sine gravi,* 23 maii 1846: *ibid.,* Vol. III, Romae 1902, p. 537 s.; Litt. Apost. *Quas vestro,* 30 apr. 1841: *ibid.,* Vol. III, Romae 1902, p. 122 ss.

Leo XIII, Litt. Encycl. *Arcanum divinae,* 10 febr. 1880: Acta Leonis XIII, t. II, p. 10 ss.; *Constanti Hungarorum,* 2 sept. 1893: *ibid.,*

t. XIII, p. 268 ss.; Litt. *Quam religiosa,* 16 aug. 1898: *ibid.,* t. XVIII, p. 140 ss.

PIUS XI, Litt. Encycl. *Casti connubii*: AAS 22 (1930), p. 539 ss.

PIUS XII, Litt. Encycl. *Sertum laetitiae,* 1 nov. 1939: AAS 31 (1939) p. 635 ss.

CIC, cann. 1060-1066.

[34] PIUS VII, Breve *Etsi Fraternitatis,* 8 oct. 1803: *CIC Fontes,* t. II, p. 718: « Atque horum primum est, Catholicorum cum haereticis connubia Ecclesiam catholicam tamquam illicita, perniciosa et detestabilia perpetuo interdixisse et reprobasse, quod innumeris possemus Conciliorum, Summorumque Pontificum decretis demonstrare... Et licet in quibusdam regionibus propter locorum et temporum difficultatem eadem connubia *tolerari* contingat, id quidem ad eam referendum est aequanimitatem, quae *nulla ratione approbationis et consensus cuiuspiam loco habenda sit,* sed merae *patientiae,* quam ad maiora vitanda mala affert necessitas, non voluntas... », coll. pluribus aliis documentis, maxime enumeratis in nota ad DENZ. 1499 et in nota ad CIC, can. 1060. Quod ad canones 10 et 31 CONC. LAODICEN. attinet (MANSI II, 565 et 570), observetur eos intellegendos esse in luce totius doctrinae Concilii, quod ne permittit quidem, ut fideles cum haereticis et schismaticis orent.

[35] PIUS XI, Litt. Encycl. *Casti connubii*: AAS 22 (1930) p. 558 s.: « Hisce principiis innixi, quidam eo devenerunt, ut nova effingerent coniunctionum genera, ad praesentes hominum ac temporum rationes, ut opinantur, accommodata, quae totidem novas matrimonii species esse volunt: aliud ad *tempus,* aliud ad *experimentum,* aliud *amicale* quod plenam matrimonii licentiam omniaque iura sibi vindicat, dempto tamen indissolubili vinculi et prole exclusa, nisi partes suam vitae communionem et consuetudinem in pleni iuris matrimonium deinde converterint ».

[36] Hic habetur prae oculis vulgatus liber *Il matrimonio perfetto* auctoris VAN DE VELDE in Indicem librorum prohibitorum relatus; et condemnatur etiam modus quo in pelliculis ipsa sanctitas matrimonii profanatur publice.

[37] Cf. PIUS XI, Litt. Encycl. *Casti connubii,* ubi isti errores expresse damnantur.

[38] Hic non agitur particularibus quaestionibus vel erroribus circa delictum adulterii eiusque punitionem iuxta leges civiles. Sed tantum quoddam principium generale improbatur.

[39] De isto « libero amore » etiam hodie continuo Ecclesiae adversarii sermonem faciunt. Quare ista divulgata opinio tandem explicite est damnanda

Caput 3

DE ORDINE FAMILIAE CHRISTIANAE DIVINITUS CONSTITUTO

23. [*Origo et dignitas familiae christianae*]. Familia ex ipso ordine divino parentibus et prole constituitur, et quidem, ex legitimo matrimonio,[1] quo deficiente per se neque dari potest, coram Deo et Ecclesia, aliqua legitima familia. Proles tamen illegitima possidet iura et officia, quae obveniunt ex ipso procreationis facto. Origine, natura sua et fine, familia, sicut matrimonium, est sacra et pro christianis sancta,[2] qua sanctitate familia christiana prae aliis splendescit. Secundum igitur ordinem divinum, in ipsa regnare debent gratia et virtutes, atque in primis caritas, quemadmodum contigit in sanctissima nazarethana familia, quae est omnis familiae christianae perfectissimum exemplar.[3]

24. [*Familia ut vera societas*]. Attento eodem ordine divino, familia vera societas est, alias societates naturales per se antecedens; [4] licet ab his, ut proprios suos fines reapse consequi valeat, iuvari et promoveri possit ac debeat. Immo familia est, et usque ad finem saeculorum erit, societas cuique homini, in quocumque ordine sociali, necessaria et inviolabilis, aliarum societatum principium et praesuppositum, propria unitate spirituali et morali, iuridica atque oeconomica praedita.[5] Proprietates igitur et bona quibus matrimonium ornatur, praesertim unitas, indissolubilitas et casta fidelitas utriusque coniugis, etiam in tutamen et bonum totius familiae a Deo data sunt.[6]

25. [*Auctoritas in societate domestica*]. Familia utpote ordinatus convictus, non potest esse sine propria auctoritate,[7] quae ita est intelligenda, ut bonum aliorum membrorum procuret, secundum illud Mt. 23, 11: « Qui maior est vestrum, erit minister vester ». Etsi vir et mulier tamquam personae humanae eiusdem dignitatis sunt coram Deo et plena iurium aequalitate gaudent in iis quae constituunt contractus matrimonialis essentiam: tamen vir naturaliter praeest toti familiae,[8] uxori nempe, ut sociae peculiariter honorandae et diligendae, liberis autem qui enutrien-

di et educandi sunt. Qui naturalis primatus in uxorem confirmatus et elevatus est per sacramentum matrimonii,[9] docente Apostolo: « Mulieres viris suis subditae sint sicut Domino; quoniam vir caput est mulieris, sicut Christus caput est Ecclesiae. ... Sicut Ecclesia subiecta est Christo, ita et mulieres viris suis in omnibus » (Eph. 5, 22-24). Quamvis igitur mulier subiecta sit viro, tamen ut mater propriam etiam habet in filios auctoritatem, patris auctoritati subordinatam. Immo vices viri in gerenda familia uxor habet si forte ille officio suo satisfacere non possit.[10] Sequitur ut filii in parentum potestate sint (cf. 1 Tim. 3, 4), quousque et ipsi sui iuris fiant.[11] Insuper mulier in familia est velut cor, propriis distinctisque dotata qualitatibus et muneribus, ut suaviter et efficaciter disponat omnia ad totius convictus domestici bonum.[12] Hac de causa uxor a viro non veluti ancilla habenda est, quae sit quibuslibet mariti placitis subiecta; sed mulier socia viri in procreatione, etiam socia in prolis educatione esse debet et viro adiumentum, ut voluit Deus iam ab initio (cf. Gen. 2, 18), in caritate et sanctificatione.[13] Ecclesia autem, memor doctrinae Apostoli, qui docet coram Deo non esse masculum neque feminam, sed omnes baptizatos esse unum in Christo Iesu (cf. Gal. 3, 28), reiecit et reiicit ideas falsas, quibus mulier describitur veluti maturo deficiens iudicio, vel suorum actuum dominii incapax, vel ad iura sua exercenda non satis instructa.[14] Viri ergo in uxorem auctoritas informari atque temperari debet virtutibus tum naturalibus tum supernaturalibus, praesertim amore coniugali secundum divinum mandatum: « Viri diligite uxores vestras, sicut et Christus dilexit Ecclesiam et se ipsum tradidit pro ea » (Eph. 5, 25). Ut autem utriusque genitoris in prolem auctoritas ea moderatione exerceatur sine qua educationis uberior fructus sperari nequit, parentibus et peculiariter patri dictum est: « Nolite ad indignationem provocare filios vestros, ut non pusillo animo fiant » (Col. 3, 21).[15] Sint fortes et suaves: si vero mites fuerint, Deus eos docebit vias suas (Ps. 24, 9), ut et ipsi filios conducere valeant in via Domini. Sicut autem auctoritas patris amore informari oportet, sic oboedientia uxoris filiorumque sit etiam amoris obsequium.

26. [*Quidam errores improbantur*]. Erroneum igitur est divinam familiae originem negare vel ordinationem in ipsa a Deo positam subvertere, vel ordinis divini et Ecclesiae regimini et influxui illam subducere. Atque ideo haec S. Synodus dum iura

mulieris defendit, reprobat tamen illam malam emancipationis formam qua eiusdem mulieris, sive ut filiae sive ut uxoris sive ut matris, propria natura, functio et munus deturpantur, falsa quadam aequalitatis cum viro opinione inducta.[16] Nec approbat eam agendi rationem, qua quidam, immo vel ipsa auctoritas civilis, in detrimentum etiam boni familiaris, naturales viri et mulieris distinctas qualitates et munera vel negant, vel parvipendunt, vel, quod peius est, practice destruunt, falsa quadam libertatis exaltatione moti.[17]

NOTAE

[1] Cf. Leo XIII, Epist. *Ci siamo,* 1 iun. 1879: Leonis XIII P. M. Acta, I, pp. 237-238.

Id., Litt. Encycl. *Arcanum divinae sapientiae,* 10 febr. 1880: ASS 12 (1879-80) p. 391.

Id., Epist. *Il divisamento,* 8 febr. 1893: Leonis XIII P. M. Acta, XIII, pp. 37-38;

Id., *Allocutio in Consistorio,* 18 mart. 1895: Leonis XIII P. M. Acta, XV, pp. 74-75.

Pius XII, *Allocutio ad sponsos,* 12 iul. 1939: *Discorsi e Radiomessaggi,* I, p. 247.

[2] Cf. Leo XIII (in documentis supra notatis).

Pius XI, Litt. Encycl. *Ubi arcano,* 23 dec. 1922: AAS 14 (1922) p. 678.

Id., Litt. Encycl. *Casti connubii,* 31 dec. 1930: AAS 22 (1930) pp. 539 ss., 583-584, 590.

[3] Leo XIII, Epist. Apost. *Neminem fugit,* 14 ian. 1891: Leonis XIII P. M. Acta, XII, p. 149.

Pius XI, Litt. Encycl. *Ubi arcano*: AAS 14 (1922) p. 690.

[4] Leo XIII, Litt. Encycl. *Rerum Novarum,* 15 maii 1891: Leonis XIII P. M. Acta, XI, p. 104: « En igitur familia seu societas domestica, perparva illa quidem, sed *vera societas,* eademque omni civitate *antiquior;* cui propterea sua quaedam iura officiaque necesse est, quae minime pendeant a republica ».

Pius XI, Litt. Encycl. *Divini illius Magistri,* 31 dec. 1929: AAS 22 (1930), pp. 52-53.

[5] Pius XII, *Allocutio,* 21 nov. 1953: *Discorsi e Radiomessaggi,* XV, p. 477: « Essa [la Chiesa] non può cessare di ammonire e di ricordare che, secondo la volontà del Creatore e l'ordine naturale da lui stabilito, la famiglia dev'essere un'unità *spirituale e morale, giuridica ed economica...* ».

[6] Cf. Pius XII, Litt. Encycl. *Sertum laetitiae,* 1 nov. 1939: AAS 31 (1939) p. 640.

Leo XIII, Litt. Encycl. *Immortale Dei,* 1 nov. 1885: Leonis XIII P. M. Acta, V, p. 129.

Id., Litt. Encycl. *Caritatis,* 19 mart. 1894: *ibid.,* XIV.

ID., Litt. Encycl. *Longinqua oceani,* 6 ian. 1895: *ibid.,* XV, p. 15.
PIUS XI, Litt. Encycl. *Casti connubii*: AAS 22 (1930) pp. 553-554.

[7] LEO XIII, Litt. Encycl. *Rerum novarum*: Leonis XIII P. M. Acta, XI, p. 105: « Quemadmodum civitas, eodem modo familia, ut memoravimus veri nominis societas est, *quae potestate propria, hoc est paterna regitur* ».

[8] LEO XIII, Litt. Encycl. *Arcanum divinae sapientiae,* 10 febr. 1880: Leonis XIII P. M. Acta, II, p. 18: « Vir est familiae princeps et caput mulieris... ».

[9] LEO XIII, Litt. Encycl. *Quod apostolici,* 28 dec. 1878: Leonis XIII P. M. Acta, I, pp. 178-179.

[10] PIUS XI, Litt. Encycl. *Casti connubii*: AAS 22 (1930) pp. 549-550: « Immo si vir officio suo defuerit, uxoris est vices eius in dirigenda familia supplere ».

[11] Hic tamen minime tanguntur quaestiones iuridicae de emancipatione legali et iuridica filiorum, quae dependet etiam a variis Statuum legislationibus.

[12] PIUS XI, Litt. Encycl. *Casti connubii*: AAS 22 (1930) p. 549: « Si enim vir est caput, mulier est cor, et sicut ille principatum tenet regiminis, haec amoris principatum sibi ut proprium vindicare potest et debet ».

[13] LEO XIII, Litt. Encycl. *Arcanum divinae sapientiae,* l. c.: « ... [mulier] subiiciatur pareatque viro, in morem non ancillae sed sociae ».

PIUS XI, Litt. Encycl. *Casti connubii,* l. c., p. 549: « ... neque obsecundare eam iubet quibuslibet viri optatis, ipsi forte rationi vel uxoris dignitati minus congruentibus... ».

[14] PIUS XI, Litt. Encycl. *Casti connubii,* l. c., p. 549: « ... nec denique uxorem aequiparandam docet personis, quae in iure minores dicuntur, quibus ob maturioris iudicii defectum vel rerum humanarum imperitiam liberum suorum iurium exercitium concedi non solet... ».

[15] LEO XIII, Litt. Encycl. *Arcanum divinae sapientiae*: Leonis XIII P. M. Acta, II, p. 18, citatur in:

PIUS XI, Litt. Encycl. *Casti connubii,* 31 dec. 1930: AAS 22 (1930) p. 550: « ... divina caritas esto perpetua moderatrix officii... ».

[16] PIUS XI, Litt. Encycl. *Casti connubii*: AAS 22 (1930) pp. 567-568, ubi ex professo et fuse error reprobatur de falsa mulieris emancipatione.

Prima Romana Synodus, 1960, art. 213, § 2.

[17] LEO XIII, Epist. *Quod apostolici,* 28 dec. 1878: Leonis XIII P. M. Acta, I, pp. 171, 178 ss.

BENEDICTUS XV, Motu proprio *Bonum sane,* 25 iul. 1920: AAS 12 (1920) p. 314.

PIUS XI, Litt. Encycl. *Divini illius Magistri,* 31 dec. 1929: AAS 22 (1930) pp. 49-86.

ID., Litt. Encycl. *Casti connubii*: AAS 22 (1930) p. 568.

Caput 4

DE IURIBUS, OBLIGATIONIBUS VIRTUTIBUS FAMILIAE CHRISTIANAE PROPRIIS

27. [*Responsabilitas parentum quoad numerum filiorum*]. Parentum reapse christianorum, hodie praesertim, veluti signum distinctivum esse debet generosus ille et ad normas virtutum christianarum conformatus agendi modus, quo circa filiorum numerum et recte sentiant et factis congruenter se gerant.[1] Minime utique ignorat S. Synodus quot et quantae difficultates, hac in re gravi coniugibus occurrere possint. Universim ideo docet e lege divina, naturali vel positiva, ad numerum filiorum in unaquaque familia habendum quod attinet, non esse universalem normam, sed in singulis casibus ponderandum esse, quid conditiones individuales, bonum totius familiae et societatis innuant, iuxta dictamina prudentiae christianae, cum aliis etiam virtutibus connexae. In suis igitur particularibus consiliis capiendis fideles ne moveantur solis considerationibus temporalibus et materialibus, sed in primis supernaturalibus, ac luce rationis et fidei ducantur.[2] Et, ut christianos decet, in ipsa numerositate prolis mensuranda, memores sint Providentiae divinae, qua omnia sapienter ordinantur. In re tam gravi caveant etiam fideles ab irrationali et caeco instinctu et a variis hedonismi formis.[3] Licitum autem est coniugibus, recte utrisque consentientibus, ex iusta causa matrimonio uti solis illis diebus, qui praevidentur infecundi.[4] Ipsa tamen usus matrimonii renuntiatio illicita coniugibus evadit si per illam, ut animadvertit ipse Apostolus (cf. 1 Cor. 7, 5), coniuges in proximum peccandi periculum versentur. Suprema vero regula esto Apostoli universale monitum: « Omnia vestra in caritate fiant » (1 Cor. 16, 14). Atque ideo valores rationesque mere medicales, eugeneticae, oeconomicae, sociales et aliae ordinis temporalis et materialis minime opponi, praeponi vel aequari possunt valoribus et rationibus altioris ordinis, scilicet religiosi et moralis.[5]

28. [*De quaestione demographica*]. Nulla obligatio restringendi prolis multiplicationem ex solo timore nimiae hominum

multitudinis absolute consideratae, seu disproportionis universalis, necessariae et definitivae inter numerum hominum viventium et quantitatem mediorum temporalium ipsis necessariorum, per se deduci potest. Theoria enim quae in hoc timore innititur a priori probari nequit, nisi negetur indoles spiritualis agentis humani, immo nisi defectus divinae Providentiae ponatur in ordine creationis ab ipso sapientissimo Deo constituto.[6] Quaedam vero iusto maior hominum multitudo relativa et temporanea, quae propter concursum variarum causarum contingentium hic vel alibi evenire potest, potius stimulare debet homines ad novas vias in bonis gignendis quaerendas et in bonis effectis recte distribuendis quam ad procreationem contra legem divinam prolis limitandam. Propagatio idearum circa necessitatem adaequationis generationis infantium ad conditiones oeconomicas continue variabiles, in res, quae ad familiam pertinent, quandam inducit aestimandi rationem, quae nimis ad utilitatem spectat, materialismum sapit ac proinde a germana domestici convictus natura prorsus est aliena.[7] Nihil sane prohibet, quominus quidam processus et quaedam transformationes sociales in ordine oeconomico, hygienico, instructionis publicae in aliisque bonis consequendis promoveantur. Valde tamen cavendum est, ne in his transformationibus socialibus, valores essentiales et ordinis superioris convictus domestici corrumpantur; sed omnino curandum ut ipsae mutationes cum legibus divinis conformiter perficiantur.[8]

29. [*Iura et officia parentum quoad prolis educationem*]. Parentum officium grave et divinitus sancitum est, praesertim verbo et exemplo prolem propriam educare non solum quoad naturalia et terrena, sed praesertim quoad supernaturalia et aeterna.[9] Unde in primis ipsi parentes, etiam ex debito officio erga ipsam prolem, curare debent ut non tantum neonati quam primum fieri potest in vita supernaturali renascantur, sed etiam ut iam a prima aetate religiose educentur praesertim quoad elementa religionis christianae rectamque observantiam legis evangelicae.[10] Ipsum enim matrimonium et familia eo quoque spectat, ut crescat corpus Ecclesiae numerusque electorum augeatur.[11] Bona naturalia et terrena parentes in filiorum educatione attendere debent, servata tamen recta valorum aestimatione et gradu.[12] Scientiae autem et artes paedagogicae sint oportet veris et christianis principiis conformes,[13] idque hac in re praesertim animadvertatur, quod homo ex una parte illuminationibus et motionibus

Spiritus Sancti illustratur et ducitur, ex altera vero parte malae concupiscentiae et aliis peccati originalis sequelis manet obnoxius.

30. [*Iura et officia filiorum*]. Filii suorum parentum re vera esse debent honor (cf. Mal. 1, 6), corona et gloria (cf. Prov. 17, 6). Oportet igitur ut filii reapse sint erga parentes oboedientes, dociles, ipsos ament non solum affective sed etiam effective seu operibus, ut non una vice monet S. Scriptura.[14] Curandum etiam ne filii in suis iuribus laedantur, praesertim cum agitur de libera proprii matrimonii electione vel de sequenda libere sua, maxime ad divinum servitium, vocatione.[15]

31. [*Munera cum aliorum tum societatis civilis erga familiam*]. Cognati quoque sive naturales sive spirituales et alii etiam qui ex munere vel officio familiis addicti sunt, adiuvare debent easdem aliquo modo sibi coniunctas, imprimis in prolis sustentatione et recta educatione. Etiam auctoritas civilis sua habet officia erga convictum domesticum. Auctoritas igitur civilis, sive nationalis sive internationalis, propriis organis et mediis, ius et officium habet servandi, defendendi et promovendi bona familiae, ipsam etiam positive iuvando, praesertim in filiorum sustentatione et educatione, iuxta exigentias boni communis.[16] Quamobrem eadem publica auctoritas curare debet ne familia deficiat vel privetur rebus sibi necessariis, etiam ad iustum et rectum sui in coetu sociali profectum; insuper ne familiae ius ad laborem, cum debito et congruo salario, contra ipsam naturalem iustitiam vel aequitatem, violetur; ne denique familia debita facultate emigrandi privetur neve eius membra iniuste separatim vivere cogantur; et generatim, ne ipsi parentes, maxime vero matres, directe vel indirecte, a facultate recte implendi propria munera prohibeantur.[17]

32. [*Familia et scholae*]. Quod ad scholas attinet, auctoritati civili iusta parentum et Ecclesiae iura laedere non licet, ut nempe filii recte et christiane etiam in scholis educentur.[18] Immo eadem auctoritas civilis familiam etiam hac in re mediis sibi congruentibus et pro viribus iuvare debet.[19] Parentum enim ius et officium est diligenter cavere, ne filii scholas vel associationes adeant in quibus vel religio vel morum integritas in proximo

periculo versetur,[20] quod saepe obtineri nequit nisi expensis, quae familiae solvere non valent.

33. [*Familia et Ecclesia*]. Familia iure divino Ecclesiae concredita est, non solum quia matrimonium, e quo legitime oritur, ad Ecclesiam primo et per se pertinet; sed etiam quia Ecclesia divinitus ius habet gravissimum illudque independens et inviolabile a quacumque potestate humana, educationem christianam impertiendi, per suos quidem magistros et scholas, non solum filiis familias sed etiam ipsis parentibus, praesertim ad ipsorum instructionem, ut christiane implendis proprii status obligationibus pares sint.[21] Hoc ius Ecclesiae proprium est cum propter suum universale magisterium, tum etiam propter suam maternitatem spiritualem in filios et parentes.[22] Nam soli Ecclesiae, per administrationem Sacramentorum ad sanctuarium conscientiae sive parentum sive filiorum nomine Christi aditus patet.[23] Ipsa igitur intimitas coniugalis vel familiaris proprios habet limites, etiam quoad ipsa familiae membra. Ex quo fit ut familia christiana talis ac tantae matris Ecclesiae evadat honorificum organon vivum atque sanctum, in aedificationem Corporis Christi.

34. [*Errores reprobantur*]. Erroneum est, immo humanae atque christianae dignitatis laesivum in ponderandis demographicis quaestionibus, hominum procreationem eorumque familiam unice in ordine ad servitium societatis civilis considerare vel eas ad modum specierum animalium tractare et sic re vera dehonestare.[24] Hac de causa S. Synodus, dum instantissime omnes hortatur ut quisque pro sua facultate familias filiorum numero oneratas efficaciter adiuvet, simul severe reprobat commendationem vel propagationem inhonestorum mediorum anticonceptionalium ad delimitandam prolem; quibus non tantum non defenditur bonum populorum, ut hodie aliquando falso putatur, sed potius corrumpitur totus ordo socialis.[25] Damnat insuper S. Synodus theorias omnes, quibus quocumque modo negantur Ecclesiae et familiae iura quoad puerorum educationem; vel quibus hac in re ius primarium auctoritati civili attribuitur; eosque gravissime improbat, qui ad leges iniquas, de matrimonio et familia ferendas, directe dant operam vel formaliter cooperantur.[26] Reiicit autem, quoad ipsam educationem iuvenum, cuiusdam moralis doctrinae placita, quibus Ecclesia diffamatur ac si in educatione morali potius quam legem libertatis et amoris foveret ex-

clusive quamdam educationem moralem unice legibus et timore innixam, negativam, contradicentem, uti aiunt, authenticae Christi doctrinae et methodo. Quae quidem quam falsae sint erga Ecclesiam accusationes vel malevolae insinuationes, patebit si illud in memoriam recolatur, quod nempe Ecclesia in sua de educatione christiana doctrina, semper prae oculis habuit exemplum divini Magistri, qui dum ex una parte concredidit Ecclesiae novum et magnum mandatum caritatis, ex altera parte tamen ursit Decalogi etiam praecepta negativa (cf. Mt. 19, 18),[27] immo instanter sui ipsius abnegationem et crucem proposuit (cf. Mt. 16, 24). Et si Apostolus, Spiritu divino ductus, omnes fideles monet ut cum timore et tremore operentur suam salutem (cf. Phil. 2, 12), ea verba sibi duplicem ob titulum ii sibi dicta sciant, qui educationi christianae aeque onerosae ac gloriosae ex divina voluntate se tradunt.

NOTAE

[1] Pius XII, *Allocutio ad obstetrices,* 29 oct. 1951: AAS 43 (1951) p. 841: « Purtroppo non sono rari i casi in cui il parlare, anche soltanto con un cauto accenno, dei figliuoli come di una "benedizione", basta per provocare contraddizione o forse anche derisione. Molto più spesso domina l'idea e la parola del grave "peso" dei figli. Come quella mentalità è opposta al *pensiero di Dio* e al linguaggio della Sacra Scrittura, e anche alla sana ragione e al sentimento della natura! ».

Id., *Allocutio Dirigentibus Foederationis nationalis Italicae Sodalitatum e Familiis cum multa prole,* 20 ian. 1958: AAS 50 (1958) p. 93: « Soltanto la luce divina ed eterna del cristianesimo illumina e vivifica la famiglia, in tal modo che, sia nell'origine sia nello sviluppo, la famiglia numerosa è spesso presa come sinonimo di famiglia cristiana ».

[2] Cf. Pius XII, *Iis qui interfuerunt Conventui VII internationali a « Societate internationali Hematologiae »* Romae habito, 12 sept. 1958: AAS 50 (1958) pp. 732-740.

Id., *Allocutio ad obstetrices,* 29 oct. 1951: AAS 43 (1951) pp. 835-854.

[3] Cf. Pius XI, Litt. Encycl. *Casti connubii,* 31 dec. 1930: AAS 22 (1930) p. 548.

Pius XII, *Allocutio ad obstetrices,* 29 oct. 1951: AAS 43 (1951) p. 853: « La gravità e la sanità della legge morale cristiana non ammettono una sfrenata soddisfazione dell'instinto sessuale... ».

[4] Cf. *Responsum S. Poenitentiariae Apost.,* 2 mart. 1853, 16 iun. 1880.

Pius XI, Litt. Encycl. *Casti connubii,* 31 dec. 1930: AAS 22 (1930) p. 561.

Pius XII, *Allocutio ad obstetrices,* 29 oct. 1951: AAS 43 (1951) pp. 844 ss.

Ob controversias hodie vigentes inter theologos, Constitutio non decernit utrum iusta et *gravis* causa requiratur sub poena peccati gravis.

[5] Pius XII, *Nuntius Radiophonicus,* 24 dec. 1952: AAS 45 (1953) p. 42: « Ma voler trarsi d'imbarazzo con la formula che il numero degli uomini deve essere regolato secondo la *economia* pubblica, equivale a sovvertire l'ordine della natura e tutto il mondo psicologico e morale ad essa legato ».

[6] Cf. Pius XII, *Allocutio Dirigentibus Foederationis nationalis Italicae Sodalitatum e Familiis cum multa prole,* 20 ian. 1958: AAS 50 (1958) pp. 92-93.

Ioannes XXIII, Litt. Encycl. *Mater et Magistra,* 15 maii 1961: AAS 53 (1961) pp. 445 ss.

N. B.: Quod spectat ad absolutam impossibilitatem superpopulationis universalis, Commissionis theologicae membra non idem sentiebant. Alii putabant decisionem tam claram non esse opportunam. In subcommissione, in qua erant duo sociologi, non erat divisio. Omnes tenebant impossibilitatem superpopulationis non quidem sociologice, sed dogmatice constare. Si enim est superpopulatio, cadit illud Gen. 1, 22: « Crescite et multiplicamini », ideoque finis primarius matrimonii.

[7] Pius XII, *Allocutio Dirigentibus Foederationis nationalis Italicae Sodalitatum e Familiis cum multa prole,* 20 ian. 1958: AAS 50 (1958) pp. 92-93: « Anche di recente si è visto come la cosidetta "politica demografica" non ottiene notevoli risultati, sia perchè sull'egoismo collettivo, di cui essa è spesso la espressione, prevale quasi sempre l'individuale, sia perchè le intenzioni ed i metodi di quella politica *avviliscono la dignità della famiglia* e delle persone, pareggiandole quasi a specie inferiori ».

Ioannes XXIII, Litt. Encycl. *Mater et Magistra,* l. c., p. 447.

[8] Cf. Ioannes XXIII, Litt. Encycl. *Mater et Magistra,* l. c., pp. 446-447.

[9] CIC, can. 1113.

Pius XII, *Nuntius Radiophonicus,* 23 mart. 1952: AAS 44 (1952) pp. 270-278.

Pius XI, Litt. Encycl. *Divini illius Magistri,* 31 dec. 1929: AAS 22 (1930) pp. 49-86.

Id., Litt. Encycl. *Casti connubii,* 31 dec. 1930: AAS 22 (1930) p. 545.

[10] Cf. CIC, can. 770.

Pius XI, Litt. Encycl. *Divini illius Magistri,* 31 dec. 1929: l. c., passim.

[11] Pius XII, *Allocutio,* 24 maii 1939.

Catechismus Romanus, De matrim. Sacr., c. VIII, n. 15.

[12] Cf. CIC, can. 1113.

Pius XI, Litt. Encycl. *Divini illius Magistri,* l. c. passim.

[13] Cf. S. Pius XI, Litt. Encycl. *Editae saepe,* 26 maii 1910: AAS 2 (1910) pp. 357-380.

Pius XII, *Nuntius Radiophonicus,* 12 ian. 1954: AAS 46 (1954) pp. 59-62.

Id., *Allocutio ad docentes et alumnos Universitatum Studiorum et*

Scholarum e Gallia Romam peregrinantes, 21 sept. 1950: AAS 42 (1950) pp. 735-738.

[14] Cf. Prov. 6, 20; Eccli. 3, 14; Eph. 6, 1; Col. 3, 20, etc.

[15] Cf. CIC, cann. 214; 1087; 2352.

Prima Romana Synodus, 1960, art. 495, § 2.

[16] Cf. PIUS XI, Litt. Encycl. *Divini illius Magistri,* l. c.

[17] Plura sunt documenta pontificia sive quoad salarium familiare sive quoad alia iura hic recensita.

[18] Cf. PIUS XI, Litt. Encycl. *Divini illius Magistri,* l. c.

[19] Hic innuitur munus societatis civilis adiuvandi etiam scholas liberas catholicas iuxta tamen leges iustas.

[20] Cf. *Prima Romana Synodus,* 1960, artt. 241-243.

[21] In aliquibus regionibus enim, tyrannice oppressis, solus modus praesentiae Ecclesiae est per parentes recte et christiane instructos atque ita educantes prolem.

[22] Cf. PIUS XI, Litt. Encycl. *Divini illius Magistri*: AAS 22 (1930) pp. 53 ss.

[23] Cf. PIUS XII, *Nuntius Radiophonicus,* 23 mart. 1952: AAS 44 (1952) p. 271: « La coscienza è quindi, per dirla con una immagine tanto antica quanto degna, un *ἄδυτον* un santuario, sulla cui soglia tutti debbono arrestarsi; anche, se si tratta di un fanciullo, *il padre e la madre. Solo il sacerdote vi entra come curatore di anime e come ministro del sacramento della penitenza...* ».

[24] Cf. PIUS XII, *Allocutio iis qui interfuerunt Conventui Sodalitatis vulgo nuncupatae « Fronte della Famiglia » atque Consociationum inter Familias copiosae prolis,* 26 nov. 1951: AAS 43 (1951) p. 856: « Ma vi è una miseria anche più profonda, dalla quale occorre preservare la famiglia, vale a dire l'avvilente servaggio, a cui riduce una mentalità, che tende a farne un puro organismo al servizio della comunità sociale, per procreare ad essa una massa sufficiente di " materiale umano " ».

[25] Hic agitur de condemnatione omnium modorum quibus diffunditur actus coniugalis perversio ad vitandam prolem; cf. iam PIUS XI, Litt. Encycl. *Casti connubii*: AAS 22 (1930) pp. 559 ss. Sed in Constitutione damnatur error non solum sub aspectu individuali sed etiam sub aspectu sociali.

[26] Damnatio est necessaria ut ipsi catholici in re publica responsabilitatem habentes recte invigilent atque dent operam salvandis et promovendis iuribus familiae iuxta Ecclesiae doctrinam.

[27] PIUS XII, *Nuntius Radiophonicus,* 23 mart. 1952: AAS 44 (1952) pp. 274 s.: « Egli [Gesù] ha parlato della " porta stretta " e della " angusta via " che conduce alla vita (cf. Mt. 7, 13-14) (...) Similmente al giovane ricco, che lo interroga, egli dice: " Se vuoi entrare nella vita, osserva i comandamenti " e alla nuova domanda " Quali? " risponde: " *Non* uccidere! *non* commettere adulterio! *non* rubare! *non* fare testimonianza falsa! *onora* il padre e la madre! e ama il prossimo tuo come te stesso! ". Egli ha messo come *condizione* a chi vuole imitarlo, di *rinunziare* a se stesso e di prendere ogni giorno la sua croce (cf. Lc. 9, 23) (...). Così parlava Gesù Cristo, il *divino Pedagogo,* che sa certamente, meglio degli uomini, pene-

trare nelle anime e attrarle al suo amore con le infinite perfezioni del suo Cuore, *bonitate et amore plenum*. E l'Apostolo delle genti S. Paolo ha forse predicato altrimenti? (...) sono altrettanto suoi gli ammonimenti come questo: "Operate *con timore e tremore* la vostra salute" (Phil. 2, 12) (...) Di guisa che l'accusa di durezza opprimente, dalla "nuova morale" mossa contro la Chiesa, in realtà va a colpire in primo luogo la stessa adorabile Persona di Cristo ».

Pars Tertia
DE SACRA VIRGINITATE

35. [*De sacrae virginitatis excellentia*]. Quodsi sancta Mater Ecclesia castitatem, ut fructum eximium Spiritus Sancti (cf. Gal. 5, 23) peculiari in honore habuit, utique inter thesauros suos maxime pretiosos omni tempore reputavit perfectam illam castitatem, qua quis se sacra virginitate consecrat Dei famulatui, et amore singulari erga Deum, propter regnum coelorum (cf. Mt. 19, 12), spirituali liberae voluntatis proposito, a nuptiis earumque corporalibus delectationibus abstinet. Qui honor a Sponsa Christi datus adhuc crescit, si illa castitas suscepta ex vinculo perpetuo, maiore circumdatur robore ac firmitate.[1] Tali enim consecratione homo quodammodo puritatem Angelorum aemulatur,[2] statum coelestium aliquatenus iam hisce in terris anticipat,[3] perfectius Christo Virgini, ex Virgine immaculata nato, adsimulatur, atque arctius cum Deo, Spiritu purissimo, coniungitur. Eadem quoque consecratione, iuvante Dei gratia, obtinetur, ut homo sese totaliter tradere possit servitio divinae Maiestatis, facilius vacet rerum divinarum contemplationi, atque liber a curis saecularibus et carnalibus promptius aggrediatur opera apostolica, ob Regni Dei dilatationem suscepta.[4]

36. [*Virginitas et matrimonium*]. Mirum igitur esse nequit, si Sancta Ecclesia ab ipso divino Magistro et gentium Apostolo edocta (cf. Mt. 19, 11-12; 1 Cor. 7, 25-27, 32-36, 38-40), virginitatem prae matrimonio extollere numquam destitit, etsi semper fuerunt et erunt, qui, teste ipso Domino, eius verbum non capiant (cf. Mt. 19, 12). Sobrie, sed clare, alios ut solet deiloquos Patres[5] secutus, dicit S. Ioannes Damascenus: « Virginitas angelicum est vitae genus, incorporeae omnis naturae peculiaris nota. Neque id dicimus, ut matrimonium detrahamus, absit: scimus enim Dominum praesentia sua nuptiis benedixisse, illumque novimus, qui dixit: honorabile connubium ... et thorus immaculatus (Hebr. 13, 4); sed quia nuptiis, quamvis alioquin bonis, praestare virginitatem agnovimus ».[6] Nec minus sobrie et clare S. Synodus Tridentina docuit, melius esse et beatius manere in

virginitate aut coelibatu (utique propter Deum susceptis), quam iungi matrimonio.[7] Nec per sacram virginitatem, quippe quo modo prorsus singulari Christo virgini conformamur, propriae personalitatis evolutio impeditur vel diminuitur, sed potius augetur et ad perfectiorem gradum adduci potest (cf. 1 Cor. 7, 33-40).[8]

37. [*Praxis Ecclesiae*]. Non obstante igitur matrimonii eximia dignitate et familiae christianae numquam satis laudanda excellentia, Ecclesia ordinem obiectivum a Deo per Iesum Christum institutum considerans, voluit ut castum quoque connubium, quod est magnum mysterium in Christo et Ecclesia (cf. Eph. 5, 32), honore cederet statui sacrae virginitatis, etiam ubi virginitas non iungitur voto vel professioni aliorum consiliorum evangelicorum, dummodo reapse sit suscepta non propter rationes humanas, sed ob Dei et Iesu Christi amorem; et a sacrorum ministris latini ritus postulat, ut volenter libenterque sacram virginitatem ut sponsam eligant eidemque ad mortem usque fideles maneant, dum eandem castitatem virginalem ministris rituum orientalium ut dulce decus sacerdotale commendat.[9]

38. [*Errores reprobantur*]. Pia Mater Ecclesia, sicut prae gaudio exsultat ob magnum numerum eorum, qui in variis regionibus, nominatim in ecclesiis recenter fundatis, Spiritu Sancto inspirante et iuvante, sacrum amplectuntur virginitatis statum: ita quoque non sine anxia sollicitudine observat in non paucis regionibus, in quibus olim virginitas sacra decus erat multarum familiarum, nunc minui et nonnumquam notabiliter reduci numerum eorum, qui divina gratia ad statum a Deo tam singulariter dilectum aspirent; idque non solum ob spiritum mundanum, facilius hodie quam olim in familias quoque catholicas penetrantem, sed etiam ob errores de indole matrimonii et sacrae virginitatis sparsos ac propagatos. Quare dura necessitate coacta renovat condemnationem severam olim a Sacro Concilio Tridentino prolatam contra eos, qui asserere audent, statum coniugalem esse anteponendum statui virginitatis vel coelibatus,[10] et illorum graviter quoque reprobat sententiam, qui proferunt hodie vinculum coelibatus esse obsoleti valoris, immo hodie impossibile, excedens Ecclesiae competentiam atque relaxandum secundum voluntatem subiecti.[11] Severe quoque reicere debet periculosam et vitae Ecclesiae nocivam valde sententiam, qua docetur obligationes

circa castitatem virginalem a iuvenibus sese Deo dicare volentibus assumptas, esse practice non exsistentes, cum adolescentes a priori et universali ratione praesumantur carere maturitate psychologica atque praerequisita circa alterius sexus personas experientia.[12]

Hortatur tandem S. Synodus parentes christianos ut oratione, vitae puritate et veneratione erga statum sacerdotalem et religiosum, sacras vocationes promoveant, scientes castum connubium tunc maxime honorari, cum ex eo procedunt flores sacrae virginitatis.

EPILOGUS

39. [*Admonitio brevis*]. Haec sunt, quae Sacrae Synodo pro huius temporis necessitatibus exponenda videntur, non tantum ut veritas melius innotescat, sed etiam ut libentius agnoscatur atque in ipsa vita salutariter exprimatur. Monet igitur Pastores, ut fideles sancte de hisce decretis instruant bonisque consiliis adiuvent; monet coniuges ut continuo crescere in se sinant dona et gratias, quae in suscipiendo Sacramento, quo figuratur amor sponsalis Christi et Ecclesiae, caelitus acceperunt; monet parentes et filios, ut imitantes sacram Nazarethanam familiam ad altiora continuo tendant; monet eos qui sacra virginitate Deo inserviunt, ut amore Iesu Christi abnegantes saecularia desideria, amorem carnalem omnem in spiritualem convertant. Monet omnes, ut incommoda et asperitates, in hoc ordine post Adae lapsum veluti inevitabiliter cum donis divinis coniuncta, animo generoso in spiritu amoris et subiectionis ultro suscipiant Deoque offerant. Ut pia mater fidelium Ecclesia compatitur angustiis, miseriis, angoribus, quibus magnus infantium numerus premitur nec raro deprimitur. Sed etiam sacrificia a Deo et Iesu Christo volita, silere non potuit. Et non minus fidelibus nonnullis lamentantibus, quam inimicis multis calumniantibus respondere cogitur: « Si iustum est in conspectu Dei vos potius audire quam Deum iudicate. ... Oboedire oportet Deo magis quam hominibus » (Act. 4, 19 et 5,29). Quod si vero vox Ecclesiae audiatur, matrimonium et familia respondebunt consiliis Dei, qui est amor, et Iesu Christi, qui caritate perpetua dilexit nos; id autem « quod in praesenti est momentaneum et leve tribulationis nostrae, supra modum in sublimitate aeternum gloriae pondus operatur » (2 Cor. 4, 17-18).

NOTAE

[1] Cf. Pius XII, Litt. Encycl. *Sacra Virginitas,* 25 mart. 1954: AAS 46 (1954) pp. 161-191. De voto *ibidem,* p. 165.

[2] S. Ioannes Chrysostomus, *In Mt.* hom. 70, 5: PG 58, 660.

S. Bonaventura, *De perfectione evangelica,* q. 3, a. 3.

S. Thomas, *Catena aurea in Matth. evang.* cap. 22, v. 30-32 ed. Parm. 1860, p. 254 *B*: « ... sic omnes virtutes sunt *res angelicae, praecipue tamen castitas,* per quam vincitur natura virtutibus ».

S. Cyprianus, *De habitu virginum,* 22: PL 4, 462: « Cum castae perseveratis et *virgines, Angelis Dei estis aequales* ».

S. Ambrosius, *De Virginibus,* lib. 1, c. 8, n. 52: PL 16, 202-203.

Pius XII, Litt. Encycl. *Sacra Virginitas,* 25 martii 1954: AAS 46 (1954) pp. 167, 173.

[3] Cf. Mt. 22, 30.

[4] Cf. 1 Cor. 7, 32-34.

[5] Cf. imprimis Didym. Alex., *Contra Manich.* 8: PG 39, 1096, et S. Ioannes Chrysost., *De Virginitate* 10: PG 48, 540.

[6] *De fide orth.,* IV, 24: PG, 94, 1210.

[7] Conc. Trid., Sess. XXIV, Doctr. *De sacr. matrimonii,* can. 10: Denz. 980: « Si quis dixerit, *statum* coniugalem anteponendum esse *statui virginitatis vel coelibatus,* et non esse melius ac beatius manere in virginitate aut coelibatu, quam iungi matrimonio (cf. Mt. 19, 11 s.; 1 Cor. 7, 25 s. 38, 40): A. S. ».

[8] Pius XII, Litt. Encycl. *Sacra Virginitas*: AAS 46 (1954) p. 176 s.: « Nam, quamquam ii omnes, qui perfectae castitatis institutum amplexi sunt, humano huiusmodi amore se abdicaverunt, nihilo secius hac de causa affirmari non potest eos ob hanc eandem privationem suam reddidisse humanam personam quasi imminutam ac despoliatam. Ii enim a caelestium ipso munerum Datore spirituale aliquid accipiunt, quod quidem illud in immensum exsuperat " mutuum adiutorium ", a coniugibus sibi invicem impertitum. Cum siquidem ei omnino se devoveant, qui suum principium est, quique divinam cum ipsis participat vitam, *semetipsos non minuunt, sed quam maxime adaugent* ».

Pius XII, *Sermo,* 15 sept. 1952: *Discorsi e Radiomessaggi,* t. XIV, p. 334: « Aujourd'hui Nous voulons uniquement Nous adresser à ceux qui, prêtres ou laïcs, prédicateurs, orateurs ou écrivains, n'ont plus un mot d'approbation ou de louange pour la virginité vouée au Christ; qui depuis des années, malgré les avertissements de l'Eglise et à l'encontre de sa pensée, accordent au mariage une préférence de principe sur la virginité; qui vont même jusqu'à le présenter comme le seul moyen capable d'assurer à la personnalité humaine son développement et sa perfection naturelle: ceux qui parlent et écrivent ainsi, qu'ils prennent conscience de leur responsabilité devant Dieu et devant l'Eglise ».

[9] Cf. Conc. Trid., Sess. XXIV, Doctr. *De sacr. matrimonii,* can. 10: Denz. 980.

[10] Ibid.

[11] Ibid., can. 9: Denz. 979.

[12] Ita Pius XII, Litt. Encycl. *Sacra Virginitas*: AAS 46 (1954) p. 183 s.: « Nonnulli siquidem autumant christianos omnes, ac praesertim sacrorum administros, non ut superioribus aetatibus esse a mundo segregandos, ut aiunt, sed mundo praesentes esse oportere, et ideo necesse est eos *aleam subire atque eorum castitatem in discrimen adducere, ut inde clare pateat utrum habeant, an non, validam, obsistendi facultatem*: omnia igitur videant iuvenes clerici, ita ut omnia cernere aequo animo assuescant, atque adeo quibusve perturbationibus se immunes reddant ».

Sed iam eousque hodie proceditur ut etiam relationes amorosae consulantur illis qui vovere se cupiunt castitati perpetuae. Insuper directe hic id increpari intenditur quod affirmant multi psychologi, tempore nempe pubertatis et primae iuventutis hominem esse incapacem actus humani plene liberi et plene responsabilis. Haec pro dolor est opinio quae auditur etiam a psychologis catholicis. In Constitutione evidenter non increpatur sanus educationis modus ad castitatem, quo iuvenes et etiam clerici, si ad curam animarum destinati sunt, educantur ita, ut omnia quae debent videre vel tractare, cum animo puro et simplici videant ac tractent. Item non intenduntur conditiones extraordinariae vel pathologicae, vel impetuosae sexualitatis, quae redderent iuvenem minus aptum sese vovendi castitati perfectae vel quae possent minuere imputabilitatem. Quae omnia in singulis casibus secundum singulorum adiuncta sunt mensuranda.

SCHEMA CONSTITUTIONIS

DE SACRA LITURGIA

NOTA:

Huius Constitutionis mens est: tantum normas generales et « altiora principia, generalem liturgicam instaurationem respicientia » (cf. IOANNES XXIII, Motu Proprio *Rubricarum instructum* diei 25 iulii 1960) proponere, relinquendo Sanctae Sedi singula exsecutioni demandare.

PROOEMIUM

Sacrosanctum Concilium, cum sibi proponat vitam christianam inter fideles in dies augere; institutiones ecclesiasticas, prout mutationibus obnoxiae sunt, nostrae aetatis necessitatibus melius aptare; quidquid ad unionem fratrum separatorum in Ecclesia quoquo modo conferre potest, fovere; et quidquid ad omnes in sinum Ecclesiae vocandos concurrit, roborare; suum esse ducit peculiari ratione etiam de instauranda atque fovenda Liturgia curare.

Liturgia enim, per quam, maxime in suo centro,[1] divinae scilicet Eucharistiae Sacrificio, opus Redemptionis exercetur,[2] summe confert ut fideles vivant et aliis manifestent mysterium Christi et genuinam verae Ecclesiae naturam: cuius proprium est esse simul humanam et divinam, visibilem et invisibilem, Ecclesiam actionis et contemplationis, in mundo praesentem et tamen peregrinam; et ita quidem ut in ea quod humanum est ordinetur ad divinum eique subordinetur, quod visibile ad invisibile, quod actionis ad contemplationem, et quod praesens ad futuram civitatem quam inquirimus.[3] Unde, dum Liturgia Ecclesiam cotidie interne aedificat « in templum sanctum in Domino..., in habitaculum Dei in Spiritu » (Eph. 2, 21-22), usque ad mensuram aetatis plenitudinis Christi,[4] miro modo simul vires eius ad praedicandum Christum roborat, eamque iis qui sunt extra ostendit uti signum levatum in nationibus,[5] sub quo filii Dei dispersi congregentur in unum [6] quousque unum ovile fiat et unus pastor.[7]

Quare Sacrosanctum Concilium, dum declarat se in praesenti Constitutione nihil velle dogmatice definire, de fovenda tamen atque instauranda Liturgia quae sequuntur principia censet in mentem revocanda et practicas normas statuendas esse.

Et licet inter haec principia et normas multa habeantur quae etiam ad alios ritus, orientales et occidentales, applicari debeant aut possint, tamen ea quae sequuntur solum ritum romanum spectare intellegenda sunt, nisi agatur de iis quae ex ipsa rei natura alios quoque ritus afficiant.

Traditioni denique fideliter obsequens, Sacrosanctum Concilium declarat, Sanctam Matrem Ecclesiam omnes ritus legitime

vigentes aequo iure atque honore habere, in futuro servari et omnimode foveri velle, atque optat ut, ubi hoc opus sit, caute ex integro ad mentem sanae traditionis recognoscantur et novo vigore, pro hodiernis adiunctis et necessitatibus, donentur.

NOTAE

[1] C. PIUS XII, Litt. Encycl. *Mediator Dei,* 20 nov. 1947: AAS 39 (1947) p. 547.
[2] Secreta dominicae IX post Pentecosten.
[3] Cf. Hebr. 13, 14.
[4] Cf. Eph. 4, 13.
[5] Cf. Is. 11, 12.
[6] Cf. Io. 11, 52.
[7] Cf. Io. 10, 16.

CAPUT I

DE PRINCIPIIS GENERALIBUS AD SACRAM LITURGIAM INSTAURANDAM ATQUE FOVENDAM

I – DE SACRAE LITURGIAE NATURA EIUSQUE MOMENTO IN VITA ECCLESIAE

1. [*Opus salutis a Deo praenuntiatum, in Christo eiusque opere impletur, ...*]. Deus, qui « omnes homines vult salvos fieri et ad agnitionem veritatis venire » (1 Tim. 2, 4), « multifariam multisque modis olim loquens patribus in prophetis » (Hebr. 1, 1), ubi venit plenitudo temporis, misit Filium suum Verbum carnem factum ad evangelizandum pauperibus, ad sanandos contritos corde,[1] « medicum carnalem et spiritualem »,[2] Mediatorem Dei et hominum. Ipsius namque humanitas, in unitate personae Verbi, fuit causa nostrae salutis. Quare in eius persona et vita « nostrae reconciliationis processit perfecta placatio, et divini cultus nobis est indita plenitudo ».[3]

Hoc autem humanae Redemptionis et perfectae Dei glorificationis opus, cui divina magnalia in populo Dei Veteris Testamenti praeluserant, adimplevit Christus Dominus, praecipue per suae beatae Passionis, ab inferis Resurrectionis et gloriosae Ascensionis paschale mysterium, ex quo Ecclesia nascitur, crescit et nutritur.

2. [*... in Ecclesia perseverat, et in eius Liturgia perficitur, ...*]. Nam, sicut Christus missus est a Patre, ita et ipse, « totius Ecclesiae mirabile sacramentum »[4] instituens, Apostolos eorumque successores misit, non solum ut, praedicantes evangelium omni creaturae,[5] annuntiarent Filium Dei morte sua nos a potestate satanae[6] et a morte liberasse, ac resurrectione sua in regnum Patris transtulisse, sed etiam ut opus salutis, quod annuntiabant, per Sacramenta efficerent. Per baptismum enim et cetera Sacramenta, circa quae vita liturgica ordinatur, homines paschali Christi mysterio inseruntur: commortui, consepulti, conresusci-

tati; [7] spiritum accipiunt adoptionis filiorum, et ita fiunt veri adoratores, quos Pater quaerit.[8] Quotiescumque demum dominicam cenam manducant, mortem Domini annuntiant donec veniat.[9] Et ideo, ipso die Pentecostes, quo Ecclesia mundo apparuit, « qui receperunt sermonem » Petri « baptizati sunt ». Et « erant perseverantes in doctrina Apostolorum et communicatione fractionis panis et orationibus... collaudantes Deum et habentes gratiam ad omnem plebem » (Act. 2, 41-47). Numquam posthac intermisit Ecclesia quin in unum conveniret ad paschale mysterium celebrandum, legendo « in omnibus Scripturis quae de ipso erant » (Lc. 24, 27), Sacramenta administrando, Eucharistiam celebrando, in qua « mortis eius victoria et triumphus repraesentatur », « gratias » agendo « Deo super inenarrabili dono » (2 Cor. 9, 15) in Christo Iesu, « in laudem gloriae eius » (Eph. 1, 10).[10]

3. [... *ob praesentiam ipsius Christi in Liturgia,* ...]. Ad tantum vero opus perficiendum, Christus Ecclesiae suae semper adest, praesertim in actionibus liturgicis, ipse qui promisit: « ubi sunt duo vel tres congregati in nomine meo, ibi sum in medio eorum » (Mt. 18, 20). Ipse est qui loquitur dum verba Sacrae Scripturae in Ecclesia leguntur et explicantur; qui laudes Deo Patri indesinenter persolvit; qui opus salutis, quod degens in terra patraverat, in Sacramentis pergit; ipse denique nunc in Sacrificio Missae se offert « sacerdotum ministerio, qui seipsum tunc in Cruce obtulit ».[11]

In hoc opere perfectae Dei glorificationis et hominum sanctificationis perficiendo, Christus Ecclesiam, Sponsam suam dilectissimam, sibi semper consociat.[12]

Merito igitur Liturgia habetur uti Iesu Christi « sacerdotalis muneris exercitatio »,[13] in qua, sub signis sensibilibus, ea quae significant suo cuiusque modo efficientibus, homo sanctificatur et a mystico Iesu Christi Corpore, Capite nempe eiusque membris, integer cultus publicus exercetur.[14]

Proinde omnis liturgica celebratio, utpote opus Christi sacerdotis eiusque Corporis, quod est Ecclesia, est « actio sacra praecellenter »,[15] titulo qui eodem gradu nulli alii actioni in Ecclesia factae convenit.

4. [... *quae est caelestis Liturgiae praelibatio*]. In terrena Liturgia caelestem illam praelibamus, quae in sancta civitate Ie-

rusalem, ad quam peregrinamur, celebratur, ubi Christus est in dextera Dei sedens, sanctorum minister et tabernaculi veri; [16] cum omni militia caelestis exercitus hymnum gloriae Domino canimus; memoriam sanctorum venerantes partem aliquam et societatem cum eis speramus; Salvatorem exspectamus Dominum nostrum Iesum Christum, donec ipse apparuerit vita nostra, et nos appareamus cum ipso in gloria.[17]

5. [*Liturgia in se non amplcctitur totum ambitum actionis Ecclesiae*]. Licet sacra Liturgia non amplectatur totum ambitum actionis Ecclesiae, est tamen in suo centro, quod est divinum Eucharistiae Sacrificium, culmen ad quod omnia tendere debent, et simul fons a quo omnia procedunt.

Nam antequam homines ad Liturgiam accedere possint, necesse est ut ad fidem et conversionem vocentur: « Quomodo invocabunt in quem non crediderunt? Aut quomodo credent ei quem non audierunt? Quomodo autem audient sine praedicante? Quomodo vero praedicabunt nisi mittantur? » (Rom. 10, 14-15).

Unde Ecclesia non credentibus praeconium salutis annuntiat, ut omnes homines solum Deum verum et quem misit Iesum Christum cognoscant et a viis suis convertantur, paenitentiam agentes.[18] Credentibus vero semper fidem et paenitentiam praedicare debet, eos ad Sacramenta disponere, docere servare omnia quaecumque mandavit Christus,[19] et allicere ad omnia opera caritatis, pietatis et apostolatus, quibus manifestum sit eos de hoc mundo quidem non esse, sed tamen esse lucem mundi et Patrem glorificare coram hominibus.

6. [*Eucharistiae Sacrificium fons vitae Ecclesiae*]. Labores autem apostolici ad id tendunt, ut qui receperunt fidem et paenitentiam egerunt filii Dei fiant per Baptismum, in unum conveniant, in medio Ecclesiae Deum laudent et cenam dominicam manducent. Vicissim, ipsa Liturgia impellit fideles ut « paschalibus sacramentis » satiati, fiant « pietate concordes »; [20] orat ut « vivendo teneant quod fide perceperunt »; [21] renovatio vero foederis Domini cum hominibus in Eucharistia eos in urgentem caritatem Christi trahit. Ex Liturgia ergo, praecipue ex Eucharistia, ceu ex primo fonte, gratia nobis derivatur [22] et maxima cum efficacia obtinetur illa in Christo hominum sanctificatio et Dei glorificatio, ad quam, uti ad finem, omnia alia Ecclesiae opera diriguntur.

7. [*Dispositiones personales requiruntur*]. Ex his necessarium esse apparet ut fideles cum recti animi dispositionibus ad sacram Liturgiam accedant, suam mentem voci concordent; et supernae gratiae cooperentur, ne eam in vacuum recipiant.[23] Ideo pastoribus advigilandum est, ut in actione liturgica non solum observentur leges ad validam et licitam celebrationem, sed ut fideles conscie, actuose et fructuose participent.

8. [*Necessitas colendae pietatis in tota vita, etiam extra Liturgiam*]. Multum vero abest ut sacra Liturgia totam vitam spiritualem amplectatur. Etsi enim christianus quandoque ad orandum in communi vocatur, quandoque tamen invitatur ad intrandum cubiculum suum ut Patrem in abscondito oret,[24] immo ab Apostolo docetur sine intermissione orare.[25] Et ab eodem Apostolo docemur mortificationem Iesu semper circumferre in corpore nostro, ut et vita Iesu manifestetur in carne nostra mortali.[26] Unde Dominum in Missa exoramus ut, « hostiae spiritualis oblatione suscepta, nosmetipsos » sibi perficiat « munus aeternum ».[27]

9. [*Pia exercitia approbata et commendata*]. Pia populi christiani exercitia, si legibus Ecclesiae conformia sint, valde commendantur, praesertim cum de mandato Sanctae Sedis fiunt.

Speciali quoque dignitate gaudent sacra Ecclesiarum particularium exercitia, quae de mandato Episcoporum celebrantur, secundum consuetudines aut libros legitime approbatos.

Ita vero, ratione habita temporum liturgicorum, illa ordinentur oportet, ut Liturgiae consentiant, ab ea quodammodo deriventur, ad eam populum manuducant,[28] utpote illa natura sua longe praecellentem.[29]

II - DE LITURGICA INSTITUTIONE ET DE ACTUOSA PARTICIPATIONE PROSEQUENDIS

Nihil carius habet Mater Ecclesia quam ut fideles universi ad plenam illam, consciam atque actuosam liturgicarum celebrationum participationem ducantur, quae ab ipsius Liturgiae natura postulatur et ad quam populus christianus, « genus electum, regale sacerdotium, gens sancta, populus adquisitionis » (1 Petr. 2, 9; cf. 2, 4-5), ius habet et officium.[30]

Quae totius populi plena et actuosa participatio, in instau-

randa et fovenda sacra Liturgia, summopere est attendenda: est enim primus, isque necessarius fons, e quo spiritum vere christianum fideles hauriant; [31] et ideo in tota actione pastorali, per debitam institutionem, ab animarum pastoribus est sedulo adpetenda.

Sed quia, ut hoc evenire possit, nulla spes effulget nisi prius ipsi animarum pastores spiritu et virtute Liturgiae penitus imbuantur in eaque efficiantur magistri, ideo pernecesse est ut institutioni liturgicae cleri apprime consulatur.[32] Quapropter Sacrosanctum Concilium ea quae sequuntur statuere decrevit.

10. [*Magistri in sacra Liturgia formandi*]. Magistri, qui sacrae Liturgiae scientiae in seminariis et facultatibus theologicis docendae praeficiuntur, ad munus suum in institutis ad hoc speciali cura destinatis probe instituendi sunt.

11. [*Liturgica institutio cleri*]. Scientia de sacra Liturgia in seminariis et facultatibus theologicis inter disciplinas principales est habenda,[33] et sub aspectu cum theologico et historico, tum spirituali, pastorali et iuridico tradenda. Curent insuper aliarum disciplinarum magistri, imprimis theologiae dogmaticae, sacrae Scripturae, theologiae spiritualis et pastoralis ita, ex intrinsecis exigentiis proprii uniuscuiusque obiecti, mysterium Christi et historiam salutis excolere, ut exinde earum connexio cum Liturgia et unitas sacerdotalis institutionis aperte clarescant.

12. [*Vita liturgica in seminariis et institutis religiosis*]. Clerici, in seminariis domibusque religiosis, formationem vitae spiritualis liturgicam acquirant, cum apta manuductione qua sacros ritus intellegere et toto animo participare queant, tum ipsa sacrorum mysteriorum celebratione, necnon aliis pietatis exercitiis spiritu sacrae Liturgiae imbutis; pariter observantiam legum liturgicarum addiscant, ita ut tota vitae ratio in seminariis et religiosorum institutis liturgico spiritu informetur.[34]

13. [*Vita liturgica sacerdotum*]. Sacerdotes, sive dioecesani sive religiosi, in vinea Domini iam operantes, omnibus mediis opportunis [35] iuventur ut plenius semper quae in functionibus sacris agunt intellegant, vitam liturgicam vivant, eamque cum fidelibus sibi commissis communicent.

14. [*Liturgica institutio et actuosa participatio populi*]. Liturgicam institutionem necnon actuosam fidelium participationem, internam et externam, iuxta ipsorum aetatem, condicionem, vitae genus et religiosae culturae gradum, animarum pastores sedulo ac patienter prosequantur,[36] unum e praecipuis fidelis mysteriorum Dei dispensatoris muneribus absolventes; et gregem suum hac in re non verbo tantum, sed et exemplo ducant.

15. [*Transmissiones radiophonicae et televisificae*]. Transmissiones actionum sacrarum ope radiophonica et televisifica, praesertim si agatur de Sacro faciendo, discrete ac decore fiant, sub ductu ac sponsione personae idoneae, ad hoc munus ab Episcopis destinatae.[37]

III - DE SACRAE LITURGIAE INSTAURATIONE

A) *Normae generales*

Pia Mater Ecclesia, ut populus christianus in sacra Liturgia abundantiam gratiarum securius assequatur, ipsius Liturgiae generalem instaurationem sedulo curare debet. Nam Liturgia constat parte immutabili, utpote divinitus instituta, et partibus mutationibus obnoxiis, quae decursu temporum variare possunt vel etiam debent, si quae in eas forte irrepserint, quae minus bene ipsius Liturgiae intimae naturae respondeant, vel minus aptae factae sint.[38]

Qua quidem instauratione, textus et ritus ita ordinari oportet, ut res divinas, quas significant, clarius exprimant, easque populus christianus, in quantum fieri potest, facile percipere atque plena, actuosa et communitaria participatione celebrare possit.

Quare Sacrosanctum Concilium generaliores has normas statuit:

16. [*Libri liturgici recognoscendi*]. Libri liturgici recognoscantur, peritis ex universo orbe adhibitis; et intra paucos annos edantur.

17. [*Partes fidelium praevidendae*]. In libris liturgicis revisendis, sedulo attendatur ut rubricae etiam partes fidelium praevideant.

18. [*Traditio servanda et legitima progressio admittenda*]. Ut sana traditio retineatur et tamen via legitimae progressioni aperiatur,[39] de singulis Liturgiae partibus recognoscendis accurata investigatio theologica, historica, pastoralis[40] semper praecedat. Insuper considerentur cum leges generales structurae et mentis Liturgiae, tum experientia ex recentiore generali instauratione liturgica[41] et ex singulis indultis passim concessis promanans. Innovationes, demum, ne fiant nisi vera utilitas Ecclesiae id exigat, et adhibita cautela ut novae formae ex formis iam exstantibus organice quodammodo crescant.

Caveatur etiam, in quantum fieri potest, ne notabiles differentiae rituum inter finitimas regiones habeantur.

19. [*De mente biblica in instauratione liturgica inculcanda*]. Maximum est sacrae Scripturae momentum in Liturgia celebranda. Ex ea enim lectiones leguntur et in homilia explicantur, atque ex eius afflatu instinctuque preces, orationes et carmina liturgica effusa sunt et ex ea significationem suam actiones et signa accipiunt. Unde ad procuranda sacrae Liturgiae instaurationem, progressum et aptationem, oportet ut promoveatur ille suavis et vivus sacrae Scripturae affectus, quem testatur venerabilis rituum cum orientalium tum occidentalium traditio.

B) *Normae ex principiis de aptatione ad ingenium et traditiones populorum*

Ecclesia, in iis quae fidem aut bonum totius communitatis non tangunt, rigidam unius tenoris formam ne in Liturgia quidem imponere cupit; quinimmo, variarum gentium populorumque animi ornamenta ac dotes colit ac provehit, et quidquid, in populorum moribus indissolubili vinculo superstitionibus erroribusque non adstipulatur, in quantum potest, sartum tectumque servat.[42] Proinde:

20. [*Aptatio iuxta locorum necessitates*]. In substantiali unitate ritus romani, legitimis varietatibus et aptationibus ad diversos coetus, regiones, populos, praesertim in Missionibus, locus relinquatur; et hoc in structura rituum et in rubricis instituendis opportune prae oculis habeatur.

21. [*Limites aptationis*]. Limites servandi in hac aptatione

facienda ita a legislatione ecclesiastica statuantur ut, intacta vi editionis typicae librorum liturgicorum a Sancta Sede editorum aut edendorum, Ordinariis singularum provinciarum vel regionum, vel etiam Conferentiae Episcopali nationali, maior concedatur facultas divinum cultum ordinandi, imprimis autem quoad administrationem Sacramentorum et Sacramentalium, processiones, linguam liturgicam, musicam sacram et artes, actis a Sancta Sede recognitis (cf. can. 291).

22. [*Aptatio Liturgiae praesertim in Missionibus*]. Et quia in quibusdam regionibus, praesertim autem in Missionibus,[43] Liturgiae aptatio difficilior evadit et magis urget:

1) In Conferentiis Episcopalibus et in Commissionibus liturgicis sedulo et prudenter consideretur quid, hoc in negotio, ex traditionibus ingenioque singulorum populorum opportune in cultum divinum admitti possit. Aptationes quae utiles vel necessariae existimantur Sanctae Sedi proponantur, de ipsius consensus introducendae.

2) Ut aptatio cum necessaria circumspectione fiat, quoties necessitas aut utilitas id exigit, Conferentiae Episcopali a Sancta Sede facultas tribuatur ut in quibusdam coetibus ad id aptis et per determinatum tempus necessaria praevia experimenta permittat et dirigat.

3) Quia leges liturgicae speciales difficultates in regionibus Missionum secum ferre solent, Sacrae Rituum Congregationi praesto sint viri simul in re missionali et liturgica periti, qui consulantur quando huiusmodi leges parantur.

C) *Normae ex indole didactica et pastorali Liturgiae*

Etsi sacra Liturgia est praecipue adoratio divinae maiestatis necnon donum gratiae Dei, magnam etiam continet populi fidelis eruditionem.[44] In Liturgia enim Deus ad populum suum loquitur; Christus adhuc evangelium annuntiat. Populus vero Deo respondet tum cantibus tum oratione.

Immo, preces quae a sacerdote, in persona Christi coetui praeeunte, ad Deum diriguntur, nomine totius plebis sanctae et omnium circumstantium dicuntur. Signa tandem visibilia, quibus utitur sacra Liturgia ad res divinas invisibiles significandas, a Christo vel Ecclesia delecta sunt. Unde non solum quando leguntur ea « quae ad nostram doctrinam scripta sunt » (Rom. 15,4),

sed etiam dum Ecclesia vel orat vel canit vel agit, participantium fides alitur, mentes in Deum excitantur ut rationabile obsequium Ei praestent, gratiamque Eius abundantius recipiant.

Exinde in instauratione facienda generales normae quae sequuntur observari debent:

23. [*Structura rituum*]. Ritus modo simplici et claro extruantur, sint brevitate perspicui et repetitiones inutiles evitent, sint fidelium captui accommodati, neque generatim indigeant multis commentariis ut intellegantur.

24. [*Lingua liturgica*]. Latinae linguae usus in Liturgia occidentali servetur.

Cum tamen « in non paucis ritibus vulgati sermonis usurpatio valde utilis apud populum exsistere »[45] possit, amplior locus ipsi in Liturgia tribuatur, imprimis autem in lectionibus et admonitionibus, in nonnullis orationibus et cantibus.

Sit vero Conferentiae Episcopalis in singulis regionibus, etiam, si casus ferat, consilio habito cum Episcopis finitimarum regionum eiusdem linguae, limites et modum linguae vernaculae in Liturgiam admittendae Sanctae Sedi proponere.[46]

25. [*Lectio sacrae Scripturae, praedicatio et catechesis liturgica*]. Ut clare appareat in Liturgia ritum et verbum intime coniungi:

1) In celebrationibus sacris abundantior, varior et aptior lectio sacrae Scripturae instauretur.

2) Locus aptior sermonis, utpote partis actionis liturgicae, prout ritus patitur, etiam in rubricis notetur; et fidelissime ac rite adimpleatur ministerium praedicationis. Haec vero imprimis ex fonte sacrae Scripturae et Liturgiae hauriatur, quasi annuntiatio mirabilium Dei in historia salutis seu mysterio Christi, quod in nobis praesens semper adest et operatur,[47] praesertim in celebrationibus liturgicis.

3) Etiam catechesis directius liturgica omnibus modis inculcetur; et in ipsis ritibus, si necessariae sint, breves admonitiones, a sacerdote vel competenti ministro, opportunioribus tantum momentis, praescriptis vel similibus verbis, dicendae, praevideantur.

D) *Normae ex natura communitaria et hierarchica Liturgiae*

Actiones liturgicae non sunt actiones mere privatae, sed celebrationes totius Ecclesiae, quae est « unitatis sacramentum »,[48] scilicet plebs sancta sub Episcopo adunata et ordinata.[49]

Quare ad universum Corpus Ecclesiae pertinent illudque manifestant et afficiunt; singula vero membra ipsius diverso modo, pro diversitate ordinum, munerum et actualis participationis attingunt.

Quapropter:

26. [*Celebratio communis praeferenda*]. Quoties ritus, iuxta propriam cuiusque naturam, secum ferunt celebrationem communem cum frequentia et actuosa participatione fidelium, inculcetur, hanc, in quantum fieri potest, esse praeferendam celebrationi eorundem singulari et quasi privatae.

27. [*Actuosa participatio fidelium*]. Ad actuosam participationem promovendam, populi acclamationes, responsa, psalmodia, antiphonae, cantica, necnon actiones seu gestus et corporis habitus foveantur; atque, prout natura singulorum rituum patitur, preces litanicae inserantur.

28. [*Solius hierarchiae est aliquid in Liturgia mutare*]. Sacrae Liturgiae moderatio ab Ecclesiae auctoritate unice pendet:[50] quae quidem est apud Sanctam Sedem et, ad normam iuris, apud Episcopos. Quapropter nullus omnino alius, etiamsi sit sacerdos, aliquid privato marte in Liturgia addat, demat, aut mutet.[51]

29. [*Singuli partem suam agant...*]. In celebrationibus liturgicis quisque, sive ministrorum sive fidelium, munere suo fungens, solum et totum id agat, quod sibi ex rei natura spectat.

30. [*... et optime instituantur*]. Non solum ministri, sed etiam ministrantes, lectores, commentatores et ii qui ad scholam cantorum pertinent, vero ministerio liturgico funguntur.[52] Propterea munus suum tali sincera pietate et ordine exerceant, quae tantum ministerium decent quaeque populus Dei ab eis iure exigit. Ideo oportet eos spiritu Liturgiae, suo cuiusque modo, sedulo imbui, et ad partes suas rite et ordinate obeundas institui.

31. [*In Liturgia nulla sit acceptio personarum*]. In Liturgia, praeter distinctionem ex munere liturgico et Ordine sacro manantem, et praeter honores ad normam legum liturgicarum auctoritatibus civilibus debitos, nulla privatarum personarum aut condicionum, sive in caerimoniis, sive in exterioribus pompis, habeatur acceptio, salvis consuetudinibus ab Ordinario loci approbandis.

IV - DE VITA LITURGICA IN DIOECESI ET IN PAROECIA FOVENDA

32. [*Vita liturgica in dioecesi*]. Episcopus ut sacerdos magnus sui gregis habendus est, a quo vita suorum fidelium in Christo quodammodo derivatur et pendet.

Quare omnes vitam liturgicam dioeceseos circa Episcopum, praesertim in ecclesia cathedrali, maximi faciant oportet: sibi persuasum habentes praecipuam manifestationem Ecclesiae haberi in plenaria et actuosa participatione totius plebis sanctae Dei in iisdem celebrationibus liturgicis, praesertim in eadem Eucharistia, in una oratione, ad unum altare cui praeest Episcopus a suo presbyterio et ministris circumdatus.[53]

33. [*Vita liturgica in paroecia*]. Cum Episcopus in Ecclesia sua ipsemet nec semper nec ubique universo gregi praeesse possit, necessario constituere debet fidelium coetus, inter quos paroeciae, localiter sub pastore vices gerente Episcopi ordinatae, eminent: nam in se perfectius repraesentant Ecclesiam visibilem per orbem terrarum constitutam.

Quare vita liturgica paroeciae eiusque relatio ad Episcopum in mente et praxi fidelium et cleri fovenda est; et adlaborandum ut sensus communitatis paroecialis, imprimis vero in communi celebratione Missae dominicalis, floreat. Quamobrem nonnisi ex causa rationabili Baptismata, Confirmationes, primae Communiones, Matrimonia, funeralia extra propriam paroeciam fieri permittantur.

V - DE ACTIONE PASTORALI LITURGICA PROMOVENDA

Sacrae Liturgiae fovendae atque instaurandae studium merito habetur « veluti signum providentialium dispositionum Dei super nostra aetate, veluti transitus Spiritus Sancti in sua Eccle-

sia »; [54] et « vitam » ipsius, « immo huius nostri temporis universam rationem religiose sentiendi et agendi, nota propria distinguit ».[55]

Quapropter, ad hanc actionem pastoralem liturgicam ulterius in Ecclesia fovendam, Sacrosanctum Concilium decernit:

34. [*Commissiones liturgicae nationales*]. In singulis Conferentiis Episcopalibus nationalibus instituatur Commissio liturgica nationalis, a viris in scientia liturgica, musica, arte sacra ac re pastorali peritis iuvanda, cui etiam, in quantum fieri potest, opem ferat quoddam Institutum Liturgiae Pastoralis, constans sodalibus, non exclusis si res ita ferat, laicis in hac materia praestantibus. Ipsius Commissionis erit et actionem pastoralem liturgicam in universa natione moderari, et studia atque necessaria experimenta promovere quoties agatur de aptationibus Sanctae Sedi proponendis.

35. [*Commissiones liturgicae dioecesanae*]. Eadem ratione, in singulis dioecesibus Commissio de sacra Liturgia habeatur, ad actionem liturgicam, moderante Episcopo, promovendam.[56]

Opportunum aliquando evadere potest ut plures dioeceses unam Commissionem constituant.

36. [*Commissiones de Musica sacra et de Arte sacra*]. Praeter Commissionem de sacra Liturgia, in quavis dioecesi constituantur, quantum fieri potest, etiam Commissiones de Musica sacra et de Arte sacra.[57]

Necessarium est ut hae tres Commissiones consociatis viribus adlaborent; immo non raro congruum erit ut in unam Commissionem coalescant.[58]

NOTAE

[1] Cf. Is. 61, 1; Lc. 4, 18.

[2] S. Ignatius Antiochenus, *Ad Ephesios,* 7, 2.

[3] *Sacramentarium Veronense* (ed. Mohlberg), n. 1265; cf. etiam nn. 1241, 1248.

[4] Oratio post secundam lectionem Sabbato sancto, ante instaurationem Hebdomadae sanctae.

[5] Cf. Mc 16, 15.

[6] Cf. Act. 26, 18.

[7] Cf. Rom. 6, 4; Eph. 2, 6; Coloss. 3, 1; 2 Tim. 2, 11.

[8] Cf. Io. 4, 23.

[9] Cf. 1 Cor. 11, 26.

[10] CONC. TRID., Sess. XIII, Decr. *De ss. Eucharist.*, c. 5: DENZ. 878.

[11] CONC. TRID., Sess. XXII, Doctr. *De ss. Missae sacrif.*, c. 2: DENZ. 940.

[12] PIUS XII, Litt. Encycl. *Mediator Dei*, 20 nov. 1947: AAS 39 (1947) pp. 522, 528, 573.

[13] Ibidem, p. 529.

[14] Ibidem, pp. 528-529.

[15] PIUS XI, Const. Apost. *Divini cultus*, 20 dec. 1928: AAS 21 (1929) p. 33.

[16] Cf. Apoc. 21, 2; Coloss. 3, 1; Hebr. 8, 2.

[17] Cf. Philipp. 3, 20; Coloss. 3, 4.

[18] Cf. Io. 17, 3; Lc. 24, 27; Act. 2, 38.

[19] Cf. Mt. 28, 20.

[20] Postcommunio dominicae Resurrectionis, in utraque Missa.

[21] Oratio Missae feriae III infra octavam Paschae.

[22] De Eucharistia — et ideo de Liturgia, quae circa Sacrificium Missae tota exstruitur —, fine et fonte vitae Ecclesiae et a qua omnes gratiae derivantur, cf. v. gr. *Catechismus ex decreto Concilii Tridentini ad parochos, Pii V P. M. iussu editus*, pars II, c. IV, n. 47; S. THOMAS, *In 4 Sent.*, d. 8, q. 1, a. 1; *Summa Theol.*, III, 65, a. 3; 79, a. 1 ad 1; 63, a. 6.

[23] Cf. 2 Cor. 6, 1.

[24] Cf. Mt. 6, 6.

[25] Cf. 1 Thess. 5, 17.

[26] Cf. 2 Cor. 4, 10-11.

[27] Secreta feriae II infra octavam Pentecostes.

[28] PIUS XII, Litt. Encycl. *Mediator Dei*: AAS 39 (1947) pp. 583-587. Hinc fideles docere oportet de praecellentia precationis liturgicae et anni liturgici super ceteras devotionis formas: facile enim adhuc videri potest practica ordinatio pietatis fidelium, quae a cyclo liturgico abstrahit, aut etiam ipsi directe obversatur, ut fit v. gr. in quibusdam festis Sanctorum quae cum festis sollemnioribus anni liturgici occurrunt (ex. gr. processio in honorem S. Antonii in festo Pentecostes), aut in triduanis vel novendialibus supplicationibus quae temporibus liturgicis, etiam principalibus, ita superponuntur, ut eorum temporum memoria amplius non appareat. Cf. plura vota Episcoporum de cultu Sanctorum recte ordinando, in *Acta et Documenta Concilio Oecumenico Vaticano II apparando, Appendix*, vol. II, pp. 342-349.

[29] Instructio S. RITUUM C.: *De ordine Hebdomadae sanctae rite peragendo*, 16 nov. 1955, n. 23: AAS 47 (1955) p. 847: « Edoceantur... fideles de summo valore sacrae Liturgiae, quae semper et his praesertim diebus ceteras devotionis species et consuetudines, quamvis optimas, natura sua longe praecellit ».

[30] Cf. PIUS XI, Const. Apost. *Divini cultus*: AAS 21 (1929) pp. 39-40; PIUS XII, Litt. Encycl. *Mediator Dei*: AAS 39 (1947) pp. 552, 555, 559, 560; Allocutio diei 22 sept. 1956: AAS 48 (1956) p. 724.

[31] Cf. S. PIUS X, Motu proprio *Tra le sollecitudini*, 22 nov. 1903, n. 3: ASS 36 (1903-1904) p. 330.

[32] Omnia documenta Summorum Pontificum et Sanctae Sedis, quae his ultimis decenniis de Liturgia egerunt, necessitatem liturgicae institutionis cleri fortiter inculcant. Inter alia cf.: anno 1945 Epist. circ. S. C. DE SEMINARIIS ET STUDIORUM UNIVERS. *De institutione clericorum deque Officii divini recitatione*, in *Il Monitore ecclesiastico*, 71 (1946) pp. 157-163; anno 1947 PIUS XII, Litt. Encycl. *Mediator Dei*: AAS 39 (1947) pp. 591-592; anno 1954, Allocutio diei 2 nov.: AAS 45 (1954) pp. 669-670. Tractatio materiae simul cum quaestione speciali de institutione in Musica sacra: S. PIUS X, *Tra le sollecitudini*: ASS 36 (1903-1904) pp. 329-339; PIUS XII, Litt. Encycl. *Musicae sacrae disciplina*, 25 dec. 1955: AAS 48 (1956) pp. 17, 23, 24; *Instructio S. Rituum C. de Musica sacra et sacra Liturgia*, 3 sept. 1958: AAS 50 (1958) pp. 659-663.

[33] Hucusque enim sacra Liturgia, in ordinatione programmatum quibus universa ratio studiorum in facultatibus theologicis et in seminariis regitur, inter disciplinas auxiliares et non principales, computatur. Cf. Ordinationes S. C. DE SEMINARIIS ET STUDIORUM UNIVERS., 12 iunii 1931: AAS 23 (1931) p. 271.

[34] Cf. can. 1367, 3°; PIUS XII, Const. Apost. *Sedes Sapientiae*, 31 maii 1956, art. 37, § 1: « In novitiatu, necnon per totum subsequens tempus, alumni... sacram Liturgiam addiscant, eaque sese nutriant »; et art. 40, § 2, I: « Dilectio quoque et summa reverentia dignitatis munerumque sacedrotalium in ipsis evolvatur. Cultus publici sacrificalis, sacramentalis et deprecatorii, atque domus Dei decoris studium et praxis apud eos excitanda sunt omnique ope promovenda ».

[35] V. gr. mensilibus collationibus: cf. canones 131, 448 et 591.

[36] Cf. S. RITUUM C., *Instr. de Musica sacra et sacra Liturgia*, nn. 104-108.

[37] Cf. PIUS XII, *Adhortatio ad Italiae Ordinarios de Televisione*, 1 ian. 1954: AAS 46 (1954) pp. 22-23; Litt. Encycl. *Miranda prorsus*, 8 sept. 1957: AAS 49 (1957) pp. 796-800; S. RITUUM C., *Instr. de Musica sacra et sacra Liturgia*, nn. 74-79.

[38] PIUS XII, Litt. Encycl. *Mediator Dei*: AAS 39 (1947) pp. 541-542; Allocutio diei 22 sept. 1956: AAS 48 (1956) pp. 723-724.

[39] Ibidem.

[40] Cf. *Acta et Documenta*, l. c. pp. 374-386.

[41] Cf. *Decretum de solemni Vigilia paschali instauranda*, 19 februarii 1951: AAS 43 (1951) pp. 128-137; *Decretum de facultativa celebratione instauratae Vigiliae paschalis ad triennium prorogata*, 11 ianuarii 1952: AAS 44 (1952) pp. 48-63; *Decretum quo liturgicus Hebdomadae sanctae Ordo instauratur*, necnon *Instructio de Ordine Hebdomadae sanctae instaurato rite peragendo*, 16 novembris 1955. AAS 47 (1955) pp. 838-847; *Ordinationes et declarationes circa Ordinem Hebdomadae sanctae instauratum*, 1 februarii 1957: AAS 49 (1957) pp. 91-95; *Decretum de rubricis ad simpliciorem formam redigendis*, 23 martii 1955: AAS 47 (1955) pp. 218-224, necnon *Codex rubricarum*, 25 iulii 1960: AAS 52 (1960) pp. 593-734; *Constitutio Apostolica de disciplina servanda quoad ieiunium eucharisticum*, 6 ianuarii 1953: AAS 45 (1953) pp. 15-24, necnon Motu Proprio *Sacram Communionem*, 19 martii 1957: AAS 49 (1957) pp. 177-178.

[42] Cf. PIUS XII, Litt. Encycl. *Summi Pontificatus,* 20 oct. 1939: AAS 31 (1939) p. 429.

[43] Cf. v. g. PIUS XII, Litt. Encycl. *Summi Pontificatus*: AAS 31 (1939), pp. 428-429; Allocutio diei 10 febr. 1946: AAS 38 (1946) p. 146; Litt. Encycl. *Evangelii praecones,* 2 iunii 1951: AAS 43 (1951) pp. 521-522. Cf. etiam *Acta et Documenta,* l. c., pp. 370-372; 638-639.

[44] Cf. CONC. TRID., Sess. XXII, Doctr. *De ss. Missae sacrif.,* c. 8: DENZ. 946.

[45] PIUS XII, Litt. Encycl. *Mediator Dei*: AAS 39 (1947) p. 545.

[46] Cf. *Acta et Documenta,* l. c. pp. 391-428.

[47] Cf. PIUS XII, Litt. Encycl. *Mediator Dei*: AAS 39 (1947) p. 580.

[48] S. CYPRIANUS, *De cath. eccl. unitate,* 7.

[49] Cf. S. CYPRIANUS, *Ep. 66,* n. 8, 3.

[50] Cf. can. 1257; PIUS XII, Litt. Encycl. *Mediator Dei*: AAS 39 (1947) p. 544.

[51] Cf. PIUS XII, Litt. Encycl. *Mediator Dei*: AAS 39 (1947) p. 544; Allocutio diei 2 nov. 1954: AAS 45 (1954) p. 670; cf. *Commonitio S. Officii,* diei 14 febr. 1958: AAS 50 (1958) p. 114; cf. cann. 1257, 1259-1264.

[52] Cf. S. RITUUM C., *Instr. de Musica sacra et sacra Liturgia,* n. 93: AAS 50 (1958) p. 656.

[53] Recolantur verba S. IGNATII ANTIOCHENI: « Omnes episcopum sequimini, ut Iesus Christus Patrem, et presbyterium et apostolos; diaconos autem revereamini ut Dei mandatum. Nullus sine episcopo aliquid operetur eorum quae conveniunt in Ecclesiam. Illa firma gratiarum actio reputetur, quae sub episcopo est, vel quam utique ipse concesserit. Ubi utique apparet episcopus, illic multitudo sit, quemadmodum utique ubi est Christus Iesus, illic catholica Ecclesia. Non licitum est sine episcopo baptizare neque agapen facere, sed quod ille probaverit, hoc est Deo beneplacitum, ut stabile sit et firmum omne quod agitur » (Smyrn. 8). « Quemadmodum ... Dominus sine Patre nihil fecit, unitus existens, neque per seipsum neque per apostolos, sic neque vos sine episcopo et prebyteris aliquid operemini; ... una oratio, una deprecatio, unus intellectus, una spes in caritate, in gaudio non inquinato, quod est Christus Iesus, quo melius nihil est. Omnes ut in unum templum concurrite Dei, ut in unum altare, in unum Iesum Christum, ab uno Patre exeuntem et in unum existentem et revertentem » (Magn. 7). « Stude igitur una gratiarum actione uti; una enim caro Domini nostri Iesu Christi et unus calix in unionem sanguinis ipsius; unum altare et unus episcopus cum prebyterio et diaconis, conservis meis; ut quod facitis, secundum Deum faciatis » (Philad. 4).

[54] Cf. PIUS XII, Allocutio diei 22 sept. 1956: AAS 48 (1956 p. 712.

[55] Ibidem, p. 724.

[56] Cf. PIUS XII, Litt. Encycl. *Mediator Dei*: AAS 39 (1947) p. 562; S. RITUUM C., *Instr. de Musica sacra et sacra Liturgia,* n. 118.

[57] Commissiones dioecesanae de Musica sacra constituendae sunt ad normam « Motu proprio » s. Pii X, diei 22 nov. 1903 (n. 24); Commissiones de Arte sacra pro Italia, per Litteras Circulares Secretariae Status, diei 1 sept. 1924 (Prot. 34215); Commissiones de sacra Liturgia per Litt. Encycl. *Mediator Dei* PII XII, diei 20 nov. 1947 (AAS 39 [1947] pp. 561-562).

[58] Quo expeditius et securius labor perficiatur, *Instructio de Musica sacra et sacra Liturgia* (n. 118), consulit ut « tres memoratae Commissiones non seorsim, sed una simul conveniant et, collatis consiliis, communia negotia pertractare et solvere satagant ».

Caput II

DE SACROSANCTO EUCHARISTIAE MYSTERIO

Salvator noster, in cena novissima qua nocte tradebatur, Apostolis paschale convivium in sui memoriam donec veniat iterandum praecepit, ita ut « mortis eius victoria et triumphus »[1] repraesentaretur; et Ecclesiae dilectae Sponsae suae fieret magnum sacramentum pietatis, fons et exemplar unitatis, sacrificium laudis, pignus et figura caelestis convivii.

Itaque curat Ecclesia ut christifideles huic mysterio fidei non velut inertes et muti spectatores intersint, sed ut ritus et preces bene intellegentes, ea actuose, conscie et pie participent, mensa cum verbi tum corporis Domini reficiantur, gratias Deo agant, immaculatam hostiam una cum sacerdote offerendo seipsos offerre discant, et de die in diem ad perfectiorem unitatem transferantur ut sit Deus omnia in omnibus.

Quapropter Sacrosanctum Concilium, ut Sacrificio Missae restituat, etiam in forma rituali, plenam pastoralem efficacitatem, ea quae sequuntur decernit.

I - DE MISSA

37. [*Ordo Missae instaurandus*]. Ordo Missae ita recognoscatur, sive in generali dispositione sive in singulis partibus, ut clarius percipiatur et actuosam fidelium participationem faciliorem reddat.[2]

38. [*Lectiones in Missa*]. Ut fidelibus cum mensa eucharistica etiam ditior mensa verbi Dei paretur,[3] thesauri biblici largius aperiantur,[4] ita ut, decursu plurium annorum, praestantior pars Scripturarum sanctarum populo praelegatur.[5]

39. [*Homilia*]. Homilia, tamquam pars ipsius Liturgiae,[6] valde commendatur, praesertim diebus dominicis et festis de praecepto.

40. [*Oratio communis*]. Oratio communis, seu fidelium, post Evangelium et homiliam, saltem diebus dominicis et festis

de praecepto, redintegretur,[7] ita ut, populo participante, obsecrationes fiant pro sancta Ecclesia, « pro omnibus hominibus, pro regibus et omnibus qui in sublimitate sunt ».[8]

41. [*Lingua*]. Linguae vernaculae in Missis cum populo congruus locus tribuatur,[9] imprimis autem in lectionibus, oratione communi et nonnullis cantibus, ad normam articuli 24 huius Constitutionis.

42. [*Communio sub utraque specie*]. Communio sub utraque specie, sublato fidei periculo, pro certis casibus a Sancta Sede bene determinatis, uti, v. g., in Missa sacrae Ordinationis, iudicio Episcoporum, tum clericis et religiosis, tum laicis concedi potest.[10]

43. [*Praeceptum Missae festivae*]. Liturgia Missae duabus partibus quodammodo constat, liturgia nempe verbi et eucharistica. Hae duae partes tamen ita intrinsece coniunguntur, ut unicum actum cultus efforment. Proinde animarum pastores, in catechesi tradenda, fideles sedulo instruant, ut integrae Missae celebrationi intersint.

II – DE CONCELEBRATIONE SACRAMENTALI

44. [*Usus amplificetur*]. Concelebratio tam in Ecclesia Orientali quam in Occidentali in usu hucusque remansit.[11] Concilio facultatem concelebrandi ad sequentes casus extendere placet:[12]

a) ad Missam chrismatis, feria V in Cena Domini;

b) ad conventus sacerdotum, si ad singulares celebrationes aliter provideri non possit et de iudicio Ordinarii.

45. [*Opportunitas concelebrationis et numerus concelebrantium*]. De opportunitate concelebrationis et de numero concelebrantium, in singulis casibus, Ordinarii erit iudicare.

46. [*Ritus concelebrationis*]. Quoad ritum, servari possunt rubricae Pontificalis romani. Attamen quaedam aptationes fiant, scilicet:

a) ut concelebrantes, oblatione peracta, stent circa altare, vestibus sacerdotalibus, aut saltem alba et stola, induti;[13]

b) ut minuatur numerus precum a concelebrantibus simul dicendarum; [14]

c) ut communicare possint sub utraque specie; [15]

d) ut solus celebrans principalis gestus faciat et benedicat.[16]

NOTAE

[1] Conc. Trid., Sess. XIII, Decr. *De ss. Eucharist.*, c. 5: Denz. 878.

[2] Cf. *Acta et Documenta,* l. c. pp. 262-288.

[3] Cf. *De imitatione Christi,* IV, 11.

[4] Cf. Pius XII, Litt. Encycl. *Divino afflante Spiritu,* 30 sept. 1943: AAS 35 (1943) p. 324.

[5] Cf. *Acta et Documenta,* l. c. pp. 264-270.

[6] Pius XII in Litt. Encycl. *Mediator Dei,* 20 nov. 1947, inter actiones liturgicas, post lectiones, enumerat: « ac postremo homilia » (AAS 39 [1947] p. 529).

[7] Cf. *Acta et Documenta,* l. c. p. 271, nn. 5, 7, 10, 11.

[8] 1 Tim. 2, 1-2.

[9] Cf. *Acta et Documenta,* l. c., pp. 397-412; et etiam pp. 387-397.

[10] Cf. *Acta et Documenta,* l. c. p. 69, nn. 1-5.

[11] Praecipua documenta Ecclesiae de concelebratione sunt:

Pro tota Ecclesia occidentali can. 803: « Non licet pluribus sacerdotibus concelebrare, praeterquam in Missis ordinationis presbyterorum et in Missa consecrationis episcoporum secundum Pontificale romanum ». In Pontificali romano vero concelebratio episcoporum inscribitur expresse saltem a fine saeculi xii (M. Andrieu, *Le Pontifical romain,* I, p. 151). Concelebratio presbyterorum describitur iam in Pontificali Curiae tempore Innocentii IV (cf. *ibidem,* II, p. 349).

Pro Ecclesia Lugdunensi: Appendix ad Pontificale a card. de Bonald edita: Benedictio oleorum.

Pro Russis, tam unitis quam separatis: Cinovik, ex editionibus tam anni 1798 quam 1896; et Trabnik Petri Moghila, Kiev 1646.

Pro Ruthenis: Acta et Decreta Synodi provincialis Ruthenorum Galitiae, habitae Leopoli anno 1891, Romae anno 1895, pp. 150-168; Ordo celebrationis, Romae 1953, pp. 102-114.

Pro Graecis catholicis et Melchitis: Hieraticon, Romae 1950, pp. 265-272; Hieraticon syllurgon. – Benedictus XIV, Litt. Encycl. *Demandatam,* 24 dec. 1743; et Litt. Encycl. *Allatae sunt,* 26 iul. 1755, apud P. Gasparri, *Fontes Iuris canonici,* I, p. 799, et II, p. 472.

Pro Maronitis: Synodus Montis Libani 1736, apud Mansi, 38 coll. 125-126.

Pro Coptis catholicis: Synodus Alexandrina Coptorum, habita Cairi anno 1898, Romae 1899, p. 107.

[12] *Rationes cur optatur extensio*:

a) Unitas Ecclesiae in unitate sacerdotii melius demonstratur: « Quia sacerdos non consecrat nisi in persona Christi, multi autem sunt unum in Christo, ideo non refert utrum per unum vel per multos hoc

sacramentum consecraretur: nisi quod oportet ritum Ecclesiae servari... Eucharistia est sacramentum unitatis Ecclesiasticae, quae attenditur secundum hoc, quod multi sunt unum in Christo » (S. THOMAS, *Summa Theol.*, III, q. 82, a. 2, ad 2 et 3).

b) Pietas magis fovetur, si plures sacerdotes simul litent, quam in diversis altaribus singillatim celebrent, sese invicem et populum molestia afficientes.

c) Vitantur difficultates practicae et incommoda provenientia ex numero sacerdotum sive e penuria altarium et supellectilis, sive ex brevitate temporis.

[13] In Pontificali Romanae Curiae saec. XII, quod diffusum est ubique, rubrica erat sequens: « Oblatione facta, presbyteri vadant ad altare, ad standum a dextera et laeva altaris cum missalibus suis » (M. ANDRIEU, *Le Pontifical Romain,* II, p. 349). Haec rubrica mutata est in Pontificali romano primum excuso anno 1485: « Presbyteri vero ordinati retro Pontificem vel hinc inde ubi magis commodum erit, in terra genuflexi, habeant libros coram se... ».

[14] In documentis antiquioribus, ex. gr. in Ordine Romano III (M. ANDRIEU, *Ordines Romani,* II, p. 131) presbyteri cardinales « canonem dicunt », non alia. Idem servabatur adhuc saec. XII, teste canonico Benedicto (FABRE-DUCHESNE, *Le Liber Censuum de l'Eglise Romaine,* II, p. 146).

Sed praeter rationes historicas, adest praecipue ratio practica: dicere simul tantam seriem orationum « distincte, morose », praesertim dum celebrans cantat vel gestus facit, est nimis prolixum et populum taedio afficit. In liturgia verbi, melius erit si concelebrantes silentio auscultent lectiones, participent cantum sive Proprii sive Ordinarii, solo celebrante principali dicente *Gloria in excelsis, Pax vobis, Dominus vobiscum,* orationes, *Credo.*

[15] Communio sub utraque specie fit semper in Missa consecrationis Episcopi; fit etiam a diacono et subdiacono in Missa papali; fiebat etiam in ordinationibus presbyterorum saec. XIII, teste Pontificali Romanae Curiae (M. ANDRIEU, *Le Pontifical Romain,* II, p. 350). Optatur hodie quia consentaneum est omnes celebrantes semper sub utraque specie communicare.

[16] Sic fit hodie in Missa Ordinationis presbyterorum, et sic faciebant olim presbyteri cardinales, quando concelebrabant cum Summo Pontifice.

CAPUT III

DE SACRAMENTIS ET SACRAMENTALIBUS

Sacramenta et Sacramentalia ordinantur ad cultum debite Deo reddendum et ad hominem sanctificandum;[1] utpote vero signa « ad instructionem pertinent ».[2] Unde fidem non solum supponunt, sed « verbis ac rebus » alunt; et ita eorum celebratio liturgica fideles ad cultum Deo debite reddendum et ad gratiam fructuose recipiendam etiam proxime disponit. Ideo « sacramenta fidei » dicuntur.

Maxime proinde interest ut qui ad fidem vocantur, Baptismum verum signum fidei inveniant, et fideles, ad propriam vitam christianam alendam, Sacramenta impensissime frequentent. Per liturgiam enim Sacramentorum et Sacramentalium, fidelibus bene dispositis nullus iam fere eventus vitae gratia divina non sanctificatur, ex mysterio paschali Passionis, Mortis et Resurrectionis Christi, a quo omnia Sacramenta et Sacramentalia suam virtutem derivant; nullusque etiam rerum materialium usus, per se honestus, ad finem hominem sanctificandi Deumque laudandi non dirigitur. Quod sane facilius fit, si ipsa, quoad eorum liturgicam structuram, quoad textus et ritus, ita ordinantur, ut res divinas, quas significant et suo cuiusque modo efficiunt, sic exprimant ut a fidelibus possint facile percipi et actuosa atque communitaria participatione celebrari.

Cum autem, decursu temporum, non sine fidelium detrimento, quaedam in ea irrepserint quae praedictae eorum naturae minus bene respondeant, Sacrosanctum Concilium ea quae sequuntur decernit.

I – DE RITUALIBUS REVISENDIS

47. [*Ritualia particularia*]. In nova editione « typica » Ritualis romani paranda, clare indicentur partes, quae, in Ritualibus particularibus, lingua vulgari dici possunt. Super huiusmodi autem Ritualis romani editione, Ritualia particularia, singularum regionum necessitatibus aptata (cf. art. 21 huius Constitutionis), a Conferentiis Episcopalibus quam primum parentur,

et, actis a Sancta Sede recognitis (cf. can. 291), in respectivis regionibus adhibeantur.[3] In his autem Ritualibus vel peculiaribus Collectionibus rituum conficiendis, ne omittantur instructiones pastorales et rubricales, quae in Rituali romano singulis ritibus praemittuntur.

II - DE SACRAMENTIS INITIATIONIS CHRISTIANAE

48. [*Restauratio catechumenatus*]. Instauretur catechumenatus adultorum pluribus gradibus distinctus, ita ut tempus catechumenatus, instructioni destinatum, de iudicio Ordinarii loci, sacri quoque ritibus successivis temporibus celebrandis, sanctificari possit.[4]

49. [*Elementa initiationis a traditione populorum derivata*]. In terris Missionum, praeter ea quae in traditione christiana habentur, illa etiam elementa initiationis admittantur, quae apud unumquemque populum in usu reperiuntur, quatenus ritui christiano aptari possunt.

50. [*Ordo Baptismi adultorum*]. Ritus ad baptizandos adultos recognoscatur,[5] ratione habita catechumenatus instaurati; et Missali romano Missa propria in collatione Baptismi inseratur.

51. [*Ordo Baptismi parvulorum*]. Ritus ad baptizandos parvulos condicioni reali infantis rationis nondum compotis aptetur;[6] partes etiam parentum et patrinorum in ipso ritu melius in luce ponantur.

52. [*Ordo brevior Baptismi*]. Conficiatur Ordo brevior Baptismi, qui, in terris Missionum, a catechistis, et generatim, in periculo mortis, a fidelibus, absente sacerdote vel diacono, adhiberi possit.

53. [*Ordo supplendi omissa in Baptismo*]. Loco « Ordo supplendi omissa super infantem baptizatum », novus ritus conficiatur ad significandam receptionem infantis in Ecclesiam, qui ritu brevi fuerit baptizatus.[7] Item similis ritus conficiatur pro neoconversis iam valide baptizatis.

54. [*Benedictio aquae baptismalis*]. Aqua baptismalis, extra tempus paschale, in ipso ritu Baptismi, ex iusta et rationabili causa, formula breviore et apta, benedici potest.

55. [*Ritus Confirmationis*]. Ritus Confirmationis ita recognoscatur,[8] ut clarius eluceat huius Sacramenti intrinseca connexio cum tota initiatione christiana; et ideo, pro opportunitate, Confirmatio etiam intra Missam conferri possit; [9] eamque praecedat renovatio promissionum Baptismi.[10] Ipsa administratio Sacramenti aptioribus liturgicis formulis introducatur.

III - DE POENITENTIA

56. [*Ordo Paenitentiae*]. Ritus et formulae Paenitentiae ita recognoscantur, ut effectum Sacramenti clarius exprimant.

IV - DE UNCTIONE INFIRMORUM

57. [*Nomen et natura Sacramenti*]. Sacramentum, quod communiter « Extrema Unctio » nuncupatur, deinceps « Unctio infirmorum » vocabitur; nam non est per se Sacramentum morientium, sed graviter aegrotantium,[11] ac proinde tempus opportunum illud recipiendi est statim ac fidelis in gravem morbum inciderit.

58. [*Collatio Sacramenti*]. Unctio infirmi regulariter locum habeat post Confessionem et ante receptionem Eucharistiae.[12]

59. [*Ritus Sacramenti*]. Unctionum numerus pro opportunitate aptetur (cf. art. 21 huius Constitutionis), et orationes quae ritum Unctionis infirmorum comitantur, ita recognoscantur,[13] ut respondeant diversis condicionibus infirmorum, qui Sacramentum recipiunt.

60. [*Iteratio Sacramenti*]. Unctio sacra in diuturna infirmitate aliquando iterari potest.[14]

V - DE ORDINE

61. [*Ritus Ordinationum recognoscendi*]. Ritus Ordinationum a peritis, sive quoad caerimonias sive quoad textus, recognoscantur. Allocutiones Episcopi, initio cuiusque Ordinis, fiant lingua fidelibus nota.

VI - DE MATRIMONIO

62. [*Ritus Matrimonii*]. Ritus celebrandi Matrimonium, qui exstat in Rituali romano, funditus recognoscatur et ditior fiat, ita ut gratia Sacramenti clarius significetur.[15]

« Si quae provinciae aliis laudabilibus consuetudinibus et caerimoniis in celebrando Matrimonii Sacramento utuntur, eas omnino retineri Sancta Synodus vehementer optat ».[16]

Insuper Conferentiis Episcopalibus relinquitur facultas exarandi ritum proprium (cf. art. 48 huius Constitutionis),[17] usibus locorum et populorum congruum, firma tamen lege ut sacerdos assistens requirat excipiatque contrahentium consensum.[18]

63. [*Celebratio Matrimonii*]. Matrimonium ordinarie infra Missam celebretur, post lectionem Evangelii et homiliam, ante orationem fidelium.[19] Oratio super sponsam, ita opportune emendata ut supra utrumque coniugem recitari valeat, dicatur lingua vernacula.

Si vero Sacramentum Matrimonii extra Missam, sed in ecclesia, celebratur, lectiones de Epistola et Evangelio Missae pro Sponsis legantur in initio ritus.[20]

VII - DE SACRAMENTALIBUS

64. [*Recognitio Sacramentalium*]. Sacramentalia funditus recognoscantur, prae oculis habito principio de conscia, actuosa et facili participatione fidelium, et attentis hodiernis necessitatibus. In Ritualibus recognoscendis, etiam nova Sacramentalia, prout necessitas expostulat, addi possunt.

Benedictiones reservatae, perpaucae, et in favorem tantum Episcoporum, habeantur.

65. [*Ritus vestitionis et professionis religiosae*]. Conficiatur ritus vestitionis et professionis religiosae et renovationis votorum, qui valde optatam unitatem,[21] sobrietatem et dignitatem inducat, ita tamen ut quidam ritus particulares non excludantur.

Professio religiosa infra Missam fieri potest.

VIII - DE EXSEQUIIS

66. [*Ordo exsequiarum*]. Ritus exsequiarum sensum paschalem mortis christianae clarius exprimat, et condicionibus ac traditionibus singularum regionum melius aptetur.[22]

67. [*Exsequiae parvulorum*]. Ex integro recognoscatur ritus sepeliendi parvulos, ac propria Missa donetur.

NOTAE

[1] S. THOMAS, *Summa Theol.*, III, 62, a. 5 et 63, a. 6.

[2] S. THOMAS, *De veritate,* 27, a. 4.

[3] Cf. *Acta et Documenta,* l. c. pp. 384-385, nn. 10-12.

[4] Cf. *Acta et Documenta,* l. c. pp. 12-13, nn. 1-9.

[5] Cf. *Acta et Documenta,* l. c. pp. 12-15.

[6] Cf. *Acta et Documenta,* l. c. pp. 16-17, nn. 9-18.

[7] Cf. *Acta et Documenta,* l. c. p. 19, nn. 35-36 et p. 22, n. 6.

[8] Ibidem, pp. 25-27.

[9] Ibidem, p. 27, nn. 15-18.

[10] Ibidem, p. 26, nn. 12-14.

[11] Nomen « Extrema Unctio » solummodo tardioribus saeculis (XII-XIII) invectum est; antea « Oleum infirmorum », « Oleum benedictum » appellabatur. Merito in Concilio Tridentino petitum est ut nomen primitivum restitueretur. Melius proinde nomen Sacramenti esset « Unctio infirmorum », quoniam agitur non de re sed de actione.

Dilatio ad ultima momenta in usum venit a saeculo fere X, quando Unctio insolubiliter coniuncta erat cum concessione paenitentiae sollemnis, qua tamen ei qui convaluerat onera gravissima ad dies vitae imponebantur. Vota Episcoporum de hac re cf. in *Acta et Documenta,* l. c. p. 95 nn. 1-6; pp. 96-97 nn. 7-13.

[12] Ex verbis Apostoli Iacobi: « Et (infirmus) si in peccatis sit, remittentur ei » (Iac. 5, 15), clare eruitur quod Unctio infirmorum spiritualiter pertinet ad paenitentiam. « Consummativum paenitentiae » hoc Sacramentum declarat Concilium Tridentinum (Sessio 14. Doctr. de Sacram. Extr. Unctionis. Prooemium); ideoque administrandum videtur post confessionem sacramentalem infirmi et antequam ille sacram Communionem recipiat. Nam Eucharistia est Sacramentum consummativum omnium aliorum Sacramen-

torum. « Sacramentum Eucharistiae est potissimum inter alia sacramenta... nam omnia alia sacramenta ordinari videntur ad hoc sacramentum, sicut ad finem... per paenitentiam etiam et *extremam unctionem* praeparatur homo ad digne sumendum Corpus Christi » (S. THOMAS, *Summa Theol.* III, 65 n. 3). Vota Episcoporum de hac re, cf. in *Acta et Documenta,* l. c. pp. 98-99; nn. 26-28.

[13] Cf. *Acta et Documenta,* l. c. pp. 99-101, nn. 29-46.

[14] Praxis hodierna (can. 940, § 2), post monitum Concilii Tridentini (Sessio XIV, Doctr. *de Sacr. Extr. Unctionis,* c. 3), vetat in eodem vitae discrimine hoc Sacramentum iterare. Sed Unctionis iteratio, etiam in eadem infirmitate, fuit consuetudo Ecclesiarum usque ad saec. XIII. Nam aegrotus, maxime in diuturna infirmitate, saepius indiget solatio spirituali. Vota Episcoporum de hac re, cf. in *Acta et Documenta,* l. c. p. 97, nn. 14-17.

[15] Cf. *Acta et Documenta,* l. c. p. 175, nn. 2-4.

[16] CONC. TRID., Sess. XXIV, *De reformatione,* c. 1: DENZ. 990. Cf. *Rituale romanum,* tit. VIII, cap. 2, n. 6.

[17] Cf. *Acta et Documenta,* l. c. p. 177, n. 19.

[18] Can. 1095, § 1, 3°.

[19] Cf. *Acta et Documenta,* l. c. p. 175, nn. 5-7.

[20] Ibid., p. 175, n. 8.

[21] Cf. *Acta et Documenta,* l. c. p. 369, nn. 1-3.

[22] Cf. *Acta et Documenta,* l. c. pp. 366-367, nn. 1-4.

Caput IV

DE OFFICIO DIVINO

Summus Novi atque aeterni Testamenti Sacerdos, Christus Iesus, « humanam naturam assumens, terrestri huic exilio hymnum illum invexit, qui in supernis sedibus per omne aevum canitur. Universam hominum communitatem ipse sibi coagmentat, eandemque in divino hoc concinendo laudis carmine secum consociat ».[1]

Ecclesia autem, sacerdotio mirabili in suo Capite insignita, et divinam ipsius missionem in terris pergens, « pro hominibus constituitur in iis quae sunt ad Deum »,[2] ut Deum sine intermissione laudet et pro singulis interpellet. Quod munus absolvit non solum per celebrationem Eucharistiae, sed etiam per mirabile illud laudis canticum, in Officio divino exstans, quod christianorum omnium nomine eorumque in beneficium adhibetur Deo, cum a sacerdotibus aliisque fiat, in hanc rem ipsius Ecclesiae instituto delegatis.[3] Omnes proinde qui hoc munere funguntur tum gravem Ecclesiae obligationem, tum summum Sponsae Christi honorem participant, quia unusquisque in Officio divino orando ante thronum Dei stat nomine Matris Ecclesiae.

Huiusmodi Ecclesiae precatio ex antiqua traditione ita est constituta, ut totus cursus diei ac noctis per sacrificium laudis, a labiis confitentium Deo oblatum, consecretur.

Quo vero divinum Officium a sacerdotibus aliisque Ecclesiae membris, in fragilitate humana atque difficillimis temporum adiunctis constitutis, « tamquam sanctificatio diversarum horarum diei »[4] facilius et perfectius peragatur, Sacrosancto Concilio quae sequuntur placuit decernere:

68. [*Cursus Horarum*]. Cum sanctificatio diei naturalis sit finis Officii divini, cursus Horarum ita instauretur ut « Horis » veritas, in quantum fieri potest, reddatur, ratione tamen habita diversarum condicionum vitae hodiernae in determinatione iuridica temporis ad satisfaciendum obligationi Officii divini recitandi.

Ut autem cursus traditionalis Officii divini servetur ac simul

hodiernae vitae necessitatibus cleri congruenter aptetur,[5] hae normae prae oculis habeantur:

a) *Laudes* ac *Vesperae,* ex venerabili traditione Ecclesiae universalis duplex cardo Officii divini cotidiani, ubique tamquam Horae praecipuae celebrandae sunt.

b) *Completorium* ita instruatur, ut aperte appareat ipsius natura ultimae precationis in fine diei.

c) Hora quae *Matutinum* vocatur, quamvis indolem nocturnae laudis retinens, ita aptetur ut qualibet diei hora recitari valeat.[6]

d) *Horae minores* ita instruantur ut tempore competenti recitari possint, ad sanctificandum laborem cotidianum.

69. [*Psalmi*]. Ut cursus Horarum, in articulo praecedenti propositus, reapse observari possit, psalmi non amplius per unam hebdomadam, sed per longius temporis spatium distribuantur.[7] Opus revisionis psalterii, feliciter inchoatum, perducatur ad finem, respectu habito latinitatis et usus liturgici.

70. [*Hymni*]. Hymni, in quantum fieri potest, ad pristinam formam restituantur, iis mutatis quae mythologiam sapiunt aut christianae pietati minus congruunt. Recipiantur quoque, pro opportunitate, alii, qui in hymnorum thesauro inveniuntur.

71. [*Lectiones*]. In revisendis lectionibus,[8] haec serventur:

a) Lectiones *Sacrae Scripturae* ita distribuantur, ut thesauri Verbi divini in pleniore amplitudine expedite adiri possint.

b) Doctrina Patrum debitum suum locum et modum, iuxta Ecclesiae traditionem, obtineat; proinde *lectio ex Patribus* et sublimioribus theologiae spiritualis Magistris, dummodo agatur de textibus a structura et mente Liturgiae non discrepantibus, mensura largiore instauranda est et simul revisenda.

c) Passiones seu *vitae Sanctorum* ad fidem historicam reddantur.

72. [*Orationes*]. *a*) In Laudibus ac Vesperis feriarum per annum dicantur *Orationes matutinales ac vespertinales,* quae praesto sunt in Sacramentariis.[9]

b) Vesperis cotidie *Preces* inserantur pro variis necessitatibus mundi et Ecclesiae.

c) In fine Horarum minorum, loco orationis diei, dicatur oratio dominica seu *Pater noster*.

73. [*Obligatio*]. Cum infirmitas humanae naturae postulet ut quid minimum orationis praescribatur, et aliunde totum pensum divini Officii servandum sit, hae normae erunt observandae:

a) *Communitates choro obligatae* tenentur Officium divinum cotidie in choro celebrare, et quidem:

— *totum Officium,* Ordines Canonicorum, Monachorum et Monialium;

— saltem *Laudes aut Vesperas,* Capitula residentialia;

— *totum Officium aut partem illius,* ceteri Ordines et Congregationes religiosae, secundum proprias Constitutiones.

Omnes autem illarum Communitatum clerici, si sunt in Ordinibus maioribus, et omnes sollemniter professi, exceptis conversis, tenentur ad recitationem totius Officii, etiam a solo factam, si totum aut partem in choro non absolvunt.

b) *Clerici choro non obligati,* si sunt in Ordinibus maioribus, cotidie, sive in communi, sive a solo, tenentur totum Officium persolvere.

c) Fratres, Sorores, ac laici cuiusvis *Instituti status perfectionis* observent Constitutiones proprias. Ipsis autem enixe commendatur ut, in quantum fieri potest, Laudes ac Vesperas celebrent sicut in Breviario.

74. [*Sodales religiosi*]. Sodales cuiusvis Instituti status perfectionis, qui, vi Constitutionum, partes aliquas divini Officii absolvunt, orationem publicam Ecclesiae agunt. Item, publicam Ecclesiae orationem agunt, si quod parvum Officium, vi Constitutionum, recitant, dummodo in modum Officii divini confectum ac rite approbatum sit.

75. [*Fidelium participatio in Officio divino*]. Curent animarum pastores ut Horae praecipuae, vel ad minus Vesperae,[10] potissimum diebus dominicis et festis sollemnioribus in ecclesiis et oratoriis celebrentur communes. Commendatur ut et ipsi laici celebrent Officium divinum, vel cum sacerdotibus, vel inter se congregati, vel immo unusquisque solus.

76. [*Tempus recitandi Officium divinum*]. Praestat, sive ad diem revera sanctificandum, sive ad ipsas Horas cum fructu spi-

rituali recitandas, ut in Horarum absolutione tempus servetur quod proxime accedat ad tempus verum uniuscuiusque Horae canonicae.

77. [*Lingua adhibenda in recitatione Officii divini*]. *a*) Iuxta saecularem traditionem Occidentalis Ecclesiae, in Officio divino lingua latina clericis servanda est.

b) Monialibus, necnon sodalibus, sive viris non clericis sive mulieribus, Institutorum statuum perfectionis, in Officio divino, tam in choro aut in communi quam a solo celebrando, a proprio Ordinario, annuente Sancta Sede, concedi potest ut lingua vulgari utantur.

c) Quivis Officio divino adstrictus, si Officium divinum una cum fidelibus laicis, vel cum iis qui sub *a*) et *b*) nominantur, lingua vernacula celebrat, suae obligationi satisfacit, dummodo textus versionis sit legitime approbatus.

78. [*Officium divinum in choro vel in communi*]. Cum Officium divinum sit vox Ecclesiae Deum publice laudantis, choro obligati et omnes in communi celebrantes munus sibi concreditum quam perfectissime, sive interna animi devotione, sive externa agendi ratione, peragant.

Praestat insuper ut Officium divinum in choro et in communi, pro opportunitate, cantetur.

NOTAE

[1] Pius XII, Litt. Encycl. *Mediator Dei,* 20 nov. 1947: AAS 39 (1947) p. 573.

[2] Hebr. 5, 1.

[3] Cf. Pius XII, Litt. Encycl. *Mediator Dei*: AAS 39 (1947), p. 573.

[4] *Codex rubricarum,* l. c., n. 142.

[5] Ecclesia numquam admisit formam Breviarii, quae recitationem communitariam excludat. Officium divinum semper pro pluribus simul voluit: nam sic melius repraesentatur Ecclesia orans. Quare desiderandum non videtur duplex Breviarium, communitarium unum, privatum alterum, etsi plures favent huic duplici formae Officii divini (cf. *Acta et Documenta,* l. c. pp. 303-305). E contra, Breviarium eius qui a solo recitat semper apertum sit fratribus, sacerdotibus sociis et plebi fideli.

[6] Commendandum videtur, sicut est in votis plurium Antistitum (cf. *Acta et Documenta,* l. c. pp. 316-318), ut generatim uno tantum Nocturno constet. Officia vero perpulchra et antiquissimae traditionis, tribus « Nocturnis » insignita, ne destruantur, immo instaurentur, si opus sit.

[7] Quaedam desideria circa distributionem Psalterii per spatium temporis maius quam unam hebdomadam et circa aliqualem selectionem psalmorum faciendam, videri possunt in *Acta et Documenta*, l. c. pp. 314-316.

[8] Plura desideria circa lectiones s. Scripturae vide in *Acta et Documenta*, l. c. pp. 318-322, nn. 1-32; quoad lectiones historicas, *ibidem*, pp. 322-325, nn. 33-50; quoad lectiones Ss. Patrum, *ibidem*, pp. 325-326, nn. 52-59.

[9] Vide, v. gr., *Sacramentarium Gregorianum* (ed. Lietzmann), n. 203, in quo hobentur 8 orationes matutinales, et n. 204, qui continet 37 orationes vespertinales seu matutinales.

[10] Cf. PIUS XII, Litt. Encycl. *Mediator Dei*: AAS 39 (1947) p. 575; S. RITUUM C., *Instr. de Musica sacra et sacra Liturgia*, 3 sept. 1958, n. 45.

die 10. Novembris 1962. Disceptatione conclusa. omnes fere patres suffragia dederunt ut nil novi restabat ad discussionem

Caput V

DE ANNO LITURGICO

Sponsi divini opera salutifera, statutis diebus in anni decursu pia Mater Ecclesia sacra semper recordatione celebrare contendit. Primo hebdomadae die, quem « dominicum » vocavit, memoriam habuit Resurrectionis Domini, quam etiam semel in anno, solemnitate magna Paschatis, una cum beata ipsius Passione, frequentavit. Totum vero Christi mysterium per anni circulum explicavit, ab Incarnatione et Nativitate usque ad Ascensionem, ad diem Pentecostes et ad exspectationem beatae spei et adventus Domini. Recolendo taliter mysteria Redemptionis, aperuit fidelibus divitias virtutum atque meritorum Domini sui, ita ut omni tempore quodammodo praesentia fiant, et ipsi illa attingant et gratia salutis repleantur. Quin immo, per omnia mysterio Christi unitum, Sancta Ecclesia, in annuo festorum circulo, etiam mysterium beatissimae Dei Genetricis Mariae cum amore frequentat, in quo et praecellentem Redemptionis fructum merito exaltat, et veluti in purissima imagine, id quod ipsa tota esse cupit et sperat cum gaudio contemplatur.

Memorias insuper Martyrum aliorumque Sanctorum, qui per multiformem Dei gratiam et perfectionem provecti, atque aeternam iam adepti salutem, Deo in caelis laudem perfectam decantant, circulo anni inseruit Ecclesia. Sanctorum enim nataliciis praedicat paschale mysterium in Sanctis cum Christo compassis et conglorificatis, et fidelibus exempla eorum praesentat, omnes per Christum ad Patrem trahentia.

In exercitationibus denique, diversis anni temporibus, iuxta traditas disciplinas aggrediendis, fidelium formationem perficit, per illas animi et corporis actuositates, quae in precatione, in ieiunio et instructione vim suam attingunt.

Praestat igitur ut fideles virtutem mysteriorum Christi impensius hauriant, eandem in festis beatae Mariae Virginis pie prosequantur et colant, Sanctorum exempla devote imitentur, atque exercitationibus sacris ad sanctitatem contendant. Quapropter placuit Sacrosancto Concilio ea quae sequuntur decernere.

I - DE ANNO LITURGICO INSTAURANDO

79. [*Annus liturgicus in genere*]. Annus liturgicus ita recognoscatur ut, servatis aut restitutis sacrorum temporum traditis consuetudinibus et disciplinis iuxta nostrae aetatis condiciones, ipsorum indoles nativa retineatur, ad fidelium pietatem debite alendam in celebrandis mysteriis Redemptionis christianae, maxime vero mysterio paschali, quod est totius anni liturgici veluti centrum et culmen.

80. [*Dies dominicus*]. Peculiaris natura diei dominici pietati fidelium quam maxime proponatur et inculcetur, quatenus est « dies Domini » et hebdomadalis commemoratio mysterii paschalis et christianae fidelium regenerationis. Aliae proinde celebrationes, nisi revera sint magni momenti, ipsi ne praeponantur.

81. [*Proprium de Tempore*]. Fidelium animi dirigantur imprimis ad dies festos Domini, qui mysteria salutis in anno celebrant. Proinde « Proprium de Tempore » aptum suum locum obtineat super festa Sanctorum,[1] ut integer mysteriorum salutis cyclus debito modo recolatur.

82. [*Tempus quadragesimale*]. Duplex character temporis quadragesimalis, praeparatio nempe vel saltem memoria Baptismi et actio paenitentialis, tam in Liturgia quam in catechesi liturgica plenius in luce ponatur. Proinde:

a) ad profundiorem fidelium eruditionem, eorumque ad celebrandum mysterium paschale praeparationem, elementa baptismalia liturgiae quadragesimalis propria abundantius adhibeantur; quaedam vero ex anteriore traditione, pro opportunitate, restituantur;

b) idem autem fiat de elementis paenitentialibus. Quoad catechesim autem imprimis inculcentur animis fidelium socialis peccati indoles perniciosa, et partes Ecclesiae in actione paenitentiali; atque oratio pro peccatoribus urgeatur.

83. [*Praxis paenitentialis Quadragesimae opportune restituenda*]. Indoles paenitentialis temporis quadragesimalis non tantum spiritualiter et individualiter colatur, sed in vita quoque practica fidelium suam partem externam et socialem habeat. Instauretur, proinde, iuxta nostrae aetatis et diversarum regionum

possibilitates necnon fidelium condiciones, opportuna praxis paenitentialis.[2]

Sacrum tamen esto ieiunium paschale, feria VI in Passione et Morte Domini, ubique celebrandum et, iuxta opportunitatem, etiam Sabbato sancto producendum, ut ita, elato et aperto animo, ad gaudia dominicae Resurrectionis perveniatur.

84. [*Festa Sanctorum festis mysteria salutis recolentibus ne praevaleant*]. Festa Sanctorum mirabilia quidem Christi in servis eius praedicant, et fidelibus opportuna praebent virtutum exempla imitanda: attamen festis ipsa mysteria salutis recolentibus ne praevaleant. Immo plura ex his particulari cuique Ecclesiae vel Nationi vel Religiosae Familiae relinquantur celebranda,[3] iis tantum ad Ecclesiam universam extensis, quae Sanctos memorant momentum universale revera prae se ferentes.

II – DE CALENDARIO RECOGNOSCENDO

85. [*Festum Paschatis certae dominicae assignandum*]. Ut festum Paschatis certae dominicae in calendario gregoriano assignetur,[4] assentientibus iis quorum intersit, praesertim fratribus separatis, Sacrosanctum Concilium commendat.

86. [*Calendarium fixum inducendum*]. Sacrosanctum Concilium declarat se non obstare mediis et inceptis, quibus tenditur ad calendarium perpetuum in societatem civilem inducendum.

Variorum autem systematum, quae ad calendarium perpetuum stabiliendum excogitata sunt, illis tantum non obstat, quae hebdomadam septem dierum servant et tutantur.[5]

NOTAE

[1] Cf. *Acta et Documenta,* l. c. sub titulo *De Calendarii reformatione* (pp. 430-441) passim.

[2] Cf. *Acta et Documenta,* l. c. pp. 232-234: *De ieiunio quadragesimali;* et pp. 219-230: *De reformatione ieiunii et abstinentiae.*

[3] Cf. *Acta et Documenta,* l. c. sub titulo *De Calendarii reformatione* (pp. 430-441) passim.

[4] Ibidem, pp. 442-443, nn. 2-12.

[5] V. gr. *Calendarium Orbis,* seu Calendarium a « World Calendar Association » propositum. Fuit etiam votum Congressus Unionis Astronomicae, Romae anno 1922 habiti (cf. *Ephemerides liturgicae,* 37 [1923], p. 39).

Caput VI

DE SACRA SUPELLECTILE

Quantam Ecclesia adhibuerit curam ad decorem, ornatum et pretiositatem sacrae supellectilis in cultu sacro augenda, testatur traditio liturgica. Omnia pretiosa enim, quae aut natura ipsa protulerit aut humanum ingenium comparaverit, ea Ecclesia in cultum suum assumpsit, ut ita mirabilis laudis concentus Deo tribuendus plenior et perfectior efficeretur.

At ipsa quoque historia testatur temporum decursu nonnullos hac in re irrepsisse abusus. In externis enim cultus ornamentis amplificandis, quandoque humana vanitas irrepsit; ratio insuper et inclinatio temporum nonnumquam mutationes non parvas sive in formam sive in ornatum sacrae supellectilis invexit; dum, e contra, artis technicae progressus nova cotidie elementa producunt, quae elementis naturalibus usu traditis optime sociari possunt ad cultus decorem augendum.

Hinc profluit necessitas valde curandi materiam, formam et ornatum sacrae supellectilis et fideliter observandi leges artis sacrae, iuxta liturgicam traditionem.

Placuit ergo Patribus ea quae sequuntur principia affirmare et statuere.

87. [*Materia sacrae supellectilis*]. Leges generales circa materiam paramentorum et sacrae supellectilis in suo robore manent. Conferentiis tamen Episcopalibus facultas tribuitur materiis ex lege et traditione Ecclesiae acceptis alias admiscere aut sufficere, praesertim ex usibus et cultura populi sui traditis, dummodo vestis aut supellex exinde resultans decori, cultus reverentiae et usui liturgico respondeat, communi populi aestimatione magni habeatur atque persistens sit et duratura.

88. [*Forma sacrae supellectilis*]. Sacrae supellectilis, vestium et vasorum sacrorum forma sanctitati divini cultus studiose respondeat, congruenter usui consulat, reverentiam conciliet, ministrorum gradibus conveniat.[1]

Sanctae Sedis, vel Episcoporum in singulis regionibus, ad normam iuris, erit perpendere an in eorum forma, usu et ornatu

aliquid sit mutandum vel tollendum, iuxta articulum 21 huius Constitutionis.

89. [*Usus pontificalium*]. Convenit ut usus pontificalium reservetur illis ecclesiasticis personis, quae aut charactere episcopali, aut peculiari aliqua iurisdictione gaudent.

NOTA

[1] *Acta et Documenta,* l. c. pp. 449-451; quoad vestes pontificales, pp. 451-453.

CAPUT VII
DE MUSICA SACRA

Musica traditio sanctae Ecclesiae thesaurum constituit inaestimabile, maxime excellens inter ceteras artis expressiones, cum Musica sacra efformet necessariam Liturgiae sollemnis partem et directe sacram Actionem comitetur. Efficaciam spiritualem sacri concentus in cultu divino laudibus extulerunt sancti Patres atque Romani Pontifices, qui hac nostra praesertim aetate, praeeunte sancto Pio X, Musicam sacram « ad fontes » revocantes, ipsius characterem ministerialem dominici servitii pressius ostenderunt. Etsi relationes statuantur, limites tamen in generibus musicis haud ponuntur, cum Ecclesia omnes verae artis expressiones, debitis praeditas dotibus, amplectatur et in cultum admittat.

Normas ac praecepta ecclesiasticae traditionis et disciplinae secutum, prae oculis habens finem ultimum Musicae sacrae, qui « gloria Dei est, sanctificatio exemplumque fidelium »,[1] Sacrosanctum Concilium ea quae sequuntur statuit.

90. [*Natura Musicae sacrae*]. Musica sacra tam nobilem in Liturgia locum ex Patrum traditione habet, ut ei velut ancilla seu administra famuletur,[2] modo orationem suavius exprimens vel unanimitatem fovens, modo ritus sacros maiore sollemnitate comitans. Tanto ergo pulchrior et sanctior erit, quanto actioni liturgicae arctius connectetur.

91. [*Liturgia sollemnis principem locum tenet*]. Forma nobilior celebrationis liturgicae est Liturgia sollemnis, lingua latina celebrata, cum participatione populi.

Ut autem fideles et scholae cantorum ad Liturgiam sollemniter celebrandam progressive ducantur, gradus ipsorum captui et condicioni accommodati statuantur.

Proinde sit Conferentiae Episcopalis in singulis regionibus proponere ut nonnulli cantus lingua vernacula peragi possint, ad normam articuli 24 huius Constitutionis.

92. [*Participatio fidelium numquam excludenda*]. Quamvis

thesaurus artisticus Musicae sacrae summa cura servandus et fovendus sit,[3] et scholae cantorum assidue provehendae, Episcopi ceterique animarum pastores sedulo provideant ut in qualibet sacra actione, vel sollemnissima, universus fidelium coetus actuosam participationem sibi propriam in cantu praestare possit.[4]

93. [*Institutio musica*]. Magni habeatur institutio et praxis musica in Seminariis, in religiosorum utriusque sexus novitiatibus et studiorum domibus, necnon in ceteris institutis et scholis catholicis; ad quam institutionem obtinendam, magistri, qui Musicae sacrae docendae praeficiuntur, sedulo praeparentur.[5]

Cantores vero et musicae artifices, praeter musicam, solida formatione liturgica donentur, iuxta Ecclesiae traditionem et pastoralem populi utilitatem, quibus eorum servitium spiritu ac mente perficiatur.[6]

Fideles quoque, iuxta ipsorum condicionem, sicut in sacra Liturgia ita in cantu sacro opportune edoceantur, « ut vocem suam sacerdotis vel scholae vocibus, ad praescriptas normas, alternent ».[7]

94. [*Cantus gregorianus et polyphonicus fovendus*]. Ecclesia Romana cantum gregorianum agnoscit tamquam suae Liturgiae proprium: ideo in actionibus liturgicis, ceteris paribus, principem locum obtineat.[8]

Alia tamen genera Musicae sacrae, praesertim vero polyphonia, in celebrandis divinis Officiis minime excluduntur, dummodo fidelium actuosam participationem ne impediant, neque dignitati, gravitati et sanctitati Liturgiae repugnent.

Eximii autem artis musicae viri incitentur non tantum ad modos conscribendos qui a maioribus scholis cantorum cani possint, sed praesertim ad modos etiam componendos qui parvis quoque scholis conveniant et actuosam participationem totius communitatis fidelium foveant.

95. [*Editio typica librorum cantus gregoriani compleatur*]. Compleatur editio typica librorum cantus liturgici; immo paretur editio magis critica librorum iam editorum post instaurationem s. Pii X.

Pariter, altera paretur editio simpliciores modulos continens, in usum minorum ecclesiarum.

96. [*Cantus popularis religiosus*]. Cantus popularis religiosus sollerter inculcetur, ita ut in piis exercitiis et in ipsis liturgicis actionibus, iuxta normas et praecepta rubricarum, fidelium voces resonare possint.[9]

Cantus ad catholicae fidei doctrinam plene sint conformes, breves et faciles, lingua utantur plana et modulatione simplici. Verba autem a tumida et inani profluentia sint immunia[10] ac deriventur potissimum ex sacra Scriptura, specialiter ex psalmis et canticis biblicis, et ex fontibus liturgicis, sive orientalibus sive occidentalibus.

97. [*Musica sacra in Missionibus*]. Cum in regionibus Missionum gentes inveniantur quae propria polleant traditione musica, magnam partem in earum vita religiosa ac sociali habente, huic musicae respectus debitus necnon locus congruus praebeatur, tam in efformando earum sensu religioso, quam in cultu earum indoli aptando. Quapropter magnae curae sit in apostolatu missionario hanc musicam christianam tam in scholis quam in officiis sacris promovere. Commendatur, insuper, etiam instrumentorum indigenorum ad usum liturgicum aptatio, in quantum indoli cultus christiani respondent.[11]

98. [*Organum et instrumenta musica*]. Organum est instrumentum musicum traditionale Ecclesiae occidentalis, ad sacros ritus maiore sollemnitate donandos.

Cetera vero musica instrumenta, de iudicio et consensu loci Ordinarii in cultum divinum admitti possunt, quatenus usui sacro aptari possunt, templi dignitati congruunt, atque communi fidelium actuosae participationi favent.

Nova technicae artis inventa ad sonos producendos vel transmittendos, in sacris celebrationibus Ecclesia haud respuit, dummodo sonitum omnino decorum gratumque edant et talia instrumenta, non modo mere mechanico seu automatico, sed directa et personali artificis actione tractentur.[12]

NOTAE

[1] Pius X, Motu Proprio *Tra le sollecitudini,* 22 nov. 1903, n. 1.

[2] Ex tota traditione eruitur Musicam sacram in Ecclesia non adhiberi propter seipsam, quatenus artis operam, sed ad divinum cultum decore exercendum. Quod Urbanus VIII in decreto n. 823 S. C. Rituum diei 21 fe-

bruarii 1643 enuntiavit his verbis: Musica sacrae Scripturae, non haec illi inservire debet; Musica Missae, non Missa Musicae famuletur. Eundem Musicae sacrae characterem ministerialem dominici servitii, nostra aetate pressius ostenderunt Romani Pontifices. Sanctus Pius X eam vocat humilem ancillam Liturgiae (Motu Proprio *Tra le sollecitudini,* n. 23), Pius XI ancillam nobilissimam (Const. Apost. *Divini cultus,* 20 dec. 1928: AAS 21 [1929] p. 35), Pius XII: Liturgiae quasi administram (Litt. Encycl. *Musicae sacrae,* 25 dec. 1955: AAS 48 [1956] p. 12).

[3] Pius XII, Litt. Encycl. *Musicae sacrae*: AAS 48 (1956) pp. 18-20; S. Rituum C., *Instr. de Musica sacra et sacra Liturgia,* 3 sept. 1958, nn. 48-49: AAS 50 (1958) p. 646.

[4] Ex. gr. etiam in Missis Pontificalibus, saltem Symbolum et Sanctus generatim a populo cani deberent. Cf. *Prima Romana Synodus,* 1960, art. 576, § 1, n. 2: « In solemnioribus Eucharisticis Sacrificiis praestat ut *Credo* ab universo populo gregorianis modulis cantetur ».

[5] Pius XI, Const. Apost. *Divini cultus,* n. IX: AAS 21 (1929) p. 40.

[6] Pius X, Motu Proprio *Tra le sollecitudini,* n. 25; Pius XI, Const. Apost. *Divini cultus*: AAS 21 (1929) p. 39; Pius XII, Litt. Encycl. *Mediator Dei*: AAS 39 (1947) p. 589; Litt. Encycl. *Musicae sacrae*: AAS 48 (1956), pp. 23-24; S. Rituum C., *Instr. de Musica sacra et Sacra Liturgia,* nn. 115-117; cf. etiam Epistolam S. C. de Seminariis et Studiorum Universitatibus *De Musicae sacrae studio in seminariis fovendo,* 15 augusti 1959: AAS 41 (1949) pp. 618-619.

[7] Cf. Pius X, Motu Proprio *Tra le sollecitudini,* n. 27; Pius XI, Const. Apost. *Divini cultus,* V-VI: AAS 21 (1929) p. 38; Pius XII, Litt. Encycl. *Musicae sacrae*: AAS 48 (1956) p. 23; S. Rituum C., *Instr. de Musica sacra et sacra Liturgia,* n. 98.

[8] Cf. Pius X, Motu Propio *Tra le sollecitudini,* n. 3; S. Rituum C., *Instr. de Musica sacra et sacra Liturgia,* n. 16.

[9] Cf. Pius XII, Litt. Encycl. *Mediator Dei*: AAS 39 (1947) p. 590; Litt. Encycl. *Musicae sacrae*: AAS 48 (1956) pp. 20-21; *Ordo Hebdomadae sanctae instauratus,* dom. II Passionis, n. 20; S. Rituum C., *Instr. de Musica sacra et sacra Liturgia,* n. 15.

[10] Cf. Pius XII, Litt. Encycl. *Musicae sacrae*: AAS 48 (1956) p. 20.

[11] Quaedam Missae cum melodiis localibus iam conscriptae sunt in Africa, in Sinis, in India, instrumentis quoque indigenis comitantibus.

[12] Cf. S. Rituum C., *Instr. de Musica sacra et sacra Liturgia,* n. 60 s.

Caput VIII

DE ARTE SACRA

Inter nobilissimas ingenii humani exercitationes, artes pulchrae pleno iure adnumerantur, praesertim autem ars religiosa eiusdemque culmen, ars nempe sacra, quippe quae natura sua ad infinitam pulchritudinem divinam spectent, humanis operibus aliquomodo exprimendam, et Deo eiusdemque laudi ac gloriae provehendae eo magis addicantur, quo nihil aliud eis propositum sit, nisi ut operibus suis ad hominum mentes pie ad Deum convertendas plurimum conferant.

Alma Mater Ecclesia, proinde, semper fuit pulchrarum, seu ingenuarum, artium amica, earumque liberum servitium, praecipue ut res ad sacrum cultum pertinentes vere sint dignae, decorae ac pulchrae, rerum supernarum signa et symbola, perenniter quaesivit, artificesque instruxit. Immo earum veluti arbitram Ecclesia iure semper se habuit, diiudicans inter artificum opera quae fidei, pietati, legibusque religiose traditis congruant, atque ad usum sacrum idonea habeantur.[1]

Placuit proinde Patribus hisce de rebus ea quae sequuntur decernere.

99. [*Omnem stilum artis Ecclesia admittit*]. Ecclesia nullum artis stilum veluti proprium habuit, sed omnium temporum modos semper admisit. Nostrorum etiam temporum atque omnium gentium et regionum ars liberum in Ecclesia campum habet, quae sacris aedibus sacrisque ritibus debita reverentia debitoque honore inserviat; ita quidem ut eadem ad mirabilem illum gloriae concentum, quem summi viri per revoluta iam saecula catholicae fidei cecinere, suam queat adiungere vocem.[2]

100. [*Opera artis fidei et pietati contraria arceantur*]. Curent locorum Ordinarii ut artis opera quaecumque, quae fidei et moribus ac christianae pietati aperte repugnant sensumque vere religiosum, vel ob insanam formarum depravationem, vel ob artis insufficientiam, mediocritatem ac simulationem, offendunt, ab aedibus sacris arceantur ac prorsus expellantur.[3]

101. [*In diiudicandis artis operibus, periti adhibeantur*]. In diiudicandis artis operibus, Ordinarii curent audire Commissionem dioecesanam de Arte sacra et, si casus ferat, alios viros valde peritos.[4] In causis autem quae, undique spectatae, difficiliores evenerint, adeant consilia ceterorum provinciae vel regionis Episcoporum eorumque peritorum. Si etiam horum consultu iudicium tutum non invenitur, rem Sanctae Sedi proponant.

102. [*Commissiones de Arte sacra*]. Commissiones de Arte sacra tum dioecesanae, tum provinciales vel regionales vel nationales vel etiam internationales, congregentur, in quantum possibile, ex utroque clero et laicis peritis.

103. [*Artificum institutio*]. Episcopi, vel per se ipsos vel per sacerdotes qui peculiari facultate et amore praediti sunt, artificum curam habeant, ut eos spiritu Artis sacrae et sacrae Liturgiae imbuant.[5]

Artifices autem omnes, qui, ingenio suo vocati, gloriae Dei in Ecclesia sancta servire intendunt, semper prae oculis habeant agi de sacra quadam Dei Creatoris imitatione et de operibus cultui catholico, Ecclesiae aedificationi necnon fidelium religiosae instructioni destinatis.

104. [*Disciplina ecclesiastica de Arte sacra opportune revisenda*]. Canones et statuta ecclesiastica, quae rerum externarum ad sacrum cultum pertinentium apparatum spectant, praesertim quoad aedium sacrarum dignam et utilem constructionem, altarium formam et aedificationem, tabernaculi eucharistici nobilitatem et securitatem, baptisterii aptitudinem et honorem, necnon sacrarum imaginum, decorationis et ornatus convenientiam, moderationem et ordinem, recognoscantur: quae Liturgiae instauratae minus congruere videntur, emendentur aut aboleantur; quae vero ipsi favent, nova et vetera, retineantur vel introducantur.

105. [*Cleri institutio in Arte sacra*]. Clerici, dum sacrae Liturgiae studio incumbunt, instruantur etiam de mutuis relationibus inter Artis sacrae historiam et christianae fidei ac disciplinae evolutionem, quatenus Ecclesiae venerabilia quaecumque monumenta aestiment et servent, necnon artificibus, in novis

Artis sacrae operibus efficiendis, illuminata consilia praebere queant.

Ad hoc obtinendum, in Universitatibus omnibus catholicis, sacrae Theologiae scholis necnon Facultatibus, principia et historia Artis sacrae doceantur.[6]

NOTAE

[1] Cf. Pius XII, Litt. Encycl. *Mediator Dei,* 20 nov. 1947: AAS 39 (1947) p. 591; Litt. Encycl. *Musicae sacrae disciplina,* 25 dec. 1955: AAS 48 (1956) p. 11.

[2] Cf. Pius XII, *Epist. ad Exc. D. Jos. Freudhörfer,* 27 iun. 1955: AAS 47 (1955) p. 596: « Die katholische Kirche ist nicht eins mit der abendlaendischen Kultur; wohl aber ist sie bereit, mit jeder Kultur einen Bund zu schliessen »; *Allocutio Conventui X internationali de Scientiis historicis,* 7 sept. 1955 (l. c., p. 680): « L'Eglise a conscience d'avoir reçu sa mission et sa tâche pour tous les temps à venir et pour tous les hommes, et par conséquent de ne pas être liée à aucune culture déterminée... L'Eglise catholique ne s'identifie avec aucune culture; son essence le lui interdit. Elle est prête cependant à entretenir des rapports avec toutes les cultures »; Litt. Encycl. *Mediator Dei*: AAS 39 (1947) p. 590; S. C. S. Officii, *Instr. de Arte sacra,* 30 iun. 1952: AAS 44 (1952) p. 544.

[3] Cfr. Pius XII, Litt. Encycl. *Mediator Dei*: AAS 39 (1947) p. 591; S. C. S. Officii, *Instr. de Arte sacra*: AAS 44 (1952) p. 544.

[4] Cf. Can. 1164 § 1; Litt. circulares Secretariae Status, 1 sept. 1924 (Prot. 34215); S. C. S. Officii, *Instr. de Arte sacra*: AAS 44 (1952) p. 545; S. Rituum C., *Instr. de Musica sacra et sacra Liturgia,* n. 118.

[5] Cf. Pius XII, Litt. Encycl. *Mediator Dei*: AAS 39 (1947) p. 591.

[6] Cf. S. C. S. Officii, *Instr. de Arte sacra*: AAS 44 (1952) p. 545.

SCHEMA CONSTITUTIONIS

DE INSTRUMENTIS COMMUNICATIONIS SOCIALIS

PROOEMIUM *

1. INTER MIRIFICA technicae artis inventa, quae hodiernis praesertim temporibus, Deo favente, humanum ingenium e rebus creatis deprompsit, ea peculiari sollicitudine Mater Ecclesia excipit ac prosequitur quae hominis animum potissimum respiciunt, quaeque novas aperuerunt vias cuiusvis generis nuntios, cogitata ac praecepta facillime *communicandi*. E quibus vero inventis ea eminent *instrumenta* quae non modo singulos homines, sed ipsas multitudines totamque humanam *societatem,* natura sua, attingere valent, sicuti folia prelo impressa, cinematographeum, radiophonia, televisio et alia huiusmodi, quae proinde iure meritoque *instrumenta communicationis socialis* vocari possunt.[1]

2. [*Quibus rationibus Ecclesiae intersint*]. Haec autem instrumenta humano generi valida praebent subsidia, cum multum conferant, si recte adhibeantur, ad excolendos singulos homines, atque ad humanam societatem mentis cultu animique virtute locupletandam, immo vero ad Dei regnum propagandum et firmandum. Sive enim evulgant nuntios, sive impertiunt praecepta, sive praebent spectacula, haec inventa ingenuarum artium decoras species, naturales necnon revelatas veritates ac exempla virtutum hominibus communicare valent, quibus ipsi ad superna promptius dirigi possint atque facilius noscant se omnes filios eiusdem Patris caelestis esse, uniusque humanae familiae fratres.[2]

3. Novit quidem Mater Ecclesia hominem, cuius in manibus haec instrumenta sunt posita, utpote libertate arbitrii praeditum necnon originali labe vulneratum, posse ea adhibere contra divini Conditoris consilium et in sui iacturam convertere; immo eius maternum sensum angunt damna quae ex eorum inordinato usu humanae consociationi saepius orta sunt.[3]

4. [*Qua ratione in Sancta Synodo Vaticana tractentur*]. Huius ergo Sanctae Synodi Patres, ad proposita sibi praestituta attendentes, quaestiones praecipuas, cum prelo, cinematographeo, radiophonia, televisione reliquisque communicationis socialis in-

strumentis connexas, expendendas esse censent, indeque doctrinam tradere et generales normas statuere decernunt, quae spectent ad rectam christiani populi institutionem morumque renovationem, ad catholicae vitae incrementum, necnon ad ecclesiasticorum laicorumque apostolatus methodos ad nostrorum temporum necessitates rationesque aptius accommodandas.[4]

5. [*Hominibus bonae voluntatis invitatio*]. Confidit autem haec Sancta Synodus de hac re Ecclesiae doctrinae et disciplinae expositionem non solum saluti christifidelium profuturam, sed et omnibus bonae voluntatis hominibus[5] probatam fore; iis scilicet qui, naturae leges morales prosequi contendentes, student nova haec inventa in hominum utilitatem et in societatis bonum — cuius sors in dies magis a communicationis socialis instrumentorum recto usu pendet — unice flectere.

NOTAE

* Declaratio: Summus Pontifex in Litteris Apostolicis, quarum initium est: *Superno Dei nutu,* munus Secretariatui de scriptis prelo edendis et de spectaculis moderandis concreditum, his verbis declaravit: « Secretariatus pariter instituitur quaestionibus omnibus expediendis, quae cum hodiernis vulgandarum sententiarum rationibus (ut sunt folia impressa, radiophonicae et televisificae transmissiones, cinematographica spectacula etc.) quoquo modo conectuntur ».

Penes linguas hodiernas variae reperiuntur voces ad hanc novam rerum provinciam appellandam; quarum aliae magis extollunt aptitudinem ad transmissionem sententiarum (« techniques de diffusion »), aliae efficaciam socialem (« mass media », « Publizistik »), aliae facilitatem in usu imaginum et vocum (« mezzi audiovisivi »).

Minus conveniens videtur, ad has res designandas, vocem « spectacula » usurpare, quia minime omnibus novis inventis tribui potest, sicut v. gr. radiophoniae, et quia ipsa vox multa complectitur quae ad sententias vulgandas non pertinent, sicut agones, ludos circenses et similia. Praeterea vox « spectacula » non satis enuntiat rationem, omnibus inventis de quibus hic agitur propriam, directe communicandi aliquod spirituale contentum et consequenter continuo atque efficaciter in animos agendi, etiamsi communicatio ipsa speciem oblectamenti prae se ferat.

Propterea necessarium visum est huius Secretariatus sodalibus peritorum in hac re virorum sententiae obsecundare atque ad designanda nova haec inventa nomen proponere: *instrumenta communicationis socialis,* in posterum etiam in iurisprudentia ecclesiastica et in pastoralibus documentis utendum.

Quod nomen in primis innuit horum inventorum originem, cum technicis artibus conexam; deinde actionem *instrumentalem,* qua contentum spi-

rituale, ab auctore humano compositum, aliis *communicatur*; denique vim quam celeriter in totam *societatem* exercet.

[1] Cf. PIUS XII, Litt. Encycl. *Miranda prorsus,* 8 sept. 1957: AAS 49 (1957) pp. 765-766; Epistula ab Officio de publicis Ecclesiae negotiis ad Praesidem Hebdomadis Socialis Gallicae, *Les Semaines Sociales,* 14 iul. 1955: *L'Oss. Rom.*, 22 iul. 1955; PIUS XI, Litt. Encycl. *Vigilanti cura,* 29 iun. 1936: AAS 28 (1936) p. 256; PIUS XII, *Sermo ad moderatores ephemeridum Civitatum Foederatarum Americae Sept.*, 24 martii 1952: *Discorsi e Radiomessaggi,* XIV, p. 31.

[2] Cf. *Vigilanti cura,* l. c. p. 251; *Miranda prorsus,* l. c. pp. 769, 772, 777; PIUS XII, *Sermo ad viros actionis catholicae italicae,* 20 sept. 1942: *Discorsi e Radiomessaggi,* IV, pp. 214-215.

[3] Cf. PIUS XI, *Sermo ad Moderatores ephemeridum exterarum,* 9 aprilis 1934: *L'Oss. Rom.*, 11 aprilis 1934; Litt. Encycl. *Vigilanti cura,* l. c. p. 251; Litt. Encycl. *Miranda prorsus,* l. c. pp. 769, 772; IOANNES XXIII, Motu Proprio *Boni Pastoris,* 22 febr. 1959: AAS 51 (1959) pp. 184-185.

[4] Cf. IOANNES XXIII, Litt. Encycl. *Ad Petri Cathedram,* 29 iun. 1959: AAS 51 (1959) p. 511.

[5] « ... quoslibet catholicos etiam omnesque cordatos homines » *Vigilanti cura,* l. c. p. 258; « di quanti sono dotati di un sereno giudizio e di un senso di responsabilità », « l'unione concorde dei buoni contro il film corruttore » *Film ideale,* Sermo PII XII, 21 iun. 1955: AAS 47 (1955) pp. 505-506.

Pars I

DE ECCLESIAE DOCTRINA *

6. [*Introductio*]. Sacrosancta Vaticana Synodus imprimis Ecclesiae doctrinam circa instrumenta communicationis socialis tradit hoc consilio ducta, ut omnes probe sciant: quae iura atque officia in hac parte ad Ecclesiam pertineant; quibus rationibus normisque bonus vel malus eorum moralis usus innitatur; denique, quibus teneantur officiis quoad rectum horum instrumentorum usum, omnes qui in hac provincia operam suam navant.

Caput I

DE IURE ET OFFICIO ECCLESIAE

7. [*Ecclesiae iurium atque officiorum fontes*]. Sanctae Ecclesiae iura atque officia, quae instrumenta communicationis socialis respiciunt, proficiscuntur ex munere eidem Ecclesiae a Christo Domino concredito docendi omnes homines, eosque ad pascua salutis secure ducendi,[1] tum revelatas veritates tradendo, tum iuris naturalis leges authentice interpretando.[2] Hac in suprema et universali magisterii auctoritate constituta,[3] atque evangelizandi necessitate compulsa, quam iam Apostolus gentium sibi incumbere profitebatur,[4] Ecclesia Catholica proprium munus circa hodierna communicationis socialis instrumenta vindicat: munus scilicet nuntium salutis, his instrumentis adhibitis, praedicandi, et homines de eorum recto usu docendi.

8. [*Ecclesiae agendi ratio*]. His officiis a Divino Redemptore sibi concreditis semper Ecclesia fideliter functa est, primum quidem instrumenta sui apostolatus seligendo atque aptando ad temporum necessitates et condiciones. Verbum enim salutis non tantum per sacrorum praeconum voces, sed etiam Apostolorum, Pontificum Doctorumque scriptis evulgare sategit; immo vero, praesertim ut rudiores per sensibilia ad superna raperentur, canticis, scaenicis spectaculis, omniumque ingenuarum artium innumeris mire elatis operibus usa est; praeterea, foliis librisque prelo

editis, vixdum hoc inventum adhiberi coeptum est; novissime vero omnibus hodiernarum technicarum instrumentis.[5] Nec umquam defuit Ecclesia in docendo, monendo atque statuendo, ne fideles, his omnibus utentes, detrimentum caperent.[6]

9. [*Ecclesiae iurium atque munerum natura et ambitus*]. Ecclesiae igitur praxi et ecclesiastici magisterii testimoniis innixa, haec Sacra Synodus profitetur et docet: ius munusque esse Ecclesiae inviolabile communicationis socialis cuiusvis generis instrumentis, quatenus ad christianam educationem ad omnemque suam de animarum salute operam sunt necessaria vel consentanea, libere uti, et homines docere ac moderari ut, suam totiusque humanae familiae salutem perfectionemque, horum instrumentorum auxilio, ad hanc vitam et aeternam quod attinet, assequantur.[7] Quare, si ipsorum instrumentorum possessio penes ipsam Ecclesiam non sit, nefas erit eorum usum a potestate civili vel a privatis ita disponi, ut Ecclesiae aditus non pateat.[8] Hoc vero Ecclesiae Catholicae ius cuiusvis generis instrumentis libere utendi, et Sedi Apostolicae et singularibus Ecclesiis competit.[9]

10. Ius autem Ecclesiae docendi et moderandi non solum respicit principia doctrinae sed etiam particulares determinationes circa horum instrumentorum usum.[10]

11. Monentur ergo omnes cordati homines, et praesertim Ecclesiae sinceri auctuosique filii, ut istorum instrumentorum usum Ipsi faciliorem pro viribus reddant,[11] pro certo habentes iura atque munera in hac provincia ab Ecclesia exercenda, omni tempore de humano genere promerita,[12] nedum societatis civilis iura laedant, perinsignes utilitates humanae consociationi conferre, familiarem atque socialem vitam roborare, scientiam ditare, ingeniorum cultum animique humanitatem extollere, pacis studia inter nationes valide fovere atque tutari.[13]

NOTAE

* Declaratio: Agitur hic de doctrina iam saepius in Magisterii ecclesiastici documentis per partes exhibita, nunc autem in unum collecta, tribus praesertim argumentis in lucem positis:

— De iure Ecclesiae libere his instrumentis utendi (caput I); ius enim habendi catholicum prelum, catholicas radiophonicas televisificasque

transmissiones et alia huiusmodi ad Ecclesiae operam necessaria, omnino pertinet ad religionis libertatem.

— De iudiciis practicis circa moralitatem earum rerum quae his instrumentis diffunduntur (caput II); requiritur enim, non solum ad populi christiani bonum, sed etiam ad Pastorum utilitatem, ut praecipuae quaestiones morales in hac materia a Concilio auctoritative solvantur ad rectum iudicium efformandum et ad unitatem actionis firmandam.

— De officiis eorum in quorum manibus instrumenta communicationis sunt posita (caput III); magni enim momenti est christiana institutio coetuum artificum atque auctorum.

[1] « Quod in aure auditis, praedicate super tecta » Mt. X, 27; « ... euntes in mundum universum praedicate Evangelium omni creaturae » Mc. XVI, 15; « Euntes ergo docete omnes gentes... docentes eos servare omnia quaecumque mandavi vobis » Mt. XXVIII, 19-20.

[2] Cf. GREGORIUS IX, Epistula *Ab Aegyptiis* ad Theologos Parisienses, 7 iulii 1228: DENZ. 442-443; CONC. VAT., Sessio III, Const. dogm. *De fide cath.*, c. 4, *De impossibilitate oppositionis inter fidem et rationem*: DENZ. 1797; S. C. S. OFFICII, Decretum *Lamentabili,* 3 iunii 1907, n. 5: DENZ. 2005; PIUS XI, Litt. Encycl. *Divini illius Magistri,* 31 dec. 1920: AAS 22 (1930) p. 64; PIUS XI, Litt. Encycl. *Quadragesimo anno,* 15 maii 1931: AAS 23 (1931) p. 190.

[3] Cf. *Divini illius Magistri,* l. c. p. 49 et sqq.

[4] 1 Cor. IX, 16.

[5] *Miranda prorsus,* l. c. p. 768.

[6] Huc enim facit Pauli praedicatio, post quam Ephesii neophytae, *qui fuerant curiosa sectati, libros contulerunt et combusserunt* (Act. XIX, 19-20); huc faciunt acta Conciliorum, a Nicaeno (MANSI, *S. Conciliorum nova et amplissima collectio,* Ed. phototypica, Graciaci 1960, vol. II, pp. 637, 657 et praesertim p. 919) et a Constantinopolitano II (MANSI, l. c. vol. IX, pp. 179-202 et sqq.; pp. 252-254 et 298), in quibus de Arii *Thalia* et de *Tribus Capitulis* actum est, usque ad Lateranense V, quod praecepta de impressione et approbatione librorum statuit *ne id, quod divino favente numine, ad Dei gloriam et fidei augmentum ac bonarum artium salubriter est inventum, in contrarium convertatur, ac christifidelium saluti detrimentum pariat* (MANSI, l. c. vol. XXXII, pp. 912-913); denique usque ad Tridentinam Synodum, quae de libris edendis ac legendis tractandum mandavit (MANSI, l. c. vol. XXXIII, pp. 117-118).

Nec desunt innumeri Summorum Pontificum interventus: ab Anastasio, qui Origenis scripta respuit (PL, vol. XX, p. 73), et a Leone Magno, qui Manichaeorum ac Priscillianorum volumina interdixit (PL, vol. LIV, 694-695), usque ad Paulum IV, qui, primus, pro tota Ecclesia librorum prohibitorum *Indices* redegit (« Index auctorum et librorum, qui tamquam haeretici aut suspecti aut perniciosi ab Officio S. Romanae Inquisitionis reprobantur et in universa christiana Republica interdicuntur », Romae 1557; cf. F. A. ZACCARIA, *Storia polemica delle proibizioni de' libri,* Roma 1777, p. 145).

Recentiore vero tempore Summi Pontifices, qui de scriptis prelo excusis agere ac statuere numquam destiterunt (Litt. Encycl. *Quanta cura,* PII IX, 8 dec. 1864: AAS 3 [1867] p. 161; Epistula Encyclica ad Epi-

scopos Lusitaniae, LEONIS XIII, *Pergrata Nobis,* 1886, Acta Leonis, VI, pp. 189-190; Litterae Encyclicae ad Episcopos Brasiliae, LEONIS XIII, *Paternae providaeque,* 1899, Acta Leonis, XIX, p. 195; Litterae Encyclicae ad Episcopos Italiae, S. PII X, *Il fermo proposito,* 1905, ASS 37 p. 741 et sqq.; PIUS XI, *Sermo* in Conventu augurali Expositionis catholicarum scriptionum ex universo orbe in Civitate Vaticana, 12 maii 1936: AAS 29 [1937] pp. 139-144), ut animarum saluti prospicerent, simul quaestiones etiam omnes perpenderunt quas novissima instrumenta communicationis socialis, saeculo vigesimo invecta, proponerent, ac necessarium iudicaverunt de eisdem quaestionibus in magisterii pontificii documentis late atque competenter tractari (*Vigilanti cura,* l. c.; PIUS XII, *Sermo ad III Conventum internationalem de prelo catholico,* 18 febr. 1950: *Discorsi e Radiomessaggi* XI, pp. 365-372; *Miranda prorsus,* l. c.; IOANNES XXIII, *Sermo ad iurisperitos catholicos Italiae,* 8 dec. 1959: AAS 52 [1960] pp. 45-50; *Boni pastoris,* l. c.; Epistula Apost. IOANNIS XXIII *Nostra Patris,* 29 iun. 1961: AAS 53 [1961] pp. 492-494).

[7] « Ecclesia autem... inviolabili iure fruitur ea impertiendi, quae sibi ex divino mandato concredita sunt. Cui sacrosancto iuri officium eorum respondeat oportet, qui publicam rem moderantur; ita quidem, ut etiam ad has artes, quibus veritatem virtutemque propaget, ei aditus patere debeat »: *Miranda prorsus,* l. c. p. 773; cf. etiam *Divini illius Magistri,* l. c. p. 54; CIC can. 1322, § 2.

[8] Cf. *Miranda prorsus,* ut supra.

[9] Cf. CIC can. 1495.

[10] Cf. PIUS XII, *Nuntius radiophonicus de conscientiae christianae institutione,* 23 martii 1952: *Discorsi e Radiomessaggi,* XIV, p. 22.

[11] « Qui vero Ecclesiae sinceri actuosique filii sunt... efficere pro viribus iubentur ut eadem technicis hisce inventis uti possit, quatenus ad animorum sanctitatem conferant » *Miranda prorsus,* l. c. p. 773.

[12] Cf. CONC. VAT., Sess. III, c. 4, *De fide et ratione*: DENZ. 1799; LEO XIII, Litt. Encycl. *Immortale Dei,* 1 nov. 1885: DENZ. 1878, 1879; « Est enim humanarum disciplinarum ingenuarumque artium patrona et altrix » *Miranda prorsus,* l. c. p. 774.

[13] Cf. *Miranda prorsus,* l. c. p. 776 et sqq.

Caput II

DE ORDINE MORALI OBIECTIVO SERVANDO

12. [*De ordinis moralis primatu*]. Cum sibi proponant declarare rationes quibus bonus vel malus instrumentorum communicationis socialis usus diiudicetur, Patres Concilii praeprimis obiectivi ordinis moralis primatum omnibus tenendum edicunt.[1] Hic enim ordo ceteros ordines cum iisdem instrumentis connexos — sicuti oeconomicum, politicum, ad artem pertinentem — licet praestantes, unus excedit. Solus enim moralis ordo hominem, Dei rationalem creaturam, et ad superna vocatum, in tota ipsius natura complectitur, atque, si integre fideliterque servetur, eum ad perfectionem et beatitudinem plene assequendas adducit, itemque principia, divinis praeceptis confirmata, ei suppeditat, ad horum etiam instrumentorum usum quod attinet, semper et ubique valitura.[2]

13. [*Quae ad recta iudicia moralia requirantur*]. Ad rectum ergo iudicium morale ferendum in implicatis quaestionibus moralibus ex usu instrumentorum communicationis socialis ortis vel orituris, tria sunt coniunctim consideranda: *ratio* scilicet *agendi* ipsorum instrumentorum propria; *contentum,* quod horum instrumentorum ope communicatur, et *adiuncta,* seu circumstantiae omnes, in quibus ipsa communicatio perficitur.[3]

14. [*Ratio agendi*]. Attendatur ergo oportet imprimis ad rationem agendi horum instrumentorum, quorum vis fascinatoria tanta esse potest, ut homines, praesertim si imparati sint, eamdem animadvertere, dominari ac, si res ferat, reicere, saepenumero non valeant; accedit quod id genus instrumenta potius aptantur ad homines in numerum coacervatim cogendos quam ad singulas personas, suae libertatis conscias, afficiendas.[4]

15. Accedit etiam quod ob sensuum oblectationem et semper nova sciendi cupidinem, quas ipsa in utentibus gignunt, eadem nimiam animorum attentionem ac temporis non modicam partem sibi facile arrogant. Nemo igitur est qui non videat peri-

cula libertati, cultui navitatique, tum singulorum hominum tum societatis, ab immoderato usu istorum instrumentorum timenda, quibus obviam eatur necesse est idoneis auxiliis, quae christianae virtutes, praesertim caritas, prudentia et temperantia suadeant.[5]

16. [*Contentum*]. Deinde attendatur oportet ad *contentum* quod, ope istorum instrumentorum, propria sua forma, communicatur, et ex quo potior et prima honestas seu moralitas communicationis pendet.[6] Dum igitur laude digna sunt ea quae istorum instrumentorum ope, honorem Deo debitum, supernaturales religionis divitias, animi ornatum, scientiarum atque ingenuarum artium merita extollant atque promoveant; amorem Dei et proximi inter homines ac nationes, iustitiam et pacem genuini nominis, castum connubium familiaeque sanctitatem, necnon digna hominibus oblectamenta omniaque veri nominis bona procurent; e contrario semper reprobanda erunt quae istorum instrumentorum ope Deum religionemque impetere, veritatem mutilare vel deformare, moralem sensum debilitare, legitimae auctoritati insultare, malam auri potestatem extollere, genus luxuriosum vitae dilaudare, facinora, rapinas, odia inter sociales classes et inter varias stirpes cohonestare audeant.[7]

17. [*Adiuncta*]. Denique attendendum est ad adiuncta, in quibus reapse unaquaeque communicatio socialis perficitur, circumstantiae scilicet omnes personarum, locorum, temporum et ceterorum id genus, quae eius honestatem valeant mutare, vel prorsus novare. Maiora enim officia moralia effectoribus incumbunt, si effectio vel divulgatio communicationis sub auctoritate civili perficiatur,[8] vel si aere publico sustentetur; maxime autem si res efficiantur vel vulgentur a catholico instituto seu a persona religiosa.[9]

18. Diversum praeterea erit iudicium morale ferendum de communicatione iuxta gradum praeparationis spiritualis, iuxta culturae evolutionem ac multitudinis sensum, ac praesertim iuxta aetatem lectorum, auditorum et spectatorum;[10] diversum etiam si haec instrumenta intra ipsos domesticos parietes nuntia spectaculaque introducant.[11]

19. [*De nonnullis quaestionibus moralibus hodie agitatis*]. Ceterum minime latet Patres Concilii usum horum instrumento-

rum tum quaestiones psychologicas et sociologicas, tum, et quidem imprimis, morales excitasse novas atque implexas, quae, ut solvantur, in dies acriora studia requirunt. Quare ipsi Patres viros scientiis psychologicis et moralibus vacantes adhortantur ut investigationes in hac materia recte prosequi contendant.

20. Attamen ut fideles, necnon universi cordati homines, rectam sibi conscientiam efformare possint, Patribus placuit tres quaestiones, nostra aetate maxime agitatas, tangere, scilicet: de libertate informationis, de libertate artis, atque de mali moralis tractatione.

21. [*De iure ad informationem*]. Omnes sane norunt hodiernae societatis progressiones et arctiora vincula inter humanae societatis membra, perutilem, atque plerumque necessariam, informationem reddidisse. Publica enim et tempestiva eventuum rerumque communicatione plenior et continua instructio praebetur singulis hominibus, ita ut ad bonum commune efficaciter omnes conferre possint, sicque auctiorem totius civilis societatis profectum tueantur.[12] Inest ergo in societate humana ius ad informationem de omnibus quae singulis, vel coetibus, secundum uniuscuiusque condiciones, conveniant; huius tamen rectum iuris exercitium expostulat ut, veritate, iustitia et caritate semper servatis, in suo obiecto communicatio sit integra, scilicet ne substantia rei nuntiatae, in nuntiis seligendis vel supprimendis, iniuste mutiletur vel mutetur; sit etiam, in modo, honesta et conveniens, scilicet sancte leges morales hominisque dignitatem servet, cum in nuntiis promendis tum in quaeritandis. Non omnis enim scientia prodest, caritas autem semper aedificat.[13]

22. [*De libertate artis*]. Continua artium technicarum progressio ac perfectio valde contulerunt sive ad veterum artificum opera aptanda et late divulganda, sive ad nova, novis adhibitis significandi rationibus, artificia exprimenda. Hinc autem factum est ut arduae controversiae in praesentiarum increbrescerent de rationibus quae intercedunt inter artis iura, ut aiunt, et legis moralis normas, de quibus alii aliter sentiunt, secundum scilicet, tum de ethica tum de aesthetica opiniones, saepe aberrantes, singulorum proprias.

23. Primatu ordinis moralis declarato, Patres Concilii, ad

iura Dei animarumque tuenda, haec recolunt: tum artifices in miris operibus effingendis et divulgandis, tum receptores, qui ea sibi comparant iisque fruuntur, homines cum sint, semper legis moralis imperio obstringi. Ea ergo libertate legitime utantur oportet quae est vera hominum libertas, quae scilicet postulat ut *omnes adhibeantur opes et cum ceteris communicentur quae ad virtutem humanaeque naturae perfectionem conferre possint.*[14] Haec autem eo magis valent quo frequentiores imparatioresque erunt receptores quibus artis opera destinentur, insuper quo vehementior erit vis fascinatoria ipsius communicationis, denique quo minus materia communicata splendore verae artis refulgebit.

24. [*De tractatione mali moralis*]. Ad malum morale in argumentis ope instrumentorum communicationis socialis tractandis, narratio delictorum vel errorum hominum potest sane inservire ad hominem penitius cognoscendum explorandumque, ad veri bonique magnificentiam manifestandam atque extollendam, opportunioribus ceterum effectibus dramaticis obtentis.[15] Mali tamen narratio, descriptio vel repraesentatio, ne damnum potius quam utilitatem animis afferant, legibus moralibus subiaceant omnino oportet, eo vel magis si agatur de rebus quae sibi debitam reverentiam exigant, vel quae hominem, originali labe vulneratum, facilius ad inordinatam libidinem incitent. Ne, ergo, ludicre, aut plus aequo in malo auctor immoretur, neve hoc inhoneste tractet, sive flagitiosas res probando immo celebrando, sive eas dolosis ac depravantibus ornatibus instruendo, sive eas illis praebendo quibus modica vel nulla sit facultas easdem recte intelligendi iisque obsistendi. Huc enim facit Domini monitum: *Vae mundo a scandalis... Vae homini illi per quem scandalum venit.*[16]

NOTAE

[1] Cf. S. Thomas, *Summa Theol.*, I-II, q. XXII, a. 1-5.

[2] Cf. Pius XII, Litt. Encycl. *Summi Pontificatus*, 20 oct. 1939: AAS 31 (1939) p. 423; *Nuntius Radiophonicus de conscientia christiana in iuvenibus recte efformanda*: AAS 44 (1952) p. 272; Litt. Encycl. *Humani generis*, 12 aug. 1950: Denz. 2306.

[3] Cf. S. Thomas, *Summa Theol.*, I-II, q. XVIII,a. 2, 3 et 10.

[4] Cf. *Vigilanti cura*, l. c. pp. 255-256.

[5] *Film ideale*, l. c. pp. 504-505; *Miranda prorsus*, l. c. pp. 777-780, 782, 804; *Boni Pastoris*, l. c. pp. 184 et 185.

[6] Cf. Mt. XII, 35; XV, 18.

[7] Cf. *Vigilanti cura,* l. c. pp. 255-256; PIUS XII, *Sermo ad Moderatores Societatis Radiophonicae Italiae,* 3 dec. 1944: *Discorsi e Radiomessaggi,* VI, pp. 211-213; *I rapidi progressi,* Adhortatio PII XII ad Episcopos Italiae de televisione, 1 ian. 1954, AAS 46 (1954) pp. 19-20; *Nostra Patris,* l. c. pp. 492-493.

[8] Cf. *Miranda prorsus,* l. c. p. 773.

[9] Cf. Instructio Pontificii Consilii rem cinematographicam moderantis ad Episcopos Italiae, 1 iunii 1953.

[10] Cf. *Film ideale,* l. c. p. 507 et sqq.

[11] Cf. *I rapidi progressi,* l. c. pag. 20; *Miranda prorsus,* l. c. pp. 794, 801.

[12] Cf. PIUS XII, *Sermo ad Conventum intern. scriptorum ephemeridum cathol.,* 15 febr. 1950: AAS 42 (1950) p. 256.

[13] Cf. 1 Cor. VIII, 1.

[14] *Miranda prorsus,* l. c. p. 773; cf. PIUS XII, *Sermo de Ioanne a Faesulis* qui « Angelicus » appellatur, 20 apr. 1955: AAS 47 (1955) pp. 291-292; PIUS XII, *Sermo ad censores ecclesiasticos librorum,* 13 febr. 1956: AAS 48 (1956) pp. 133-134.

[15] Cf. *Film ideale,* l. c. pp. 822-829.

[16] Mt. XVIII, 7.

Caput III

DE SINGULORUM CIVIUM ATQUE SAECULARIS POTESTATIS OFFICIIS

25. [*Partitio*]. Magni ponderis sunt officia eorum quibus facultas est in rectum usum ipsa instrumenta convertere. Quorum in numero imprimis recensentur omnes qui, in hac rerum parte, in publicas opiniones influere possunt; deinde receptores, parentes, praeceptores, iique omnes qui circa ipsa instrumenta, ex suscepto munere, operam praestant; denique auctoritas civilis: a quibus omnibus ordinis moralis in hac re instauratio navitatem postulat magnanimam atque consociatam.[1]

26. [*De publicis opinionibus recte efformandis*]. Cum opiniones publicae — quae vim et efficaciam hodie exercent maximam in omnium ordinum cives et in vitam sive privatam sive socialem — potissimum efformentur atque magis magisque increbrescant ex istorum instrumentorum suasionibus, omnia societatis membra suis iustitiae et caritatis officiis satisfaciant necesse est, operam navando ad ipsas opiniones, etiam ope istorum instrumentorum, recte efformandas atque pandendas.[2] Ideoque, et in hac parte sibi claras certasque rerum notitias comparent, sese ad rectum iudicium morale exerceant, idemque opportune et fortiter manifestent, omnibus adhibitis auxiliis quae iustae leges praebeant. Nec se a culpa vacuos existimare audeant si, ob sui absentiam, mala in publicas opiniones saepenumero invalescant.

27. [*De receptoribus*]. Procul dubio peculiaria officia obeunda sunt a receptoribus: a lectoribus scilicet, a spectatoribus et ab auditoribus, qui informationes et spectacula his instrumentis diffusa, personali ac libera electione, recipiunt. Recta autem electio expostulat ut ea omnia vitentur quae spiritalis detrimenti causa vel occasio fiant, ne alii per pravum exemplum in periculum inducantur, neve bonis communicationibus obstetur, malis vero faveatur, quod quidem fit pretium exhibitoribus solvendo, qui ob oeconomicas dumtaxat rationes haec instrumenta adhibeant.[3]

Inest ergo receptoribus grave officium sese tempestive certiores faciendi de sententiis quae his in rebus a competenti aucto-

ritate ferantur, atque eisdem, secundum rectae conscientiae normas, fideliter obsequendi.[4] *Vir enim prudens dirigit gressus suos,*[5] *... et qui amat periculum, in illo peribit.*[6] Curent vero receptores ut suam conscientiam excitent atque instituant, ita ut inordinatis suasionibus facilius obsistant, bonis autem, quae virtute, scientia et arte praestant, plene faveant.[7]

28. [*De iunioribus ac de iis quibus eorum cura committitur*]. Iuniores praesertim cohortandi sunt ad disciplinam et moderationem in usu horum instrumentorum, atque ad ea deligenda quae ipsorum mentis maturitati conveniant; deinde studiose ducendi, si opus fuerit, ut res visas, auditas, lectas, penitius intellegant, de iis simul cum educatoribus disserant, ac rectum iudicium proferre ediscant.[8] Huiusmodi autem perutile opus, ad rectam paedagogiam spectans, inter officia recensendum est parentum, magistrorum insuper, institutorum, sacerdotum, quibus iuniorum cura committitur; qui omnes sollicitudinis suae uberem fructum consequentur si, quae alios tenentur docere, ipsi egregie calleant, et si in istorum instrumentorum usu, virtutis exemplo sua praecepta firment.[9]

29. [*De iis qui, ex suscepto munere, circa haec instrumenta operam praestant*]. Attamen praecipuum morale officium in recto instrumentorum usu communicationis socialis respicit diurnarios, scriptores, scaenicorumque apparatuum artifices, actores, praebitores, diribitores, gestores et venditores, criticos ceterosque qui harum communicationum auctores fiunt. Omnino enim patet quales quantasque partes ii omnes sortiti sint in hodiernis hominum consortionibus, scilicet informando, incitando, humanum genus recte vel pessum ducendo.[10]

30. Eorum itaque erit, oeconomicas, vel politicas, vel artis rationes ita moderari ut, Dei Regnum primum quaerentes,[11] bono communi tum religionis tum humanae culturae prospiciant.[12] Quibus arduis sane tamque sacris officiis harum artium viri periti satisfacere nequibunt, nisi iidem prius rectam vitae humanae opinionem sibi efforment ac teneant, quae istis muneribus rite implendis eos ex intimo disponat.[13] Quam ad rem, iidem consociationes ad suam professionem spectantes sibi seligant quae legum moralium reverentiam in suae artis exercitio sibi imponant quaeque omnia incepta et pacta reiciant rectae conscientiae adver-

santia atque civilis auctoritatis debitam vigilantiam salubriter praecurrant.[14]

31. [*De auctoritate civili*]. Doctrina christiana de origine et natura auctoritatis civilis postulat ut eadem auctoritas hac etiam in re peculiaribus officiis obstringatur, ratione boni communis, cui haec instrumenta ordinantur.[15] Eius enim, pro suo munere, est informationis veram iustamque libertatem, qua hodierna societas ad sui profectum omnino eget, defendere atque tutari; religionem, culturam, artes fovere, ut perficiantur et promoveantur; receptoribus, ut suis legitimis iuribus libere frui possint, patrocinari.

32. Praeterea civilis potestas definitum atque in dies amplius obtinet officium optima quaeque communicationis socialis incepta adiuvandi,[16] praesertim vero ea quae, licet necessaria vel maxime utilia — uti sunt quae iuventae conveniant — a mercenariis quidem negleguntur, dum ab aliis, qui boni, veri pulchrique incrementum sibi proponunt, suscipi nequeunt, si congruis careant auxiliis.

33. Denique eadem publica potestas gravissimo tenetur officio per iustas leges vigilanter consulendi, ne ex horum instrumentorum pravo usu gravia discrimina publicis moribus et societatis progressui obveniant; [17] nec licet asserere per hanc vigilem curam iniuste singulorum comprimi libertatem,[18] si saecularis potestas compescat negotia ad morum integritatem evertendam, praesertim si ad iuniorum aut incultorum hominum morale praesidium eius vigilantia exerceatur, et si validae deficiant cautiones ex parte eorum qui, ex suscepto munere, haec instrumenta adhibent. Caveatur tamen ne cives, iniusto vel immoderato civilis auctoritatis interventu, suis iuribus priventur.

NOTAE

[1] Cf. Pius XII, *Sermo ad Urbis puellas,* 12 maii 1946: *Discorsi e Radiomessaggi,* VIII, p. 77 et sqq.; *Miranda prorsus,* l. c. pp. 775-776.

[2] Cf. Pius XII, *Sermo ad III Conventum internationalem de prelo catholico,* 18 febr. 1950: *Discorsi e Radiomessaggi,* XI, pp. 365-372.

[3] Cf. *Miranda prorsus,* l. c. pp. 787-788; Nuntius Officii de Ecclesiae publicis negotiis ad Officium Catholicum Internationale de re cinematographica, 6 iun. 1958: *L'Oss Rom.,* 18 iun. 1958.

[4] Cf. *Miranda prorsus,* l. c. pp. 787, 795-796, 803; Nuntius Officii de Ecclesiae publicis negotiis ad Officium Catholicum Internationale de re cinematographica, 10 iun. 1954: *L'Oss. Rom.,* 21-22 iun. 1954.

[5] Prov. XV, 21.

[6] Eccli. III, 27.

[7] Cf. *Miranda prorsus,* l. c. pp. 780-781, 786.

[8] Cf. *Miranda prorsus,* l. c. pp. 780-782, 791, 802-803; PIUS XI, Litt. Encycl. *Casti connubii,* 31 dec. 1930: AAS 22 (1930) p. 556.

[9] Cf. *Divini illius Magistri,* l. c. pp. 81-82; *Miranda prorsus,* l. c. pp. 803-804.

[10] Cf. *Miranda prorsus,* l. c. pp. 787-791; PIUS XII, *Sermo ad editores catholicos,* 10 dec. 1950: *Discorsi e Radiomessaggi,* XII, p. 357.

[11] Cf. Lc. XII, 31.

[12] Cf. *Miranda prorsus,* l. c. pp. 779, 789-790.

[13] Cf. *Miranda prorsus,* l. c. pp. 791-792.

[14] Cf. *Miranda prorsus,* l. c. p. 775.

[15] Cf. *Miranda prorsus,* l. c. pp. 775-776, 792, 798-799.

[16] Cf. *Miranda prorsus,* l. c. pp. 773-774; IOANNES XXIII, Litt. Encycl. *Mater et Magistra,* 15 maii 1961: AAS 53 (1961) pp. 415-419.

[17] Cf. *Mater et Magistra,* l. c. pp. 429-430; *Miranda prorsus,* l. c. p. 775.

[18] *Miranda prorsus,* l. c. p. 775.

Pars II

DE ECCLESIAE ACTIONE SEU APOSTOLATU *

34. [*Introductio*]. Huius Sanctae Synodi Patres, ad ea venientes quae propriam Ecclesiae actionem hac in parte respiciunt, decernunt normas proferre de recto istorum instrumentorum usu ad veritatem institutionemque christianam quod attinet, atque de subsidiis quae ad hanc apostolicam navitatem fructuosiorem reddendam conferre possunt.

Caput I

DE VERITATE INSTITUTIONEQUE CHRISTIANA PROPAGANDA

35. [*Generalis adhortatio*]. Pastores ac fideles conentur oportet ut instrumenta communicationis socialis diligenter adhibeantur, prout rerum temporumque adiuncta exposcent, in multiplicibus apostolatus operibus, ut eorum quoque ope, in toto terrarum Orbe hominum naturali perfectioni consulatur atque per Ecclesiae vocem, verbum Christi nuntietur. Haec enim instrumenta nostris temporibus a Divina Providentia praebita sunt ut humana familia quae in dies, demographico incremento, multiplicatur, quam latissime spiritualibus bonis ditetur.[1]

36. Est itaque cur Concilium sollicitudinem suam convertat ad singula inceptorum genera quae tam necessarium istorum instrumentorum usum respiciant; scilicet ad ea incepta quae receptores omnes — seu lectores, spectatores, auditores — ad rectum usum erudiant atque instimulent; ad ea praeterea in quibus ipsa instrumenta ad apostolatum exercendum usurpentur; ad ea denique quae sacerdotes et laicos praeparent ad apostolatum, his adhibitis instrumentis, perficiendum.

37. [*De inceptis quae receptorum praeparationem respiciunt*]. Cum rectus instrumentorum usus communicationis so-

cialis, quae receptoribus praesto sunt, aetate cultuque diversis, ut iam dictum est in Parte I, Cap. III, n. 28, accommodatas et proprias requirat istorum receptorum instructionem atque educationem,[2] oportet ut incepta omnia, quae huic fini consequendo sint apta — praesertim si iunioribus destinentur, in familiis, in scholis ceterisque iuventae operis — foveantur, multiplicentur atque iuxta morum christianorum principia dirigantur.[3] Quod ut efficiatur, doctrinae catholicae de hac re propositio ac explicatio in catechismi libris inseratur.

38. Omnino igitur laudanda sunt: consociationes ad honesta scripta evulganda atque ad bona spectacula promovenda; coetus, libri et commentaria ad studium, ad lectionem et ad culturam cinematographicam, radiophonicam, televisificam provehendam, dummodo haec incepta debita prudentia absolvantur nec in damnum vertantur animarum; lectiones in cuiusvis gradus scholis, curricula studiorum ad mentes nostrae aetati in praefatis disciplinis aptandas, ratione eorum praesertim habita qui, ex clero, ex religiosis familiis [4] atque e laicorum coetibus, ad alios educandos deligantur, qui prorsus necessariam cognitionem consequi debent quaestionum omnium, ex usu istorum instrumentorum orientium, quae ad vitam religiosam hominis ac mores attineant.[5]

39. [*De inceptis in quibus ipsa instrumenta ad apostolatum exercendum usurpantur*]. Hortatur praeterea haec Sancta Synodus ut, nulla interposita mora atque maxima adhibita industria, id genus instrumenta ad finem apostolatus convertantur, incepta noxia praeveniendo, illis praesertim in regionibus quarum moralis et religiosus progressus urgentiorem diligentioremque navitatem exposcunt.[6]

40. Sacrorum vero Pastorum erit iudicare, pro locorum ac temporum adiunctis, utrum Ecclesiae bono conveniat suo iure uti propria instrumenta communicationis socialis libere condendi et administrandi, an potius iis instrumentis uti quae ipsi Ecclesiae societas civilis vel privati homines laudabiliter praebent. Omnino autem curandum est ut Ecclesiae facultas fiat voces imaginesque efficaciter promendi, ad doctrinam, ad educationem, ad culturam christianam vulgandam, vitamque religiosam nutriendam.[7]

41. [*De inceptis quae sacerdotes et laicos praeparent ad apostolatum his instrumentis perficiendum*]. Ut praeceptis nuper propositis satis fiat, oportet sacerdotes, religiosos necnon laicos homines tempestive parare, qui congrua polleant technicae artis peritia in his instrumentis ad fines apostolatus moderandis.

Quod ut assequantur, Episcopi et Superiores familiarum religiosarum et saecularium institutorum congruum subditorum numerum eligant, qui peculiariter apti huic apostolatus generi sint, ac studeant, nulli incommodo parcendo, ut opportunis in sedibus rite institui valeant ad munia ecclesiastica in hac rerum parte efficaciter absolvenda.[8]

42. Imprimis autem laici debent arte, doctrina et moribus instrui, multiplicato scholarum, facultatum et institutorum numero, ubi diurnarii, auctores cinematographei et radiophonicarum televisificarumque transmissionum, ceterique quorum interest, integram formationem, spiritu christiano imbutam, praesertim quoad doctrinam socialem Ecclesiae, nancisci possint. Scaenici quoque actores instituendi ac iuvandi sunt ut sua arte humanae societati convenienter deserviant. Maxima vero cura parandi sunt etiam critici litterarii, cinematographici, radiophonici, televisifici ceterique, qui suam quisque scientiam optime calleant, atque talia iudicia ferre edoceantur et incitentur in quibus semper ratio moralis in sua luce collocetur.[9]

43. Ceterum meminerint animarum Pastores eo tutiorem et efficaciorem apostolatum Ecclesiae per id genus instrumentorum fore, quo maior erit copia catholicorum artificum ac peritorum, exquisita diligentia et habilitate praestantium.

NOTAE

* Declaratio: Ad usum preli, televisionis, radiophoniae ceterorumque huiusmodi instrumentorum iuxta christianae doctrinae praecepta instaurandum, festinanter operari expedit. Non agitur enim amplius de quadam minoris momenti causa, sicut ex. gr. erant spectacula praeteriti temporis, sed de rebus quae quotidie ingentem et quam maxime efficacem vim exercent in spiritualem omnium hominum profectum iam a teneris annis.

Tantae causae instructio, ut ad rem deducatur, totius Ecclesiae studium ac consociatam operam postulat.

Saeculo elapso gravissima orta est (atque adhuc perseverat) quaestio cum scholae « sine Deo » multis in nationibus institutae sunt; nostra hac

aetate non minoris momenti ac amplitudinis periculum exoritur ex litterarum, imaginum, vocumque communicatione sociali quae Deum ignorat ac eius legem persaepe conculcat. Quod periculum, nisi, Deo opitulante, aptis mediis avertatur, christianam institutionem subvertet.

[1] « Putamus hac super re necessarium non esse Nos multum immorari; patet enim omnibus quantum diaria, ephemerides ac commentarii valeant sive ad veritatem virtutemque in sua luce ponendas... sive ad fallacias, fucatas veri specie, detegendas... Valde igitur dilaudamus Pastores quibus cordi est eiusmodi scripta... quam latissime pervulgare. Quodsi iam haud parum de causa factum est, multum adhuc superest faciendum » Litt. Encycl. PII XII *Evangelii praecones*: *Discorsi e Radiomessaggi,* XIII, p. 504; cf. etiam: *Vigilanti cura,* l. c. p. 255; *Miranda prorsus,* l. c. pp. 779-780; IOANNES XXIII, *Sermo de radiophonia ac televisione scholis iuvandis,* 7 dec. 1961: AAS 53 (1961) pp. 815-817.

[2] Cf. *Miranda prorsus,* l. c. pp. 780-782.

[3] PIUS XII, *Nuntius radiophonicus ad Moderatores societatis radiophonicae Helvetiorum,* 22 apr. 1949: *Discorsi e Radiomessaggi,* X, pp. 67-68; Nuntius Officii de publicis Ecclesiae negotiis ad Conventum internationalem de re cinematographica S. Christophori Habanensis, 13 dec. 1956: *L'Oss. Rom.*, 5 ian. 1957; *Miranda prorsus,* ut supra nota 2.

[4] Instructio S. C. RELIGIOSORUM de apostolatu in re cinematographica, die 11 maii 1953, N. 01666/53; Epistula S. C. RELIGIOSORUM ad Pontificium Consilium de re cinematographica, radiophonica et televisifica, die 27 iunii 1957; Instructio S. C. RELIGIOSORUM de usu radiophoniae et televisionis in Congregationibus Religiosorum et Religiosarum, die 15 aug. 1957, N. 01762/53; « ... quanti momenti sint partes sacerdoti concreditae, ut in ceteris apostolatus campis, etiam in hoc Ecclesiae necessario opere... sacerdos cui animarum cura demandata est... scire potest ac debet quidquid nostrae aetatis studiis, liberalibus artibus atque technicae progressibus profertur... » *Miranda prorsus,* l. c. pp. 803-804.

[5] Cf. *Miranda prorsus,* l. c. p. 804.

[6] « Peculiari autem modo exoptamus eos divini verbi praecones hac etiam de causa dilaudare qui... quos suis laboribus excolunt... ad viam veritatis traducunt, cinematographicis etiam, radiophonicis et televisificis artibus recto modo in hanc causam utuntur... » *Miranda prorsus,* l. c. p. 791; cf. etiam: Litterae Encyclicae PII XII *Fidei donum* de catholicarum missionum condicionibus praesertim in Africa, 18 maii 1957: AAS 49 (1957) pp. 233-234; PIUS XII, *Sermo ad II Conventum internationalem de apostolatu laicorum,* 5 oct. 1957: *Discorsi e Radiomessaggi,* XIX, pp. 466-467.

[7] Cf. *Miranda prorsus,* l. c. pp. 798-799.

[8] « Necessarium omnino est ut, sive sacerdotes, sive laici, qui ad hanc tanti momenti navitatem destinentur, recta consentaneaque ratione instituantur » *Miranda prorsus,* l. c. p. 797.

[9] Cf. *Miranda prorsus,* l. c. p. 787.

CAPUT II

DE SUBSIDIIS AD VERITATEM PROPAGANDAM

44. [*Rei momentum et necessitas*]. Omnibus compertum est quot quantaeque occurrant difficultates superandae ut instrumentorum communicationis socialis usus, qui in dies magis augetur, ad fines apostolatus atque ad populi educationem flectatur, et ut opera inceptaque huius apostolatus propria increbrescant. Patet tamen tantum esse rei momentum, quod quidem maius etiam in posterum praevidetur, ut idonea subsidia ad eorum incrementum invenire omnino necessarium sit.[1] Prorsus enim dedecet Ecclesiae filios desides pati verbum salutis alligari [2] ac praepediri technicis moris vel expensis, ingentissimis sane, quae istorum instrumentorum propria sunt.

45. Propterea Ecclesia, quae inde ab antiquis temporibus, fidelium stipibus collatis, incepta apostolatus eorumque subsidia semper sustinuit, quaeque etiam suis Evangelii praeconibus, ubi novae christianae communitates oriuntur, totius orbis catholici concursu, congrua providere conatur, suos filios hortatur ut, collatis viribus, omnes adlaborent ad opes reperiendas, quibus receptae sui pastoralis ministerii apparationes ope hodiernorum instrumentorum compleri, communicari, substitui possint.

46. [*Adiumenta idonea*]. Fidelium proinde erit in primis Deum, divitem in omnes qui invocant Illum,[3] enixe adprecari, ut his urgentibus necessitatibus subvenire dignetur; postea, pro virili parte, suis facultatibus ad hunc apostolatus finem auxilium ferre. Monet, igitur, haec Sancta Synodus, christifideles officio obstringi sustinendi et auxiliandi catholicas ephemerides, folia periodica, taeniolas atque auditoria cinematographica, stationes transmissionesque radiophonicas et televisificas, quorum finis praecipuus sit veritatem evulgare et defendere, atque societatis institutioni christianae providere.[4]

47. Insimul vero consociationes et singuli viri, qui in rebus oeconomicis maxima pollent auctoritate, magnopere invitantur

ut suis opibus libenter haec instrumenta, quatenus veri nominis culturae et apostolatui inserviant, largiter sustentent.[5]

48. [*Dies quotannis in toto orbe celebranda*]. Ut autem multiformis apostolatus in provincia instrumentorum communicationis socialis efficacius roboretur, suadent Concilii Patres ut in omnibus orbis regionibus dies congruenter statuatur[6] in qua fideles sedulo edoceantur de suis in hac rerum parte officiis, invitentur ad preces pro hac causa fundendas, et ad stipem ad eundem finem conferendam, quae scilicet in instituta et incepta, ab Ecclesia in hac re promota, sustentanda, adstruenda ac ministranda, in quavis orbis parte, sancte impendatur.

NOTAE

[1] « Haud ignoramus equidem officii huius constitutionem non mediocres a christifidelibus postulare labores, postulare sumptus. Nihilo secius magnum huius causae momentum, itemque necessitas... christianae plebis integritatem... tutandi, id impensae atque operae satis superque requirunt » *Vigilanti cura,* l. c. p. 262; cf. *Miranda prorsus,* l. c. pp. 783-784.

[2] Cf. 2 Tim. 2, 9.

[3] Cf. Rom. 10, 12.

[4] Cf. Pius XII, *Sermo ad parochos Urbis,* 23 martii 1949: *Discorsi e Radiomessaggi,* XI, p. 15; *Miranda prorsus,* l. c. p. 796.

[5] « Tanti oneris conscientia egregiis eorum inceptis non obest sed potius animos debet confirmare eorum, qui, bona praediti voluntate, pecuniis pollent aut ingenii dotibus ad huiusmodi res efficiendas aptis » *Miranda prorsus,* l. c. p. 790.

[6] « In hanc rem Episcopi... peculiarem per annum diem festum praestituere poterunt, quo christifideles de peculiaribus ipsorum officiis, ad spectacula... quod attinet, sedulo edoceantur, et ad adhibendas Deo supplices preces hac de causa moneantur » *Miranda prorsus,* l. c. p. 787.

PARS III

DE DISCIPLINA ET ORDINATIONE ECCLESIASTICA *

49. [*Introductio*]. Ut Ecclesiae salutiferum opus etiam in hac rerum parte recte alacriterque procedat, normae a Sancta Synodo traduntur quae ecclesiasticam disciplinam circa communicationis socialis instrumenta respiciunt. Usus enim horum instrumentorum, vigilantem, recte dispositam ac constantem navitatem exposcit, ne dispersione profundantur vires quas eorundem instrumentorum proficuus usus instanter postulat.

CAPUT I

DE ECCLESIASTICA DISCIPLINA

50. [*Partitio*]. Optatus in usu istorum instrumentorum progressus prorsus requirit ut aptis normis haec ordinentur: primum incepta a catholicis promota, deinde navitas cleri et religiosorum, denique sedulitas totius populi christiani.

51. [*De disciplina in inceptis a catholicis promotis*]. Pro inceptis in materia instrumentorum communicationis socialis, quae quoquo modo auctoritati ecclesiasticae subiiciuntur, sequentes statuuntur normae:

a) Opera et incepta a personis moralibus iuris ecclesiastici promota, vel quoquo modo ad Ecclesiam pertinentia, sancte servabunt mandata Auctoritatis ecclesiasticae necnon particularia praescripta a competentibus Officiis ecclesiasticis ad rem lata.[1]

b) Operae vero et incepta quae, vel ex nomine quod usurpant vel ex adiunctis, passim catholica existimentur, ut sua appellatione frui possint vel suam operositatem capessant, a competenti auctoritate ecclesiastica peculiari approbatione egent; quae autem approbatio ad tempus et certis condicionibus concedi poterit, vel etiam iusta de causa, ipsius auctoritatis iudicio, revocari.[2]

52. [*De Cleri et Religiosorum disciplina*]. Ad status ecclesiastici et religiosi decus sanctitatemque tuenda, et ad ordinatam et efficacem tum clericorum tum religiosorum vel religiosarum apostolatus operositatem promovendam, haec statuuntur:

a) Clerici saeculares et religiosi qui in directione partes habent, vel adsessoris seu consulentis ecclesiastici munere funguntur, apud periodica, transmissiones radiophonicas et televisificas, in taeniolis efficiendis, vel alia id genus munera explent, nominatione vel expressa licentia competentis auctoritatis ecclesiasticae egent.[3] Quae quidem nominatio, vel licentia, iuxta clerici vel religiosi congruam praeparationem concedatur. Ipse autem clericus vel religiosus studeat generalibus normis et peculiaribus praescriptis, a competentibus Officiis ecclesiasticis latis, obtemperare.

b) Si a clerico vel a religioso instrumenta communicationis socialis in sui ipsius utilitatem adhibeantur, *eius prudentia, temperantia, necnon recta officiorum conscientia in exemplum christifidelibus omnibus refulgeant.*[4]

c) Ordinarii et Superiores religiosi curent ut subditi, quorum munus id postulet, congruam cognitionem rerum ad haec instrumenta pertinentium adipisci possint, ii praesertim qui apostolatum istorum instrumentorum sibi commissum habent et qui curae animarum, vel puerorum et adulescentium educationi se dederunt, quique, officii causa, pernoscere debent quaestiones quae in rebus communicationis socialis christifidelibus proponuntur.[5]

53. [*De disciplina populi christiani*]. Omnes denique christifideles monentur ut Ecclesiae, magistrae et matri, bono animo fidant, sine cuius ductu haud facile est recto tramite sese dirigere inter ephemerides, diurnaria folia, taeniolas, radiophonicas et televisificas transmissiones, ceteraque id genus, quae in dies erumpunt atque undequaque hominem aggrediuntur.[6] Magni ergo faciant necesse est, atque libenter excipiant, significationes, sancteque custodiant monita ac statuta a competentibus auctoritatis ecclesiasticae Officiis lata circa honestum utilemque horum instrumentorum usum.[7]

54. Fideles autem, qui promovent vel dirigunt incepta ad instrumenta communicationis socialis pertinentia, sese ad doctrinam Ecclesiae conforment atque Officiis a Sacra Hierarchia constitutis operam praestent ut eadem officia, quatenus bonum com-

mune postulaverit, omnia quae a catholicis in hac materia agatur, recto ordine componere valeant.[8]

NOTAE

* Declaratio: Catholicorum conamina ad apostolatum in materia instrumentorum communicationis socialis promovendum parum profecerunt usque adhuc, sive propter insufficientem actuositatem, sive, et in primis, propter varias et non ordinatas rationes quibus varie in variis nationibus promota sunt.

Cum autem id genus apostolatus a condicionibus et causis praesertim pendeat quae locorum, ac saepe nationum, limites excedunt, fere nihil proficiet, nisi firma ordinatio in toto orbe perficiatur.

[1] Cf. Instructio S. C. Religiosorum, 11 maii 1953; Instructio Pontificii Consilii de re cinematographica et televisifica ad Episcopos Italiae, 1 iun. 1953; CIC can. 1336.

[2] Cf. CIC can. 1336; *Boni Pastoris,* l. c. pp. 185-186.

[3] « Tamen viris ecclesiasticis fas non est operam adiutricem auctoribus imaginum cinematographicarum praebere sine peculiari moderatorum suorum mandato » *Miranda prorsus,* l. c. p. 791; « Quod attinet autem ad ecclesiasticos viros, etiam ex religiosorum sodalitatibus exemptis, qui suam navant operam apud radiophonicas vel televisificas stationes, Episcoporum erit opportunas impertire normas... » *Miranda prorsus,* l. c. pp. 797-798; cf. etiam: *Miranda prorsus,* l. c. p. 788.

[4] *Miranda prorsus,* l. c. p. 804.

[5] Cf. Pars I, Cap. I, nota 5.

[6] Cf. *Nostra Patris,* l. c. p. 494.

[7] Cf. *Vigilanti cura,* l. c. p. 261; *Miranda prorsus,* l. c. pp. 794-795; 802-803. « Christifideles... gravi obtemperent officio sese certiores faciendi de sententiis in re cinematographica ab Ecclesiastica auctoritate latis, eidemque fideliter obsequendi » *Miranda prorsus, ibid.,* p. 787; Nuntius ab Officio de publicis Ecclesiae negotiis ad conventum internationalem de re cinematographica Coloniae Agrippinae habitum, 10 iunii 1954: *L'Oss. Rom.,* 21-22 iunii 1954.

[8] Cf. *Miranda prorsus,* l. c. p. 790; *Boni Pastoris,* l. c. p. 185.

Caput II

DE ORGANIS AUCTORITATIS ECCLESIASTICAE

55. [*Partitio*]. Ut in tam gravi et implicato campo competenter prudenterque procedatur, peculiaria Officia, cum in Romana Curia, tum in singulis nationibus et, si res ferat, in dioecesibus, operentur oportet.

56. [*De competenti Officio Sanctae Sedis*]. Summus Pontifex supremam suam potestatem in materia istorum instrumentorum exercet non solum suo magisterio sed etiam ope competentis Officii quod Pius XII, imm. rec., constituit [1] atque Ioannes XXIII, f. r., in *stabile ac permanens Officium Sanctae Sedis* evexit, eiusque competentiam rerumque agendarum provinciam auxit.[2]

57. Patres Concilii vero, votum *Secretariatus de Scriptis prelo edendis et de Spectaculis moderandis* libenter excipientes, Summum Pontificem reverenter rogant, ut huius Officii munera et competentia ad omnia communicationis socialis instrumenta, prelo non excepto, extendantur.[3]

58. [*De Episcoporum munere*]. Sicut Sancta Sedes pro universo Orbe, ita Episcopi habent in sua quisque dioecesi ius et officium docendi ac moderandi ut instrumenta communicationis socialis ad rectum usum dirigantur.[4] Episcoporum propterea erit huiusmodi operibus et inceptis in propriis dioecesibus invigilare eademque promovere et, quatenus ad apostolatum publicum spectent, ordinare, iis non exceptis quae religiosi exempti moderantur.[5] Id autem efficacius faciliusque obtinebitur si dioecesana, vel si res ferat, regionalia, de his instrumentis Officia instituantur.[6]

59. [*De Officiis ecclesiasticis nationalibus*]. Cum efficentia instrumentorum communicationis socialis fines plerumque excedat singularum dioecesium, cumque efficax pro tota Natione apostolatus virium unitatem requirat, haec Sancta Synodus statuit et mandat, ut, iuxta normas a Summis Pontificibus latas,[7] in omni-

bus Nationibus Officia nationalia sive pro re cinematographica, sive pro re radiophonica et televisifica actuose operentur, eademque omni ope adiuventur; immo ut etiam de prelo Officium nationale constituatur. Quorum Officiorum in unaquaque natione suprema moderatio peculiari Episcoporum coetui, vel alicui Episcopo delegato, concredatur, qui imprimis curabit ut ista Officia ordinate inter se adlaborent; horum autem Officiorum membra sint praesertim viri laici catholicae doctrinae et harum artium periti, quos aliquis sacerdos moderetur ab Episcopis delectus.[8]

60. Horum Officiorum praecipua munera sunt: operam navare ad efformandam conscientiam christianam fidelium, ut ii recte omnibus istis instrumentis utantur; [9] consulere ut fideles a periculis et damnis moralibus inde orituris arceantur, praesertim eos certiores faciendo de qualitate morali taeniolarum [10] et, quantum fieri possit, foliorum prelo editorum et transmissionum radiophonicarum et televisificarum; [11] publicis opinionibus prodesse prompte notitias veras colligendo atque vulgando, falsas perniciosasque valide infirmando; incepta promovere vel auxiliis sustinere quae utilia reputentur ad catholicorum in hac rerum parte apostolatum augendum; ordinare quidquid ope instrumentorum communicationis socialis a catholicis agitur,[12] diem quotannis celebrandam a competenti Auctoritate ecclesiastica statutam promovere et apparare; [13] praecepta ac mandata Sanctae Sedis, vel ab Episcopis propriae Nationis lata, ad effectum deducenda diligenter curare.

61. Haec autem Officia ab omnibus sese abstineant, quae negotiationis aut mercaturae speciem prae se ferant.

62. [*De Consociationibus Internationalibus Catholicis*]. Cum instrumenta communicationis socialis, sua efficacitate, limites singularum Civitatum et Nationum excedant, atque homines quasi cives efficiant totius consortionis humanae, Officia nationalia operose adlaborent una cum peculiaribus Consociationibus Internationibus catholicis; quae quidem ipsis Officiis nationalibus prodesse studeant, mutuas consultationes promovendo, experientias et communia incepta cum ipsis communicando ac denique quaestiones tractando, quae in singulis Nationibus congruam solutionem nancisci nequeant.[14]

63. Consociationes Internationales Catholicae a sola Sancta Sede legitime approbantur et ab eadem Sancta Sede immediate pendent.[15]

NOTAE

[1] « Constituimus Romana Curia peculiare Consilium, cuius, ex credito munere, esset varias de re cinematographica, radiophonica et televisifica quaestiones diligenter perpendere, ad catholicam fidem et christianos mores quod attinet » (*Miranda prorsus,* l. c. p. 768).

[2] Cf. *Boni Pastoris,* l. c. pp. 185-186.

[3] Cf. *Acta et Documenta Concilio Oecumenico Vaticano II apparando,* Series I, vol. III, pp. 29-30, nn. 1, 8, 18.

[4] Cf. *Boni Pastoris,* l. c. p. 185; *Miranda prorsus,* l. c. pp. 770, 783, 792.

[5] Cf. CIC can. 1395 et notam 3 capitis praecedentis; *Miranda prorsus,* l. c. pp. 770, 804.

[6] Cf. Instructio Pontificii Consilii de re cinematographica ad Episcopos Italiae, 1 iun. 1953.

[7] Cf. *Vigilanti cura,* l. c. pp. 261-262; *Miranda prorsus,* l. c. pp. 783-784; *Boni Pastoris,* l. c. p. 185; *Nostra Patris*, l. c. p. 493.

[8] Cf. *Miranda prorsus,* l. c. p. 783.

[9] Cf. Instructio Pontificii Consilii de re cinematographica, radiophonica ac televisifica ad Consilium Episcoporum Americae Latinae (CELAM), 20 nov. 1957.

[10] Cf. *Vigilanti cura,* l. c. p. 261; *Miranda prorsus,* l. c. p. 787.

[11] Cf. *Miranda prorsus,* l. c. pp. 794-795.

[12] « ... Nationum Officiis, in quaque regione eo consilio institutis, ut quidquid in re cinematographica, radiophonica, televisifica a catholicis agitur, dirigant rectoque ordine componant » *Boni Pastoris,* l. c. p. 185.

[13] Cf. *Miranda prorsus,* l. c. p. 787.

[14] « Et quandoquidem quaestiones hac de re non paucae haud facile queunt in singulis nationibus enodari ac solvi, perutile profecto erit, si haec singula Officia ad magnas illas ex omnibus Nationibus Consociationes pertinebunt, quas Apostolica haec Sedes, re mature considerata, iam probavit » *Miranda prorsus,* l. c. p. 784.

[15] Cf. notam 14 et etiam: *Boni Pastoris,* l. c. pp. 185-186.

Pars IV

DE QUIBUSDAM COMMUNICATIONIS SOCIALIS INSTRUMENTIS SINGILLATIM CONSIDERATIS *

64. [*Introductio*]. Generalibus praeceptis ac monitis latis, quibus ad morum honestatem et ad universorum hominum utilitatem communicationis socialis instrumenta conformanda sunt, Sacrosancta Oecumenica Synodus peculiares normas atque idonea hortamenta tradit de prelo periodico, de cinematographeo, de radiophonia, de televisione et de aliis quibusdam instrumentis postrema aetate in humanam consortionem invectis et animos fidelium quam maxime moventibus.

65. Concilii Patres fideles tamen hortantur, ut etiam in ceteris communicationis socialis formis, quorum in hac parte nulla mentio fit, Ecclesiae mentem, iuxta ea quae in prima huius Constitutionis parte exposita sunt, prosequantur, praesertim ad theatralia spectacula quod attinet, quae peculiari sollicitudine prosequi oportet ut humanitate floreant ac virtute.

Caput I

DE PRELO

66. [*Preli momentum*]. Nomine preli hic appellantur cuiusvis generis folia typis impressa ac periodice edita, sive agatur de diariis, sive de ephemeridibus, sive de commentariis, quae omnia innumerae fere indolis, lectorum aetati, studio ac propensioni accommodantur atque publice veneunt. Haec preli varia genera novis technicae artis inventis in dies magis perficiuntur, imaginibus, coloribus et aliis id genus, atque scite ingenioseque ordinantur cum ad nuntia celerius conquirenda et vulganda, tum ad lectores assidue et ubique alliciendos.

67. Preli igitur varia genera quotidie graves quaestiones ad leges morales atque ad religiosam hominum vitam pertinentes gignunt, quae, ut recte solverentur, Ecclesia semper adlaboravit, atque etiam nunc adlaborat.

68. [*Sollicitudinis Ecclesiae documenta*]. Statim enim ac prelum influxum socialem exercere coepit, Ecclesia magna cum sollicitudine illud prosecuta est, ut innumera documenta testantur.[1] Ex his documentis patet Sanctam Sedem totiusque orbis Episcopos, bonum prelum fovendo, errores arguendo, preli germanam libertatem edicendo, numquam destitisse salutaria monita in hac re tradere. Singularis tamen Ecclesiae sollicitudo hodie spectat praecipua preli genera, quae sunt: *prelum nuntiis vulgandis* (*informativum* quod vocant) *prelum imaginibus ornatum* vulgo dictum *illustratum, commentaria,* et speciali modo prelum quod nomine *preli catholici* designatur.

69. [*De prelo nuntiis vulgandis seu informativo*]. Preli informativi primum officium est lectores de novissimis eventibus certiores facere, veraciter, citissime et definite, ea tamen ratione ut iudicium lectoris proprium non impediatur sed facilius et tutius efformetur. Quod officium nonnisi magna cum prudentia atque arte expleri debet. Quare, omnes qui huic preli generi operam dant, veritatis amore, reverentia erga ordinem moralem et erga hominis dignitatem, non minus quam studio perfectionis technicae, duci debent.

70. Imprimis postulanda est a prelo *informativo* talis eventuum propositio atque interpretatio quae factorum gravitati congruant atque necessitatibus lectorum et societatis apte conveniant. Absint propterea non tantum mendacium, sed etiam silentii conspiratio aut selectio notitiarum, prava seu factiosa mente praebita. Saepius enim prelum peccat veritatem reticendo, sive lucri, sive pressionis seu sollicitationis politicae aut mercatoriae causa.

71. Quoad nuntia de rebus ad religionem spectantibus, libenti animo Patres Concilii agnoscunt in dies potiorem locum quaestiones et eventus religiosos in prelo obtinuisse. Monentur tamen preli moderatores ut de religione quaestiones personis vere peritis tractandae concredantur ac maxima cum reverentia exponantur.

72. [*De foliis imaginibus ornatis*]. Ad notitias explanandas et amplificandas prelum merito utitur imaginibus, saepe vario colore expressis, quae, diligenter selectae, lectores alliciunt, quo res melius et facilius cognoscant. Attamen nostris diebus multa

folia imaginibus ornata, incredibili prope exemplarium copia edita, imaginum vortice, nimis demulcent sensus lectorum, seu potius spectatorum, et facinorum narratione, pravas cupiditates excitant. Valde insuper dolendum est quod non raro in foliis imaginibus decoratis praetermittantur ex more ea omnia quae ad Deum atque spiritualem hominis vitam spectant.

73. [*De commentariis*]. Quam plurima etiam eduntur folia periodica ad vulgandas doctrinas, opiniones, disciplinas, vel ad fabulas amatorias et res mirificas narrandas atque, non raro, ad consilia impertienda. Monentur omnes qui his foliis edendis operam praestant de gravitate sui officii, praesertim si de commentariis agatur quae in manus iuvenum facile perveniunt vel etiam, de industria, iunioribus destinantur.

Eget enim iuventus nostri temporis prelo sibi consentaneo, scilicet probo, valido, sana doctrina referto, quod ad altiora animos alliciat atque honesta oblectamenta praestet.

74. [*Praebitorum, editorum, scriptorumque officia*]. Praebitores ac editores preli cuiusvis generis, ordinis moralis imperio obsequentes, omnimode enitantur ut lectoribus nuntios veraces honestasque imagines praestent, conscii se gravi obstringi officio servandi ac promovendi bonos mores, civium ordinem atque cultum. Scriptoribus praeterea viam sternant ut libere quidem, sed iuste, munus sibi concreditum expleant.

75. Scriptores diligenter eventus eorumque adiuncta, scilicet quo modo revera acciderint, cognoscere studeant; quae certe cognoverint, lectoribus veraciter proponant simulque eventus, iustitia et caritate servatis, tradant.

76. Nuntiorum exquisitores ac photographi ne audeant occulta consilia propagare, si boni communis ratio vel personae humanae reverentia, vel rei natura postulent ut secretum servetur (cf. Pars I, cap. II, n. 21).

Venditores alacriter curent lectoribus folia eorum aetati et adiunctis apta et omnino honesta tradere. Consociationes autem nationales et internationales eorum, qui prelo edendo dant operam, rectum libertatis informationis usum fulciant ac tueantur.

77. [*Lectorum munus*]. Fugiant et respuant christifideles

folia eorumque venditores quae a veritate avertant vel pravos mores excitent, et sponte ea capessant atque emant, etiam boni exempli causa, quae honestate ac gravitate commendantur. Praecipue parentes omnesque qui curam iuniorum habent, curent ut pueri inde a prima aetate, addiscant foliorum naturam legendorum praecognoscere, ea recte eligere, atque considerate perlegere.

78. Quapropter valde commendanda sunt incepta quae ab Officiis nationalibus de prelo ineuntur eo consilio ut fideles in hac rerum parte erudiantur — praesertim die quotannis celebranda ad hoc statuta — atque comperta habeant apta iudicia prolata de foliorum periodicorum honestate.

79. [*De potestatis saecularis interventibus*]. Praeter ea quae supra dicta sunt de potestatis civilis ambitu (cf. Pars I, cap. II, n. 21 et cap. III, n. 31-33), officium est civilis potestatis ut tales condiciones in civitate ponantur ac serventur in quibus prelum legitima libertate ad publicas opiniones debite formandas frui possit. Cum tamen prelum civium profectui et bono communi consulere debeat, auctoritas civilis officio tenetur pravos preli usus compescere, quibus publici mores laeduntur, iura personae humanae conculcantur, reipublicae denique salus — non vero alicuius politicae factionis — in discrimen adducitur.

80. [*De prelo catholico*]. Ecclesiae filii forti animo contendant ut prelum humanae dignitati omnino idoneum efficiant. Attamen, ad lectores spiritu christiano imbuendos, prelum generice honestum minime sufficit. Quapropter omnino necesse est ut veri nominis catholicum prelum habeatur et provehatur, quod scilicet — sive directe ab ipsa auctoritate ecclesiastica promotum et dependens, sive a catholicis viris — manifeste hoc animo edatur atque diffundatur ut publicas opiniones iuri naturae et catholicis doctrinis praeceptisque consonas efformet, firmet atque promoveat, facta vero, quae Ecclesiae vitam respiciant, pervulget ac recte explanet, cum ad fideles informandos et confirmandos, tum ad eos illuminandos alliciendosque, qui ab Ecclesia discesserint vel adhuc Eam ignorent.

81. Quod si Ecclesiae Christi ius inest omne genus instrumentis communicationis socialis libere utendi, procul dubio ipsa

obtinet ius prelum ad suos fines libere habendi, moderandi et vulgandi, subsidiis ac rationibus adhibitis, quae ipsa suo iure decernat. Ut huic Ecclesiae iuri, ceterum cum eiusdem ordinario munere praedicationis arcte connexo, satisfiat, haec Sancta Synodus Sacris Pastoribus enixe commendat ut ubique terrarum, in sua cuiusque dioecesi, statim ac locorum condiciones id sinant, diurnaria vel hebdomadaria folia catholica edantur, et quam late vulgentur.

82. Cui quidem necessario apostolatus instrumento valde proderunt in primis foliorum ipsorum praestantia, deinde totius Cleri et populi christiani consociata et sedula opera. Quare notitiarum copia, celeritate et diligentia, technicaque arte prelum catholicum non tantum adversarium vel aemulum aequare contendat, sed eidem etiam antecellere.

83. [*De Consociatione Catholica Internationali*]. Quod propositum ut attingatur, virium dispersio omnimode devitetur, atque hominum, rerum inceptorumque — sive singularum sive omnium nationum — concors conspiratio promoveatur. Suadetur deinde Officiis nationalibus de prelo ut competenti Consociationi Internationali Catholicae nomen dent; curent insuper eadem Officia nationalia, ut folia periodica catholica, catholici diurnarii atque *agentiae,* quas vocant, catholicae cum praefata Consociatione Internationali foedere se iungant.

NOTAE

* DECLARATIO: In *Partibus I, II* et *III* harum Litterarum praecepta omnia compendiose proposita sunt quae ministerium pastorale Universalis Ecclesiae in materia instrumentorum communicationis socialis respiciant.

Verumtamen Concilium, ut spiritualem singulorum hominum necnon totius humanae consortionis renovationem perficiat, non potest tantum in generalibus doctrinae ac disciplinae principiis immorari, sed debet etiam, solido principiorum fundamento posito, vigilanti sollicitudine et perspectis rerum causis ad concretas difficultates et singulas instantias attendere.

Nostrorum enim temporum homines ac praesertim horum artifices instrumentorum, a quibus morum atque culturae profectus maxime in hac disciplina pendet, magis rei quotidianae pressum quam principiorum vim experiuntur: hi omnes ergo concretis egent normis, quae in hac *Parte IV* expositae sunt.

[1] Cf. PIUS IX et LEO XIII: Acta relata in parte I, capite I, nota 6. PIUS XI: Sermo in sollemni conventu augurali Expositionis catholica-

rum scriptionum ex universo orbe in Civitate Vaticana, 12 maii 1936: AAS 29 (1937) pp. 139-144; ceteri Sermones eiusdem Summi Pontificis de re diurnaria quoquo modo tractantes systematice collecti inveniuntur in *Documentation Catholique,* XVIII (1936), t. 35, n. 782, pp. 322-356; n. 784, pp. 451-468; n. 795, pp. 707-725; n. 786, pp. 578-619.

PIUS XII: Sermones ac nuntii radiophonici de prelo tractantes ab anno 1939 usque ad annum 1954 prolati, tum secundum seriem chronologicam tum secundum ordinem argumentorum indicantur in *Discorsi e Radiomessaggi, ibid.,* in volumine « Indice », pp. 571-573; praeterea sequentes sermones adiiciendi sunt: Sermo ad Consilium de informatione publica ordinanda Nationum Unitarum, 24 apr. 1956, *Discorsi e Rediomessaggi,* XVIII, pp. 137-138; Sermo ad procuratores nuntiorum preli Europae, 26 oct. 1956, *Discorsi e Radiomessaggi,* XVIII, pp. 609-611; Sermo ad diurnarios Civitatum Foederatarum Americae, 15 apr. 1957, *Discorsi e Radiomessaggi,* XIX, p. 87; Nuntius ad Consociationes de prelo catholico promovendo Civitatum Foederatarum Americae, 17 maii 1957, *Discorsi e Radiomessaggi,* XIX, pp. 197-199.

IOANNES XXIII: Sermo ad diurnarios catholicos, 4 maii 1959, *Discorsi Messaggi,* I, pp. 303-306; Sermo ad viros operam navantes in ephemeride catholica *L'Avvenire d'Italia,* 18 oct. 1959, *Discorsi Messaggi,* I, pp. 483-488; Sermo de preli munere, 29 nov. 1959, *Discorsi Messaggi,* II, pp. 40-42; Sermo ad diurnarios Americae Septentrionalis, 6 dec. 1959, *Discorsi Messaggi,* II, pp. 540-541; Sermo ad iurisperitos catholicos Italiae, 8 dec. 1959, AAS 52 (1960) pp. 45-50; Sermo ad Conventum de prelo agonistico, 2 apr. 1960, *Discorsi Messaggi,* II, pp. 276-278; Sermo ad sodales Piae Societatis S. Pauli, 3 maii 1960, *Discorsi Messaggi,* II, pp. 645-647; Sermo ad diurnarios exteros Romae, 24 oct. 1961: AAS 53 (1961) pp. 722-724.

Caput II

DE CINEMATOGRAPHEO

84. [*Eius efficacitas*]. Cinematographei efficacitas, abhinc dimidium saeculum, ceterorum communicationis instrumentorum momentum aemulatur et non raro superat quia, suapte natura, peculiarem vim in hominum mentes moresque exercet, tum ob innumeras multitudines spectatorum quos sua actione pertingit, tum ob delectationem, qua omnis aetatis et condicionis homines ex eius vividarum sonorarumque imaginum concentu fruuntur.

85. [*Vigil Ecclesiae cura*]. Quapropter numquam destiterunt Sancta Sedes et Sacri Pastores sapientissimis doctrinis, instantibus monitis, aptisque institutis, fideles in re cinematographica instruere.[1] Quo autem haec salutaria monita ac praecepta luculentius iis quorum interest innotescant et ad effectum adducantur, et quo facilius difficultates in dies enascentes superentur, Sancta Synodus quae sequuntur normas docet ac servari mandat.

86. [*Effectores et artifices*]. Taeniolarum effectores, auctores et auditoriorum conductores, nonnullarum regionum exemplum imitati, suae conscientiae consulere et publicae auctoritatis operam praevenire contendant, inter se de codice morali observando foedus libere ineuntes; ita ut, remota inhonesti ac immoderati lucri cupidine, finis imponatur pelliculis efficiendis et exhibendis, quae in dies magis sunt bonis moribus infensae.

87. Quotiescumque vero in taeniolis efficiendis quaestiones quoad religionem aut mores oriuntur, auctores et artifices legitimum expetant consilium Officii catholici rei cinematographicae praepositi; quod Officium *iis libenter aderit, etiam negotii huius curam, si oportuerit, viro ecclesiastico huius rei perito, cautione adhibita delegando.*[2]

88. Honestorum effectorum et distributorum opibus et inceptis una simul collatis, criticorum consensu ac praemiis pelliculas laude dignas commendando, proborum exercentium, imprimis catholicorum, auditoria multiplicando ac inter se foedere

consociando, aliisque id genus auxiliis, promoveatur atque in tuto ponatur confectio earum taeniolarum, quae honestati, humano cultui artique favent, ac praesertim quae iuventuti destinantur.

89. Taeniolarum effectores conscii sint suorum officiorum, quibus tenentur non tantum erga spectatores, sed etiam erga actores et eos omnes qui ipsi effectioni taeniolarum sociam dant operam; eorum ergo mores ne audeant in discrimen adducere, praesertim si agatur de adulescentibus. Ipsi autem actores, suae auctoritatis in spectatores conscii, tam in sua arte exercenda, quam in sua vita, studeant bono exemplo aliis praelucere.

90. [*Sententiae de taeniolarum moralitate*]. Ut singulorum spectatorum conscientiae pariterque publicae opiniones recte efformentur, utque omnes probe noscant quae sibi spectacula adire liceat, quaeque vero sint vitanda, haec Sancta Synodus praecepta hac de re iam a Sancta Sede lata renovans,[3] statuit ut in omnibus et singulis nationibus iudicia moralia de omnibus pelliculis publice exhibendis ferantur, atque opportunis prudentiae rationibus explanata, tempestive edantur et quam latissime propagentur. Haec autem iudicia ab Officiis nationalibus dentur per specialem coetum probatorum hominum — qui opportune e laicis praesertim seligantur — ab ipsis Episcopis ad hoc munus ascitorum et sub ductu sacerdotis, pro unaquaque natione.

91. [*Fidelium officia*]. Fideles autem omnes et singuli *gravi obtemperent officio sese certiores faciendi de sententiis in re cinematographica ab ecclesiastica auctoritate latis eisdemque fideliter obsequendi.*[4] Immo, si Episcopi singularum nationum id opportunum duxerint, consociata ac publica necnon quotannis renovanda, Deo facta promissione, incitentur ad spondendum se, omnia quae ad sui animi totiusque societatis salutem in hac re faciant, fideliter esse servaturos.

92. [*Spectatorum institutio*]. Ad perniciosam autem inertiam spectatorum removendam, ad vividarum imaginum nimiam fascinationem moderandam, necnon ad ipsarum suasiones probe admittendas vel respuendas, inter subsidia aptiora commendantur: de re cinematographica institutiones, etiam in scholis, syste-

matice traditae, culturae cinematographicae consociationes, pellicularum publicae ac moderatae disceptationes.

93. [*Civili potestatis munus*]. Auctoritas civilis leges promulgando et urgendo, quibus publicis moribus consulatur, honestarum decorarumque pellicularum maxime iuventuti destinatarum effectionem exhibitionemque praesertim subsidiis et praemiis fovendo et, si necessarium fuerit, nocentes coërcendo, conferat ut auditoria cinematographica a pravis pelliculis purgentur, honestis autem abundent.

94. [*Unitas in actione commendatur*]. Confidit autem Sacrosancta Synodus fore ut, omnium cordatorum hominum conspiratione, cinematographeum magis magisque ad mentes erigendas et ad animos oblectandos conferat. Quo facilius citiusque id obtineatur, omnia hac de re catholicorum opera et incepta ab Officiis nationalibus, Officio catholico internationali de re cinematographica adhaerentibus, instimulentur et recto ordine componantur.

NOTAE

[1] Sanctae Sedis atque Episcoporum documenta, artem cinematographicam spectantia, magna ex parte typis edita sunt in sequentibus commentariis:

— *Bulletin d'Information* de la Commission Pontificale pour le Cinéma, la Radio et la Télévision, Civitate Vaticana, 1952-1960;

— *Le Cinéma dans l'enseignement de l'Eglise,* curante Pontificio Consilio rei cinem, radioph. ac televisificae praeposito, Civitate Vaticana, 1955;

— *Cinema Cattolico,* curante P. Henrico Baragli, S. I., Romae 1959;

— *Report of the Episcopal Committee on Motion Picture,* curante *National Catholic Welfare Conference,* Washington, 1935;

— *Dokumente Katholischer Filmarbeit,* curante *Katholische Filmkommission für Deutschland,* Düsseldorf, 1956.

[2] *Miranda prorsus,* l. c. p. 790.

[3] Cf. *Vigilanti cura,* l. c pp. 261-263; *Miranda prorsus,* l. c. pp. 785-787.

[4] *Miranda prorsus,* l. c. p. 787.

Caput III

DE RADIOPHONIA ET TELEVISIONE

95. [*Indoles peculiaris*]. Radiophoniae et televisionis peculiare momentum ex eo pendet quod haec instrumenta *singulos homines,* finibus vallisque nationum superatis, totius fere orbis eventis praesentes reddunt, eosque cuiusvis quaestionis vel facti, quae saepe longissime distant, illico participes faciunt.

96. Praeterea, iis instrumentis in usum deductis, personae humanae *pressui collectivo* subduntur; formae enim cogitandi necnon variae vivendi rationes socialium coetuum, quae communitatum nationalium vel internationalium propriae sunt, horum instrumentorum ope patefiunt, eorumque vis eo magis augetur quo ipsae numerosioribus multitudinibus exhibentur, cum singuli homines massae socialis pondere premantur.

97. Insuper eadem haec instrumenta efficacitatem peculiarem magnique momenti in *familiarem* vitam exercent, cum suapte natura intra parietes domesticos intrent, quasi hospites qui malum vel bonum secumferunt, familiare sacrarium erectura vel contaminatura.

98. E pluribus Summorum Pastorum documentis [1] patet quantum curae christifideles impendant oportet ne inconsulte his in rebus se gerant, ut in omnibus bonum sibi eligant malumque respuant, atque suis opibus conferant ut sedes catholicae programmatibus efficiendis constituantur et sustineantur.

99. [*Effectorum et publicae auctoritatis munera*]. Effectores omnes atque artifices transmissionum radiophonicarum et televisificarum, imprimisque civilis auctoritas bono communi consulant, auditiones atque spectacula familiis consentanea sollerter praebendo; curent praecipue ut reverentiae pueris debitae prospiciatur, atque ad grave *periculum diligenter attendant, in quod adduci possent iuvenes qui spectaculis intersint ad provectae aetatis homines pertinentibus.* [2]

100. [*Spectatorum et auditorum partes*]. Monentur fideles ut suam quisque actuosam navitatem, quantum fieri poterit, in transmissionibus radiophonicis et televisificis gerant: scilicet sua aequa optata iustasque reprehensiones (quam positivam criticam vocant) iis qui pro munere transmissionibus praesunt significando, tum de conficiendis programmatibus in genere, tum de qualitate singularum transmissionum, tum denique de reliquis alicuius momenti circumstantiis; idque spectare debent ut in dies augescat, quod bene fit, malum autem coerceatur.

101. Ad iudicium autem recte formandum utiles iudicantur telecirculi, qui dicuntur, quos frequentare studeant quotquot praesertim curam puerorum iuvenumque habent, ita ut, sub ductu viri periti, omnes recta iudicia sibi de visis et auditis acquirant et promant, simulque christianas publicas opiniones constituant.

102. Consociationes autem inter catholicos et alios bonae voluntatis viros ad iura receptorum defendenda atque ad honesta optata sustinenda, valde commendantur.

103. [*De transmissionibus religiosis*]. Peculiare et efficax subsidium ferre oportet transmissionibus religiosis proprie dictis, quibus auditores et televisionis spectatores de vita Ecclesiae ac veritatibus religiosis informentur. Propterea parentur atque adiuventur periti viri qui in hac rerum provincia adlaborant, praesertim si agatur de artificibus christianis qui ipsas transmissiones curant. Sollicite quoque curandae sunt stationes catholicae, ut earum transmissiones convenienti perfectione et efficacitate emineant.

104. [*De Officiis nationalibus*]. Officiorum nationalium erit, in hac disciplina, munera omnia ad religionem et mores spectantia dirigere ac prosequi; itaque eorum erit christifideles de technicis ipsis radiophonicis ac televisificis edocere atque educare, deinde effectores iuvare ad perfectiora usque programmata redigenda, praesertim vero religiosas transmissiones promovere atque eisdem invigilare. Curent etiam eadem Officia ut radiophonia ac televisio scholis destinatae recte promoveantur, quae — praesertim si cetera instrumenta instructionis desint — magnum habent in puerorum ac rudiorum eruditione atque formatione momentum. Ut

vero tanta Officiorum nationalium munera de re radiophonica ac televisifica uberius in toto orbe expleantur, eadem Officia Consociationi Catholicae Internationali sociam operam praestent.

105. [*De auxilio ferendo operibus missionariis*]. Exoptat praeterea Vaticanum Concilium ut radiophonia et televisio in dies maiorem efficaciam adipiscantur ad auxilia praebenda apostolatui missionariorum, atque mandat ut operae radiophonicae et televisificae catholicorum in egenis regionibus degentium, ab iis qui in ditioribus regionibus sunt, impigre liberaliterque his in technicis adiuventur.

Pariter optandum est ut transmissiones aptae provideantur pro illis regionibus, ubi fideles, aerumnis temporum divexati, proprias acroases christianas habere vetantur.

NOTAE

[1] Cf. PIUS XI, Nuntius Radiophonicus *Qui arcano,* 12 februarii 1931: AAS 23 (1931) p. 65 et sqq.

PIUS XII: Sermo ad technicos in Radiophonia Italiae operam navantes, 3 dec. 1944, *Discorsi e Radiomessaggi,* VI, p. 209 et sqq.; Sermo ad viros qui partem habuerunt in Conventu Intern. ad quinquagesimum annum exactum de radiophonia inventa celebrandum, 3 oct. 1947, *Discorsi e Radiomessaggi,* IX, p. 263 et sqq.; Nuntius Radiophonicus ad rationaria radiophonica paranda ab Associatione Helvetica transmissionis radiophonicae, 22 apr. 1948, *Discorsi e Radiomessaggi,* X, p. 67 et sqq.; Nuntius televisificus die Paschatis transmissus a Radiotelevisione Galliae, 17 apr. 1949, *Discorsi e Radiomessaggi,* XI, p. 45 et sqq.; Sermo ad viros qui partem habuerunt in II Conventu Intern. de radiophonica transmissione per altas frequentias, 5 maii 1950, *Discorsi e Radiomessaggi,* XII, p. 53 et sqq.; Litterae Apostolicae quibus S. Gabriel Archangelus Patronus Coelestis telecommunicationibus addictorum declaratur, 12 ian. 1951: AAS 44 (1952) p. 216 et sqq.; Sermo ad instaurandam Stationem radiophonicam catholicam Sutatenzae in Republica Columbiae, 11 apr. 1953, *Discorsi e Radiomessaggi,* XV, p. 57 et sqq.; Pontificia Adhortatio ad Episcopos Italiae de instauranda televisione, 1 ian. 1954: AAS 56 (1954) p. 18 et sqq.; Nuntius televisificus ad instaurandas transmissiones Eurovisionis, 6 iun. 1954: AAS 46 (1954) p. 369 et sqq.; Nuntius Radiophonicus ad III Conventum Intern. de communicationibus, 11 oct. 1955: AAS 47 (1955) pp. 733-736; Sermo ad viros qui partem habuerunt in Conventu generali Unionis Europae de radiophonicis transmissionibus, 21 oct. 1955: AAS 47 (1955) p. 775 et sqq.; Nuntius radiophonicus ad XXV anniversarium *Horae Catholicae* in Civitatibus Foederatis Americae Sept., 4 dec. 1955, *Discorsi e Radiomessaggi,* XVII, p. 419 et sqq.; *Miranda prorsus,* l. c. p. 765 et sqq.; Sermo ad instaurandas novas machinas emittentes Statio-

nis Radiophonicae Vaticanae apud Sanctam Mariam Galeriae, 27 oct. 1957: AAS 49 (1957) p. 961 et sqq.; Litterae Apostolicae quibus Sancta Clara Assisiensis coelestis Patrona televisionis apud Deum declaratur, 14 febr. 1958: AAS 50 (1958) p. 512 et sqq.

Ioannes XXIII: Nuntius Radiophonicus ad X annum exactum *Horae Missionariae* Belgicarum celebrandum, 19 apr. 1959, *Discorsi e Messaggi,* I, pp. 257-258; Nuntius Radiophonicus ad novum apparatum Stationis Radiophonicae Sutatenzae in Columbia instaurandum, 12 iunii 1960, *Discorsi e Messaggi,* II, pp. 403-405; Allocutio habita ad celebrandum tricesimum exactum annum ex quo Radiophonica Statio Vaticana radioelectricas undas emittere coepit, 12 febr. 1961: AAS 53 (1961) pp. 151-153; Nuntius radiophonicus ad instaurandum novum apparatum transmittentem stationis radiophonicae Vaticanae, 6 nov. 1961: AAS 53 (1961) pp. 733-734.

Acta Episcoporum in variis commentariis continentur: magna ex parte publici iuris facta sunt in *Bulletin d'Information* (Commentarium officiale Pontificii Consilii rei cinematographicae, radiophonicae et televisificae praepositi) ab anno 1954 ad 1960; K. Becker und K. A. Siegel, *Rundfunk unf Fernsehen im Blick der Kirche,* Francofurti, 1957.

[2] *Miranda prorsus,* l. c. p. 802.

Caput IV

DE RELIQUIS INSTRUMENTIS

106. [*Generalis descriptio*]. Praeter prelum, cinematographeum, radiophoniam et televisionem, alia quoque hodie fere innumera communicationis instrumenta orta sunt: ut libelli comici et lusorii, disci, taeniolae magneticae ceteraque vocum imaginumque impressioni destinata, tabellae *publicitariae,* quas dicunt, affixae chartulae murales, litterae seu nuntii *publicitarii* vulgo nuncupati, photographicae imagines aliaque huiusmodi, quae quotidie a questuosorum hominum ingeniis proferuntur.

107. [*Libelli lusorii*]. Quam latissime sparguntur hodie libelli, plerumque novis typographicis artibus impressi, qui, narrationes exhibentes quae sensus valde commovent (vulgo *sensationales*) vel fictas scientias — seu *phantascientiam* quae dicitur — intexentes, atque assiduos praecipuosque lectores, seu potius spectatores, sibi adsciscunt praesertim ex pueris et adulescentibus.

108. Id genus libelli honestati sanaeque educationi favere sane quidem possunt, attamen plerumque moribus infensi sunt, animos praesertim iuniorum aura criminum imbuentes, atque oblectamenta praebentes quibus laevitas et vanitas mentis foventur. Quapropter oportet omnes sani iudicii homines horum scriptorum, in universum fere orbem diffusorum, momenti tum psychologici tum moralis et religiosi conscii fiant, atque viribus unitis adlaborent editores, auctores, educatores, religiosae civilesque auctoritates ut eadem hominum cultui virtutique minime noceant, immo prosint. Sacris vero Pastoribus enixe commendatur ut totius nationis nisus, ad hanc rerum provinciam recte moderandam, conferantur.

109. [*Disci et taeniolae magneticae*]. Etiam disci et taeniolae magneticae hodie sine numero excuduntur, quae ad musica oblectamenta, ad quaestiones philosophicas et scientificas enodandas, ad res diurnas, ad sermones, ad nuntios lectionesque conservandas, ceu libri veneunt et procurantur.

110. Magna quidem commoda, dummodo recte adhibeantur, haec omnia secumferunt ad cultum et ad vitam intellectualem excitandam atque amplificandam, necnon ad progressum spiritualem promovendum. Saepe tamen accidit ut discorum ope, cantilenae inhonestae atque lascivi concentus vel noxiae sententiae vulgentur. Omnes igitur de periculis inde orituris edocere oportebit, et invigilare ut horum instrumentorum res significatae, imagines et modi, veritati, honestati cultusque decori semper consulant. Debita ergo vigilantia, in hac rerum parte, ab Ecclesiastica Auctoritate adhibeatur prout singularum nationum condiciones postulaverint, praesertim si textus seu commentarii discis impressi de rebus ad fidem et mores pertinentibus agant.[1]

111. [*Tabellae et chartulae laudativae*]. Multiplicantur insuper tabellae murales, picta folia, chartulae, affixae inscriptiones, volitantes pagellae, idque genus reliqua plurima, quibus passim nostra tempora utuntur tum ad rerum operumque venditionem *publicitariam* quae dicitur, tum ad politicas atque « ideologicas » res commendandas, quae *propaganda* passim appellantur. Haec omnia, sed praesertim murales tabellae totius populi, immo et puerorum oculis vi ultroque exhibitae, saepe praeter communem iustitiae caritatis et veracitatis instantiam, publicos mores gravissime tangunt.[2] Omnes igitur christifideles ceterique recti iudicii homines necnon auctoritas civilis attente invigilent ne horum instrumentorum ope morum corruptio diffundatur.

NOTAE

[1] Cf. CIC can. 1385, § 1, n. 1° et 2°.

[2] Cf. Pius XII, *Sermo ad Urbis parochos sacrosque per Quadragesimae tempus oratores*, 5 martii 1957: AAS 49 (1957) p. 208.

ADHORTATIO FINALIS

112. Cum communicationis socialis instrumenta ad hominum spiritualem profectum multum valere constet, Ecclesia, superna luce et saeculorum usu edocta, perenni iuventutis decore praecellens, nova officia novasque institutiones et opera inire atque explere non cunctatur: *Neque enim mittunt vinum novum in utres veteres... sed vinum novum in utres novos mittunt, ut ambo conserventur.*[1]

113. Postulat igitur Sacrosancta Synodus Vaticana a christifidelibus ut, iuxta monita et praecepta de hac re impertita, ad eorum instrumentorum ordinatum progressum adlaborent, scilicet ut eadem conferant ad futuram societatis prosperitatem, ac potissimum ad Ecclesiae dilatationem; ita quidem ut Nomen Domini novissimis instrumentis glorificetur sicut glorificatur priscis artium monumentis, secundum illud Apostoli: *Iesus Christus, heri et hodie, ipse et in saecula.*[2]

114. Ut autem Antistites orbis catholici expeditius rem ad effectum deducere valeant, totius materiae pastorale compendium conficiatur.

NOTAE

[1] Mt. IX, 16-17.
[2] Hebr. XIII, 8.

SCHEMA DECRETI

DE ECCLESIAE UNITATE
"UT OMNES UNUM SINT"

DE ECCLESIAE UNITATE
« UT OMNES UNUM SINT »

1. [*Opus redemptionis*]. Conditor et restitutor generis humani, Deus verus et unus, « elegit nos (in Christo) ante mundi constitutionem ut essemus sancti et immaculati in conspectu eius in charitate » (Eph. 1, 4), id est in communione cum Ipso et inter nos homines, quia « Deus charitas est » (1 Io. 4, 16), « et hoc mandatum habemus a Deo, ut qui diligit Deum diligat et fratrem suum » (1 Io. 4, 21). Per peccatum, quod est odium (Io. 15, 22-25), homines seiuncti sunt a Deo et ab invicem, sicut testatur historia generis humani, in Libris Sanctis enarrata. Per mortem et resurrectionem Iesu Christi facta est « nova creatura » (2 Cor. 5, 17; Gal. 6, 15), « ubi non est Gentilis et Iudaeus, circumcisio et praeputium, barbarus et Scytha, servus et liber, sed omnia et in omnibus Christus » (Col. 3, 11; cf. 1 Cor. 12, 13; Gal. 3, 28). Induentes Christum ut Novum Hominem per baptismum (Gal. 3, 27; Eph. 4, 24; Col. 3, 10), fideles in unitatem cum Christo et inter se renovantur: omnes enim unum sunt in Christo Iesu (Gal. 3, 28). Fiunt « corpus Christi et membra de membro » (1 Cor. 12, 27).

2. [*De Ecclesia terrestri et caelesti*]. Hoc Corpus Christi est Ecclesia (Eph. 1, 22-23; 5, 23, 29-30; Col. 1, 18, 24; cf. 1 Cor. 12, 27-28), societas electorum qui cum Christo uniuntur et ab eo salutem consequuntur.

3. Salus autem nondum plene consummata est. Christus ipse « sedet ad dexteram Dei » (Mc. 16, 19, etc.), plenus gloria aeterna et consummata: « Christus resurgens ex mortuis iam non moritur, mors illi ultra non dominabitur » (Rom. 6, 9). Fideles autem Christi peccato et morti adhuc subiiciuntur, quia mundus hic nondum per secundum adventum Christi absolutus est.

4. Hinc et duplex Ecclesiae status. Ex una parte, iam cum Christo in caelis consummatur, tamquam « Ierusalem nova » (Apoc. 3, 12), « quae sursum est, libera » (Gal. 4, 26), « Sponsa

Agni » (Apoc. 21, 9 ss.). Ex altera vero parte, ut adhuc in hoc mundo constricta, construi debet « in templum sanctum in Domino » (Eph. 2, 21), crescere ut corpus « in mensuram aetatis plenitudinis Christi » (Eph. 4, 13). Oportet proinde ut structuris societatis humanae utatur, cum ordine rerum temporalium conectatur, et contra elementa mundi (Gal. 4, 3) certet. Ad hoc autem eget iuncturis, nexibus et coniunctionibus ad compaginem et subministrationem corporis Christi (Col. 2, 19; Eph. 4, 16). Hic remanent ad tempus auctoritas et iurisdictio, hierarchia, inaequalitas superiores inter et inferiores, leges et poenae.

5. [*Ecclesia hierarchica*]. Christus prospiciens et volens hanc aedificationem visibilem suae Ecclesiae in terris, providit ei ministros qui eam suo nomine ducerent et gubernarent. Super apostolos Ecclesia aedificatur tamquam « super fundamentum » (Eph. 2, 20). Et inter apostolos Christus elegit Petrum tamquam principem et caput, super quem aedificaret Ecclesiam (Mt. 16, 18), per eum ceteros apostolos in fide confirmans (Lc. 22, 31-32), illosque una cum universo grege pascens (Io. 21, 15-17). Ille qui promisit se cum suis « usque ad consummationem saeculi » futurum esse (Mt. 28, 20), manifeste voluit ut ista auctoritas permaneret quamdiu Ecclesia in terris versaretur. Unde doctrina catholica tenuit et tenet, Christum ipsum voluisse potestatem apostolis datam transmittendam successoribus seu episcopis.

6. [*Unitas visibilis Ecclesiae sub Petro*]. Graviter autem erraret qui ex dictis concluderet Petrum vel eius successorem Christum aliquo modo supplantare. Christus est Caput omni modo, in omni ordine, sub omni respectu: est fons gratiae (Io. 4, 14; 7, 37 ss.; Apoc. 21, 6), « lumen vitae » (Io. 8, 12), dator Spiritus Sancti (Io. 7, 39), rex (Apoc. 19, 16), legislator (Mt. 5, 17; Iac. 4, 12), iudex (Mt. 25, 31 ss.; Act. 10, 42). Petrus vero, vel eius successor, est caput modo vicario, et quidem in ordine iurisdictionis, seu Ecclesiae visibilis; ubi gubernat, leges fert, iudicat in nomine Christi. In ordine gratiae, ipse Successor Petri eam recipit sicut omnes fideles Christi, et communicat ut instrumentum sacramentale sicut omnes ministri cultus. Ordinat tamen quae ad exercitium temporale pertinent rerum spiritualium, ut sunt sacramenta et praedicatio verbi, de usu potestatis ordinis disponendo per potestatem iurisdictionis. Item de formulatione

fidei iudicat et decernit, sive solus sive cum collegio episcopali, per magisterium infallibile a Christo concessum.

7. [*Unitas Ecclesiae indivisibilis*]. Sic acquisita per sanguinem Christi (Act. 20, 28) et super Petrum et Apostolos fundata, sancta Ecclesia voluntati sui divini Fundatoris non respondebit nisi una permaneat. « Rogo ... ut omnes unum sint, sicut tu, Pater, in me, et ego in te, ut et ipsi in nobis unum sint » (Io. 17, 21). His verbis, Dominus noster Iesus Christus non intendit tantum unitatem Ecclesiae consummatae in coelis, sed etiam construendae in terris; nam addit: « ut credat mundus quia tu me misisti ». Unitas vero haec Ecclesiae non perficitur nisi sub aspectu etiam visibili vel temporali, quem voluit Christus, et quidem per submissionem auctoritati ab eo institutae in terris, scilicet episcopis eorumque capiti, Petri successori. Heic autem, proh dolor! lamentatur Mater Ecclesia divisiones et schismata, quae in sinum suum per iniuriam temporum et fragilitatem hominum irrepserunt. Sicut saepe accidit in rebus humanis, dissensiones mentium vel cordium, oppositiones individuales vel regionales, ignorantia vel alienatio, post se traxerunt separationes in ipso grege Christi, ita ut partes quaedam Ecclesiae se ab auctoritate Vicarii Christi subtraxerint et in coetus independentes se constituerint. Haec est calamitas nimis dolenda, qua Ecclesia Christi crudeliter laesa est et laeditur. Itaque, ob fidelitatem erga Christi voluntatem, profitemur et declaramus unam tantum esse Ecclesiam, etiam secundum conditionem eius terrestrem, et istam veram Ecclesiam eam esse quae a Petri successore gubernatur. Alia proinde non datur Ecclesia quae seipsam veram et unicam profiteri valeat. Necessaria est communio cum sede Petri, ita ut quaecumque Ecclesia terrestris ab hac Sede separata, non certe eodem modo ad eamdem Ecclesiam invisibilem et caelestem vere pertineat. Error multo perniciosor habetur, quando regimini temporali cuiusdam civilis gubernii agnoscitur indebitum ius sese ingerendi in gubernium Ecclesiae, quasi civitas christianorum mere terrestris, non autem in primis caelestis (cf. Phil. 3, 20).

8. [*Unitas in diversitate*]. Erraret tamen qui unitatem in capite cum nimia uniformitate in corpore confunderet. Corpus unum diversa membra habet, et non parum suae fortitudinis et pulchritudinis ex ista diversitate trahit. Sic Ecclesia Christi, se circumstantiis locorum et temporum aptans, debet et vult ser-

vare traditiones, consuetudines, necessitates proprias uniuscuiusque regionis terrae ubi filii sui degunt, praesertim illarum ubi venerabiles Ecclesiae Orientales florescunt. Talis autem opportuna diversitas non impedit, sed e contra postulat auctoritatem unicam quae omnia coordinet, coadunet et coniungat.

9. [*Damna ex divisione*]. De cetero neminem latet omnes qui bona fide in separatis Ecclesiis vivunt et a Vicario Christi materialiter tantum et quasi per traditionem seiunguntur, ab Ecclesia vera quodam modo alienos non esse. Privantur tamen multis mediis salutis quae in vera Ecclesia inveniuntur, praecipue institutionibus et directionibus Magisterii, sine quibus fides et mores christiani non perfecte praeservantur. Et quidquid est de salute individuorum, certum est divisionem in sinu societatis christianae nocumentum secum ferre nec non magnum damnum, tam in expansione interiore et exteriore familiae Christi quam in eius contra adversas Portas Inferi certamine. « In hoc cognoscent omnes quia discipuli mei estis, si dilectionem habueritis ad invicem » (Io. 13, 35).

10. [*Vestigia unitatis*]. Unde fraterna sollicitudine permota exoptat Sacrosancta Synodus ut Fratres christiani dissidentes perfectae unitati gregis Christi consulant et in « unum ovile » conveniant. Certo non ignorat vincula spiritualia, in praeteritis saeculis arcta, quae calamitas divisionis totaliter solvere non potuit. Immo cum intimo gaudio de communi cogitat patrimonio, cuius fratres Orientis simul ac Occidentis heredes facti sunt, necnon de traditionibus peculiaribus, quibus a Sanctis Patribus locupletati sunt, ut ex eis haurientes se invicem exornent. Haec sunt communia bona vi quorum fratres, etsi separati, remanent fratres.

11. [*Opera Ecclesiae de unitate instauranda*]. Fraternitatis in Christo et communis historiae luctarum victoriarumque pro Eius Regno in terris instaurando memor, Ecclesia catholica veritatem in charitate promovens, nunquam ab opere cessavit ut communionem omnium in Christum credentium ubique instauraret, mediis divinis ac humanis adhibitis; Dei in unitate et trinitate adiutorium incessantibus adprecata est orationibus, Concilia oecumenica sacrorum Dominici gregis pastorum adunavit, dubia declaravit, credenda proposuit, obnubilata illustravit. Romani

vero Pontifices, quibus a Christo Domino expressum mandatum fuit impertitum in Beato Petro ut agnos ovesque Ipsius pascerent (Io. 21, 16-17) et fratres confirmarent (Lc. 22, 32), nunquam ab hoc officio charitatis et veritatis saeculis labentibus cessabant nec cessant, paternis monitis fraternaque invitatione et hortamentis adhibitis, confisi voluntatem Domini eiusque testamentum « ut omnes unum sint » (Io. 17, 20-21) tandem aliquando Deo Domino dante consummatum iri « sicut in caelis, et in terra », ut credat mundus Verbo incarnato a Patre misso (Io. 17, 21).

12. Sancta proinde haec Oecumenica Synodus ex toto orbe terrarum adunata, muneris sui esse censuit enixa hortatione mentes et corda omnium qui christiano gloriantur nomine ad hoc adducere ut iunctis precibus et opere, instantius Deum exorent de ea unitate, quam Christus Dominus, antequam transiret ex hoc mundo (Io. 13, 1) a Patre exoravit (Io. 17, 11) et efficaciora adhibeant media, quibus omnia quae obsunt auferantur, quaeque prosunt promoveantur.

13. [*Media supernaturalia*]. Sursum imprimis habenda sunt corda mentesque et manus nostras extollamus in Sancta unde veniet adiutorium nostrum (cf. Ps. 120; 133). Etsi enim hoc coniungendi disiuncta opus non paucos hucusque attulerit fructus, fatendum tamen est tentaminum exitum spem omnem non implevisse. Quinimmo, tot et tanta adhuc remanent obstacula unitati verae et firmae adversantia, ut de felici successu illis qui tot viribus in sedanda controversia elaborant, desperandum sit, nisi Dominum Iesum in Evangeliis dicentem audiamus: « Apud homines hoc impossibile est; apud Deum autem omnia possibilia sunt » (Mt. 19, 26) et iterum: « Omnia quaecumque orantes petitis, credite quia accipietis et evenient vobis. ... Omnia possibilia sunt credenti » (Mc. 11, 24; 9, 23).

14. Si ergo ad tollendum lamentabile discidium quod a saeculis inter Ecclesiam catholicam et Ecclesias orientales invaluit et adhuc perdurat, media humana sint omnino imparia, orationi tamen, dummodo fidem invictam habeat sociam, omnipotentia quaedam inest, iuxta ipsius Christi promissum, ad ea efficienda quae videntur hominibus impossibilia vel ardua. Omnes igitur qui unitati christianorum restituendae operam navant, ad hoc supernaturale medium recurrant imprimis necesse est. Instauratio enim

pacis et concordiae inter christianos opus est non humanum, sed gratiae, opus utique supernaturale in quo exsequendo in vanum desudabant operarii, si Deus cooperator non exstiterit (Ps. 126). Unde iubet haec Sancta Synodus ut preces non solum privatim, sed et publice fundantur ut Deus in Ecclesia sua omnes in unum congregare dignetur.

15. Ad huiusmodi spiritualem conspirationem omnium obtinendam, commendat haec Sancta Synodus, ut preces pro christianorum unitate concinnatae et commendatae ubique instituantur terrarum; imprimis vero promantur supplicationes novendiales ante diem Pentecostes, a Leone Pp. XIII decretas « ad maturandum christianae unitatis bonum »[1] et perdurante « octavario orationum pro unitate » mensis Ianuarii, prout iam usu inter christianos venit.

16. Cum autem « permagnum unitatis christianae praesidium divinitus oblatum est in Maria »,[2] ad hanc adiutricem populi christiani potentem et clementissimam, Virginem et Dei et hominum viatorum Matrem maiore cum fiducia oportet occurratur. Eam nempe sanctus Germanus Constantinopolitanus hisce vocibus orabat: « Christianorum memento, qui servi tui sunt; omnium preces commenda, spem omnium adiuva, fidem solida, tu Ecclesias in unum coniunge ».[3] Deiparae Mariae igitur fidendum, humani generis Protectrici supplicandum. Et cum de Orientalibus agatur Ecclesiis, specialis de eius mediatione et protectione militat titulus: egregia scilicet quae in ipsam fuerunt earum Ecclesiarum merita. Hisce multum sane debetur de veneratione eius propagata et aucta; in orientalium Ecclesiarum plagis memorabiles dignitatis eius fuerunt assertores et vindices, pietate et scriptis gravissimi, laudatores ardore et suavitate eloquii insignes. Repleatur Oriens et Occidens in Dei Genitricem et Matrem et refugium omnium christianorum laudationum et deprecationum vocibus, ut Ipsa fiat felix et diuturnum unitatis christifidelium vinculum et columen, cuius firma lenique materna vi eorum omnium qui sunt Christi quique diligunt Dominum Iesum, unus fiat populus fratrum.

17. Meminerint tandem omnes christifideles orationes eo efficacius suos effectus obtinere, quo ex puriore humilioreque procedunt corde. Unde morum integritas et ardens charitas in

deprecantibus Deum eiusque Matrem eluceant. Sciant insuper omnes qui in catholica vivunt unitate haud parvo pro fratribus procul degentibus offendiculo esse irreligiositatem illorum qui hoc excelso catholico nomine decorantur, et e contra, sanctitatem vitae catholicorum spem esse et germen futurae omnium christianorum concordiae et unitatis. Quare haec Sancta Synodus iterum enixe commendat christianae vitae renovationem.

18. [*Media theologica*]. Ad hanc ecclesiasticam unitatem omnium christianorum instaurandam multum praeterea confert recta de divinis et ecclesiasticis rebus cogitatio. Methodo enim diversa Oriens et Occidens ad divina cognoscenda et contemplanda protenduntur. Non tamen necessarium est ut mordicus defendatur externa et temporibus locisque accommodata expressio, dummodo veritas revelata recte intelligatur et exponatur.

19. Multum sane ad unitatem conferet, si in terminis, in ratione dicendi, immo in ipsa methodo res theologicas tractandi ingenio etiam orientali plus tribuatur et debitus habeatur respectus. Divinarum rerum studiosi igitur, qui non causas dissidii et differentiarum arte studioseque quaerunt, sed potius pro unione adlaborant, caveant ne proprios scribendi loquendique modulos aliis imponere velint, sed sacra quadam harmonia in rebus creatis prae oculis habita, communia immo eadem ostendant sacrae de divinis scientiae lineamenta et dogmata.

20. Ad hanc vero concordiam et harmoniam in re theologica obtinendam magnopere refert recursus ad fontes communes scientiae sacrae. Quare praeter assiduam diligentiam in Sacris Libris excolendis, studium quoque Patrum tum orientalium tum occidentalium, quod nostris diebus magno quidem in honore iam est, magis in dies adhuc promoveatur, ut commune Ecclesiae occidentalis orientalisque patrimonium clarius pateat communisque ostendatur origo.

21. Curent etiam sacrae scientiae cultores ut in tractandis quaestionibus theologicis ab acerbis verbis, quae ad discidium augendum animosque alienandos non parum contulerunt, abstineant et methodum positivam merae apologiae anteponant. Quod potissimum valeat, in exponenda doctrina de Ecclesia. Quapropter exoptat Sacra haec Oecumenica Synodus, ut in universitatibus,

athenaeis, facultatibus et Seminariis sacrorum studiorum argumenta ecclesiologica de Ecclesiae unitate assidue tractentur, verus oecumenismus clare explicetur, catholica veritas a variis systematibus accurate distinguatur.

22. Caveant tamen theologi et qui unitati ecclesiasticae adlaborant, ne falso irenismo quodam ducti, doctrinam catholicam ita conforment vel quodammodo accommodent doctrinis dissidentium, ut puritas doctrinae catholicae eiusque claritas detrimentum patiatur vel eius sensus genuinus et certus obscuretur.

23. [*Media liturgica*]. Omnibus quoque notum est quanto cum amore christiani orientales sacra liturgica peragant, quibus fidem suam roborant, Deum hominum amatorem filiali prosequuntur devotione, Domino Iesu debitum exhibent obsequium Eiusque Genitrici amorem pietatemque ostendunt, pro necessitatibus suis aliorumque quam plurimas ardentes et incessantes exhibent supplicationes. Sacramentorum vero usu animarum regenerationem, refectionem et perseverantiam in vita christiana quaerunt atque inveniunt. In hisce utuntur peculiari quodam patrimonio liturgico et spirituali, a maioribus tradito, et linguis propriis laudes canunt Deo. Quae omnia Sacra haec Oecumenica Synodus non solum aestimatione debita et laude iusta amplectitur, sed etiam tamquam patrimonium commune universae Christi Ecclesiae considerat, commendat et custodiri iubet. Haec enim rei liturgicae orientalis iure probata varietas et peculiaritas nec non et « augusta antiquitas et praeclaro est ornamento Ecclesiae omni, et fidei catholicae divinam unitatem affirmat ».[4] Propterea eadem ratione et modo quo in Concilio Florentino declaratum est, etiam haec Sancta Synodus declarat ritus et caeremonias Orientalium, quae fidei catholicae integritatem et mutuam coniunctionem nequaquam impediunt, esse retinendas et maxima diligentia colendas.

24. Idque sciant ac secum reputent tum qui in catholicae Ecclesiae gremio sunt nati, tum qui desiderio ac voto eidem assequendae velificantur, se nunquam coactum iri proprios legitimos ritus relinquere, qui quidem aequali aestimatione aequalique decore habendi communem matrem Ecclesiam exornant. Maxima igitur religione praeprimis ipsi Orientales suos ritus liturgicos observent in eisque cognitionem semper maiorem usumque

semper perfectiorem capiant, si ab iis ob temporum vel personarum adiuncta aliquomodo defecerint, ad avitas venerandasque memoria redire gaudeant.

25. « Quo loco illud apte cadit animadvertisse, quod sacri ritus, tametsi per se instituti non sunt ad dogmatum catholicorum evincendam veritatem, eadem tamen viva propemodum exprimunt splendideque declarant. Quapropter vera Christi Ecclesia, sicut magnopere studet ea custodire inviolata quae, utpote divina, immutabilia accepit, ita in usurpandis eorumdem formis nonnuquam concedit novi aliquid vel indulget, in iis praesertim quae cum venerabili antiquitate conveniant ».[5]

26. Haec tandem S. Synodus verba a Paulo Pp. V prolata sua facit de omnibus sacris ritibus et caeremoniis, quibus Orientales iuxta SS. Patrum instituta in divinis officiis et sacrosanctae Missae sacrificio, ceterorumque Sacramentorum administratione aliisque sacris functionibus utuntur, quae, « dummodo veritati et doctrinae fidei catholicae non adversentur, et communionem cum Romana Ecclesia non excludant, per Unionem tollere aut extinguere Ecclesiae Romanae intentionem, mentem et voluntatem non fuisse, nec esse neque id dici vel censeri potuisse nec posse ».[6] Nulli proinde criminationi aut timori dari potest locus apud Orientales, quasi in Ecclesia catholica non propriam sed alienam inventuri sint domum. Ad hanc enim Ecclesiam ipsis late reserata patet ianua, in qua « orientalium dignitas Ecclesiarum, pervetustis rerum monumentis eisque insignibus commendata, magnam habet toto christiano orbe venerationem et gloriam ».[7]

27. [*Media canonica seu disciplinaria*]. Quod de ritibus dictum est, idem valet etiam de legitimis populorum moribus et consuetudinibus, SS. Patrum institutionibus et ecclesiastica disciplina sancitis, quas Ecclesia catholica semper retinuit, exceptis illis « quae periculum generant animarum et ecclesiasticae derogant honestati »,[8] vel unitati obstant. « Quippe rei catholicae valde nimirum interest eam omnino tolli ac dilui opinionem quae quosdam ex Orientalibus antehac tenuit, perinde ac si de ipsorum iure, de privilegiis, de rituali consuetudine vellent Latini detractum quidquam aut deminutum ».[9]

28. Sancta haec Oecumenica Synodus vestigiis hisce inhae-

rens plane agnoscit et confirmat ius, quo Orientalis Ecclesia pollet se secundum propriam ac peculiarem disciplinam regendi, utpote moribus suorum fidelium magis congruam, atque bono animarum consulendo aptiorem. Id tamen minime obstare debet unitati quae inter occidentalem et orientalem Ecclesiam vigere debet, cuius mutuam cognitionem hoc Concilium promovere intendit, unde et mutuus amor provenit et mutua aestimatio.

29. [*Media psychologica*]. Iam necessitas urget ut novis quibusdam rationibus Oriens et Occidens intueantur se invicem animosque disponant. Cum omnes quorum « unus est magister Christus », fratres simus (Mt. 23, 8), charitas fraternitatis, monente Apostolo, maneat in nobis (Hebr. 13, 1). Veri enim Christi agnoscimur discipuli si dilectionem habuerimus inter nos (Io. 13, 35). « Qui enim non diligit fratrem suum quem videt, Deum quem non videt, quomodo potest diligere? » (1 Io. 4, 20). Omnes igitur Ecclesiae Catholicae filii eadem erga fratres separatos se gerant fraterna et sincera charitate. Magnam aestimationem ac dilectionem fratribus eodem pretiosissimo Sanguine Christi redemptis mente et corde sincere exhibeant. Sermo cum fratribus separatis sit simplex et rectus, quo « cogitationes pacis et non afflictionis » (Ier. 29, 11) manifestentur, corda demulceantur et suavi vinculo pacis et concordiae adstringantur. Qui modus cogitandi quam diligentissime observetur in libris de fide, de liturgia, de historia ecclesiastica fratrum dissidentium scribendis, in quibus animus auctoris irenicus et solo studio veritatis et charitatis ductus luce solis clarior eniteat.

30. A vera et sincera charitate quam longissime falsus et perniciosus zelus abest. Quem Dominus in discipulis suis ignem de caelis minitantibus, verbis non ambiguis reprobavit: « Nescitis cuius spiritus estis » (Lc. 9, 55). Spiritus enim veritatis est spiritus charitatis et verbis utitur blandis et benignis. Verba autem dura et acerba animum produnt illum, quem Dominus duro iudicio damnavit: « Qui autem dixerit fratri suo: Raca, reus erit concilio. Qui autem dixerit: Fatue, reus erit gehennae ignis » (Mt. 5, 22). Caveant igitur quam studiosissime omnes christifideles ne ullo modo et quovis praetextu animis fratrum dissidentium offensas, quantulaecumque sint, qua loquendo qua scribendo inferant. Nemini liceat iudicio contendere cum fratribus, cum omnium nostrum unus iudex sit Deus, « scrutans cor,

et probans renes » (Ier. 17, 10); « Homo enim videt ea quae parent, Dominus autem intuetur cor » (1 Reg. 16, 7). Abstinendum igitur deinceps erit ab illis verbis, quae iudicium aliquod malevolum exprimunt vel secundum aestimationem fratrum dissidentium exprimere reputantur, quamvis iam diu usu venerint. Veritas historica obiective et irenice statui potest et debet.

31. In documentis quibus historia scissionis Ecclesiae illustratur, multa proh dolor! inveniri possunt quae spiritui charitatis fraternae et mutuae comprehensionis contraria esse videntur. Qua in re qui intra et extra Ecclesiam sunt ante omnia verba orationis Dominicae corde compuncto et humiliato iterum atque iterum repetant: « Dimitte nobis debita nostra, sicut et nos dimittimus debitoribus nostris ». Illud etiam Domini nostri Iesu Christi in memoriam revocare iuvat: « Qui sine peccato est vestrum, primus in illam lapidem mittat » (Io. 8, 7). Gravissimum etiam illud Apostoli animo trepido volvamus: « Si dixerimus quoniam non peccavimus, mendacem facimus eum, et verbum eius non est in nobis » (1 Io. 1, 10). Non tumidum pharisaeum, sed humilem secuti publicanum, pectora percutiamus, misericordiam divinam supplici voce implorantes: « Parce, Domine, parce populo tuo » (Ioel 2, 17). Erroribus tempore acto utrimque commissis, unius populi christiani fratres in varias abierunt partes. Spiritu poenitentiae et expiationis omnium christianorum tandem fiat, ut in una paterna domo seu Ecclesia iterum adunentur.

32. Unitas in necessariis esse debet, ut docet Apostolus: « Unus Dominus, una fides, unum baptisma. Unus Deus et Pater omnium, qui est super omnes, et per omnia, et in omnibus nobis » (Eph. 4, 5-6). In ceteris vero praeluceant verba eiusdem Apostoli: « cum omni humilitate et mansuetudine, cum patientia supportantes invicem in charitate, solliciti servare unitatem Spiritus in vinculo pacis » (Eph. 4, 2-3), omni spiritu contentionis, falsae aemulationis et amoris proprii reiecto, ut revera « super omnes, et per omnia et in omnibus » sit Deus et quaerantur quae sua sunt.

33. Quoniam inter causas diuturnae separationis, qua adhuc hodie christiani scinduntur, peculiari modo recensetur mutua ignorantia, plurimum iuvabit, si viri rerum controversarum periti cum

fratribus separatis amica instituant colloquia, in quibus opiniones diversas animo sereno et christiana charitate inter se discutiant.

34. Ipsi sacri locorum Praesules et Antistites quibus portio gregis Christi commissa est, colloquia et conversationes cum fratribus dissidentibus opportune foveant et promoveant. Pastor enim bonus non solum oves in caulis cubantes, sed ad instar Pastoris Boni etiam extra ovile vagantes inquirit. Qua in re si negligens fuerit, meminerit antiqui Prophetae acerbis verbis pastores carpentis: « Vae pastoribus Israël! ... Quod infirmum fuit non consolidastis, et quod aegrotum non sanastis; quod confractum est non alligastis, et quod abiectum est non reduxistis, et quod perierat non quaesivistis » (Ez. 34, 2 ss.).

35. Potestas tenebrarum et « princeps mundi huius » magnam partem generis humani iugo suo subegit. Divina et humana iam periclitari videntur. Commune patrimonium christianae civilitatis nobis defendendum est non solum in religione, sed etiam in modo et ratione vivendi sociali et civili; in litteris, in artibus, in oeconomia, in re politica, domestica et familiari. Libertas et dignitas personae humanae nisi collatis viribus omnium christianorum efficaciter vix defendi poterit. Exhortatur proinde haec Oecumenica Synodus omnes qui Christi nomine gloriantur ut aciem communem contra gliscentem atheismum et materialismum constituant. Virulentus hostis qui commune omnibus christianis et in Deum credentibus machinatur et minatur exitium et ruinam, viribus unitis sustinendus et repellendus est. Qua in pugna spirituum, homines civitatesque christianae solo auxilio divino freti, armis spiritualibus confligere debent, « quoniam non est nobis colluctatio adversus carnem et sanguinem, sed adversus principes et potestates, adversus mundi rectores tenebrarum harum, contra spiritualia nequitiae, in caelestibus » (Eph. 6, 12).

36. In via hac, qua « peregrinamur a Domino » (2 Cor. 5, 6), non semel fratres, qui tenuitate rerum aguntur, obviam habebimus. Absque ulla « acceptione personarum » (cf. Iac. 2, 1) effuso corde manus porrigamus adiutrices omnibus in Christo fratribus, Apostolo graviter monente: « Qui habuerit substantiam huius mundi, et viderit fratrem suum necessitatem habere et clauserit viscera sua ab eo, quomodo charitas Dei manet in eo?

Filioli mei, non diligamus verbo neque linqua, sed opere et veritate » (1 Io. 3, 17).

37. Sed et antiquorum promeritorum grata memoria multum conferre solet ad emulcendos animos amaritudinibus discidii exacerbatos omnino constat. Monet proinde haec Sancta Synodus omnes Ecclesiae fideles ut fratribus orientalibus dissentientibus ea libenter agnoscantur in historia, traditionibus et institutis propriis, quibus de universa Ecclesia bene meriti fuere, prout clare testantur documenta. « Apud illas enim, inita benignissimo Dei consilio humanae redemptionis primordia, celeriter ad ea properavere incrementa, ut laudes apostolatus et martyrii, doctrinae et sanctitatis primo honore floruerint, primam saluberrimorum fructuum laetitiam ediderint. Ex illis autem perampla beneficiorum vis in caeteros late populos mire profluxit ».[10] In illis etiam plagis primi illi magni floruerunt fidei et veritatis indefessi propugnatores, quam inviolatam servarunt, quam ipsam « splendore virtutum, magnitudine ingenii, excellentia doctrinae certatim illustravere Athanasius, Basilius, Gregorius Nazianzenus, Ioannes Chrysostomus, uterque Cyrillus, aliique magni complures, quorum gloria ad Orientem atque Occidentem, tamquam communis haereditas aeque pertinet ».[11] Orientales etiam Ecclesiae appellari solent « Ecclesia septem Conciliorum »; in quibus quidem Conciliis fides et doctrina christiana praeclaras obtinuit de errore victorias. De his omnibus Ecclesia Christi gratam servat memoriam, cuius testes saeculorum decursu Romani exstant Pontifices et Sancta haec Oecumenica Vaticana Synodus suam sociat solemnem vocem.

38. [*Media practica*]. Hoc spiritu et hac animorum dispositione Ecclesia Catholica nunquam cessabit ea omnia adhibere media ut tandem Christi Domini testamentum de uno ovili et de uno Pastore suam plenam nanciscatur exsecutionem (Io. 17, 23). Deo proinde agens debitas gratias de desiderio ecclesiasticae unitatis in variis orbis terarum regionibus excitato in animis fratrum separatorum, Sancta haec Oecumenica Synodus omnibus enixe commendat ut media efficaciora adhibeant ut desiderium hoc exoptato coronetur fructu.

39. Sacri imprimis Antistites, quos Spiritus Sanctus « posuit regere ecclesiam Dei » (Act. 20, 28), in propriis dioecesibus non

solum oecumenicae advigilent actioni, sed eam promoveant, dirigant et evolvant, congruis adhibitis mediis et debita duce prudentia, idque sui episcopalis esse muneris reputent. Venerabilia vero Ecclesiarum orientalium catholicarum Capita, qui patriarchali condecorantur titulo, meminerint sibi primas in hoc labore spectare partes, quas explebunt si, propriis communitatibus invigilando earumque patrimonium spirituale, theologicum, canonicum et liturgicum conservando et promovendo, fratribus separatis persuadeant in Ecclesia Catholica non solum nihil detrimenti sibi esse timendum, sed potius incremento spirituali frui se posse.[12]

40. Sacri dein ministri, episcoporum in cura animarum cooperatores, gravitatis et necessitatis huius negotii memores, omne adhibeant studium ut ad hoc parati accedant. Immo, valde optandum est ut in unaquaque dioecesi et Religione quidam constituatur coetus virorum in rebus orientalibus peritorum, qui aliis in sacro ministerio confratribus possint esse consilio et auxilio. Eidem vero coetui suppeditentur a propriis Superioribus necessaria media et auxilia.

41. Hunc in finem iam Seminariorum Collegiorumque tum saeculares tum regulares alumni, futuri in vinea Domini operarii, debite et sufficienter instruantur in iis quae ad rectam methodum in actione oecumenica pertinet eorumque mentes et ingenia rerum orientalium convenienti cognitione imbuantur.

42. Pro clericis praesertim orientalibus vel iis qui in Oriente iussu Superiorum navabunt operam, erigatur quoddam Institutum superiorum theologicorum studiorum, praesertim in Urbe et ubi necessitas idem postulaverit, in quo plenum curriculum disciplinarum theologicarum ad mentem et secundum methodum Orientalibus magis respondentem instituatur. In aliis vero theologicis facultatibus et Seminariis maioribus habeantur sufficientes lectiones de rebus orientalibus, ut mutua cognitio aptius promoveatur. Cuius rei causa etiam clericis dissidentibus orientalibus, si id petant vel a propriis mittantur pastoribus, aditus pateat ad athenaea catholicorum.

43. Omnes christifideles vero ne sese excusatos considerent a debita sollicitudine ad procurandam ecclesiasticam unionem om-

nium qui christiano condecorantur nomine. Meminerint se teneri reditum fratrum separatorum ad unitatem catholicam verbis, opere et potissimum precibus procurare. Quare de damnis scissionum et dissidiorum nec non de bonis unitatis et concordiae rite edoceantur.

44. Hunc in finem, occasione data, per eparchias, paroecias, seminaria religiosasque vel pias domos habeantur « dies pro Oriente », cum aptis conferentiis vel collationibus, ecclesiasticis caeremoniis et ad Deum supplicationibus, ut animi melius ad ecclesiasticam exoptandam christianorum unitatem disponantur et gratia Dei operi huic sancto abundantior procuretur.

45. Placet apprime huic Sanctae Oecumenicae Synodo hoc in loco laude condigna extollere conamina et merita plurimarum in orbe catholico vigentium tum clericorum tum laicorum consociationum, quae ad unitatem ecclesiasticam christianorum restituendam conditae sunt. Quas ut impensiorem adhuc promoveant operam, haec Sancta Synodus valde hortatur, ut collatis consiliis et viribus quantum fieri potest unitis, in unionem procurandam una manu adlaborent, exemplo ob oculos habito eorum qui pro Ecclesiae unitate usque ad sanguinis effusionem bonum certamen certarunt, quorum nomina gloriae sunt Ecclesiae, quae nonnullos ex iis in catalogum Sanctorum suorum adnumeravit. Sancta haec Oecumenica Synodus enixe commendat ut causa eorum qui pro Unitate Ecclesiae sancte adlaboraverunt, optimis quibusque mediis promoveatur, pro bono totius Ecclesiae et unionis omnium christianorum promovendae.

46. Ut in unione instauranda maiore cum efficacia procedatur, apud Sedem Apostolicam constituatur de unitate Ecclesiae promovenda Sacrum Consilium seu Congregatio virorum peritorum ex orientali et occidentali Ecclesia delectorum, cuius erit, sub auctoritate Romani Pontificis, negotium hoc moderari, et pro necessitatibus locorum et regionum omnibus auxilio adesse.

47. Nobile in devotione erga Sedem Apostolicam manifestanda certamen, quo omnes Ecclesiae Catholicae filii orientales aeque ac occidentales flagrant et ardent, Patres huius Oecumenicae Synodi ingenti afficit gaudio. Quae filialis erga Patrem Communem amoris inter fratres aemulatio procul dubio magnum sor-

tiri poterit incrementum, si in regimine Ecclesiae etiam ex Oriente fratres maiorem adhuc nanciscantur portionem. Universalis vero Ecclesiae indoles ad oculos etiam fratrum separatorum apprime demonstrari poterit, si qui Apostolicae Sedis in variis nationibus vices gerunt ex omni quae sub caelo est natione seligantur. Id autem quam maxime exoptat haec Oecumenica Synodus, ut omnes partes aequales Ecclesiae sub uno coalescant Capite, qui neque orientalis sit neque occidentalis, sed Pater Communis.

48. [*Unitatis conditiones et modus*]. Si tandem gratia Dei omnipotentis et misericordis movente, hominibus vero bonae voluntatis cooperantibus eveniat ut fratres nostri orientales ad unitatem universalis Ecclesiae accedere et locum ipsis in paterna domo spectantem occupare exoptent, Sancta haec Oecumenica Synodus animo pervolvens « quod non ingenti discrimine seiunguntur: immo, si pauca excipias, sic cetera consentimus, ut in ipsis catholici nominis vindiciis non raro ex doctrina, ex more, ex ritibus, quibus Orientales utuntur, testimonia atque argumenta promamus »,[13] ut communi desiderio occurrat, sequentia statuere decernit.

49. Imprimis a redeuntibus nihil plus exigatur, quam quod necessarium revera est, ut membra unius, sanctae, catholicae et apostolicae Ecclesiae Christi reapse fiant. Quare, iis redeuntibus, qui bona fide extra societatem Ecclesiae catholicae hucusque versati sunt, satis erit si formula quaedam simplex professionis fidei eis proponatur, qua potiores ac necessariae fidei veritates, eae praesertim quae Ecclesiae unitatem respiciunt, contineantur. Ab illis autem, qui ab ecclesiastica unitate proprio actu defecerint, in eorum reditu, praeter illam modo dictam fidei professionem, expressa errorum abiuratio oportet exquiratur ut facile cuique patet.

50. Communitatibus vero orientalibus, si, Deo illuminante et adiuvante, ad unitatem catholicam, sub auctoritate Romani Pontificis redire voluerint, servatis iis quae de professione fidei sunt servanda, ius agnoscitur propriam disciplinam servandi eamque sectandi, iis tantummodo quae, si forsan adsint, rectae fidei aut bonis moribus adversantur expunctis.

51. Cum sacerdotium apud orientales, separatos ab Ecclesia

catholica, servatum sit, nulla adduci potest ratio, ob quam de validitate Sacramentorum dubium moveatur, si, quae ad Sacramenta conficienda sunt necessaria, servatis probatis ritibus, a ministro posita fuerint. Quare Ordines sacri apud orientales separatos conlati ut validi agnoscuntur, atque clericis orientalibus, cum ad Ecclesiam catholicam reversi fuerint, in quocumque sint gradu ordinati, ius agnoscitur proprium Ordinem exercendi, nisi in casu peculiari, ob rationes vere graves, aliter a Sede Apostolica fuerit provisum.

52. Ut tandem omne dubium vel minus recta suspicio e medio tollatur, nemo existimare praesumat statum rerum orientalium in Ecclesia catholica in hodiernis adiunctis vigentem esse definitivum vel omnino immutabilem ita ut meliorem ordinationem suscipere non posset, nec in eo obstaculum, quo reditus ad Ecclesiam catholicam impediatur, quaerat; siquidem disciplina ecclesiastica et ordo hierarchicus, secundum necessitatem a Sede Apostolica probatam, mutationem ac perfectiorem valent recipere formam, quae novis rerum adiunctis magis respondeat et Orientalium dignitati et momento melius conferat.

* * *

His declaratis et statutis, nil remanet nisi uno ore, sincero corde, in gratia Domini nostri Iesu Christi et in charitate Dei et in communicatione Sancti Spiritus illa repetamus verba Liturgiae S. Basilii Magni: « Fac cessent schismata Ecclesiarum », « Congrega dispersos et reduc errantes, et coniunge Sanctae Tuae Catholicae et Apostolicae Ecclesiae ».

NOTAE

[1] Leo XIII, Litt. Encycl. *Divinum illud*, 9 maii 1897: Leonis XIII Acta, vol. XVIII, pp. 146-147.

[2] Leo XIII, Litt. Encycl. *Adiutricem populi,* 5 sept. 1895: l. c., vol. XV, p. 308.

[3] *Or. in Dorm. Deiparae,* III, *a*: PG 98, 371.

[4] Leo XIII, Litt. Apost. *Orientalium dignitas,* 30 nov. 1894: l. c., vol. XIV, p. 361.

[5] Ibid., p. 361.

[6] Paulus V, Const. Apost. *Solet circumspecta,* 10 dec. 1615: Magnum Bullarium Rom., ed Taurinen., vol. XII, 1867, p. 341.

[7] LEO XIII, Litt. Apost. *Orientalium dignitas,* l. c., p. 358.
[8] CONC. LATERAN. IV, c. 4: DENZ. 435.
[9] LEO XIII, Mot. prop. *Auspicia rerum,* 19 mart. 1896: l. c., vol. XVI, pp. 80-81.
[10] LEO XIII, Litt. Apost. *Orientalium dignitas,* l. c. p. 358.
[11] LEO XIII, Epist. Apost. *Praeclara gratulationis,* 20 iun. 1894: l. c., vol. XIV, p. 202.
[12] LEO XIII, *ibid.,* pp. 201-202.
[13] LEO XIII, *ibid.,* p. 199.

INDEX